੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ

(ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਪਹਿਲਾ ਕਾਂਡ

੧

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸਿੱਟੇ ?

ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਾਗ-ਡੋਰ ਸਾਂਭਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਿਧੀਆਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ । ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧੰਨ-ਪਦਾਰਾਥਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਾਸਕ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬਣਾਏ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਦੌੜ ਵੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵੀ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨੀਆਂ ਅਥਵਾ ਠਾਕਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣੀਆਂ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ । ਭੋਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਅਸਾਂ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਢੰਗ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਨਾ ਵਿਚ (ਖ਼ਿਆਲੀ) ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ (ਕਲਪਣਾਂ ਦੀ ਉਪਜ) ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਜ ਸਕਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਈ । ਫਿਰ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਵਡਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਸਮਝ ਲੈਣ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਵਿਦਿਆ ਹੀਣ ਭੋਲੇ ਲੋਕ, ਦਾਨ ਦੇ ਵੱਟੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਮੂਲ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ । ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਫਿਰ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਭੈ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਆਲੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਸੁੰਦਰ ਘਰ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਵਿਦਵਾਨ, ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਘਰ ਜਿਨਾਂ ਵੱਧ ਆਕਰਸ਼ਕ, ਪ੍ਰਭਾਵ-ਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਣਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਓਨੇ ਹੀ ਵੱਧ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ **ਭੀੜ, ਸੰਙਣੀਂ ਤੋਂ ਸੰਙਣੀਂ** ਹੁੰਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨੇਂ ਹੀ ਵੱਧ, **ਦਾਨ ਰੂਪੀ ਧਨ ਦੇ ਢੇਰ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚੇ** ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ । ਅਜਿਹੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਅਤੇ ਠੱਗ ਧਰਮ-ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗ ਕੇ ਅਗਿਆਨੀ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ **ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਰੱਬ** ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਉਂਣ ਲਈ, ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦਾ ਸੋਨਾਂ, ਹੀਰੇ, ਜਵਾਹਰ, ਮੋਤੀ, ਆਦਿ, ਬੇਅੰਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨ, ਕੰਧਾਂ ਕੋਠਿਆਂ ਵਿਚ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਥਵਾ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ । ਭੋਲੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਭਗਵਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੀ ਘਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਕੀ ਸੁਆਰਨਾ ਹੈ ?

੨

ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਯਾਦਾ ?

ਦਾਨ-ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਪਰਿਪਾਟੀ ਚਲਾਉਂਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਯੋਜਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੁਆਰਥੀ ਭਾਵਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਧਰਮ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਲਿਆ । ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਨੁਸ਼ਾ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਲਈ । ਉਸ ਧਾਰਮਿਕ-ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਫਲ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰੋਪੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀਆਂ ਦੇ ਭੈ-ਗ੍ਰਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਫ਼ਸਾ ਕੇ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਸੇ ਯੋਜਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਕੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ । ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਾ ਹੀ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ, (ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ) ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਦਾਨੀ-ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਅੰਦਰ ਦਾਨ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ ਮੁੜ ਆਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਗ੍ਰਸੀ ਆਸ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੀਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਣਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਦਰ ਤੇ (ਭੋਜਨ-ਪਦਾਰਥ, ਭੂਮੀ, ਅਥਵਾ

ਇਸਤ੍ਰੀ-ਧੰਨ ਆਦਿ) ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ (ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦਾਨ ਦੇ ਵੱਟੇ) ਆਪਣੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਨੇਹੀ ਦੀ ਸੁਖ, ਮਾਇਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, (ਭਾਵ, ਡਾਕਾ, ਠੱਗੀ, ਚੋਰੀ ਆਦਿ ਨੀਚ ਕਰਮਾਂ ਤੋ ਤਕੜਾ ਲਾਭ ਹੋਣ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ) ਦੀ ਮੰਗ, ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਬੇੜਾ ਬੰਨੇ ਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਆਉ, ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਣਗੀ-ਮਾਤ੍ਰ ਸੰਖੇਪ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੇੜ ਪਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਲਹੂ ਨਿਚੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:--

(ੳ) ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ) ਮਹਾਰਾਜ **ਅੱਜ,** ਇਕ ਦਿਨ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਾਧ ਨੇ ਆ ਕੇ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗੀ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁ-ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਤੋਂ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਲਿਦ ਦੀ ਮੁੱਠ ਸਾਧੂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ--ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਐਸ ਵੇਲੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਏਹੀ ਕੁਝ ਹੈ । ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹੀ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਤ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਿੱਦ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਘੋੜਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਇਹ ਲਿੱਦ ਦਾ ਏਡਾ ਢੇਰ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ ? ਸਾਧੂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ , ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੇਰਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਦਾਨ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਘਾਬਰ ਕੇ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਲਿੱਦ ਖਾਣੋ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਾ ਪੁਛਿੱਆ । ਸੰਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਨਿੰਦਕ ਭੋਗ ਲੈਣਗੇ, ਪਰ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਲਿਦ ਦੀ ਮੁੱਠ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣੀ ਹੀ ਪੈਣੀ ਹੈ । ਭਾਵ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਨੀਯ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਥਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਧ ਨੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ।

(ਅ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੇ ਮਹਾਨ ਫਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਗਰੂੜ ਪੁਰਾਣ ਅਜੇਹਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਕਲਿਆਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਕੋਈ ਸਫ਼ਾ ਹੀ ਖਾਲੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਥੇ **ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ** ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਫੱਲ ਮਿਲਦੇ ਨਾ ਲਿਖੇ ਹੋਣਗੇ । ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, **ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਦੇ ੬੦ ਸਫ਼ੇ** ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ---ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵਾਹਨ, ਗਰੁੜ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ **ਧਾਨ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਖੇਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ** ਹੈ ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦਾਨਵਾਂ ਤੋਂ ਪੂਜਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਦ੍ਰ ਲੋਕ, ਭਾਵ, ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਗਰੁੜ ਹੋਰ ਦਾਨ ਥੋੜੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਧਰਤੀ-ਦਾਨ ਦਾ ਫਲ ਦਿਨ ਦਿਨ ਵਧਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ **ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਦਾ ਦਾਨ** ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ **ਕੁਟੀਆ** ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ- - -ਹੇ ਗਰੁੜ ਜੀ ! ਗਊ ਦਾਨ ਤਿਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਰਾਤ ਵਿਚ, ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ, ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ, ਲੌਢੇ ਪਹਿਰ ਤੇ ਸੰਧਿਆ ਵਿਚ ਜੋ ਜੋ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਗ਼ਊ ਦਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਮਨ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਪ **ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਭ ਸਾਮੱਗਰੀ ਤੇ ਵੱਛੇ ਸਮੇਤ ਦੁਧ ਵਾਲੀ ਕਪਿਲਾ ਗਊ** ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - - - - ਅਗੇ **੬੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ** ਹੈ:--

ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਗਰੁੜ ! ਅਸਾਂ ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਗਊ ਦਾਨ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ । ਕਾਲੀ ਜਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਗਊ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ, ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖ਼ੂਬ ਸਜਾ ਕੇ ਤੇ ਕਹਿੰ ਦੀ ਡੋਹਨੀ (ਭਾਂਡਾ) ਹੋਵੇ । ਉਸ ਗਊ ਪਰ ਦੋ ਕਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਓ ਤੇ ਗਲ ਵਿਚ ਘੰਟੀ ਬੰਨੋ੍ਹਂ, ਫਿਰ ਰੂੰ ਪਰ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਸਹਿਤ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਕਲਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰੋ । ਉਸ ਪਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਡੰਡੇ ਸਮੇਤ ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਤੇ ਘਿਓ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰੋ- - - **ਬ੍ਰਾਹਮਣ** ਨੂੰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਸਮੇਤ ਕੱਪੜੇ ਦਿਓ । ਹੱਥ ਨਾਲ ਗਊ ਦੀ ਪੂਛਲ ਫੜ ਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੋ--ਹੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ! ਸੁਰਣਾਗਤ ਵਸਤਲ ਭਗਵਾਨ ! ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸ਼ੋਕ-ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਰਖਿਅਕ ਹੋ । **ਹੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਰੂਪੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੈਤਰਨੀ ਗਊ ਦਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।** ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਜਮਲੋਕ ਦੇ, ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸੌ ਜੋਜਨ ਚੌੜੀ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਵੈਤਰਨੀ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗਊ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ- - - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਫਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਵਰਗੀ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਲਾਰੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਹੀ ਭੋਗਣ ਲਈ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਫਲਾਂ ਦਾ ਫੋਕਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

(ੲ) ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਲੰਘ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਭੇਜਿਆ । ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪਲੰਗ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ । ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੱਤਕ ਸਮਝੀ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਕੋਲੋਂ ਪਲੰਗ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਨੂੰ ਕਈ ਪਲੰਘ ਰੁੜਦੇ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖੇ । ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਲੰਗ ਪਛਾਣ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ । ਸੱਤਰ ਪਲੰਘ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅੱਗਿਉਂ ਦੀ ਲੰਘੇ ਪਰ ਰਾਜਾ ਆਪਣਾ ਪਲੰਘ ਨਾ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ । ਤੱਦ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਦਾਨ ੭੦ ਗੁਣਾ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਪਰ ਤੂੰ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਵੀ ਗੁਆ ਲਿਆ ।

(ਸ) ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲ ਇਕੋ ਟਕਾ ਸੀ ਜਦ ਭਗਤ ਜੀ ਉਹ ਟਕਾ ਵੀ ਗੰਗਾ ਮਈਆ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਫੜਿ ਲਿਆ ਸੀ ।

(ਹ) ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਕੱਪੜਾ ਉਣਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰਾ ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ **ਬ੍ਰਾਹਮਣ** ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਆ ਕੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਰਾਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਗਿਆ ।

ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਅੱਗਾ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ, ਸਰਬੰਸ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾ ਤੇ ਚਲਾਏ ਠੱਗ-ਅਡਿਆਂ ਤੇ ਰੌਣਕਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚਲੇ ਧਨ ਦੇ ਢੇਰ ਕਦੇ ਨੀਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ।

੩

ਘੋਰ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਦਾਤੀ " ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ "

ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦਾਨ ਕਦੇ ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗ ਲਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਢੰਗ ਸੋਚਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾ ਬਾਂਸ ਰਹੇ ਨਾਂ ਬੰਸਰੀ । ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਨੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਗਲੋਂ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ । ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ **ਕਾਂਸੀ** ਅਤੇ **ਪਰਯਾਗ** ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਆਰੇ--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ **ਕਰਵਤ** ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ--ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਰਬੰਸ-ਦਾਨੀ ਦੇਵ-ਭਗਤ, ਧਨ, ਦੌਲਤ, ਘਰ, ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਥਵਾ ਆਪਣਾ ਸੱਭ ਕੁਝ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪ **ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਰੇ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੋਫਾੜ ਕਰਾ** ਲਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਲੈਣ ਲਈ, ਸ਼ਿਵਾਂ ਦੇ ਗਣ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਜਨ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ, ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਲੈ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਅਜੇਹਾ ਮਹਾਂ-ਦਾਨੀ ਭਗਤ, ਸਦਾ ਲਈ ਸਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗੇ ਗਾ । ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਮਨੁੱਖ, ਆਰੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ।

ਆਰੇ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰੀਰ ਕਟਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ--**ਅਰਧ ਸਰੀਰੁ ਕਟਾਈਐ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਇ ॥**(੬੨) ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਜੇਹੇ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਿਹਾੜੇ ਆਰੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਸੀ--**ਮਕਰ ਪ੍ਰਾਗਿ ਦਾਨੁ ਬਹੁ ਕੀਆ ਸਰੀਰ ਦੀਓ ਅਧ ਕਾਟਿ** ॥ (੬੮੬) ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਲਾਰੇ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਵੱਸਦੇ ਘਰ ਉਜਾੜੇ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਇਸ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬੜੇ ਘਿਣਾਵਣੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਏ ।

੪

ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਤਾੜ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲੋ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸਹਿਲ ਹੈ । ਪੂਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਏਸੇ ਯੋਜਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਵਿਆਹੁਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਆਰੀ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗੀ ਅਥਵਾ ਬੇਗਿਣਤ ਬੀਬੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਕੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ * । **>>>**

ਉਂਜ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਲੰਪਟੀ ਅਤੇ ਕਾਮੀ ਦਰਸਾਉਣ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਖੁੰਝਿਆ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦਿਆਂ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਆਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪੁੰਨ ਖੱਟਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਨ ਦਾ ਜਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲ੍ਹਾ ਤੋਂ ਲਿਆ, ਉਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ । ਆਪਣੀ ਹਵਸ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਯੋਜਣਾ ਅਧੀਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ **੧੬੧੦੮** ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦੱਸਣ ਤੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਥਵਾ ਕੁਆਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਣ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸ ੧੬ ਕਲਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ । {ਨੋਟ:--ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ " ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ " ਲੇਖ ਪੜ੍ਹੋ}

ਸੱਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਦਲੇਰੀ ਭਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਵਿਆਹੁਤਾ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਇੱਕ ਕੁਆਰੀ ਲੜਕੀ **ਰਾਧਾ** ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ **ਰਾਧਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ** ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਧਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਜੈ ਬੁਲਾਉਣੀ ਪਰਚੱਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਭੁਲੇਖਾ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਧਾ ਦਾ ਹੀ ਸੀ । (ਨੋਟ--ਰਾਧਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਭੰਡਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਗਾਥਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿੱਚੋਂ ਪੜ੍ਹੋ) ਪਰ ਕੀ ਪਤੀ-ਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ

ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ? ਕੀਹ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ? ਬੀਬੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਕੀ ਸਤਿਆਵਾਨ ਦੀ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਅਨਸੂਯਾ ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਅਤਰੀ ਦੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਪਤਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਕੰਵਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਦਿਖਾਉਣਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਿਆਂ ? ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਸਿਰਫ਼ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੀਲ੍ਹਾ ਪਰਸ਼ੋਤਮ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਦੀਆ ਅਪਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋ' ਆਪਣੀਆਂ ਕਈ ਪੀਹੜੀਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਭਰਮੀ ਲੋਕ, **ਕੰਨਿਆਂ-ਦਾਨ** ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਠਾਲ ਵਿਆਹੁਣਾ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਠਾਕਰਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪੁੰਨ ਖੱਟ ਲੈਂਦਾ । ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੁਸਨ ਵੀ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਸੁਨੱਖੀ ਨੁਹਾਰ ਵਾਲਾ ਹੁਸਨ ਕਿਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਨਾ ਜਾਏ ? ਇੱਕ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਠਾਕਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ ਕਿਤੇ ਲੋਕ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਰਨ ਕਿ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਤਾਂ ਵਿਆਹੇ ਗਏ ਹਨ ? ਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਟੰਟਾ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਅਧੀਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਯੋਗ ਸੰਬੰਧ ਵੀ ਬੇ ਹਿਸਾਬ ਬੀਬੀਆਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੇ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਦੂਜੇ ਭਗਵਾਨਾਂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਕਸਰ ਨਾ ਰੱਖੀ । ਚਲਾਕ ਤੇ ਲੰਪਟੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ ਨੇ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਕਾਮ-ਅਗਨੀ ਠੰਡੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਭਰਮ ਲੋਕਾਂ ਦਿਆਂ ਮਨਾ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਿ# Foot note :-

੧) <<<**ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਖੰਡ ੧੧ ਅਧਿਆਇ ੧੪ (ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਸਫ਼ਾ ੬੫੧)** ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸਣ ਲਈ ਗਾਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :- ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ--ਹੁਣ ਜੋ ਮਨਵੰਤਰ ਬੀਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਧਦੇਵ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਸੀਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਸ਼ਰਾਧਦੇਵ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਲਈ ਵਿਸ਼ਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਰੁਣ ਜੱਗ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ । ਏਨੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਧਦੇਵ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੰਨਿਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਨਿਆਂ ਬੜਾ ਪੁੰਨ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । [ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਗਰੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ-ਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਕਹਿਣਾ ਪਰਚੱਲਤ ਕਰ ਲਿਆ । ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਠਾਕਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਅਸਲ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਸੀ]

੨) ਲਿੰਗ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜੇ **ਅੰਬਰੀਕ** ਦੀ ਲੜਕੀ **ਸੁੰਦਰੀ** ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਕੇ **ਨਾਰਦ** ਅਤੇ **ਪਰਵਤ** ਰਿਖੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਪੁਤਰੀ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਵੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਦੋਵੇਂ ਰਿਸ਼ੀ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ **ਵਿਸ਼ਨੂੰ** ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਕਰੂਪ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰੀ ਨਾ ਵਰੇ । ਦੋਵੇਂ ਬਾਂਦਰ ਮੂੰਹੇਂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਪ ਸੁੰਦਰ ਜਵਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁੰਦਰੀ ਲੈ ਆਇਆ । (ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਹਨ)

੩) ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਖੰਡ-੩ ਅਧਿਆਇ ੪੬ (ਸਫ਼ਾ ੧੭੦) । ਇਸ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ - ਪਿਪਲਾਦ ਮੁਨੀ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਗੰਧਰਬ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਕਰਾਂ । ਪੁਸ਼ਪਭਦਰਾ (ਨਦੀ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ **ਪਦਮਾ** ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਹੈ ?॥ ਲੋਕਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਹੈ । ਮੁਨੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤੇ ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ । ਰਾਜਾ ਚੁਪ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ । ਤਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੰਨਿਆਂ-ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿਆਂ ਗਾ । ਇਕ ਬੁਧੀਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ, ਪਿਆਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਕੇ - ਪੁੰਨ ਖਟਿਆ ।

੪) ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਆ ਹੈ ਕਿ (ਪਰਸਰਾਮ ਦੇ ਪਿਤਾ) **ਜਮਦਗਨਿ** ਨੇ ਜਦ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸੂਰਜ-ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜੇ **ਰੇਣੁ** ਅਥਵਾ **ਪ੍ਰਸੰਨਜਿਤ** ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਯਾ **ਰੇਣੁਕਾ** ਦਾਨ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਈ । ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਬੇਟੀ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਭਲਾਈ ਜਾਤੀ । ਰੇਣਕਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਮਦਗਨ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨਮੇ । ਸੱਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਸੀ ।

ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗ-ਪਗ ਹਰ ਬੱਚੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਸ ਭਰਪੂਰ ਸੱਧਰ ਉਪਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ, ਸਜੀਲਾ, ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ, ਭਰੋਸੇ ਭਰਿਆ ਸਨੇਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਸ਼ੀਲ ਪਤੀ ਮਿਲੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਉਹ ਸੁਖੀ ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕੇ । ਬਾਬਲ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੀ ਹਰ ਬਚੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਇਹੋ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਬਾਬਲ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲ ਕੇ, ਮਨ ਪਸੰਦ ਵਰ ਲਭ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਕ ਜੀਵਨ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਂਣ ਵਿਚ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ । ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਬਿੱਪ੍ਰ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਚੇਲੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਬੇਟੜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਦਾ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਖ਼ੂਨ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ **ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਮਹਾਂ ਕਲਿਅਣ** ਵਾਲੇ ਹਵਨ ਦੀ ਅੱਗ ਦਾ ਬਾਲਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਨਾਬਾਲਗ਼ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਪਟੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਹਵਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ' ਰਾਮ-ਜਣੀਆਂ ' ਅਥਵਾ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਤੀ ਵਿਚਲੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਧਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਹੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਮ-ਜਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ ਜੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । [ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲਾ ਧੰਧਾ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਤੇ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾਏ ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਦੇ ਰੰਗ ਮੰਚ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕਾਮ-ਹਵਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਇਹ *ਨਿਆਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ* " ਸੋਸ਼ਲ ਕਰਮ " ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਦੇਣ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ ।

੫

ਦਾਨ-ਪ੍ਰਥਾ ਸਮੁਚੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਕਰਨ ?

ਸ਼ਰਮ ਅਤੇ ਹਯਾ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਇਜ਼ਤ ਮਾਨ ਵਾਲਾ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਰਖੇਲ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਖਿਡਾਉਣਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਵੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਬੱਚੀਆਂ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪੱਥਰ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕੋਝੀ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਕਿਵੇਂ ਪਸੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ? ਬਿੱਪਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਈਆਂ ਨੇ ਕੀਤੇ । ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਯਤਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਝੱਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੀ ਅਜੇਹੀ ਇੱਕ ਘਟਣਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਸਾਖੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀਆਂ ਰਾਮ-ਜਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਬੱਚੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗਭਰੂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ । ਲੜਕੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਹ ਲੱਗ ਗਈ । ਉਸ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸਲਾਈ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਅਤੇ ਉਸ ਗਭਰੂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਤੁੜਵਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਗੁਪਤ ਥਾਂ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ । ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਬਣੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਦੱਛਣਾ ਦੇਣਗੇ । ਅਗੋਂ ਜਾਣੀਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ । ਉਸ ਨੇ ਮੁਖੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਤਰਲਾ ਮਾਰਿਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਕਹਿ ਕੇ ਮਿਲਣੋਂ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਦੱਸੇ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਬੀਬੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆਇਆ । ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ।

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਜਾਲ ਨਾਲ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹੀ ਸੁਭਾ ਤੋਂ ਚਿੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮੂਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਯੋਜਨਾ ਘੜ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਧੀਕੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿੰਤੂ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਇਸ ਘਿਣਾਉਣੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜਿਸ **ਹੀਣਤਾ ਦੀ ਖੱਡ** ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਉਸ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧- ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਵੈ-ਮਾਣ, ਸਵੈ-ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਇਛਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰ ਸਕਣ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਅਥਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੂਦਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੀਣ-ਭਾਵਣਾ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁਟ ਕੇ, ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

੨- ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਰਫ਼ ਮਰਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਰਦ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਹੈ । ਜੁਤੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਬਦਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਾਂਗ ਅਥਵਾ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ ਕਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

੩- ਮਰਦ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਵੈਲੀ, ਨਿਕੰਮਾ, ਮੂਰਖ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁਘੜ ਸਿਆਣੀ, ਨੇਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਸਤੇ ਭਗਵਾਨ ਹੈ । ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਨ ਅਤੇ ਨੇਕ-ਸੀਰਤ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਆਪਣੇ ਨਿਕੰਮੇ ਅਤੇ ਲੰਪਟ ਪਤੀ ਲਈ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ? ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਨਗੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

(ੳ) ਮਨੂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਇ--੫, ਸਲੋਕ ੧੫੫, ਨਾਸਿਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀਣਾ...੦ ਤੋਂ ਸਲੋਕ ੧੬੪, ਵਿਅਭਿਚਰਤ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਨਾ ਜੱਗ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਉਪਹਾਸ । ਪਤੀ ਸੇਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਪਤੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾਵੇ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਲਵੇ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਤੱਕ ਨਾ ਲਏ । ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਦੂਜਾ ਪਤੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਨਿੰਦਿਆ ਖੱਟਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ **ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਜੂਨ ਪੈਂਦੀ** ਹੈ--ਸਭੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਇਸ ਮੱਤ ਦੀਆਂ ਹਨ । (ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ - ਸਫ਼ਾ ੧੭) ।

(ਅ) ਮਨੂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਧਿਆਇ--੧੦ ਸਲੋਕ ੧੨੩ ਤੋਂ ੧੨੫ ਆਦਿ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵੈਦਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਨਾ ਸਮਾਰਤ ਕਰਮਾਂ ਦਾ

। (ਸਮਾਰਤ ਕਰਮ:--ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਧਰਮ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਦੇਵਤਿਆਂ --**ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ, ਦੁਰਗਾ, ਗਣੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਰਜ**-- ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ।)

(ੲ) ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ, ਖੰਡ--੫ ਅਧਿਆਇ ੨੫ (ਸ਼ਫ਼ਾ ੨੮੬) ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਾਹੇ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਗਿਲਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਪਿਤ੍ਰਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

(ਸ) ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਅਧਿਆਇ--੫ (ਸਫ਼ਾ ੩੯ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨਵਾਦ) ਏਥੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ--ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਡਾਂਟਦੀ ਹੈ ਉਹ **ਜੂੰ ਬਣਦੀ ਹੈ ।** ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ **ਚਮਗਿਦੱੜੀ, ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ, ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੀ ਸੱਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।** (ਮਰਦ ਬੇਸ਼ਕ ਜਿਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੋਗੇ ।)

(ਹ) ਪੰਡਿਤ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਸੀਆ-ਪਤੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਅਨਿਨ ਭਗਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਜਗਤ ਜਨਨੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਥੱਕਦਾ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਾਨਸ ਦੇ ਆਰਣਯ ਕਾਂਡ ਦੇ ੪੫ਵੇਂ ਦੋਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਾਂਉਂਦਾ ਹੈ:-- **ਰਾਖਹੁ ਨਾਰਿ ਜਦਪਿ ਉਰ ਮਾਹੀ । ਯੁਵਤੀ**

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਸ ਨਾਹੀ । ਭਾਵ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖੋ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਰਾਜਾ ਇਹ ਕਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ । ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ੫੫ਵੇਂ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :- **ਅਵਗੁਨ ਮੂਲ ਮੂਲ ਪ੍ਰਦ, ਪ੍ਰਮਦਾ ਸਭ ਦੁਖ ਖਾਨਿ** । ਭਾਵ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ, ਦਰਦ ਪੁਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਹੈ ।

(ਕ) ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਡੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੪੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ **ਇਸਤ੍ਰੀ** ਅਤੇ **ਸ਼ੂਦਰ** ਲਈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ--ਗ੍ਰਿਹਿਸਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੱਤਰੀ ਤੇ ਵੈਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦੇ ਨਾਲੇ ਓਅੰ ਜਪਣ ਦਾਂ ਵਿਧਾਨ ਰਚਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਸ਼ੂਦਰ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੰਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਓਅੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

੬
ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਵੱਗ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ੧੬੧੦੮ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸਮੂਹਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਪਰਸ਼ੋਤਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤ੍ਰਵਿੰਜਾ (=੩੫੩) [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼--੬੧੬] ਰਾਣੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ । ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਪਟਰਾਣੀਆਂ ਹੀ ਮੋਹਰਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਇਜੱੜ ਅਥਵਾ ਵਾੜੇ ਦੇ ਵੱਗ ਜਿੰਨਾ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਇਆ । ਜਦ ਲੋਕ ਸਹਿੰਦੜ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜੀਊਣਾਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ?

੭
ਇਸਤ੍ਰੀ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ?

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮੂਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾਂ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਅਵਤਾਰੀ ਸ਼ਕਸ਼ੀਯਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣੀ । ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਚਾਤਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ, ਬੜੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਘਰਾਨੇ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਠੀਕ ਮਿਥ ਲਿਆ । ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਅਣਖੀ ਮਨੁੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹਥ ਦੀ ਕਠਪੁਤਲੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਤ ਚਾਣਕਯਾ ਜਿਹੇ ਕੁਟਲ ਨੀਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਵਰਗੀ ਬੜੀ ਅਦਭੁਤ ਗਾਥ " ਮਹਾਂਭਾਰਤ " ਘੜ ਲਈ । ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਕੌਰੋ-ਰਾਜ-ਘਰਾਨਾ ਅਜੇਹੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤ੍ਰ ਵੀ ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਲੋਕਾ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ ਬਣ ਗਏ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੈਭੀਤ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ, ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ " ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ " ਅਜੇਹੀ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਲੋੜਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾ ਵਾਲੀ, ਅੱਗ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਤੇਜ ਵਾਲੀ, ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਬੜੀ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਦਿਵ-ਕੰਨਿਆਂ **ਦ੍ਰੋਪਦੀ,** ਅਗਨੀ-ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ । ਉਸ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦ੍ਰੋਪਦ ਦੀ ਧੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਨੁਰ-ਧਰ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਉਸ ਦਿਵ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤਿਆ । ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਭਿਖਸ਼ਾ (ਭਿਖਿਆ) ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਿੱਵ-ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੀ । ਦਿੱਵ-ਕੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਭਿਖਸ਼ਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਰੜੀ ਚਪੇੜ ਜੜ ਦਿੱਤੀ । ਉਸ ਦਿਵ-ਕੰਨਿਆਂ, ਮਹਾਰਾਨੀ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਧਿਰਤਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪੰਜ ਪਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਵਾਂਗ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਰਾਇਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੌਰੋ ਪਾਂਡੋਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਗੁਰੂ, ਰਾਜ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ **ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਦ੍ਰੋਣਚਾਰੀਆ** ਅਤੇ **ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰੀਆ** ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਦਰਸਾਏ ਗਏ । ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਪਰਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ, ਹਾੜ੍ਹੇ ਕੱਢਦੀ, ਚਕਰਵਰਤੀ ਸਮਰਾਟ ਯੁਧਿਸ਼ਟ੍ਰ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਘਸੀਟ ਕੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ । ਕਰਣ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਵੇਸਵਾ ਭਾਵ ਕੰਜਰੀ ਅਖਵਾਇਆ ਗਿਆ । ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਨਗਨ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਆਈ ਉਸ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਖਿਚੇ ਗਏ । ਦੋਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾਂ ਅਥਵਾ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੂਰਬੀਰ ਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਕੋਈ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੁਖਿਆਰੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀ ਫ਼ਰਿਆਦ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਦਿਵ-ਕੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਭਿਖਸ਼ਾਂ, ਤੇ ਫਿਰ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਬਣਾ ਕੇ, ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਜਰੀ ਅਖਵਾ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਜੈਦਰਥ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਚੁੱਕ ਖੜਦਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਲਿਖਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਦਿਲ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤੀਜਿਆ । ਫਿਰ ਕ੍ਰੀਚਕ ਨਾਮੀ ਲੰਡੋਟੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁਟਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਭਜਦਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਣੀ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਦਰਸਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਲਾਵਾਸ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਕੰਬਣੀ ਆ ਗਈ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਨੂੰ । ਜੇ ਇਕ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ, ਜੇ ਇਕ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਦੁਰਦਿਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕਿਸ ਨੇ ਸੁਣਨੀ ਹੈ ? ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚਲੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੀ ਹੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ । ਇਸ ਨਵੀਂ ਗਾਥਾ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਲਹੂ ਵੀ ਪੀ ਲਿਆ ।

ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਸੀਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਬਣੀ ਹੋਈ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਅਥਵਾ ਪਤੀਆਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਮਰਦ

ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿੰਦੜ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ **ਸ਼ੂਦਰ ਪਸ਼ੂ ਅਰ ਨਾਰੀ, ਤੀਨੋਂ ਤਾੜਨ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ।** ਅਰਥਾਤ, ਸ਼ੂਦਰ, ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਤਿੰਨੇ, ਝਾੜ-ਝੰਬ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੀ ਹਕਦਾਰ ਹਨ, ਭਾਵ, ਸ਼ੂਦਰ, ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧਰਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

੮

ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਰਸਮ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਲਾਵਾਸ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ । ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਏਨਾ ਭੈ-ਭੀਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹਉਕਾ ਤੱਕ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ । ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਬੇਰਹਿਮ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਵਾਲੀ ਯੋਜਨਾਂ ਘੜ ਲਈ । ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ, ਹਾੜੇ ਕੱਢਦੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਮਰੇ ਪਤੀ-ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾੜ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਤੀ ਰਸਮ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸਿਮਿਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂਈ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ । ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਯੋਜਨਾ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਲੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਗੰਥ ਲਿਖ ਲਿਆ । ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ, ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ' (ਭਾਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਦੇ ਮੂੰਹੋ ਭਗਵਾਨ ਗਰੁੜ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਵਿਧੀ ਵਧਾਨ ਸਮਾਝਾਇਆ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹੀਰੋ, ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:---

ਗੁਰੜ ਪੁਰਾਣ--ਅਧਿਆਏ--੧੦ ਸਫ਼ਾ ੭੬ (ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)---ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਹਿਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਤੇ ਕੇਸਰ, ਅੰਜਨ ਤੇ ਉਤਮ ਬਸਤਰਾਂ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ੰਗਾਰੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਵੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਨ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਵੇ । ਫਿਰ ਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੇ । ਲੱਜਾ ਤੇ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਵਲ ਚਲੀ ਜਾਏ । ਉਥੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਚਿਤਾ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਕਰਕੇ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਆਵੇ, ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਰੇਲ ਦੇਵੇ ਤੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ । ਚਿਤਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਗ਼ੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਂਗ ਸੀਤਲ ਜਾਣਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵੇ . . . .

[ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਇ--੨ (ਸਫ਼ਾ ੧੭) ਤੇ ਜਮ-ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਹਾ-ਹਾਕਾਰ ਕਰਦੇ ਦ੍ਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ ਹੈ---**ਹਾਏ ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸਤੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਈ ।** ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਦਾ ਏਡਾ ਡਰਾਉਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਜਮਾ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ]

ਓਸੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨ ਦੇ ਫਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:--ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ । ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੀੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਿਊਂਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਮਨ, ਕਰਮ ਅਤੇ ਬਚਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਪਸ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਉਸਤਤੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਤਿੰਨਾ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਹਨ, ਓਨੇ ਹੀ ਸਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸੁਖ ਭੋਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਬੜੀ ਉਤਮ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹੀ ਪਤੀ ਫਿਰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । [ਭਾਵ, ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਡਾਕੂ ਅਤੇ ਕਾਤਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਕਦੇ ਇਕ ਸੁਆਸ ਵੀ ਸੁਖ ਦਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਆਖ਼ਰ ਫਿਰ ਉਸੇ ਜੱਲਾਦ ਦੀ ਹੀ ਪਤਨੀ ਬਣੇਗੀ ?]

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਘੜੀ ਸਕੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕੁਲਾਂ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਸੁਰਗਾਂ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਮਨੁੱਖ, ਵਿਧਵਾ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਧੀ, ਭੈਣ, ਭਰਜਾਈ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਾਹਲਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਬਾਰੇ ਲੋਕ-ਰਾਏ ਏਨਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਤਾ । ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੀਊਂਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕਬਾਬ ਵਾਂਗ ਭੁੰਨ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ, ਬੜਾ ਵੱਡਾਂ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਬਣ ਗਿਆ । ਸੜ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭੈ ਨਾਲ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦੀ (ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਲਾਵਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀ) ਬੱਚੀ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਣ ਸੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਸੀ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਵੇਦ-ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਚਿਖਾ ਤੇ ਬੈਠੀ ਦੁਖਿਆਰੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ । ਸੋ ਮਰਦੀ ਹੋਈ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

੯

ਵਿਧਵਾ

ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੀਬੀ ਸਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਵਿਧਵਾ ਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਜੋੜ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਸੁਹਾਗਣਾ ਅਤੇ ਕਵਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲਗਣਾ ਬਦਸ਼ਗਨੀ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ । ਗਰਭ-ਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਪਰਛਾਂਵੇਂ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦੀ ਸੀ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬਣਾਏ ਵਿਧਵਾ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਧਵਾ ਬੀਬੀ ਦਾ ਸਿਰ ਰਗੜ ਕੇ ਮੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਵਿਧਵਾ ਰੰਗਦਾਰ

ਕੱਪੜੇ, ਗਹਿਣੇ, ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਜੁਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਦੀ । ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਸਕਦੀ । ਵਿਧਵਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸੁਕਾ ਲਵੇ । ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿਚ--ਵਿਧਵਾ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸੁਕਾਉਣਾ ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਰਸੋਈ ਭਾਂਡਾ, ਸੌਣ ਦਾ ਕਮਰਾ ਸੱਭ ਕੁਝ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਬਿਮਾਰ ਪਈ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਂ ਢੁੱਕਣਾ । ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹੀ ਅਜੇਹਾ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਵਿਧਵਾ ਲਈ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿੰਦਗੀ ਏਡੀ ਦੁਖੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੜਨੋ ਬਚ ਰਹੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਤਮ-ਹਤਿਆ ਕਰਨੀ ਪਈ । ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਆਏ ਭਗਵਾਨਾ ਨੇ ਵੀ ਉਹੀ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਧੱਕੇ ਵਾਲਾ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰੱਸਾ, ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਦਾਤੀ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਧੌਣ ਦੁਆਲੇ ਵਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਸ ਕੇ ਮੁੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੀ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰੀਤ ਨੂੰ ਆਚਰਨ ਸੁਚਾ ਰਖਣ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਬੈਹੜਵਾਲ ਨਿਵਾਸੀ **ਭਾਈ ਹੇਮੇ** ਦਾ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਨਾਲ ਕਰਾਇਆ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇ ਅਜੇਹੀ ਵਿਧਵਾ ਜਿਹੜੀ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾਂ ਦੀ ਤਿਰਪਤੀ ਲਈ ਜਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਪਰਾਏ ਮਰਦ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸੌਂਪਦੀ ਹੈ ਅਜੇਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਭੇੜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ:--

੧= **ਜਿਉ ਤਨੁ ਬਿਧਵਾ ਪਰ ਕਉ ਦੇਈ ॥ ਕਾਮਿ ਦਾਮਿ ਚਿਤੁ ਪਰ ਵਸਿ ਸੇਈ ॥**
ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਕਬਹੂੰ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥[੨੨੬]-੧੧

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਡਮੁਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਵੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਇਕ ਪਦਰਾਥਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦਾ ਦਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਥਾਂਈ ਭਟਕਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਅਗਨੀ ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸੁਖ, ਸੰਤੋਖ ਅਥਵਾ ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦਾ ਲੜ ਫੜਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੧੦

ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਰਸਮ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ

ਸਵਾਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ, ਦੁਖਿਆਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦਾ ਹੱਥ ਨਾ ਰਖਿਆ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :---

੨- **ਭੰਡਿ ਜੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਨਿੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਮੰਗਣੁ ਵੀਆਹੁ ॥ ਭੰਡਹੁ ਹੋਵੈ ਦੋਸਤੀ ਭੰਡਹੁ ਚਲੈ ਰਾਹੁ ॥**
ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ ਭੰਡਿ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਨੁ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥
ਭਡਹੁ ਹੀ ਭੰਡੁ ਊਪਜੈ ਭੰਡੈ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਭੰਡੈ ਬਾਹਰਾ ਏਕੋ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥
ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਭਾਗਾ ਰਤੀ ਚਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਊਜਲੇ ਤਿਤੁ ਸਚੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ੨ ॥[੪੭੩]ਵਾ-੧੯

ਅਰਥ:--ਭੰਡ, ਭਾਵ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ (ਦੇ ਪੇਟ) ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁੜਮਾਈ ਤੇ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ (ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ) ਸੰਬੰਧ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋ ਹੀ (ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ) ਰਸਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੀਦੀ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਰਾਜੇ (ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ, ਲੀਡਰ, ਸੁਧਾਰਕ ਏਥੋਂ ਤਾਂਈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ-ਰਾਮ ਅਤੇ ਵਿਧਾਤਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰ ਵੀ) ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਆਖਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜੰਮਿਆਂ । (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਅਥਵਾ ਵੇਦਕ ਰੀਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਕਈ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਵੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਮਣੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਮੱਥਾ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ, ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਸੋਹਬਦੇ ਹਨ, ਸੋਭਾ ਖੱਟਦੇ ਹਨ ।

ਸਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪੂਰੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮਾਣ ਸਤਕਾਰ ਵਾਲੀ ਜਿੰਗਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ । ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇ ਕੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾਈਆਂ । ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਤੀਸਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹਿੰਦ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਕੋਲੋਂ ਸਤੀ ਰਸਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ । ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਰਖ ਦਸ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ--" **ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਪੁਰਖੁ ਏਕੁ ਹੈ ਹੋਰ ਸਗਲੀ ਨਾਰਿ ਸਬਾਈ ॥**[੫੯੧-੯੨] । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ (ਕਥਿਤ ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਹੰਕਾਰੀ ਬ੍ਰਲਹਮਣ ਸਮੇਤ) ਪ੍ਰਭ-ਪਤ੍ਰੀ ਦਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮਾਣ ਸਤਕਾਰ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨੀ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਘਿਣਾਵਣਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ । ਪਤੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਸਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸਮਝਾਂਉਂਦਿਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ :--

੩- ਸਲੋਕ ਮ:੩॥ **ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮੜਿਆ ਲਗਿ ਜਲੰਨਿ੍ ॥**
ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ੍ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ੍ ॥ ੧ ॥
ਮ: ੩ ॥ **ਭੀ ਸੋ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖਿ ਰਹੰਨਿ੍ ॥**
ਸੇਵਨਿ ਸਾਈ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਉਠਿ ਸੰਮ੍ਾਲੰਨਿ੍ ॥ ੨ ॥[੭੮੭]-ਵਾ-੬

ਅਰਥ:--ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਤੀ (ਹੋ ਗਈਆਂ) ਨਹੀਂ ਆਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਜੋ (ਪਤੀ ਦੀ) ਲੋਥ ਨਾਲ ਸੜ ਮਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜੋ (ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ) ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤੀ (ਹੋ ਗਈਆਂ) ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ੧ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤੀਆਂ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਤਿਬ੍ਰਤ-ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਖ਼ਸਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਦਾ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਇਹ ਧਰਮ ਚੇਤੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ । ੨ ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:--

੪- **ਬਿਨੁ ਸਤ ਸਤੀ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਨਾਰਿ ॥ ਪੰਡਿਤ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥**[੩੨੮]--੨੩

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖ, ਭਲਾ ਸਤਿ-ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਤੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ? । ੧ ।

ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇਕ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਭਾਵ, ਪਤੀ ਦੀ ਲੋਥ ਨਾਲ ਸੜ ਕੇ ਮਰਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵਡਾ ਪੁੰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਫਲ-ਦਾਇਕ ਕਰਮ ਸਮਝਣ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

੫- **ਕੰਤਾ ਨਾਲਿ ਮਹੇਲੀਆ ਸੇਤੀ ਅਗਿ ਜਲਾਹਿ ॥ ਜੇ ਜਾਣਹਿ ਪਿਰੁ ਆਪਣਾ ਤਾ ਤਨਿ ਦੁਖ ਸਹਾਹਿ ॥**
ਨਾਨਕ ਕੰਤ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸੇ ਕਿਉ ਅਗਿ ਜਲਾਹਿ ॥ ਭਾਵੈ ਜੀਵਉ ਕੈ ਮਰਉ ਦੂਰਹੁ ਹੀ ਭਜਿ ਜਾਹਿ ॥ ੩ ॥[੭੮੭]-ਵਾ-੬

ਅਰਥ:-- ਸਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਖ਼ਸਮ ਦੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂਹੀਏਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖ਼ਸਮ ਨੂੰ ਖ਼ਸਮ ਨਾ ਜਾਤਾ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਸਹਿਣ ? ਪਤੀ ਚਾਹੇ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਔਖ ਵੇਲੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੀਆਂ । ੩ ।

੬= **ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਮਿਲਿ ਆਏ ਸੰਜੋਗ ॥ ਜਿਚਰੁ ਆਗਿਆ ਤਿਚਰੁ ਭੋਗਹਿ ਭੋਗ ॥ ੧ ॥**
ਜਲੈ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ॥ ਕਿਰਤਿ ਸੰਜੋਗਿ ਸਤੀ ਉਠਿ ਹੋਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਮਨ ਹਠਿ ਜਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗੁ ਨ ਪਾਵੈ ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ ॥ ੨ ॥
ਸੀਲ ਸੰਜਮਿ ਪ੍ਰਿਅ ਆਗਿਆ ਮਾਨੈ ॥ ਤਿਸੁ ਨਾਰੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨ ਜਮਾਨੈ ॥ ੩ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਿਉ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਧੰਨੁ ਸਤੀ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥[੧੮੫]--੯੯

ਅਰਥ:--(ਆਪਣੇ ਮਰੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ) ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ (ਇਸਤਰੀ) ਉਠ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਪਤੀ ਦੀ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੜਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰਾ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ **।੧।ਰਹਾਉ।**

ਇਸ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵਹੇੜ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪਤੀ) ਪਿਛਲੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਿਲ ਕੇ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ) ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਜਗਤ ਦੇ) ਪਦਾਰਥ ਮਾਣਦੇ ਹਨ **। ੧ ।** ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਈਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਮਰੇ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਗੋਂ) ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕੀਦਾ ਹੈ **। ੨ ।** ਜੇਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦਾ **। ੩ ।** ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਜਿਸ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇੱਕ ਖ਼ਸਮ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪਤੀ-ਭਾਵਨਾ ਰੱਖੀ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਭਗਤ ਦਾ ਪਤੀ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਸਲੀ ਸਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਹੈ । **੪ ।**

ਪੁਰਾਣਕ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਏ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧) ਪਤੀ ਦੀ ਲੋਥ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜ ਮਰਨਾ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਤੀ ਹੋਈ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

੨) ਕਥਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਵੀ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਤੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕੋਲ ਪਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਜਿਤਨੇ ਸਾਲ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੩) ਅਜੇਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸੁਰਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਚੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਸਗੋਂ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਅਧੀਨ ਪਤੀ ਦੀ ਲੋਥ ਨਾਲ ਸੜ ਕੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੂੰਨਾ ਵਿਚ ਖੱਜਲ ਹੁੰਦੀ, ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ-ਜਾਲ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਕਰਕੇ, ਦੁਰਲੱਭ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂਵੇਂ ਅਤੇ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਚਾ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਸੀਲ-ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ, ਸਹਿਣ ਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ) ਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ । ਅਜੇਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੁਨੀਆਵੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ ਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨੇ ਸਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਣਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤੀ ਰਸਮ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨ ਕਰ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕੀ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਸਰਬੱਤ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਗੁਰੂਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਉਣੋ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਾਣੀ ਹੈ । ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀਆਂ

ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਾਠਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

" ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ " ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ " ਅਥ ਪਖਯਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ " ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕੰਵਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਸੀ । ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਵ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ੪੦੪ਥੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ੩੭੭ ਵੀਂ ਚੋਪਈ ਤੋਂ ਅੱਗੇ (ਅੰਤਲੀਆਂ ਕੁਝ ਚੋਪਈ ਛੱਡ ਭਾਵ ੪੦੫ ਤੱਕ ਨਹੀਂ) ੪੦੧ ਚੋਪਈ ਤੱਕ ਨਿਤ ਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਦਾ ਪੰਥਕ ਹੁਕਮ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮੁਚੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । **ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ**, ਕਿ ਉਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਆਚਰਨ ਹੀਣ ਕੁਟਲ ਵੇਸਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਟਲ ਅਤੇ ਲੰਪਟੀ ਚਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਰਾਏ **ਸਮੁਚੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਬਾਰੇ ਹੈ** ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵਣਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧) ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਸਭ ਰੈਨਾਧਿਪ ਦਿਨਰਾਇ ॥
ਬੇਦ ਬਯਾਸ ਅਰੁ ਬੇਦ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਦ ਸਕੈ ਨਹਿ ਪਾਇ ॥੧੫॥(ਚਰਿਤ੍ਰ-੧੨੪)

੨) ਜੋ ਤਿਯ ਚਰਿਤ ਚਹੈ ਸੁ ਬਨਾਵੈ ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਭੇਵ ਨਹਿ ਪਾਵੈ ॥ ੩੮ ॥ (ਚਰਿਤ੍ਰ--੧੨੯)

ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭੇਤ ਮਨੁਖਾਂ ਨੇ ਕੀ ਪਾਉਣਾ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਭੇਤ ਤਾਂ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ । ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਬਾਰੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗੰਥ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ:--

੩) ਚੌਪਈ ॥ ਤਿਰਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ ॥ ਬਿਧਨਾ ਸਿਰਜਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ ॥
ਸ਼ਿਵ ਘਰ ਤਜਿ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ ॥ ਤਉ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਯੋ ॥ ੧੬ ॥

[**ਕਾਨਨਹਿ**=ਬਨ, ਜੰਗਲ । **ਤਰੁਨਿ**=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ]

ਭਾਵ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਤਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵੀ ਪਛਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬਨਬਾਸ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਏ ਸਨ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਮੁਚੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਸਮੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ, ਗੰਗਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ, ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਆਪਣੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਆਏ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਾਰਿਆ--ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ-ਜੋਗ ਮਾਤਾਵਾਂ ਭੈਣਾ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਵੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਥਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਹੜੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਅੱਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲਿਖਤ ਵਾਂਗ ਹੀ, ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਅਰਥ ਹੀਨ ਸੈਂਕੜੇ ਚਿਰਤ੍ਰ ਲਿਖ ਕੇ ਬਦਨਾਮੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਉਸੇ ਕੁਟਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਨੂੰ ਭੈ-ਭੀਤ ਕਰ ਕੇ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਹਿੰਦੜ ਬਣਾਈ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਇੱਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ--(੧) ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾਂ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲੁਆ ਲਈ । (੨) ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗਦਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਲਾ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਲ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿਰਣਾ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਥ ਦੇ ਸਰਬਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

੧੧

ਵਿਚੋਲਾ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ?

ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹਰ ਬੱਚੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੱਧਰ ਉਭਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਵਰ ਅਤੇ ਘਰ ਮਿਲ ਜਾਏ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਇਜ਼ੱਤ ਮਾਣ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਸੁਖੀ ਮਾਂ ਬਣ ਸਕੇ । ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਬੱਚੀ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ ਨੇ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸੀ ।

ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿਮ-ਕਰਮ ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਦੇ ਹੀ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਵਰ ਦੀ ਭਾਲ ਦਾ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣ ਦੀ ਯੋਜਣਾ ਬਣਾ ਲਈ । ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਂਭ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮੋਹਰ ਲਵਾ ਲੈਣੀ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਮਝੀ ਗਈ :--

੧) **ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਪ੍ਰਬਾਰਧ-ਖੰਡ--੩, ਅਧਿਆਇ--੧੬** ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਬਤੀ, ਗਿਰਜਾ, ਭਵਾਨੀ ਵਾਸਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਗਿਆ ਪਰ ਇੰਦ੍ਰ ਗਿਰਜਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾਉਣੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ । ਫਿਰ ਪਰੋਹਤ ਜੀ ਅਗਨੀ ਲੋਕ ਵਿਚ ਗਏ ਪਰ

ਅਗਨ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਵੀ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ । ਕਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੋਲ ਖੱਜਲ ਹੋਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚੋਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਆਖ਼ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੇ ਪੁਜਾ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨਾਲ ਗਿਰਜਾ ਅਥਵਾ ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਨਾਤਾ ਜੋੜਿਆ । ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੋਰ ਹਾਲ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗਿਰਜਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ।

੨) **ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਸਕੰਧ--੧੦ ਅਧਿਆਇ ਪ੩ ਿ** ਵਚ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਪੁੰਨ ਖੱਟਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਗਾਥਾ ਬੜੇ ਵਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੇਦ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਰਾਉਂਦਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸੁਅੰਬਰ ਭਾਵੇਂ ਰਾਮ ਜੀ ਜਿਤਣ ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਲੋੜ ਅਸਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿਤ ਲੈਣ, ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

੪) ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਦਾ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੀ ਹੈ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਨਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ-ਸਿਆਣਦਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

੫) **ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ** ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ--ਗੁਰਮਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸੰਸਕਾਰ ਲੇਖ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ --ਦੇ ੧੪੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਲਾਵਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਈਆਂ ਜਾਣ, ਪਰ ਜੇ ਵੇਦ ਨਾ ਹੋਵੇ **ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸ ਕੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ** ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੱਗ ਦੁਆਲੇ ਫੇਰੇ ਲਵੋ । **ਭਾਵ, ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚੋਲਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ।**

ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਵਰ ਲੱਭਣ ਦੀ, ਹਿਮੱਤ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ । **ਸ਼ਗੁਨ-ਅਪਸ਼ਗੁਨ** ਅਤੇ **ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਮਹੂਰਤਾਂ** ਦਾ ਭਰਮ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸੰਜੋਗ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ । ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਪੱਤ੍ਰੀ ਦੀ ਫ਼ੀਸ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਪਰੋਹਤ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਧੀ ਪਰਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ, ਧੀ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਖ਼ਸਮ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਭੈੜੀ ਗਾਲ੍ਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ।

ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਸਾਖ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਸ਼ਾਹ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸੀ । ਚੰਦੂ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ ਪਰੋਹਤ ਚੰਦੂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸੀ । ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜਾ । ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ-ਜ਼ਾਦਾ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਰ ਟਿੱਕ ਕੇ ਸ਼ਗਨ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਪਰਤ ਗਿਆ । ਚੰਦੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਨਾਪਸੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਰੁਧ ਕੁ-ਬਚਨ ਬੋਲੇ । ਪਰ ਚੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਗਨ ਭੇਜਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਰੁਧ ਬੋਲੇ ਹੋਏ ਚੰਦੂ ਦੇ ਬਚਨ ਦਿਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੋਲ ਪੁਜ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ । ਸੰਗਤ ਨੇ ਚਿਠੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਘਲੀ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਹੰਕਾਰੀ ਆਦਮੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੁਰ-ਘਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕਰੇ । ਭਾਈ ਸਹਿਬ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਚਿਠੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:---

ਲਿਖਤੁਮ ਸਭਿ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਸੰਗਤਿ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਅਰਦਾਸ ।
ਸ਼ਾਹ ਦਿਵਾਨ ਸੁਤਾ[1] ਕੋ ਨਾਤਾ, ਬਜਯੋ ਅਹੈ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸਿ ।
ਆਪ ਹੰਕਾਰੀ ਬਨਯੋ ਚੁਬਾਰਾ, ਤੁਮਹਿ ਕਹਯੋ ਮੋਰੀ ਸੰਕਾਸ[2] ।
ਬਿਨ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਮੂਰਖ ਬੋਲਯੋ, ਇਤਆਦਕ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਹਾਸ[3] ।
ਹਮ ਕੋ ਨਹਿ ਸੁਖਾਇ ਤਿਸ ਕਹਿਬੋ, ਬਸਿ ਨਹਿ ਚਲਯੋ ਕਿਯੋ ਬ੍ਰਤੰਤ[4] ।
ਪਠਯ[5] ਦੂਤ ਤੂਰਨਿ[6] ਚਲਿ ਪਹੰਚਹੁ ਜਬ ਲੋ ਬਿਪ੍ਰ ਨ ਤਿਲਕ ਕਰੰਤਿ ।
ਤਬ ਲੋ ਸੁਧਿ ਦਿਹੁ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ, ਜਥਾ ਦਸਟ ਜਾਨਹਿ ਭਗਵੰਤ ।

F00t note:-੧--ਬੇਟੀ, ਧੀ । ੨--ਮੋਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ । ੩--ਮਖੌਲ, ਠੱਠਾ । ੪--ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ । ੫,੬--(ਦੂਤ ਨੂੰ) ਛੇਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋ (ਪਹਿਲਾਂ) ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਉਹ ਸ਼ਗੁਨ ਨਾ ਪਾ ਦੇਵੇ !

ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਅਗਲੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ---ਦਿਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਰਖਿਆ । ਚੰਦੂ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਿਆ । (ਸਾਖ਼ੀ ਵਿਚਲੀ ਏਨੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸੀ ਸਾਡਾ ਵਾਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦੂ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਅਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਦਵੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਹੰਕਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਗਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ)

ਪਰੋਹਤ ਜੀ ਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੋੜਨ ਦੇ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦੁਰ-ਉਪਯੋਗ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਘਿਣਾਵਣਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕੀਤਾ । ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਝੋਲੀ ਭਰ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਜਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ---ਪਰੋਹਤ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਕਾਕਾ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਹਿਣਾ, ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਝੋਲੇ ਦੀ ਕਸਰ ਹੈ---ਮੇਰੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਦੀ ਇੱਕ ਲੱਤ ਨਿਕੇ ਹੁੰਦੇ ਦੀ ਖਲੋ ਗਈ ਸੀ---ਸਾਡੇ ਸੁਖੀ ਲੱਧੇ ਗੰਜੇ ਨੀਂਗਰ ਦਾ ਦੂਜਾ (ਤੀਜਾ, ਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਚੌਥਾ) ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਧੌਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ--ਆਹ ਫੜੋ ਪੇਸ਼ਗੀ ਅਤੇ ਸੁਹਣੀ ਸੁਨੱਖੀ ਤੇ ਸੁਘੜ, ਗਲ ਕੀ, ਅਜੇਹੀ ਨੋਂਹ ਲੱਭ ਦਿਉ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਸ਼ੰਗਾਰ ਹੋਵੇ । ਤੁਹਾਡਾ ਮੂੰਹ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਆਂਗੇ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪਰੋਹਤ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਜਾ ਫੜਨੇ---ਸਾਡੀ ਬੱਚੀ ਜ਼ਰਾ ਸਿੱਧੜ (ਅਰਧ-ਪਾਗ਼ਲ) ਹੈ--ਲਤੋਂ ਲੰਙੀ ਹੈ--ਮਿਰਗੀ ਦੀ ਕਸਰ ਹੈ---ਇੱਕ ਅੱਖ ਜ਼ਰਾ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ--ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਸੁਨੱਖਾ ਤੇ ਪੜਿਆ ਲਿਖਿਆ ਰੱਜੇ-ਪੁੱਜੇ ਚੰਗੇ ਘਰ-ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਲਾ ਨੀਂਗਰ ਲੱਭ ਦਿਉ । ਆਹ ਕਾਲੀ ਗਊ ਮਗਰ ਵੱਛਾ, ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਾਣੀ ਲਈ ਜੜਾਊ ਕੰਗਣ, ਐਂਵੇਂ ਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਪੇਸ਼ਗੀ ਸਮਝ ਲਵੋ । ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਜੋ ਮੂਹੋਂ ਮੰਗੋਗੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਾਂਗੇ । ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦੱਸ ਕੇ ਅੜੋ ਅੱਡਰਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਕੇ ਸੌਦਾ ਮੁਕਾ ਲੈਣਾ । ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਕਾਰਨ

ਭੜਕੀ ਹੋਈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਅਗਨੀ ਵਾਲੇ ਇਸ ਧਿੰਙਾਣੇ ਦੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ **ਨਰੜਾਂ** ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਤਬਾਹ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋਏ । ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਕਈ ਥਾਂਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੧੨

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਤੇ ਕੰਨਿਆਂ-ਦਾਨ ਭਰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰੇ

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੰਦਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁੜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਧੀਆਂ ਨੂੰ (**ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਪਿਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਹੀ ਬੱਚੀ ਭੇਟਾ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਦੂਜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ**) ਠਾਕਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣਾ ਕਲਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚੀਆਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣ ਲਗ ਪਈਆਂ । ਵਾਧੂ ਧਨ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸਾਂਭਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝ ਲਿਆ । ਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਨ ਅਤੇ ਹੁਸਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜੁੜਿਆ । ਧਨ ਤੇ ਹੁਸਨ ਦੀਆਂ ਸੋਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ ਅਤੇ ਦੁਰਾਨੀ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਹੋਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ । ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਣਖ, ਸਵੈਮਾਣ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਭੋਗ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ? ਖੁਲ੍ਹੀ ਲੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਧਨ ਅਤੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀਆਂ ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ । ਮਹਿਮੂਦ ਗ਼ਜ਼ਨਵੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ । ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਹ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੁਨੱਖੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ ਵੀ ਝੁੰਡਾ ਦੇ ਝੁੰਡ ਹਨ । ਉਸ ਨੇ ਮੰਦਰ ਲੁਟਣੇ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੋੜਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ । ਮੰਦਰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਏਡਾ ਸੁਆਦ ਪਿਆ ਕਿ ਸੰਨ ੧੦੨੪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ **ਸੋਮਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਰ** ਨੂੰ ਜਾ ਲੁੱਟਿਆ । ਅਰਥਾਤ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਦਗੜ-ਦਗੜ ਕਰਦਾ ਜਾ ਪੁੱਜਾ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾ ਸਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਕੀਤੀ । ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਪੰਜ ਗਜ਼ ਉਚੀ **ਸਿਵ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਟੋਟੇ ਕੀਤੇ** । ਦੋ ਟੋਟੇ ਉਸ ਨੇ **ਮੱਕੇ ਅਤੇ ਮਦੀਨੇ ਪੌੜੀਆਂ** ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦੋ ਟੋਟੇ **ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਭੇਜੇ** ਜਿਥੇ ਇੱਕ **ਮਸਜਦ ਦੀ ਪੌੜੀ** ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਿਵ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਟੁਕੜਾ **ਕਚਹਿਰੀ ਦੀ ਪੌੜੀ** ਵਿਚ ਜੜਿਆ ਗਿਆ ।

ਮੰਦਰ ਦੇ ੫੬ ਥਮਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮੋਟੈ ਪੱਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਦੋ ਸੌ ਮਣ ਸੋਨੇ ਦਾ ਜੰਜੀਰ ਛੱਤ ਨਾਲ ਲਟਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੰਟਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਸ ਹਮਲੇ ਸਮੇ ਕੀਤੀ ਲੁੱਟ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁਸੀਨ ਭਾਰਤੀ-ਕੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਗੱਡਿਆਂ ਦਾ ਲੱਦ ਧਨ, ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪਰਤ ਗਿਆ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੜਕੀਆਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦੇਸੋਂ ਪਰਦੇਸ ਪੁਜੀਆਂ । ਅਰਬ ਈਰਾਕ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਅਣਖ, ਭਾਵ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੱਚੀ ਟਕੇ ਟਕੇ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮ ਹੋ ਕੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੀ । **ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਨਰਥ ਅਤੇ ਘੋਰ ਪਾਪ, ਦਾਨ ਅਤੇ ਭੋਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ।**

ਇਸ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਨੇ ਸਾਡੀ ਏਨੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਉਲਾਦ, ਅਰੋਗਤਾ, ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਅਥਵਾ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਲੋਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਾਡਾ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਾ ਕੀ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਘਰ ਵੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ? ਕੀਹ ਰੱਬ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਬੰਦਾ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਗੁਰੂ, ਦੇਵਤਾ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਅਜੇਹਾ **ਬੇ-ਘਰਾ ਅਥਵਾ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਭਗਵਾਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਸੁਆਰ ਜਾਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ?** ਗ਼ਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਲਕਦੇ ਅਤੇ ਨੰਗੇ ਧੜੰਗੇ, ਗਲ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਫੁਟ ਪਾਥਾਂ (Footpath) ਤੇ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ **ਭੁੱਖੇ ਨੰਗੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ** ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਹ ਸੁਰਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ **ਦੇਵਤੇ, ਗੁਰੂ, ਈਸ਼ਵਰ** ਅਥਵਾ **ਅੱਲਾ** ਦਾ ਘਰ, ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ, ਸੰਗਮਰਮਰ, ਅਥਵਾ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜਿਆਂ, ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ **ਈਸ਼ਵਰ, ਪਰਮਾਤਮਾਂ, ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ, ਭਗਵਾਨ ਅਥਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ*ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ?** ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਅਨਕੂਲ, ਉਸ ਦਾ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਘਰ ਬਣਾਉਂਦੇ । ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਅਸਲੀਯਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਹਲ ਸਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ?

*[**Foot note:--**ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਘਰ, ਮਹਲ, ਤਖ਼ਤ, ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ, ਸੱਚ-ਖੰਡ ਕਿਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਦਾ ਚੌਥਾ ਕਾਂਡ]

੭- **ਮਹਲੁ ਕੁਮਹਲੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮੂਰਖ ਅਪਣੈ ਸੁਆਇ ॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨਹਿ ਤਾ**
ਮਹਲੁ ਲਹਹਿ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਸਚੇ ਕਾ ਭਉ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ
ਸਭਾ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਣੈ ਘਰਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਪੂਰੀ ਪਈ, ਜਿਸ ਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥[੬੪੯]-ਵਾ-੧੮

ਦੂਜਾ ਕਾਂਡ

੧

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾ ਤੇ, ਅਥਵਾ ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਚੜ੍ਹਤ-ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

ਭੇਟਾ

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਟਾ ਅਥਵਾ ਅਰਪਣ ਸ਼ਬਦ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਜੋਂ ਪਦਾਰਥ ਭੇਟਾ ਕਰਨੇ ਅਥਵਾ ਅਰਪਣ ਕਰਨੇ ਵੈਦਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੀਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ " ਭੇਟ " ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਰਪਣ ਯੋਗ ਵਸਤੂ, ਉਪਹਾਰ, ਨਜ਼ਰ । ਭੇਟਾ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਮਤ ਜਾਂ ਮੁੱਲ ਵੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਭੇਟਾ ਕਹਿਣਾ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਪਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ:--

(ੳ) ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ ਅਰਪਣਾ-

੧- **ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਪਗ ਝਾਰਉ ਬਾਲ ॥ ਮਸਤਕ ਅਪਨਾ ਭੇਟ ਦੇਉ ਗੁਨ ਸੁਨਉ ਰਸਾਲ ॥ ੧ ॥** [੮੧੦]-੧੧-੪੧

ਅਰੇਥ:--(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮਿਹਰ ਕਰ) ਮੈ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਮੈਂ (ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਦੇ) ਚਰਨ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਝੜਾਦਾ ਰਹਾਂ । ਮੈ ਆਪਣਾ ਸਿਰ (ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਅੱਗੇ) ਭੇਟਾ ਕਦ ਦਿਆਂ, (ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਤੇਰੇ) ਰਸ-ਭਰੇ ਗੁਣ ਸੁਣਦਾ ਰਹਾਂ । ੧ ।

੨- **ਮਰਣੁ ਨ ਮੰਦਾ ਲੋਕਾ ਆਖੀਐ ਜੇ ਮਰਿ ਜਾਣੈ ਐਸਾ ਕੋਇ ॥ ਸੇਵਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸੰਮ੍ਰਥੁ ਆਪਣਾ ਪੰਥੁ ਸੁਹੇਲਾ ਆਗੈ ਹੋਇ ॥ ਪੰਥਿ ਸੁਹੇਲੈ ਜਾਵਹੁ ਤਾਂ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ਆਗੈ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ ॥ ਭੇਟੈ ਸਿਉ ਜਾਵਹੁ ਸਚਿ ਸਮਾਵਹੁ ਤਾਂ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਪਾਈ ॥ ਮਹਲੀ ਜਾਇ ਪਾਵਹੁ ਖਸਮੈ ਭਾਵਹੁ ਰੰਗ ਸਿਉ ਰਲੀਆ ਮਾਣੈ ॥ ਮਰਣੁ ਮਨ ਮੰਦਾ ਲੋਕਾ ਆਖੀਐ ਜੇ ਕੋਈ ਮਰਿ ਜਾਣੈ ॥ ੨ ॥** [੫੭੯]-ਛੰਤ-੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਲੋਕੋ ! ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਾਂਹ ਆਖੋ (ਮੌਤ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਦੋਂ ਹੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (ਜੀਉਂ ਕੇ) ਮਰਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ । ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਆਪਣੇ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ, (ਤਾਂ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ) ਰਸਤਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਏ । (ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਸੌਖੇ ਜੀਵਨ-ਰਸਤੇ ਤੁਰੋਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਮਿਲੇਗੀ । ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਇੱਜ਼ਤ ਮਿਲੇਗੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ, ਤੇ ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗੋਗੇ । (ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਇਹ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਲੋਕੋ ! ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਾ ਆਖੋ (ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ) ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਨਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ੨ ।

{ਏਹੀ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਛੇਂਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ " ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ " ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ }

ਸੀਸ ਭੇਟ--

੩- **... ਕਾਇਆ ਗੜੁ ਸੋਹਿਆ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਮੋਹਿਆ ਕਿਉ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥ ਅਦ੍ਰਿਸਟ ਅਗੋਚਰੁ ਪਕੜਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੀਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਸੀਸੁ ਭੇਟ ਦੇਉ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ॥ ਆਪੇ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ਨਾਨਕ ਅੰਕਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੪ ॥** [੧੧੧੪]-ਛੰਤ- ੧

ਅਰਥ:---(ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲਿਆ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ-ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਗਿਰਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ (ਭਾਵ, ਸਦਾ ਹੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਵੀ ਭੁਲਾਉਂਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਉਸ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਗੋਚਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ **ਸਿਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭੇਟ** ਧਰ ਦਿਆਂ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੪ ।

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭੇਟਾ ---

੪- **ਤੁਧ ਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਸਾਚੁ ਭੇਟ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤਾ ਸੁਣ ਸਦਿ ਬਹਾਲੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥** [੮੭੮]-੮

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ (ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਰਹਿਣਾ) ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਣਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ) ਭੇਟਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਬੈਠਣ ਲਈ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਦਾ ਹੈ, (ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ਤੇ) ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ (ਅਰਦਾਸ) ਸੁਣ ਕੇ (ਸਵਾਲੀ ਨੂੰ) ਸੱਦ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਲਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਭੇਟਤ=ਮਿਲਿਆਂ, ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ---

੫- **ਸਭ ਭੈ ਮਿਟਹਿ ਤੁਮਾਰੈ ਨਾਇ ॥ ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੨੦੧]--੧੦੯

੬- **ਖੇਮ ਭਇਆ ਕੁਸਲ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ਭੇਟਤ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਗਈ ਬਲਾਏ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੨੦੧]-੧੧੦

ਪਦ ਅਰਥ:--ਖੇਮ=ਸੁਖ । ਕੁਸਲ ਘਰਿ=ਸੁਖ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਸੁਖ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਭੇਟਤ=ਮਿਲਿਆਂ । ਬਲਾਏ=ਮਾਇਆ-ਚੁੜੇਲ । ਰਹਾਉ ।

੭- **ਚਰਨ ਕਮਲ ਬੋਹਿਥ ਭਏ ਲਗਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਓ ਤੇਹ ॥**

ਭੇਟਿਓ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਚਾ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਨੇਹ ॥ ੬ ॥[੪੩੧]-੧-੨

ਅਰਥਾ--ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਕੋਮਲ ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਬਣ ਗਏ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲਈ ਪੱਕਾ ਪਿਆਰ ਬਣ ਗਿਆ । ੬ ।

ਭੇਟਤ= ਛੁਹਣਾ, ਲਗਣਾ, ਪਰਸਨਾ---

੮- **ਜਾ ਕੈ ਦਰਸਿ ਪਾਪ ਕੋਟਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥**

ਓਇ ਸਾਜਨ ਓਇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਜੋ ਹਮ ਕਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੭੩੯]-੭-੧੩

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ--

੯- **ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਿ ਆਇਆ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕਰਤ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥**

ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਮਾਥਾ ਮੇਰੋ ਵਾਤ ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸੰਤਹ ਡੰਡਉਤ ॥ ੧ ॥[੮੯੯]-੧੦-੨੧

ਭੇਟੈ=ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ---

੧੦- **ਉਪਜੈ ਗਿਆਨੁ ਦੁਰਮਤਿ ਛੀਜੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿ ਗਗਨੰਤਰਿ ਭੀਜੈ ॥**

ਏਸੁ ਕਲਾ ਜੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥ ਭੇਟੈ ਤਾਸੁ ਪਰਮ ਗੁਰਦੇਉ ॥ ੩ ॥ [੯੭੪]-੧

ਅਰਥ:--(ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੰਦੀ ਮੱਤ ਨਾਸ ਹੋਣ ਤੇ, ਉੱਚੀ ਉਡਾਰੀ ਵਿਚ (ਅੱਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ) ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਰਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਸ (ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜਣ ਵਾਲੇ) ਹੁਨਰ ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ,, ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ **ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ**।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਭੇਟਾ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਂਜ ਹਰ ਥਾਂ ਭੇਟ, ਭੇਟੈ, ਆਦਿ ਪਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਮਿਲਣਾ, ਪਰਸਨਾ ਛੁਹਣਾ ਆਦਿ ਹੀ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧੀ-ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਂ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ।

੧੧- **ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਠਾਕੁਰੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥**

ਤੁਮਰੇ ਕਰਤਬ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਣਹੁ ਤੁਮਰੀ ਓਟ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥

ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਵੈ ॥ ਕਥਾ ਸੁਣਤ ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਵੈ ॥

ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸਦਾ ਜਵਾ ਦਇਆਲਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੧੦੪]-੨੬-੩੩

੨

ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ

ਅਸਾਂ ਪਿੱਛੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਜਾ ਵਜੋਂ ਮਾਇਆ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਥਵਾ ਅਰਪਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਰੋਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ । ਦੁਖਦਾਈ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਮੇਤ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸੱਭ ਲੋਕ ਮੂੰਹੋਂ ਏਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਧਨ-ਦੌਲਤ, ਪ੍ਰਭਤਾ ਅਥਵਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਉਸ ਦਾਤੇ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਦ ਹੈ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾਤੇ ਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੋੜ ਦੇਣੀ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੈ ? ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:- **ਮਨੁ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇਰਾ, ਕਿਆ ਕੋ ਪੂਜ ਚੜਾਵਏ ॥** (੫੪੨) ਜੇ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਉਪਹਾਰ ਵਜੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਵਸਤੂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਉਪਹਾਰ ਵਜੋਂ ਮੋੜ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕੀ, ਇਹ ਉਪਹਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਾਂ ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਘਟੀਆ ਮਖ਼ੌਲ ? ਕਿਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਏਹੀ ਮਖ਼ੌਲ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਤਨ, ਇਹ ਮਨ, ਇਹ ਜਿੰਦ ਅਤੇ ਇਹ ਦੁਰਲੱਭ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾਤੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪਦਾਰਥ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰੀਤ ਬੜੀ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਵੀ ਸਦਕੇ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

੧੨- **ਕਿਆ ਦੇਵਉ ਜਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰਾ ॥**

ਤਨੁ ਮਨੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੇ ਸਾਜਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨੀਚੁ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥ ੩ ॥[੮੮੭]--੧੪

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਆਉ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ :-

੧੩- **ਕੋਈ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਬਤਾਵੈ ਪ੍ਰਭ ਕਾ, ਕਹੁ ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਆ ਦਿਨਥੇ ॥**

ਸਭੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਵਾ, ਅਰਪਿ ਅਰਾਵਾ, ਕੋਈ ਮੇਲੈ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਥੇ ॥ ੩ ॥[੧੩੨੦]--੩

ਅਰਥ :- ਜੇ ਕੋਈ (ਸੰਤ ਜਨ ਮੈਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਮਿਲਾਪ) ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸ ਦੇਵੇ, ਤਾ ਅਜਿਹੇ (ਸੰਤ) ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਤਨ ਸਾਰਾ ਮਨ ਸਦਾ ਲਈ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਆਂ (ਭਾਵ, ਮੈ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਦਾ ਮਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਰਹਾਂ) । ੩ ।

੧੪- **ਹਉ ਮਨੁ ਅਰਪੀ, ਸਭੁ ਤਨੁ ਅਰਪੀ ਅਰਪੀ ਸਭਿ ਦੇਸਾ ॥ ਹਉ ਸਿਰੁ ਅਰਪੀ ਤਿਸੁ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਦੇਇ ਸਦੇਸਾ ॥ ਅਰਪਿਆ ਤ ਸੀਸੁ ਸੁਥਾਨਿ ਗੁਰ ਪਹਿ, ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਖਿਨ ਮਾਹਿ**

ਸਗਲਾ ਦੂਖੁ ਮਿਟਿਆ, ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਇਆ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ ਰਲੀਆ ਕਰੈ ਕਾਮਣਿ, ਮਿਟੇ ਸਗਲ ਅੰਦੇਸਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕੰਤੁ ਮਿਲਿਆ, ਲੋੜਤੇ ਹਮ ਜੈਸਾ ॥ ੩ ॥[੨੪੭]--੧

ਪਦ ਅਰਥ :- ਹਉ--ਮੈਂ । ਅਰਪੀ--ਅਰਪੀਂ, ਮੈ ਅਰਪਾਂ । ਦੇਸਾ--ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਅਰਥਾਤ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ । ਪ੍ਰਭ ਸਦੇਸਾ--ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ) ਸਨੇਹਾ । ਸੁਥਾਨ--ਸੋਹਣੇ ਥਾਂ, ਸਾਧ (ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ । ਪਹਿ--ਪਾਸ । ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ--ਮਨ ਤੋਂ ਚਿਤਵਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਨ ਇੱਛਤ । ਰੈਣਿ--ਰਾਤ । ਰਲੀਆਂ-- ਮੌਜਾਂ । ਕਾਮਣਿ--ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ । ਅੰਦੇਸਾ--ਚਿੰਤਾ, ਫ਼ਿਕਰ । ਜੈਸਾ --ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ । ੩ ।

੧੫- **ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਲਧਾ ਜੀ, ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਰਾਮ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦਿਤੜਾ, ਵੋ ਵਾ ਰਾਮ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦਿਤਾ ਭਵਜਲੁ ਜਿਤਾ ਚੂਕੀ ਕਾਂਣਿ ਜਮਾਣੀ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਥੀਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਰਹਿਆ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਸੋ ਘਰੁ ਲਧਾ ਸਹਜਿ ਸਮਧਾ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਮਾਣੇ ਰਲੀਆਂ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੰਉ ਨਮਸਕਾਰਾ ॥ ੧ ॥**[੫੭੬]--੧

ਅਰਥ:- ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਆਪਣਾ ਇਹ ਸਰੀਰ ਇਹ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮੰਨਣੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰਨੀ ਹੈ - - ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜਮਾ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਲ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ, (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਖ - ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮਕ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਰਕਤਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ੧ ।

੧੬- **ਜਉ ਲਉ ਮੇਰੋ ਮੇਰੋ ਕਰਤੋ ਤਉ ਲਉ ਬਿਖੁ ਘੇਰੇ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਬੁਧਿ ਅਰਪੀ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਤਬ ਹਮ ਸਹਜਿ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਜਉ ਲਉ ਪੋਟ ਉਠਾਈ ਚਲਿਅਉ ਤਉ ਲਉ ਡਾਨ ਭਰੇ ॥ ਪੋਟ ਡਾਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਉ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਏ ॥ ੪ ॥**[੨੧੪]--੧੫੯

ਪਦਅਰਥ:-ਜਉ ਲਉ--ਜਦੋਂ ਤੱਕ । ਬਿਖੁ--ਜ਼ਹਰ, ਮਾਂਇਆ ਦਾ ਮੋਹ । ਪੋਟ--ਪੋਟਲੀ । ਡਾਨ--ਡੰਨ, ਸਜ਼ਾ । ਡਾਰਿ--ਸੁੱਟ ਤਾਂ । ਨਿਰਭਏ--ਨਿਡਰ ਹੋ ਗਏ ।

ਸਰਬ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਤਨ (ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ) ਮਨ, (ਸ਼ਰਧਾ) ਅਤੇ ਸੀਸ (ਆਪਣੀ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧ ਦਾ ਫੋਕਾ ਹੰਕਾਰ) ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਭਾਵ, ਸੁਆਰਥੀ ਮੰਤਵ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾ ਬਣਿਆ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਠਾਲ ਮਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਘਾੜਤ ਘੜਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ । ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਵਪਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਪੂਜਾ, ਮੰਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਪੂਜਾ ਜੋੜਨੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਪਈ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਤੁੱਲ ਹੀ ਲੈ ਆਉਣ ਦਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ । ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਜੇਹੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਭੋਜਨ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੇ ਉਹ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਜਾਏ ਜੋ ਮੈਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਵੇ---**ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ**[੧] **ਮਤਸਰ**[੨] **ਇਹ ਅਰਪ ਸਗਲ ਦਾਨ ਕੀਨਾ ॥**(੧੨੧੦) । (੧--ਹੰਕਾਰ । ੨--ਈਰਖਾ, ਖ਼ੁਦ-ਗ਼ਰਜ਼ੀ ।) । ਉਸ ਦੀ ਵਸਤੂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਘਟੀਆ ਡਰਾਮਾ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ ? **ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਵਾ**--(੬੯੪) । ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ, ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹੈ । ਆਉ ਰਲ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ, ਚੁਗ਼ਲੀ, ਨਿੰਦਿਆ, ਈਰਖਾ, ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੀ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਆਦਿ ਬੇਅੰਤ ਅਵਗੁਣ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦੀ ਉਪਜ ਹਨ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰਾ ਹੈ । ਮਿਹਰ ਕਰ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਆ ਟਿਕੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਇਹੀ ਮੇਰੀ ਭੇਟਾ ਹੈ ਇਹੀ ਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਏਹੀ ਪੂਜਾ ਹੈ।

ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਟਾ ਅਥਵਾ ਅਰਪਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੩੯੧] ਆ:ਮ: ੫	੨੩੬/੨ ।	੨= [੨੦] ਸਿ:ਮ: ੧	੨੦੬/੧ ।	੩= [੧੯੧] ਗਉ:ਮ: ੫	੨੦੦/੨ ।	੪= [੨੪੭] ਗਉ:ਮ: ਮ ਬ	੫੩੭/੨ ।
੫= [੫੭੬] ਵਡ:ਮ: ੫	੪੦੯/੪ ।	੬= [੭੫੮] ਸੂ:ਮ: ੪ ਅ	੫੦੦/੫ ।	੭= [੮੧੦] ਬਿ:ਮ: ੫	੮੩/੬ ।	੮= [੮੦੪] ਬਿ:ਮ: ੬	੪੭/੬ ।
੯= [੬੧੦] ਸੋ:ਮ: ੫	੫੬੫/੪ ।	੧੦=[੬੯੪] ਧਨ ਰਵਿਦ	੧੭੪/੫ ।	੧੧=੭੦੦] ਜੈਤ:ਮ: ੫	੨੦੯/੫ ।	੧੨=[੯੮੦] ਨਟ:ਮ: ੫	੩੦੭/੭ ।
੧੩=[੧੨੧੩]ਸ:ਮ: ੫	੭੩੫/੮ ।	੧੪=[੮੩੬] ਬਸੰ:ਮ: ੪ ਅ	੨੧੫/੬ ।	੧੫=[੭੧੯] ਬੈ:ਮ: ੪	੨੯੯/੬ ।	੧੬=[੮੮੧] ਰਾਮ:ਮ:	੪੬੯/੬ ।
੧੭=[੯੮੬] ਮਾਲੀ:ਮ: ੪	੩੩੫/੭ ।	੧੮=[੧੦੮੦]ਮਾ:ਮ: ੫ ਸੋ	੮੪੫/੭ ।	੧੯=[੧੦੯੪]ਮਾ:ਮ: ੫ ਵ	੪੮/੮ ।	੨੦=[੧੨੦੭]ਸਾ:ਮ: ੫	੭੦੩/੮ ।
੨੧=[੧੨੬੫]ਮਲਾ:ਮ: ੪	੧੯੭/੯ ।	੨੨=[੧੪੨੩]ਵ:ਵ:ਤੋ:ਮ: ੪	੬੪੫/੧੦।	੨੩=[੬੧੧] ਸੋ:ਮ: ੫	੫੭੨/੪ ।		

੧੭- **ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਠਾਉ ਕਾ ਪਹਿ ਜਾਈਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਕਰ ਜੋੜਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ਧਿਆਇ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਅਪੁਨਾ ਮਨਹਿ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ਤਜਿ ਮਾਨ ਮੋਹੁ ਵਿਕਾਰੁ ਦੂਜਾ ਏਕ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥ ਅਰਪਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਭੂ ਆਗੈ ਆਪੁ ਸਗਲ ਮਿਟਾਈਐ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ੨ ॥** [੭੦੪]-ਛੰਤ-੨

੩

ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪੂਜਾ ਵਜੋਂ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ । ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਥਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ:-

੧੮- **ਤੁਧ ਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਸਾਚੁ ਭੇਟ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥**
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤਾ ਸੁਣਿ ਸਦਿ ਬਹਾਲੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥[੮੭੮]--੮

ਭਾਵ, ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਾਂਗਾ । ਸਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਏਹ ਸੰਕਲਪ ਹੀ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅਸਲ ਨਿਉਣਾ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਭੇਟਾ ਹੈ । ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਹੀ ਉੱਤਮ ਭੇਟਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ, ਸੁਆਰਥੀ ਭਾਵਣਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਵਾਲੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਠੱਗ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਘੜੀ ਹੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਅਨਮੋਲ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਪਦਾਰਥ ਸੀ ।

ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੀ ਮਾਇਆ, ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿ ਕਦੇ ਵੀ ਪਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਦਾ ਹੀ ਘਟਾਇਆ ਸੀ । ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾ ਹਿੰਦ ਦਾ ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਰਾਟ, ਅੱਕਬਰ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਆਇਆ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ । ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਜਦ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਾਦਾ ਦਾਲ ਫੁਲਕਾ ਛਕਿਆ ਤਾ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਮੁਚ ਦਾ ਬਹਿਸ਼ਤ ਹੋ ਦਿਸਿਆ । ਸਮਰਾਟ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ, ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਵਿਦਾਇਗੀ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਚਲਦਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ । ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਸ ਸਚਾਈ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਦੀ ਇਹ ਭੇਟਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਖਣਾ ਠੀਕ ਦੱਸਿਆ । ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਦਾਨ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਧੰਨ ਨਾਲ ਦਲਿੱਦਰਤਾ, ਹਰਾਮ-ਖੋਰੀ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਕੋਝੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆ ਵੜਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸਤਵ (ਸੰਨ ੧੬੦੪) ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ । ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਭੌਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ । ਕਵੀਰਾਜ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ । ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੰਗਾ-ਰੰਗ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਰ ਗੁੰਦ ਕੇ ਪਾਏ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਛਿੜਕਣ, ਸੰਖ ਵਜਾਉਣ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵੀ ਢੇਰ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਸੀ । (ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ) । ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ--ਰਾਸ, ੩ --ਅਸੂ ੪੮ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਰਾਜ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਪੁਨ[੧] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬੈਠਿ ਦੀਵਾਨ ਲਗਯੋ । ਗਨ[੨] ਸਿਖਯ ਪਿਖੁ[੩] ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪਗਯੋ[੪] । ੧ - ਫ਼ੇਰ । ੨ - ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ।
ਸਭ ਬੀਚ ਸੁਹਾਵਤ ਗ੍ਰੰਥ ਧਰਯੋ । ਕਰਿ ਸੇਵਕ ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਫਿਰਯੋ ।੧੫। ੩ - ਵੇਖ ਕੇ । ੪ - (ਪ੍ਰੇਮ)ਹੋਇਆ ।
ਲਗਿ ਢੇਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗਯੋ ਸੁ ਤਹਾਂ । ਬਹੁ ਲਯਾਵਤ ਸਿੱਖ ਅਨੰਦ ਮਹਾਂ ।
ਸੁਭ ਫੂਲਨਿ ਮਾਲ ਬਿਸਾਲ[੫] ਕਰੇ । ਬਹੁ ਰੰਗਨਿ ਕੈ ਬਿਚ ਗੁੰਫ[੬] ਧਰੇ ।੧੬। ੫ -ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲੇ । ੬ - ਗੁੰਦ ਕੇ ।
ਗਰ[੭] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪਾਵਤ ਹੈਂ । ਬਹੁ ਭਾਂਤਿਨ ਫੂਲ ਚਢਾਵਤ ਹੈਂ । ੭ - ਗਲਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ।
ਸੁਭ ਮਾਲ ਸੁ ਫੂਲ ਬਿਸਾਲ[੮] ਲਏ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰਿੰਥ ਸਮੀਪ[੯] ਚਢਾਇ ਦਏ ।੧੭। ੮ - ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਹਾਰ ।
ਬਹੁ ਧੂਪ ਸੁ ਆਗਿ ਧੁਖਾਵਤਿ ਹੈਂ । ਘਸਿ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਪਾਵਤਿ ਹੈਂ । ੯ - ਨੇੜੇ । ੧੦ - ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਚਰਚੇ ।
ਚਰਚੇਂ ਅਰਚੇਂ[੧੦] ਸਿਖ ਪ੍ਰੀਤ ਧਰੇਂ । ਗਨ ਸੰਖ[੧੧] ਬਜਾਵਤਿ ਫੂਕ ਭਰੇਂ ।੧੮।

੧੧--(ਫੂਕਾਂ ਭਰਕੇ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੰਖ ਵਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਅਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਉਂਣੇ, ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗੁੰਦ ਕੇ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫੁੱਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨੇ ਅਥਵਾ ਚਾੜ੍ਹਉਣੇ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਛਿੜਕਣੀਆਂ ਜਾਂ ਧੁਖਾਣੀਆਂ ਇਹ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ । ਜੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਫੁਲ ਅਤੇ ਫਲ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਵਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾਂ ਇਹ ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਵਜੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੈਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਜਾਣੀ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਤਿਲ-ਫੁਲ ਦੀ ਭੇਟਾ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਪੂਜਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਲੈਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਰਜਤ ਸਨ :-

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾ ੩੫

ਜਿਉ ਮਿਰਜਾਦਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਗਊ ਮਾਸ ਅਖਾਜੁ । ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਹਰਾਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।
ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਸੂਅਰਹੁ ਸਉਗੰਦ ਵਿਆਜੁ । ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਨੂੰ ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਖਾਣ ਦੀਂ ਸੌਂਹ ਹੈ ।
ਸਹੁਰਾ ਘਰਿ ਜਾਵਾਈਐ ਪਾਣੀ ਮਦਰਾਜੁ । ਜਵਾਈ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਮਾੜਾ ਹੈ ।
ਸਹਾ ਨ ਖਾਈ ਚੂਹੜਾ ਮਾਇਆ ਮੁਹਤਾਜੁ । ਚੂਹੜਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਨਾ ਵੀ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋਵੇ ਸਹੇ ਦਾ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ।
ਜਿਉ ਮਿਠੈ ਮਖੀ ਮਰੈ ਤਿਸੁ ਹੋਇ ਅਕਾਜੁ । ਜਿਵੇਂ ਮਿਠੇ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਮੱਖੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਤਿਉ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਝਾਕ ਹੈ ਵਿਹੁ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ । ੧੨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਗਲੇਫ਼ੀ ਵਿਖ ਹੈ ।

ਰੁਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ

ਰਹਤਵੰਤ ਸਿੱਖ ਹੈ ਜੋਈ । ਕਰ ਉਪਾਇ ਧਨ ਖਾਟੈ ਜੋਈ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਹਿਤਵੰਤ ਸਿੱਖ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਆਮਦਨ
ਤਾਂਹੀ ਕਰ ਘਰ ਕੋ ਨਿਰਬਹੈ । ਪੂਜਾ ਭੂਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਗਹੈ । ੭੧ । ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰੇ । ਪੂਜਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਹਥ ਨਾ ਲਾਏ ।

੧੯- **ਹਉਮੈ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਨਾ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਨਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥**
ਕਹਿ ਕਹਿ ਕਹਣੁ ਆਪੁ ਜਣਾਏ ॥ ਬਿਰਥੀ ਭਗਤਿ ਸਭੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ੬ ॥[੧੨੭੭]-੧-੩-੫

੪
ਦਵੰਧ - ਦਸੌਂਧ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਪੂਜਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮਾਇਆ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਖੰਡਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਝਟ-ਪਟ ਹੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ?

ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰਮਤ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਖਰਚਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ੧੪੯੫-ਈਃ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ-ਪੁਰ-ਲੋਧੀ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ--ਪੰਜਾਬ) ਵਿਖੇ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ-ਖਾਂ ਦੇ ਮੋਦੀ-ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮੋਦੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ੧੪੯੭ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ (ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ) ਦਾ ਜਨਮ ਵੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਲੋਧੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਮੋਦੀ ਖ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗਾ ਪਦਾਰਥ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਤ-ਸੰਗੀਆਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਤੇ ਜਾਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਭਰੇ ਵਤੀਰੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਜੂਲੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਾਲੇ ਅਤੇ ਸਰਲ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਖਿੱਲਰਦੀ ਗਈ । ਸੋ ਬੇਅੰਤ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਤੰਗ ਦਿਲ ਲੋਕ ਇਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਜੀ) ਜ਼ਰੂਰ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਭਲਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਕੱਮੇ ਅਤੇ ਕੰਜੂਸ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਸੀ--**ਆਪਿ ਨ ਦੇਹਿ ਚੁਰੂ ਭਰਿ ਪਾਨੀ ॥ ਤਿਹ ਨਿੰਦਹਿ ਜਿਹ ਗੰਗਾ ਆਨੀ।** (੩੩੨) (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿਆਸੇ ਨੂੰ ਚੁਲੀ ਭਰ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਾ ਪਿਆਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਛਬੀਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਝੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ) ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਕਠੋਰ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੇ, ਬੜੇ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾਲ ਨਵਾਬ ਕੋਲ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਨਵਾਬ ਨੇ ਪੜਤਾਲ ਵਾਸਤੇ ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਇਤਬਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ । ਤੰਗ ਦਿਲ ਅਤੇ ਕਟੱੜਵਾਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੱਛਾਂ ਵਾਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਗ਼ਬਨ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸ ਜਾਣਗੇ । ਪਰ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਪੱਕੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਕੇ ਨਵਾਬ ਦੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਬਣ ਗਏ । ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਣਾ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਖਰਚ ਕਿਥੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਸਨ ? [ਨੋਟ=ਇਸ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇਰਾਂ-ਤੇਰਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਅਥਵਾ ਤੇਰਾ-ਤੇਰਾ ਆਖਦਿਆਂ ਅਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਲੁਟਾਉਂਦੇ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਿਸਾਬ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਸਗੋਂ ਨਵਾਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਜਾਂ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ਜਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਘੜਨੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ।

ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਧਾਰ ਲਿਆ । ਬਿਪ੍ਰੰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਅਡਿਆਂ ਤੇ (ਸਾਧ-ਸੰਤਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਨਾਥਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮੱਠਾਂ) ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦਾਰ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ । ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਅਥਵਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਭਰਮਾ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਥਾਈਂ (ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨਾਂ, ਮੰਦਰਾਂ, ਮਸਜਦਾਂ ਪੀਰਾਂ-ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀਆਂ ਅਦਿ ਤੇ) ਆਪਣੇ ਨਿਰਾਲੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੜਗ ਵਰਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭ੍ਰਮ-ਗੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੱਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਖੜਕਾਇਆ । ਮੋਹ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਾਗ ਚੁੱਕੇ ਹਮ-ਖ਼ਿਆਲ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਪੁਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਸੰਭਾਲੀ । ਜਨਤਾ ਦੀ ਜਾਨ ਅਤੇ ਮਾਲ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਕੋਲ ਪੈਦਲ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣਾਇਆ । ਗੁਰਮੱਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਾਨ-ਲੇਵਾ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ, ਬ੍ਰਮਾਂ, ਲੰਕਾ, ਤਿੱਬਤ, ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਚੀਨ, ਲੇਹ ਲੱਦਾਖ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਜਗਤ ਦੇ ਦੇਸ਼, (ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ) **ਕਰੀਬ ਪੈਂਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ** (੩੫੦੦੦) ਪੈਂਡਾ (ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ) ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੱਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਖਿਲਾਰਿਆ । ਗੁਰਮੱਤ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਗੁਰਮੱਤ ਪਰਚਾਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਚਲਾਈ (ਅਸੀਂ ਰਾਗ ਨੂੰ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਸਮਝ ਲਿਆ । ਰਾਗ ਦੇ ਕੰਨ-ਰਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ) । ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪ ਸਾਂਭੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰਾਈ ਅਤੇ ਲਿਖਾਈ । ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਅਛੂਤ ਘਰ ਦੇ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਰਬਾਬੀ ਅਤੇ ਸਾਥੀ ਰੱਖ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ ਦੇ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਹੀਲ ਕੇ, ਗੁਰਮੱਤ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਵੰਡਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ) **ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਤੱਕ** (੨੦੦੦੦੦੦੦) ਜਾ ਪੁਜੀ ਸੀ ।

ਫਿਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਪਿੰਡ ਵਸਾਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ । ਪਿੰਡ ਕਰਤਾਰ-ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ ਬਣ ਗਿਆ । ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਸਤਸੰਗਤ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ । ਲੰਗਰ ਦਾ ਖਰਚ ਵੱਧਦਾ ਗਿਆ । ਖੇਤੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬੜਾ ਥੁਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪਰਿਵਾਕ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਖਰਚਦੇ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਗੀਰਥ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ, ਸ਼ੀਂਹਾਂ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਪਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਏ ਜੋ ਆਪਣੀ (ਨੇਕ) ਮਿਹਨਤ ਦੀ **ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰਮਤਿ-ਪਰਚਾਰ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ** । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ । ਗੰਦ ਦੇ ਭਰੇ ਚਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਡਿਗਾ ਕਟੋਰਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਮ-ਸੇਵਕ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ, ਗੰਦ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਗੰਦ ਵਿੱਚ ਵੜਨਾ ਪਏ ਤਾਂ ਝਿਜਕ ਅਥਵਾ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । **ਇਹ ਸਨ ਉਹ ਪਾਵਨ-ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਸੀ ।** ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਜਿੰਨੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਆਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਲਾਇਆ ਹੈ ।

(ਨਿਆਰੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗੁਰੂ ਵਲੋ ਗੁਰ-ਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਘਾਲੀ ਹੋਈ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੋਬਾਰਾ (ਪਹਿਲਾਂ,**ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭ** ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ) ਇਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਵੇਖੀਏ । ਅਸੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮੱਤ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾ ਸਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹੈ ? ਨਿਰਾਲੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁਚਾਣ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਤੋਂ ਝਿਜਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਏਡੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਰਹਿਤੀਏ ਕਲਗ਼ੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਗਵਾਂਢੀ ਭਰਾ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਰਵਾ ਦੇ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਸਕਦੇ । ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਪੱਜ-ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਗੰਬਰ ਯਸੂ-ਮਸੀਹ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁਚਾਉਣਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਕੋਲ ਏਡਾ ਨਵੀਂਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਹੈ । ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਸਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਅਦੁਤੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਕਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਰੀਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਕਿਹਾ ਸੀ ? ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਲੱਖ ਵੀ ਨਿੱਤਰ ਪਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾ ਦੇਈਏ । ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਗਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਸਮਝ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ **ਚੋਣਾ ਅਤੇ ਚੌਧਰ ਦੇ ਬੁਖ਼ਾਰ ਕਾਰਨ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਹੀ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ** । ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਹੀ ਬਹੁਰੰਗੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਘੂਕੀ ਵਿੱਚ ਪਏ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਰਹੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭਾਣੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ?
)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਇਹ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਖ਼ਜਾਨਚੀ ਕੋਲ ਪੁਚਾ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਜਦ ਆਵਾ ਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ, ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਸਮੇ ਸਿਰ ਪੁਜਣ ਵਿੱਚ ਔਕੜਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਮਾਇਆ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਾ ਕੇ, (ਜਿਥੇ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ) ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਲੋਂ ਥਾਪੇ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ **ਮਸੰਦ** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੬੩੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ **ਮਸੰਦ** ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ--ਮਸਨਦ (ਗੱਦੀ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ । ਜੋ ਲੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦਸੌਂਧ ਅਤੇ ਕਾਰ ਭੇਟਾ ਉਗਰਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਮਸੰਦ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਤੀਕ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਰਿਹਾ, ਫੇਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਛਕਾਉਂਣ)ਸਮੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ । **ਤਜੁ ਮਸੰਦ, ਪ੍ਰਭੁ ਏਕ ਜਪ, ਯਹ ਬਿਬੇਕ ਤਹਿ ਕੀਨ** (ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ)

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੭੪੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ **ਮਸੰਦ** ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :- ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਸਨਦ (ਗੱਦੀ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਸੀ, ਦਬਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹਸਨਫ਼ਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ - ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵੇਲੇ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਸਨਦੇ-ਆਲੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਸੰਦ ਸ਼ਬਦ ਬਣ ਗਿਆ, ਚੂੰਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਮਾਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਸੰਦ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮਦਾਸ ਭੀ ਸਦੀਦਾ ਹੈ ।

ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਮਸੰਦ ਏਨੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ । (ਸਾਧ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹਨ) । ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਆਪ ਹੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ । ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਕਲਗ਼ਧੀਰ ਜੀ ਨੇ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਸਮੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ, ਮਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੈ :-

ੳੳ ਸਵੱਯੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜੋ ਕਰਿ ਸੇਵ ਮਸੰਦਨ ਕੀ, ਕਹੈ ਆਨਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭੈ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ ॥
ਜੋ ਕਛੁ ਮਾਲ ਤਵਾਲਯ ਸੋ ਅਬ ਹੀ, ਉਠਿ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ ਹੀ ਕੀਜੈ ॥
ਮੇਰੋ ਈ ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ, ਭੂਲ ਕੈ ਅਉਰ ਕੋ ਨਾਮ ਨ ਲੀਜੈ ॥
ਦੀਨੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨੈ ਭਜਿ ਰਾਤਹਿ, ਲੀਨੇ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਪ੍ਰਸੀਜੈ ॥

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਵਯੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ :- ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ, ਇਸ ਸਵੱਯੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨਾਮ ਹੇਠ ਮਾਇਆ ਇਕਤਰ ਕਰਕੇ ਖਾ-ਪੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਸ਼ਰੇਣੀ ਸਦਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜੋਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਮਟੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਚੂਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਲਾਲੀ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਸੰਦ ਸ਼ਰੇਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਪਰਗਟ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਵਧੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਨੁਸਖ਼ੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਪਰਸ਼ਾਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਈਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਇਹ ਤੀਬਰ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਾਹਰ ਵੀ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ! ਜੋ ਮਾਲ ਵੀ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੂੰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਠਕੇ ਸਾਡੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦੇ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਓ ! ਤੁਸੀਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਲ ਜਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦਾ (ਭਾਵ, ਮਸੰਦ ਅਥਵਾ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ) ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ (ਮਸੰਦ ਅਥਵਾ ਉਸ ਸਾਧ ਦਾ ਲੜ) ਨਾ ਛੱਡੋ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤੇ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਟਿਕਾਓ । ਗੁਰਦੇਵ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸਰੂਪ ਉਘਾੜਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾ ਦੁਸ਼ਟ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਕੁਝ ਮਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਪੁਜ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਕੁਝ ਦੇਣ ਦੀ ਸੋਚ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸੰਦ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੀ ਛਿੱਲ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਉਠ ਭਜਣਗੇ ਤੇ ਜਦ ਤਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁਝ ਮਾਲ ਨ ਲੈਣਗੇ, ਇਹ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ :-

(੧) ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ-ਸੰਤ (ਗ਼ੱਦੀਦਾਰੀ ਪਖੰਡੌ ਸੰਤ) ਧਰਮਸਾਲੀਏ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੀਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਚਿਆਰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਪੱਕੇ ਮਸੰਦ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਧੂ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਭਰਨਾ ਹੈ ।

(੨) ਇਹ ਸਵੱਈਆ ਲਿਖਨ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮਸੰਦ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਕਦੀ ਮਸੰਦ ਨਾ ਬਣੇ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪੈਸਾ ਹੜੱਪ ਨਾ ਕਰੇ ।

(੩) ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਖਾ ਜਾਏ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।(੩੩ ਸਵੱਈਏ ਸਟੀਕ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ - ਸ:ਮਿ:ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ)

ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਕੌਮੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਸਨ । ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਪੰਥ ਦੇ ਕੰਮ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਦਾਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਦਾਨ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਹੂਸਤ (ਦਲਿੱਦ੍ਰਤਾ) ਤੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਿਆ ਅਤੇ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆਂ । ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਸਿੱਖ-ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੇ ਕਥਨ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ :-

੧) **ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਨਹਿ ਦੇਵਹੀ, ਝੂਠ ਬੋਲ ਜੋ ਖਾਇ ॥**
ਕਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਜੀ ! ਤਿਸੁ ਕਾ ਕਛੁ ਨ ਬਿਸਾਹੁ ॥ ੧੪ ॥[ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ]

੨) **ਦਸ ਨਖ ਕਰ ਜੋ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ । ਤਾਂ ਕਰ ਜੋ ਧਨ ਘਰ ਮੈਂ ਆਵੈ ।**
ਤਿਹ ਤੇ ਗੁਰ ਦਸਵੰਧ ਜੋ ਦੇਈ । ਸਿੰਘ ਸੁ ਜਸ ਬਹੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਈ ।ਰਹਿਤਨਾਮਾ-ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ]

੩) **ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਕੇ ਨਫੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰ ਅਰਥ ਦਸਵੰਧ ਦੇਵੇ ।**[ਸਹਿਤਾਮਾ- ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ
ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸ਼ਿ ੧, ਅਸੂੰ ੧੧

੪) **ਜੋ ਅਪਨੀ ਕਛੁ ਕਰਹੁ ਕਮਾਈ । ਗੁਰ ਹਿਤ ਦਿਹੁ ਦਸਵੰਧ ਬਨਾਈ ॥**

੧੯- **ਭੂਲੀ ਭੂਲੀ ਮੈ ਫਿਰੀ ਪਾਧੁਰ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥**
ਪੂਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਮੇਰਾ ਕੋਇ ॥ [੧੦੮੭]--ਵਾ-੩

੫

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਜਿਸ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਕਈ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ---**ਸਰਵੋਤਮ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਰਵੋਤਮ ਧਰਮ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ**---ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚਲਾਈ **ਦਾਨ-ਪੁੰਨ** ਵਾਲੀ ਪਰਿਪਾਟੀ ਨੂੰ --**ਲੁਟੱਣ ਦੇ ਹੀਲੇ** ਜਾਂ **ਲੁੱਟ-ਚੋਂਘ**-- ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਦਾਨੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮਾਨਸਕ ਹਾਲਤਾਂ ਬਣ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ ੧= **ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਉਪਜਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ।** ੨= **ਕੀਤੇ ਦਾਨ ਨਾਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਮੰਗਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਮੋੜ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਤੇ** ੩= **ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ।** ਦਾਨੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾ ਤਿੰਨਾ ਹੀ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਆਸਾ ਦੀ ਵਾ** ਵਿਚ ਕਰਦਿਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

੨੦- **ਸਤੀਆ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਉਪਜੈ ਦੇਣੈ ਕੈ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਦੇ ਦੇ ਮੰਗਹਿ ਸਹਸਾ ਗੂਣਾ ਸੋਭ ਕਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ॥.. ੧ ॥**[੪੬੬]-ਵਾ-੬

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਦਾਨੀ ਮਨੁੱਖ (ਸਤੀ) ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਅਥਵਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ--

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ, (ਜੋ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੇ **ਪਿੱਛੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ** ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ :-

੨੧- **ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਕਰਿ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ॥ ਲੈਤ ਦੇਤ ਉਨ੍ ਮੂਕਰਿ ਪਰਨਾ ॥**
ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਤੁਮ੍ ਹੈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਣਾ ॥ ਤਿਤੁ ਦਰਿ ਤੂੰਹੀ ਹੈ ਪਛੁਤਾਣਾ ॥ ੧ ॥
ਐਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਡੂਬੇ ਭਾਈ ॥ ਨਿਰਾਪਰਾਧ ਚਿਤਵਹਿ ਬੁਰਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਫਿਰਹਿ ਹਲਕਾਏ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਸਿਰਿ ਭਾਰੁ ਉਠਾਏ ॥
ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਚੇਤੈ ਨਾਹੀ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ॥ ੨ ॥
ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਘਨੇਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਖਿਆ ਉਤਰੀ ਘੇਰੇ ॥
ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਐਸਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਕਹੀ ਨ ਸੀਝੈ ॥ ੩ ॥
ਮੂਰਖ ਬਾਮਣ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਲਿ ॥ ਦੇਖਤ ਸੁਨਤ ਤੇਰੈ ਹੈ ਨਾਲਿ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜੇ ਹੋਵੀ ਭਾਗੁ ॥ ਮਾਨੁ ਛੋਡਿ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੁ ॥ ੪ ॥[੩੭੨]--੮

ਅਰਥ:--ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਹੋਇਆ ਜਾਣੋ ਜਿਹੜੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਅਪੜਾਣ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ । (ਅਜੇਹੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਦੇ ਅਥਵਾ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਤੱਕਦੇ ਹਨ । ਨਿਰਾ ਉਚੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋਣਾ ਹੀ, ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਗ਼ਰਕ ਹੋਣੋਂ ਨਹੀਂ ਬੱਚ ਸਕਦਾ) । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖੋ ! ਜਜਮਾਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸਭ ਕੁਝ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸਦਾ ਮੁੱਕਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਸਗੋਂ ਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਏਹੋ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਚੇਤਾ ਰੱਖ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਤੇ ਆਖ਼ਰ ਜਾਣਾਂ ਹੈ ਉਸ ਦਰ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਛਤਾਵੇਂਗਾ । ੧ ।

ਉਂਞ ਤਾਂ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੋਭ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਭ ਨਾਲ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਹਥੋਂ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਸਿ-ਪੂੰਜੀ ਲੁਟਾ ਬੈਠਾ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਈ ਪਾਸੀ ਖ਼ੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।੨।

ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਡੇਰਾ ਪਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਹਰ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ) ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਜੇਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ (ਉਸ ਧਰਮ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਅਜੇਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ) ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।੩।

ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਖ-) ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਯਾਦ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ) ਵੇਖਦਾ (ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ) ਸੁਣਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਭਾਗ ਜਾਗਣ ਤਾਂ (ਆਪਣੀ ਉਚੀ ਜਾਤਿ ਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ) ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਾ।੪।

ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਾਲਚੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਹਾਲਤ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਆਦਿ ਸਮੇ ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਧੋਤੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿਸਾ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਸੁਦਿਸ਼ਟ ਪਕਵਾਨ (ਜਿਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਭਰਮ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਪ੍ਰੋਸ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਭੁਲਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਾਤੇ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਭਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤਿਲਕ ਆਦਿਕ ਲਾ ਕੇ ਵੇਦ ਪਾਠੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਵੀ ਰਚਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਂਞ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਾਨ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮਾਨੋਂ ਡਾਕੂ ਵਾਂਗ ਛੁਰੀ ਹੀ ਫੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਦਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦਾ ਹੈ :-

੨੨- **ਧੋਤੀ ਖੋਲਿ ਵਿਛਾਏ ਹੇਠਿ ॥ ਗਰਧਪ ਵਾਂਗੂ ਲਾਹੇ ਪੇਟਿ ॥ ੧ ॥**
ਬਿਨੁ ਕਰਤੂਤੀ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥
ਪੂਜਾ ਤਿਲਕ ਕਰਤ ਇਸਨਾਂਨਾ ॥ ਛੁਰੀ ਕਾਢਿ ਲੇਵੈ ਹਥਿ ਦਾਨਾ ॥ ੨ ॥
ਬੇਦੁ ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਮੀਠੀ ਬਾਣੀ ॥ ਜੀਆਂ ਕੁਹਤ ਨ ਸੰਗੈ ਪਰਾਣੀ ॥ ੩ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੈ ॥ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ੪ ॥[੨੦੧]-੧੦੭

ਅਰਥ:-- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਸਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੋਖ-ਪਦਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।੧। ਰਹਉ।

(ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾ ਨੂੰ ਏਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ ਮੋਖ-ਪਦਵੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ਰਾਧ ਆਦਿਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਚੌਕੇ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਸਮੇ) ਆਪਣੀ ਧੋਤੀ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਲਾਹ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਵਛਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਖ਼ੂਬ ਨਕਾ-ਨਕ ਭਰਦਾ ਹੈ) **।੧।** (ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਤਿਲਕ ਲਾ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਬੜਾ ਤੀਰਥ) ਇਸ਼ਨਾਨੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਪਰਮਾਰਥ ਸੁਆਰ ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਰਮੂਲ ਲਾਰੇ ਦੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬ ਜਜਮਾਨਾ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਲੁੱਟਣ ਲਈ) ਹਥ ਵਿਚ ਦਾਨ-ਰੂਪੀ ਛੁਰੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ **।੨।** (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਮੂੰਹੋਂ ਤਾਂ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਨਾਲਕ ਵੇਦ (-ਮੰਤ੍ਰ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪੋਰ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਦਿਆਂ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦਾ **।੩।** (ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿਤੱਰ ਜੋ ਜਾਂਦਾ (ਤੇ ਅਜੇਹੀ ਠੱਗੀ-ਫ਼ਰੇਬ ਨਾ ਕਰਦਾ।੪।

ਪੱਤ੍ਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਮਹੂਰਤ ਦੱਸਣ ਲਈ ਅਤੇ ਬੱਚੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤਕੜੀ ਰਕਮ ਲੈਣ ਦਾ ਨਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਨੇ ਭਾੜਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਧਕਾਣੇ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ:--

੨੩- **. . . ਲੈ ਭਾੜਿ ਕਰੇ ਵੀਆਹੁ ॥ ਕਢਿ ਕਾਗਲੁ ਦਸੇ ਰਾਹੁ ॥**
ਸੁਣਿ ਵੇਖਹੁ ਲੋਕਾ ਇਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ ਮਨਿ ਅੰਧਾ ਨਾਉ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪ ॥[੪੭੧]-ਵਾ-੧੫

ਸੁਣੋ ਲੋਕੋ! ਇਸ ਲੁਟੇਰੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਵੇਖੋ। ਭਾੜੇ ਦੇ ਨਾ ਤੇ ਤਕੜੀ ਰਕਮ ਲੈ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤ੍ਰੀ ਵੇਖਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਮ੍ਹੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਚੰਗੇ ਮਹੂਰਤਾਂ ਤੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਰਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਕਿੱਡੇ ਅਚਰਜ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਂਜ ਤਾਂ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਜਾਨ (ਪੰਡਿਤ) ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਠੱਗ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦੇ ਧੋਖੇ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਡਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਇਸ ਭਾੜੇ ਨੂੰ ' ਦਾਨ ' ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਲੁੱਟ-ਫ਼ੀਸ ਨੂੰ ਫਲ ਦਾਇਕ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫ਼ਸਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਲੁਟ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਂ ਅਜੇਹੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਾਰੇ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ----

੨੪- **ਤੁਧੁ ਸਿਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਪੜੁ ਪੰਡਿਤ, ਅਵਰਾ ਨੋ ਨ ਸਿਖਾਲਿ ਬਿਖਿਆ ॥ ਪਹਿਲਾ ਫਾਹਾ ਪਇਆ ਪਾਧੇ,**
ਪਿਛੋ ਦੇ ਗਲਿ ਚਾਟੜਿਆ ॥ ੫ ॥ ਸਸੈ ਸੰਜਮੁ ਗਇਓ ਮੂੜੇ, ਏਕੁ ਦਾਨੁ, ਤੁਧੁ ਕੁਥਾਇ ਲਇਆ ॥
ਸਾਈ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਜਮਾਨ ਕੀ, ਸਾ ਤੇਰੀ, ਏਤੁ ਧਾਨਿ ਖਾਧੈ ਤੇਰਾ ਜਨਮੁ ਗਇਆ ॥ ੬ ॥[੪੩੫]-੧-੨

ਅਰਥ:---ਹੇ ਪੰਡਿਤ! ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਜੋ (ਮਾਇਆ ਵਾਲਾ) ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ (ਭਾਵ, ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ **ਜੋ** ਸੰਸਕਾਰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੂੰ ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਇਹ ਕਰਤੱਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਤਾ ਵੀ ਸੂਝ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਛੱਡ ਤੇ) ਹੋਰਨਾਂ (ਚਾਟੜਿਆਂ) ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਲੇਖਾ-ਪੱਤ੍ਰਾ ਨਾਹ ਸਿਖਾਲ। (ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਲੇਖਾ ਪੜ੍ਹਾਉਂਣ ਵਾਲੇ) ਪਾਂਧੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਫਾਈ ਪਾਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹੀ

ਫਾਹੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ੫ । (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ) ਹੇ ਮੂਰਖ ! (ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਾਲਚ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ) ਤੂੰ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਵੀ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਹੈਂ । ਪਰੋਹਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਪਾਸੋਂ ਹਰ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਰ ਤੇ ਦਾਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ) ਇਕ ਦਾਨ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਧੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਧੀ ਹੈ (ਧੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਜਜਮਾਨ ਪਾਸੋਂ ਦਾਨ ਲੈਣਾ ਬੜੀ ਘਟੀਆ ਲੁਟ ਹੈ । ਅਜੇਹਾ ਅੰਨ ਖਾਣ ਨਾਲ (ਅਜੇਹੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ) ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ । ੬ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਨਿਰੋਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਜਜਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਦੱਸ ਕੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲਹੂ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਗ੍ਰਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਠੱਗ ਜਾਂ ਡਾਕੂ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਨਿਚੋੜਦਾ ਹੈ । ਆਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਬਣਾ ਲਈਏ:--

੨੫- **ਲੋਭ ਵਿਕਾਰ ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਪੁਰਖੁ ਚੰਗੇਰਾ ॥**
ਓਇ ਮਨਮੁਖ ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ ਕਹੀਅਹਿ ਤਿਨ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਮੰਦੇਰਾ ॥ ੩ ॥
ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰਾ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਲਿਖੇਰਾ ॥ ੪ ॥ [੭੧੧]-੧

੬

" ਦਾਨ " ਜਾਬਰ ਦੀ ਲੁੱਟ ?

ਧੰਨ-ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੰਨਤਾ ਖ਼ਰੀਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੬੨੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਅਰਥ--ਦੇਣ ਦਾ ਕਰਮ, ਖ਼ੈਰਾਤ ਭਾਵ ਭਿਖਿਆ, ਕੀਤਾ ਹੈ । ਭਿਖਿਆ ਸਦਾ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਭਾਵ, ਨਿਤਾਣੇ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੈ, ਦੁਖੀ, ਬਿਮਾਰ, ਲੂਲੇ--ਲੰਗੜੇ ਅਥਵਾ ਲਾਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ **ਦਾਨ** ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜਰਵਾਣਾ ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦਾਰਥ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀ ਭੇਟਾ ਅਥਵਾ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਡਰ ਅਥਵਾ ਲਾਲਚ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਭੇਟਾ, ਨਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਾਨ ਹੈ । ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੰਗੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਦਾਨ** ਹੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :--

੨੬- **ਬੰਧਨ ਕਿਰਖੀ ਕਰਹਿ ਕਿਰਸਾਨ ॥ ਹਉਮੈ ਡੰਨੁ ਸਹੈ ਰਾਜਾ ਮੰਗੇ ਦਾਨ ॥ ੪ ॥**[੪੧੬]-੧੦

ਅਰਥ:--ਕਿਸਾਨ (ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਸਤੇ) ਕਿਰਖੀ ਭਾਵ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਕਰਨੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਮਰਨ ਤੋ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਖੇਤੀ-ਵਾਹੀ) ਬੰਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਰਾਜਾ (ਕਿਸਾਨਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਮਾਮਲਾ ਰੂਪੀ ਦਾਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੪ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਦਾਨ-ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਵੀ ਲੁੱਟ ਹੀ ਹੈ । ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਦਾ ਡਰ ਦੇ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖੋਹ ਲੈਣੀ ਧੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਮਿਲਦੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਡਰ ਦੇ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁੱਟ ਲੈਣਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘਿਣਾਵਣਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ ।

ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦਾਨ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਧਾਰਮਿਕ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਦੱਸ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਦਾਨ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਬਰੀ ਹੀ ਖੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਦਾਜ ਰੂਪੀ ਦਾਨ ਨਾਂ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੇਟੀ ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਘਰੇ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਕਰਕੇ ਉਂਜ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਲੁਟੇਰੇ ਜਰਵਾਣੇ ਨੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਖੋਹ ਕੇ ਜਬਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦਾਜ ਰੂਪੀ ਦਾਨ ਹੀ ਮੰਗਿਆ । ਪਰ ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਧਨ ਪੂੰਜੀ ਖੋਹ ਲੈਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹਥਿਆਰ " **ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਅਥਵਾ ਫਲ ਦਾਇਕ ਧਰਮ-ਕਰਮ** ਸੀ ਤੇ ਏਧਰ ਜਰਵਾਣੇ ਹਾਕਮ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਉਸਦੀ **ਜ਼ਾਲਮ ਫ਼ੌਜ ਸੀ** :---

੨੭- **ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥ .....**[੭੨੨]-੩-੫

ਇੱਕ ਜ਼ਾਲਮ ਡਾਕੂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਲਾਡਲਾ ਪੁੱਤਰ ਐਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹੈ । ਅਤੇ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੜਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਮੰਦਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਏ ਭੇਟਾ ਕਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਗਾ । ਏਧਰੋਂ ਇੱਕ ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਅਥਵਾ ਡੇਰੇਦਾਰ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੀ ਕਿਸੇ ਬਿਮਾਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਮੰਦਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਜਗਰਾਤਾ ਦੇਣ, ਅਥਵਾ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਜਾਂ ਸਿੱਧਾ ਗੁਰੂ-ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦਮੜੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੱਖੀ-ਲੱਧਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਕਾ ਰਾਜ਼ੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਦੋਹਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਇਆ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਬਚੜਾ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀ ? ਦੋਹੀਂ ਥਾਂਈ ਮਮਤਾ ਫਸੀ ਚੋਟਾਂ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਹਾਂ ਗੇ ? ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸ਼ੁੱਭ ਅਤੇ ਫਲ ਦਾਇਕ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕਹਾਂਗੇ ?

ਇੱਕ ਨੌਸਰ ਬਾਜ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੋਨਾ ਦਿਉ ਮੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤਰ ਗੁਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਪਰ ਹੱਥ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਰਤ ਕੇ ਸੋਨਾ ਠੱਗ ਕੇ ਖਿਸਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਏਧਰੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਥਵਾ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ, ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਸੱਤਰ ਗੁਣਾ ਵਧ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਦੇਵਤਾ, ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਰੱਬ ਵੀ ਨੌਸਰ ਬਾਜ਼ ਹੈ ? ਦੋਹੀਂ ਥਾਈਂ ਠੱਗ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ । ਸਿਰਫ਼ ਠੱਗਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ । ਇੱਕ ਨੇ ਜ਼ਬਾਨ ਵਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵੀ ਵਰਤ ਲਈ,

ਦੂਜੇ ਨੇ ਨਿਰੀ ਜਬਾਨ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਸੱਭ ਕੁਝ ਠੱਗ ਲਿਆ । ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਠੱਗ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਠੱਗ ਦੀ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਅਥਵਾ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ । ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਠੱਗ ਕੌਣ ਹੈ ਜੀ ?

ਦੂਜੀ ਅਜੀਬ ਖੇਡ ਇਹ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ, ਠੱਗਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਠਗਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਲੋਭ ਦੇ ਵੱਸ ਹਨ । ਪਾਪੀ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ--**ਜਹਾਂ ਲੋਭੁ ਤਹ ਕਾਲੁ ਹੈ ॥** (੧੩੭੨) ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਪਰਾਏ ਹੱਕ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਲੋਭੀ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :--

੨੮- **ਜਿਉ ਕੂਕਰੁ ਹਰਕਾਇਆ, ਧਾਵੈ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ ॥ ਲੋਭੀ ਜੰਤੁ ਨ ਜਾਣਈ ਭਖੁ ਅਭਖੁ**
ਸਭ ਖਾਇ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦਿ ਬਿਆਪਿਆ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥[੫੦]-੨੧-੯੧

ਦਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਠੱਗ-ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਲੋਭੀ ਵੀ ਵਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਅਤੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨੀ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਵੱਟੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਮਾਇਕ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਾਲਾ ਲੋਭੀ (ਕਥਿਤ ਦਾਨੀ ਵੀ) ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਨਵਾਦੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਨਿਸਫ਼ਲ ਦਾਨ ---

ਪਰਮਾਰਥ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਹੇਹਾ ਦਾਨ ਲਿਸਫ਼ਲ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤੱਤ, **ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ** ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ :-

੨੯- **ਤੀਰਥੁ ਤਪੁ ਦਇਆ ਦਤੁ ਦਾਨੁ ॥ ਜੇ ਕੋ ਪਾਵੈ ਤਿਲ ਕਾ ਮਾਨੁ ॥**(ਵਾ-੨੧)

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਇੱਕੋ ਤੁਕ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਤਪ ਸਾਧਣੇ, ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਵਾਲੇ ਧਰਮ (ਨੱਕ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹੀ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀ ਜੀਅ ਦਇਆ) ਅਤੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਦਾਨ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਥਿਤ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ :- **ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ, ਤਪਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ, ਜੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਐਵੇਂ ਤਿਲ ਕੁ ਜਿੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।** ਅਰਥਾਤ ਅਜਿਹੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਸੁਆਰ ਸਕਣ ਦਾ ਭਰਮ, ਬਿਲਕੁਲ ਅਰਥ-ਹੀਣ ਹੈ । ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਦਾਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਪੀ ਨੂੰ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਯਾਤਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਵਡਿਆਈ ਨਾਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਹਾਨੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲਾ ਇਹੀ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ :-

੩੦- **ਕੰਚਨ ਕੇ ਕੋਟ ਦਤੁ ਕਰੀ ਬਹੁ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਦਾਨੁ ॥**
ਭੂਮਿ ਦਾਨੁ ਗਊਆ ਘਣੀ ਭੀ ਅੰਤਰਿ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਸਚੁ ਦਾਨੁ ॥ ੪ ॥[੬੨]-੧੪

ਅਰਥ:- ਜੇ ਮੈਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾਨ ਕਰਾਂ, ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ, ਜ਼ਮੀਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਦਾਨ ਕਰਾਂ, ਅਜੇਹੇ ਦਾਨ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਮਾਣ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦਾਨ ਨਿਸਫਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਸਹੀ ਕਰਣੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਦਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

੩੧- **ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਾਨੁ ਦਾਤਾਰਾ ॥**
ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭੂਮਿ ਬਹੁ ਅਰਪੇ ਨਹ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਦੁਆਰਾ ॥ ੪ ॥[੬੪੨]-੩

ਅਰਥ :- ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸੋਨਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ, ਵਧੀਆ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੇ, ਅੰਨ ਦਾਨ, ਕੱਪੜੇ ਦਾਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ॥

੩੨- **ਪੂਜਾ ਵਰਤ ਤਿਲਕ ਇਸਨਾਨਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਬਹੁ ਦੈਨ ॥**
ਕਹੂੰ ਨ ਭੀਜੈ ਸੰਜਮ ਸੁਆਮੀ ਬੋਲਹਿ ਮੀਠੇ ਬੈਨ ॥ ੧ ॥[੬੭੪]-੧੩

ਅਰਥ :- ਲੋਕ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਂਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਾ ਭਾਵ, ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

੩੩- **ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ ॥ ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ ਦਾਨੇ ॥ ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੇ ॥ ਤਉ ਨ ਪੁਜਹਿ**
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ ॥ ਆਪੁਨੇ ਰਾਮਹਿ ਭਜੁ ਰੇ ਮਨ ਆਲਸੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੮੭੩]--੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ--ਅਸੁਮੇਧ ਜਗ ਕਰਨ ਨਾਲ (ਵੇਦ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਰਾਜੇ ਇਹ ਜਗ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਫ਼ਿਰ ਉਹ ਰਾਜੇ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਜੋ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਖਵਾਉਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਇੱਕ ਘੋੜਾ ਸਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਓਪਰੇ ਰਜਵਾੜੇ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚੋਂ ਘੋੜਾ ਲੰਘੇ, ਉਹ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਲੜੇ ਜਾਂ ਈਨ ਮੰਨੇ । ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘੋੜਾ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਜਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਅਜੇਹੇ ਸੌ (੧੦੦) ਜਗ ਕੀਤਿਆਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਮਿਲਦੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਸੀ । ਤਾਂਹੀਏਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਬਣਿਆ ਕਿ ਇੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੱਗਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ) । ਤੁਲਾ--ਆਪ ਤੁੱਲ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸੋਨਾਂ ਤੋਲ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰਨਾ । ਪ੍ਰਾਗ--ਯੂ ਪੀ(UP)ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਲਾਹਬਾਦ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਤੀਰਥ ਹੈ ।੧ ।

ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤੀਰਥ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਤੋਲ ਕੇ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਮਤੀ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੰਦੀ ਹੈ :--

੩੪- **ਮਾਘਿ ਮਜਨੁ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂਆ ਧੂੜੀ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ॥**
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਸੁਣਿ ਸਭਨਾ ਨੋ ਕਰਿ ਦਾਨੁ ॥[੧੩੫]ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ

ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵੇਦਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਉਚੇਚੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਦਿਨ ਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਦਾਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦਿਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਦਾਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਇਸ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਚਲਾਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਲਾ ਪਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਿਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਭਰਮੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤ ਹੋਇਆ ਹੈ* ।>>>

*Foot note:--ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ **ਭਰਮ-ਭਟਕਣਾ** ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿੱਚ ਮਹੂਰਤਾਂ, ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦੀ ਬੜੀ ਖੋਹਲ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ)

<<<<<ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਨੂੰ ਅੰਮਿਰਤਸਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਮੁਕਤਸਰ ਆਦਿ ਸਰੋਂਵਰਾਂ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ--ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਪੁੰਨ ਖਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਥਵਾ ਸੁਖਣਾ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ, ਉਚੇਚੀ ਭੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਅਥਵਾ ਰਾਗੀ-ਢਾਡੀ--**ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਿ ਦਾਨ**–ਤੁਕ ਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੁੱਕ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । **ਸਭਨਾਂ** ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਜਾਂ ਚਤਰਾਈ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । **ਸਭਨਾਂ** ਵਿਚ ਅਮੀਰ-ਗ਼ਰੀਬ, ਭਲੇ-ਬੁਰੇ, ਦੁਖੀ-ਸੁਖੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਹੁਕਮ ਸਭ੍ਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਅਥਵਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਚੋਰਾਂ, ਡਾਕੂਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਫਿਰ ਕਿਹੜਾ ਅਜੇਹਾ ਦਾਨ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਹੈ ? ਉਹ ਦਾਨ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ । ਆਪ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਕਰਨੀ, ਅਥਵਾ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੁ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਦਾਨ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਏਸੇ ਦਾਨ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੩੫- **ਦਸਮੀ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਮਜਨੁ ਸਚਾ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ॥**
ਸਚਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਬਿਲਮੁ ਨ ਤੂਟਸਿ ਕਾਚੈ ਤਾਗੈ ॥
ਜਿਉ ਤਾਗਾ ਜਗੁ ਏਵੈ ਜਾਣਹੁ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ ਸਾਚਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਹੁ ॥ ੧੨ ॥[੮੪੦]- ਥਿਤਿ

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਦਸਵੀਂ ਥਿਤ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਨਾ ਮਾਇਆ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੀਰਥ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ) । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾ ਨਾਲ ਡੂਘੀ ਸਾਂਝ ਹੀ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਦਾ ਸਹਿਮ (ਇਉਂ ਤੁਰਤ ਮੁਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ) ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ ਦੇ ਟੁੱਟਦਿਆਂ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ । ਜਗਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਸਮਝੋ ਜਿਵੇਂ ਕੱਚਾ ਧਾਗਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਰਖ ਕੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣੋ । ੧੨ ।

੩੬- **ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਗੁਰ ਪਹਿ ਆਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜਾਇਆ ॥**
ਸਭੁ ਮੁਕਤੁ ਹੋਆ ਸੈਸਾਰੜਾ ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਬੇੜੀ ਚਾੜਿ ਜੀਉ ॥ ੧੧ ॥[੭੪]-੨--੨੯

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ--ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ (ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨਾ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਬਨਾਉਣਾਂ (ਇਸ਼ਨਾਨਾ) ਇਹੀ ਹੈ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਰਾਹ ।

੩੭- **.. ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਿਖ ਸਚੀ ਲੇਇ ॥**
ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇਇ ॥... ੨ ॥[੪੬੮]-ਵਾ-੧੦

ਅਰਥ :- ਸਚ ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਹੀ ਜਾਣੀਏ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲ ਕੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਕੇ, ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਦਇਆ ਹੋਵੇ, (ਦੀਨ ਦੁਖੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜੂਝਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਝਿਜਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ) ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਂ ਝੱਲ ਸਕੇ, ਦਇਆ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਅਜਿਹਾ ਹਿਰਦਾ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਜਾਣੇ । ਅਸਲ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਦਇਆ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਲੈ ਅਪੜਦੀ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਕੁਝ ਦਾਨ ਕਰੋ :--

੩੮- **ਅਬ ਮੇਰੋ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਮਨੁ ਲੀਨਾ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਦਾਨੁ,**
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੀਆ ਉਰਝਾਇਓ ਜਿਉ ਜਲ ਮੀਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਮਤਸਰ ਇਹ ਅਰਪਿ ਸਗਲ ਦਾਨੁ ਕੀਨਾ ॥

ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਗੁਰਿ ਦੀਓ ਤਉ ਮਿਲਿਓ ਸਗਲ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥ ੧ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਤੇਰਾ ਤੂ ਠਾਕੁਰੁ ਮੇਰਾ ਗੁਰਿ ਹਉ ਖੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਨਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੈ ਸਹਜ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਖਜੀਨਾ ॥ ੨ ॥[੧੨੧੦]-੧੦--੩੩

ਅਰਥ :- ਹੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ! ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ । ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮਨ ਠਾਕੁਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪਣਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਸਿਆਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੇ, ਮੈਂ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਹਉਮੈ ਈਰਖਾ (ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ) ਸਦਾ ਲਈ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ੧ ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ) ਤੇਰਾ ਘਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਚ-ਮੁਚ ਮੇਰੇ (ਇਸ ਘਰ ਦਾ) ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈਂ । ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਲੱਭ ਲਏ ਹਨ । ੨ ।

ਹੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ! ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਖ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦਾਨੀ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਧਨ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਮੰਗੇ ਵਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਗਾਥਾ ਵੀ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਰਾਵਣ ਨੇ ਸਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਆਪ ਹੀ ਵੱਢ ਕੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਰਾਵਣ ਭਲਾ ਕਿਹੜਾ ਕੰਗਾਲ ਸੀ ਜੋ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹੋ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਲੰਕਾ ਦੇ ਕੰਧਾਂ ਕੋਠੇ ਵੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਹੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀ । ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੋਨੇ-ਚਾਂਦੀ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ :-

੩੯- **ਸੰਮਨ ਜਉ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਦਮ ਕ੍ਹਿਹੁ ਹੋਤੀ ਸਾਟ ॥**
ਰਾਵਨ ਹੁਤੇ ਸੁ ਰੰਕ ਨਹਿ ਜਿਨਿ ਸਿਰ ਦੀਨੇ ਕਾਟਿ ॥ ੧ ॥[੧੩੬੩]-੧

ਪਦ ਅਰਥ:-ਸੰਮਨ-ਹੇ ਸੰਨ ! ਹੇ ਮਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ! ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ! ਹੇ ਦਿਲ ਖੋਹਲ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਨੁੱਖ ! ਜਉ--ਜੇ । ਦਮ-ਦਮੜੇ, ਧਨ । ਕ੍ਹਿਹੁ--ਤੋਂ । ਸਾਟ--ਵਟਾਂਦਰਾ । ਹੋਤੀ--ਹੋ ਸਕਦੀ । ਹੁਤੇ--ਵਰਗੇ । ਰੰਕ--ਕੰਗਾਲ । ਜਿਨਿ--ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਨੇ । ਸਿਰ--ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ੧੧ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ (ਵੱਢ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਗਾਥਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ- ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ । ਗਾਥਾ ਦੇ ਝੂਠਾ ਜਾਂ ਸੱਚਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਦੁਰੰਗੀ ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦਾ ਅਨਭਵ ਕਰਾ ਕੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ) । ਕਾਟਿ--ਕੱਟ ਕੇ । ੧ ।

੪੦- **ਕੰਚਨ ਸਿਉ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਤੋਲਿ ॥ ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ ਮੋਲਿ ॥ ੧ ॥**[੩੨੭]-੧੯

ਅਰਥ:--ਆਪਣੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮਿਟਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ)

੪੧- **ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਜਪ ਤਪ ਜੇਤੇ ਸਭ ਊਪਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਕਾਮੁ ॥ ੩ ॥**
ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਗਏ ਕੋ ਦਿਸੈ ਨ ਬੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਖੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਥੀਆ ॥ ੪ ॥[੪੦੧]-੧੮-੧੨੦

ਅਰਥ:- ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਜਿਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਦਾਨ ਪੁੰਨ, ਜਪਾਂ ਅਤੇ ਤਪਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਠਨ-ਘਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ । ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੌਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :--

੧= [੮੬੫]-੯-੧੧(੨)	੨= [੯੫੨]-ਵਾ-੧੨(੨)	੩=[੧੨੫੯]-੨(ਰਹਾ)	੪= [੧੨੪੦]-ਵਾ-੭(੨)	੫= [੧੬੦]-੭-੨੭(੪)	੬=[੨੦੨]-੧੧੧(੧)
੭=[੨੪੩]-੨(੩)	੮=[੨੬੫]-੩(੧)	੯=[੩੨੭]-੧੯(੧)	੧੦=[੫੬]-੬(੧)	੧੧=[੬੨]-੧੪(੪)	੧੨=[੬੩੫]੨(੭)
੧੩=[੬੪੧]-੧-੩(੪)	੧੪=[੪੦੦]-੧੮-੧੨੦(੩)	੧੫=[੪੧੮]-੧੪(੭)	੧੬=[੪੬੮]-ਵਾ-੧੦(੨)	੧੭=[੭੬੬]-੨-੫(੫)	੧੮=[੮੬੨]-੨(੪)
੧੯=[੮੮੮]-੭-੧੮(੩)	੨੦=[੯੦੬]-੭(੨)	੨੧=[੭੧੮]-੧੧-੩੦(੧)	੨੨=[੭੨੭]-੩-੫(੧)	੨੩=[੮੪੦]-ਥਿਤੀ-੧੬	੨੪=[੯੨੭]-੨(੧)
੨੫=[੯੬੨]-ਵਾ-੧੦	੨੬=[੧੨੪੦]-ਵਾ-੭	੨੭=[੭੪੦]-੧੨-੧੮(੩)	੨੮=[੧੨੧੦]-੩੩(੨)	੨੯=[੭੦੬]-ਵਾ-੫(੧)	੩੦=[੧੨੫੬]-੩-੨(ਰਹਾ)
੩੧=[੧੦੧੨]-੬(੮)	੩੨=[੧੦੧੭]-੨(੭)	੩੩=[੧੦੨੩]-੪(੯)	੩੪=[੧੧੦੯]-ਛੰਤ-੧੫	੩੫=[੧੧੨੭]-੭-੮(੧)	੩੬=[੧੧੯੦]-੧-੮(੮)
੩੭=[੧੨੩੭]-ਵਾ-੧(੨)	੩੮=[੯੭੩]-੪(੧+੩)	੩੯=[੯੮੬]-੬-(੨)	੪੦=[੧੩੦੦]-੧੧-(੨)	੪੧=[੩੪]-੨੦-੫੩(੫)	੪੨=[੭੪੫]-੧-੪(੪)
੪੩=੬੪੫]-੨੨-੩੫(੨)	੪੪=[੧੩੩੧]-੧੪(੩)	੪੫=[੫੫੪]-ਵਾ-੧੪	੪੬=[੭੫੩]-੧(੫)	੪੭=[੬੨੩]-੭-੫੭(੪)	੪੮=[੯੪੨]-੨੦-੫੩(੫)
੪੯=[੧੩੮੯]-੯	੫੦=[੧੪੧੪]-੧੯	੫੧=[੧੪੨੮]-੪੬	੫੨=[		

੪੨- **ਅਸੁ ਦਾਨ, ਗਜ ਦਾਨ, ਸਿਹਜਾ ਨਾਰੀ ਭੂਮਿ ਦਾਨ, ਐਸੋ ਦਾਨੁ**
ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਤਮ ਜਉ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਕੀਜੈ,
ਆਪ ਬਰਾਬਰਿ ਕੰਚਨੁ ਦੀਜੈ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੩ ॥ [੯੭੩]-੪

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ਦਾਨ-ਪ੍ਰਥਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਕਬੂਲ ਨਹੀ ਕਰਦੀ, ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਪੰਥ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖ ਲਿਖ ਥੱਕ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿਤੋਂ ਕੋਈ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਫੜਾਉਂਦਾ:--

੧) ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਾਨ ਦੇ ਧੰਨ ਦੇ ਵਰਤਨ ਨਾਲੋਂ ਦਸਵੰਧ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਅਥਵਾ ਪੰਥਕ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵਰਤਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਸਿਲਾਂ ਉਤੇ ੨੫ ਰੁਪਈਆਂ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ-ਪਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉੱਕਰੇ ਗਏ ? ਕੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ? ਜਾਂ ਅਜੇਹੇ ਕੁਝ ਤੋਂ ਅੱਜ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ?

੨) ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ (ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੱਙਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿਮੇਵਾ ਕੌਣ ਹੈ ?

੩) ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-- **ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗਰੀਬ ਕੀ ਰਸਨਾ ਕੋ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਜਾਣੇ** -- ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚ ਗੋਲਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ **ਜਿਸ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ** --ਫਿਰ ਅੱਡਰੇ ਬੈਠੇ ਖ਼ਜਾਨਚੀ ਕੋਲ ਅਜੇਹੀ ਗੋਲਕ ਰਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਧੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਰਬ-ਉਂਚ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ (ਗੋਲਕ) ਰਖਣੀ, ਕੀ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ ਅਜੇਹੀ ਗੋਲਕ ਕਦੇ ਗਿਰਜੇ ਜਾਂ ਮਸੀਤੇ ਪਈ ਵੀ ਕਦੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ? ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਝੂਠ ਅਥਵਾ ਨਾਗਨੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੱਚਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ, ਚਵਰ ਅਤੇ ਛਤਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । ਫਿਰ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕੇ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇ, ਕਿ, ਜਦ ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗੋਲਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਇਆ-ਨਾਗਨੀ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਲਕ ਰਖ ਕੇ ਕੋਹੜੀ-ਮੰਗਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ?

੪) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਪਰਕਾਸ਼ ਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਐਨ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਢੇਰੀ ਗੂਹੜੇ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਵਧੀਆ ਮਲਮਲੀ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਪਟਕਿਆਂ ਦੀ, ਦੂਜੀ ਢੇਰੀ ਖੱਦਰੀ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾ ਘੱਟ ਗੂਹੜੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਪਟਕਿਆਂ ਦੀ ਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਥਾਂ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪਤਾਸ਼ੇ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਦਾ ਪਟਕਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਦਾਨੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਦਾ ਪਟਕਾ ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਪਤਾਸ਼ੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ, ਉਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੱਗੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚ ਸਰਿਅ ਬਣਿਆ ਹਿੱਸਾ ਰਲਾ ਕੇ ਚਲਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਅਜੇਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪਾਂ ਨੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਸੀ । ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰਬ-ਉਚ ਦਰਬਾਰ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ?

੫) ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਸਾਰੇ ਗੁਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸੀਏ ਕੋਲ ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਦਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਫੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਨਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੰਥਕ ਖਰੜੇ ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੇ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾ ਦਾ ਉੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖਰੜਾ ਆਪ ਵੰਡਿਆ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕੇਂਦ੍ਰੀ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਪਦੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪ ਸੌਂਪੀ ਸੀ । ਜਿਹੜਾ ਨਿਆਰਾ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ ਹੀ ਇਸ ਸੱਧਰ ਨਾਲ ਸੀ, ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਉਸਾਰੂ ਸਿਟਿਆਂ ਵਾਲੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੇਧ ਸਦਾ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਸੱਧਰ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੀ ਧੜੇ-ਬੰਦੀ ਅਥਵਾ ਫੁੱਟ ਦੇ, **ਘਾਤਕ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ** ਬਚਿਆ ਰਹੇ । ਪਰ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਪੰਥ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਅਜੇਹੀ ਸੱਧਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਭੁੱਲ-ਭੁਲਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਪੰਥ ਪਵੇ ਢੱਠੇ ਖੂਹ ਵਿਚ, ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਾਧੇ ਤੇ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਝੋਲੀ-ਚੁੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜੇ ਘਿਉ ਵਿਚ ਰਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਹੇ ਦਾਤਾਰ ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਉਚੇਚੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਲਾਇਆ ਇਹ ਬੂਟਾ ਸੁੱਕਣੋ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੱਬ ਬਣਾ ਦੇਉ । ਸਾਡੀ ਲਾਵਾਸਾਂ ਦੀਨਾ ਦੀ ਤੂੰ ਰਖਿਆ ਕਰ--

੪੩- **ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥**
ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੋਹਾਗਨਿ ਥੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥
ਹਮ ਚੇਰੀ ਤੂ ਅਗਮ ਗੁਸਾਈ ਕਿਆ ਹਮ ਕਰਹ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਪਈਆ ॥
ਦਇਆ ਦੀਨ ਕਰਹੁ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਸਮਈਆ ॥ ੮ ॥[੮੩੬]-੫-੮

ਅਗਲਾ ਕਾਂਡ ਮੰਗਣ ਬਾਰੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਲਾਸਾਨੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾ ਦੀ ਨੌਂਵੀ ਵਾ ਵਿਚਲਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈਏ:--

੪੪- **ਭਗਤ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਦਰਿ ਸੋਹਨਿ ਕੀਰਤਿ ਗਾਂਵਦੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ ਦਰਿ ਢੋਅ ਨ ਲਹਨੀ ਧਾਵਦੇ ॥ ਇੱਕ ਮੂਲੁ ਨ ਬੁਝਨਿ ਆਪਣਾ ਅਣਹੋਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ ॥**
ਹਉ ਢਾਢੀਕਾ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹੋਰਿ ਉਤਮ ਜਾਤਿ ਸਦਾਇਦੇ ॥

<u>ਤਿਨ ਮੰਗਾ ਜਿ</u> **ਤੁਝੈ ਧਿਆਇਦੇ ॥ ੯ ॥** [੪੬੮]

ਤੀਜਾ ਕਾਂਡ

ਮੰਗਣ ਗਇਆ ਸੋ ਮਰ ਰਹਿਆ

੧

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਉਪਜ-ਮੰਗਤਾ

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਮੁਢਲੇ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦਾਨੀ ਬਨਾਉਂਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੰਗਤਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕੋਲੋ ਦਾਨ ਨਾਲੋ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ (**ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ**) ਪਦਾਰਥ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਾਲਾ **ਦਾਨੀ,** ਅਸਲ ਵਿਚ **ਮੰਗਤਾ** ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਿਛੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸਿਆਣਪ ਨੇ ਅਜੀਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਮਾਂਦਰੂ ਮੰਗਤਾ, ਸਰਬੱਤ ਤੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇੱਕ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਕੰਗਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਭਿਖਸ਼ਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਤਾ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ । ਇਹ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨਾ ਆਉਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲ **ਮੰਗਤਾ** ਕੌਣ ਹੈ ? ਤੇ ਅਸਲੀ **ਦਾਤਾ** ਕਿਹੜਾ ਪਾਸਾ ਹੈ ? ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਵਿਆਜ ਲੈਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਿ ਜਾਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ, ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵਾਪਸ ਮੋੜਨ ਵਾਲਾ ?

ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਏਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਰੱਬ ਕੋਲ ਅਪੜਦਾ ਹੈ । ਲਏ ਹੋਏ ਦਾਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਕਿਸ ਰਸਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਜਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਸੀ ? ਦਾਨ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਬਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਛੱਡੀ, ਕੀ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਰਾਹੀਂ ਭਗਾਵਨ ਤੱਕ ਪੁਜਾ ਹੋਇਆ ਮੂਲ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰਤ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ? ਬ੍ਰਾਹਣ ਦੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਕਮਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਾਨ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ **ਦਾਨੀ, ਮਹਾਂ-ਪਾਪੀ** ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ? (ਅਜੇਹੀ ਪੁੱਛ ਕਰ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਓਦੋਂ ਤੋ ਹੀ **ਨਾਸਤਕ** ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ) ।

ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਉਪਜ **ਮੰਗਤਿਆਂ** ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ (ਭਾਵ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ, ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ, ਡੇਰੇਦਾਰ-ਸਾਧਾਂ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ) ਇਹ ਭਰਮ ਅਥਵਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ **ਉਹ ਦਾਨੀ ਹਨ** । ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਚਲ ਨਿਕਲੀ, **ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ**, ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਰਾਦਰੀ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ ਕਿ ਉਹ ਮੰਗਤੇ ਨਹੀਂ ਦਾਨੀ ਹਨ । ਪਰ ਦਾਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਇਹ " **ਮੰਗਤਾ** " ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹਾ ਦੁਖਦਾਈ ਨਾਸੂਰ* ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਿੱਸਦਾ ਹੀ ਰਾਹੰਦਾ ਹੈ । [Foot Note * ਨਾਸੂਰ--ਅਜੇਹਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਦਾ ਪੀਪ ਵਹਿੰਦੀ ਰਹੇ] ।

ਦਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ, ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਤੋਂ ਨਵੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਈ **ਮਹੂਰਤਾਂ, ਥਿੱਤਾਂ, ਦਿਨਾਂ, ਅਤੇ ਵਾਂ** ਆਦਿ ਵਿਚ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਫਲ-ਦਾਇਕ ਅਤੇ ਕਈ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਮੱਸਿਆ, ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ, ਪੁੰਨਿਆ, ਇਕਾਦਸੀ, ਦੁਆਦਸੀ, ਨੌਮੀ, ਛਨਿਛਰ, ਮੰਗਲ, ਰਵੀ-ਵਾ, ਟਿੱਕਾ ਭਾਈ ਦੂਜ, ਲੋਹੜੀ, ਦੀਵਾਲੀ, ਆਦਿ ਕਈ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਮਹੂਰਤਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਓਨੇ ਹੀ ਵੱਧ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ **ਪੁੰਨ-ਕਰਮ** ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਖ਼ਾਸ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੈਹਣ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਆਈ ਲੁੱਟ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰੋ ਘਰੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦਾਨ ਉਗ੍ਰਾਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਅਜੇਹੇ ਪਦਾਰਥ ਲਿਆ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਜਾ ਵੜਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਆਖ ਕੇ ਘਿਰਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹੈ :-

੧- **ਆਪਨ ਊਚ ਨੀਚ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਹਠੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਉਦਰੁ ਭਰਹਿ ॥**
ਚਉਦਸ ਅਮਾਵਸ ਰਚਿ ਰਚਿ ਮਾਂਗਹਿ ਕਰ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਕੂਪਿ ਪਰਹਿ ॥ ੨ ॥[੯੭੦]-੫

ਅਰਥ:--ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਚੀ ਕੁਲ ਦਾ (ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ), ਪਰ ਭੋਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਕੁਲ ਦੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ (ਤੇ ਘਿਰਣਾ ਕਰਦਾਂ ਹੈਂ) । ਤੂੰ ਹਠ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ (ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਵਿਖਾ ਕੇ) ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦਾ ਹੈਂ । ਚੌਦੇਂ ਤੇ ਮੱਸਿਆ (ਆਦਿਕ ਥਿੱਤਾਂ ਬਨਾਵਟੀ) ਥਾਪ ਥਾਪ ਕੇ ਤੂੰ (ਜਜਮਾਨਾਂ ਪਾਸੋਂ) ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, (ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਵਿੱਦਿਆ-ਰੂਪ) ਦੀਵਾ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ੨ ।

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾ ਕਦੇ ਰੱਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਬਰ ਨਾਲ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਰੂਪ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਢੰਗ ਬਣਾ ਲਏ । ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਤੋਂ ਭਾਗ ਰੇਖਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲਾ ਲਿਆ । ਅਜੇਹੇ ਟੇਵੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਭਰਮਾ ਕੇ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਰਮਲੀਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਜੇਹੇ ਸਮੇ ਲੋਕਾਂ ਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਇੱਕਲੀਆਂ ਘਰ ਹੁੰਦੀਆਂ । ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਲ-ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ

ਲੁਟਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਉਪੱਦਰ ਕੀਤੇ । ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲਿਸਟ ਦੇ---**ਕਾਲ-ਚੱਕਰ**--ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :--**ਮਾਈਆਂ ਗਾਂਈਆਂ ਤੇ ਬਾਬੂ ਬੈਲ । ਸੰਤ ਸਾਨ੍ਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੈਲ ।** ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਅਖਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ--**ਮੰਗਣ ਗਿਆ ਸੋ ਮਰ ਰਿਹਾ ।** ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਮੰਗਣ ਜਾਣਾ ਪੈ ਜਾਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮੰਗਣ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਅਜੇਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਿਖਿਆ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਾਨੀ, ਮੰਗਤੇ ਕੋਲੋਂ ਭੈ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

ਓਪਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਸਕਣਾ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤੀਆਂ । ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਾਂਡੋ ਭਰਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਨ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਤੇ ਬਣੀ ਘਰ ਘਰ ਖੱਜਲ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਆਟੇ ਦੀ ਮੁੱਠ ਮੰਗਦੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ । ਕਿਸੇ ਮੰਗਤੇ ਦਾ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਮੁੜ ਜਾਣ ਦਾ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਪਾਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਸਾਧੂ-ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਕਈ ਤਬਾਹੀਆਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰੇ ਗਏ । ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਖੈਰ ਮੰਗਦੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ । ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ, ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਭਗਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਦੇ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਬੂਹੇ ਆਇਆ ਰੱਬ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਨ । ਕਿਸੇ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਰਾਜ ਭਾਗ ਗੁਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਪਤਨੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਵੇਚਣੀ ਪੈ ਜਾਏ । ਅਜੇਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹੀ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਧ ਦੇ ਭੇਖ ਵਾਲੇ **ਮੰਗਤੇ** ਦਾ ਭੈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਿਆ । ਰੱਬ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਗੰਦੇ ਅਤੇ ਬਦਬੋਦਾਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਉਡਾਉਣ ਲਈ ਚੌਰੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ । (ਵੇਖੋ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਥਾ) । ਹਰ ਭੇਖ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਗਤਾ **ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਿਆ ।**

ਮੰਗਣ ਨਾਲ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਜੋੜ ਸਕਣ ਦਾ ਚਸਕਾ ਏਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅੱਡੇ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਦੌੜ ਅਰੰਭ ਲਈ । ਮੰਗਤਾ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੰਗਤਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਚੇਚੀ ਹਮਦਰਦੀ ਬਣ ਗਈ । ਲੂਲ੍ਹੇ-ਲੰਗੜੇ, ਲਾਚਾਰ ਅਥਵਾ ਬਿਮਾਰ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵੱਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ ਨਕਲੀ ਅੰਨ੍ਹੇ, ਨਕਲੀ ਲੂਲ੍ਹ-ਲੰਗੜੇ, ਅਥਵਾ ਨਕਲੀ ਕੋਹੜੇ ਬਣ ਕੇ ਲੁਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਪਾਰਖੂ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ।

ਫਿਰ ਮੰਗਤੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਦੇ ਲਾਚਾਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਥਵਾ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਦੌੜ ਲੱਗ ਗਈ । ਖੱਟੀ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਹਿਰਸ ਕਾਰਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਚੁਕਣੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸੁਕਾ ਕੇ ਨਾਕਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅਥਵਾ ਦੋਹਾਂ ਅਖੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਰ ਕੇ ਬੜੀ ਭੈੜੀ ਅਤੇ ਤਰਸਜੋਗ ਹਾਲਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਲਾਚਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਉਂਜ ਵੀ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਬੱਚੇ ਮੰਗਦੇ ਵੀ ਰੱਬ ਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਤੇ ਸਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਰੱਬ ਅਥਵਾ ਇਸ਼ਟ ਵੀ ਕੰਗਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਦਾਨ ਲੈਣ ਗਿੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸੋ ਰੱਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਖੈਰ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋ ਵੱਧ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਚੇਚਾ ਪੁੰਨ ਸਮਝਣਾ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਮੰਗਦੇ ਰਹਿਣਾ । ਕੁਝ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਮੰਗ ਕੇ ਢਿਡ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਡੇਰੇ ਪੁਜ ਕੇ ਦਿਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਰਖਣੀ । ਘੱਟ ਪੈਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੁਟ ਜਾਂ ਗਾਹਲਾਂ ਪੈਣੀਆਂ । ਕਈ ਪਰਵਾਂ ਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਦਾਨ-ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ।

ਅਜੇਹੇ ਲੁੱਟ-ਖਾਣੇ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ, ਸ੍ਰੇਵੜੇ, ਭਾਟੜੇ, ਆਦਿ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੜਕਾਈ ਹੀ ਰਖਦੇ, ਅਤੇ ਅੜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਹਿੱਲਦੇ । ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਾਰਨ, ਦਾਨ ਦੇ ਧਨ ਤੇ ਪਲਦੀ, ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਧਾੜ, ਘਟ ਤਾਂ ਭਾਵੇ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਅਨਰਥ, ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਭੇਖ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਅਜੇਹੇ ਹੀ **ਮੰਗਤੇ** ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

੨- **ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ ਵਸਤ੍ਰ ਭੇਖ ਭੇਖਾਰੀ ॥**
ਕਾਪੜ ਫਾਰਿ ਬਨਾਈ ਖਿੰਥਾ, ਝੋਲੀ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ, ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਹਾਰੀ ॥
ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਜੂਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੨ ।[੧੦੧੨]--੭

ਅਰਥ :-ਅਜੇਹਾ ਮੁਨੱਖ ਗੇਰੀ ਘੋਲ ਕੇ ਉਸਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਰੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚਾਲਾਏ ਅਜੇਹੇ) ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੱਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਗੋਦੜੀ ਬਣਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਨ ਆਟਾ ਆਦਿਕ ਮਾਇਆ ਪਾਉਂਣ ਲਈ ਝੋਲੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਤ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮਨ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ (ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਤੋਂ) ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜੁਆਰੀਆ ਜੂਏ ਵਿਚ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਅਜੇਹਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਮੁਨੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭੇਖੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

੩- **ਧੂੰਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ ॥ ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ ॥**
ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ ॥ ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ੪ ।[੧੩੪੮]-੨

ਅਰਥ :- ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੇਰੀ-ਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਉੱਞ ਕਿਸੇ) ਬਿਪਤਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਆਪਣਾ ਵਤਨ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, (ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਕਾਮਾਦਿਕ) ਪੰਜ ਚੰਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਹੀ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਹੱਕ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਰੋਟੀ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ) । ੪ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੰਗਤੇ ਦੀ ਹਾਲਤ :-

੪- **ਐ ਜੀ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਭਿਖਿਆ ਕਉ ਕੇਤੇ ਉਦਰੁ ਭਰਨ ਕੈ ਤਾਈ ॥**
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗਰਬੁ ਨਾ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥[੫੦੪]-੩

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! (ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਪੇਟ ਭਰਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ (ਦਰ ਦਰ ਤੋਂ) ਭਿਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਧਾਰਮਿਕ) ਭੇਖ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਪਰ, ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ੨ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਅਥਵਾ ਫਕੀਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਜਿਹੜਾ ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰੇ :-

੫- **ਦਰਵੇਸੀ ਕੋ ਜਾਣਸੀ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਦਰਵੇਸੁ ॥**
ਜੇ ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੰਢੈ ਮੰਗਦਾ ਧਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਧਿਗੁ ਵੇਸੁ ॥
ਜੇ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਤਜਿ ਰਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਿਖਿਆ ਨਾਉ ॥
ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਲੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥[੫੫੦] ਵਾ-੬

ਅਰਥ:- ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਫ਼ਕੀਰ ਫ਼ਕੀਰੀ (ਦੇ ਆਦਰਸ਼) ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, (ਫ਼ਕੀਰ ਹੋ ਕੇ) ਜੇ ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜੀਊਣ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਫ਼ਕੀਰੀ ਜਾਮੇ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ । ਜੇ (ਦਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ) ਆਸਾ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗੇ। ਤਾਂ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ੧ ।

ਦਾਨ-ਪ੍ਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ (ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਂਗ) ਮੰਗਣਾ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਵੱਡੇ ਕੌਮੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਇਸ ਰੀਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਾਲੇ ਉਚ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘਾਤਕ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ।** ਸੁਜਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਐਬ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਸਮੇਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਅਜੇਹਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਲਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । **ਅਜੇਹੇ ਦਾਨੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਕੌਮ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਦਿਆਲੇ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਖ਼ਰਚ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵਾਲਾ ਪੰਥਕ-ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ (ਜਿਹੜਾ ਸਦਾ ਲਈ ਰਿਸਦਾ ਰਹਿ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਸੂਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ।**

ਪੰਥ ਦਾ ਲਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜਿਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਸਿਆ ਹੈ ਓਥੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰੱਖਨ ਦੀ ਵਾਰੀ, ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਗਵਈਏ (ਰਾਗੀ) ਨੂੰ ਲਿਆ ਬਿਠਾਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਕੋਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਵਾਜੇ ਤੇ ਗੁਟਕਾ ਜਾਂ ਕਾਪੀ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਕੇ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਅਜੇਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਦਿਆਲਾ ਹੈ ? **ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਬਦ ਵਿਚਾਰ**---ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਾਲੀ ਉਸ ਪਦਵੀ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਵਰਗੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਗਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੂਰਜ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (ਜੋ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ) ਦੇ **ਅਦੁਤੀ ਗਿਆਨ** ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਥਾਂ, (ਇਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ) ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਲਸਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਅਥਵਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰੁਮਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰੱਖਣਾ ਪੁੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ--**ਇਕੁ ਭਾਉ ਲਥੀ ਨਾਤਿਆ ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰ ॥**(੭੮੯) ਵਾਲਾ ਭਾਣਾ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਧਰ ਦੀ ਦੌੜ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਇੱਕਤ੍ਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦੌੜ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀ-ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਸਿਖ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । **ਇਹ ਹੈ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਹਰਜਾਨਾ ।**

੬- **ਗਹਰੀ ਬਿਭੂਤ ਲਾਇ ਬੈਠਾ ਤਾੜੀ ॥ ਮੇਰੀ ਤੇਰੀ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਧਾਰੀ ॥**
ਮਾਗਹਿ ਟੂਕਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਥੁ ਛੋਡਿ ਜਾਚਹਿ ਲਾਜ ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ [੮੮੬]-੨-੧੩

੨

ਮੰਗਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ

ਪਿੱਛੇ ਅਸਾਂ ਉਸ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮ-ਆਗੂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਏਥੇ ਅਸਾਂ ਮੰਗਣ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਰੋਗੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ--**ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨਾ ਉਤਰੀ ਜੇ ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆਂ ਭਾਰ** ॥ (ਜਪੁ) ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਥੀ ਵਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--" **ਆਖਹਿ ਮੰਗਹਿ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ** " ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਲੋੜ

ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੱਚਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਰੋਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ-ਭੁੱਖ ਕਦੇ ਮੱਠੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ-ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਠੇ ਸਿੱਧੇ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡੀ ਵੀ ਵੱਡੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਏ ਉਹ ਕਦੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਹੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮਨੁੱਖ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁੱਖਣਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸੁਖਣਾ ਲਾਹੁੰਦਾ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਭੁੱਖ, ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ, ਅਥਵਾ ਲੋਭ ਆਦਿ, ਅਜੇਹੇ ਰੋਗ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ, ਸ਼ਰਮ-ਹਯਾ, ਅਣਖ-ਸਵੈਮਾਨ ਵਰਗੇ ਸ਼ੁੱਭ-ਗੁਣ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭੁੱਖਾ ਮਨੁੱਖ, ਸ਼ਰਮ-ਹਯਾ ਗੁਆ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦੇ ਬੋਲ-ਕੁਬੋਲ ਵੀ ਝੱਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ--**ਖਧਿਆਵੰਤੁ ਨ ਜਾਣਈ ਲਾਜ ਕੁਲਾਜ ਕੁਬੋਲੁ ॥**(੩੧੬) ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਅਣਖ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕਹੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਤੱਕ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਣੀ ਵਡਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਰਥ ਆਪਣੀ ਸੁਆਰਥ ਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਸੁਰਗ-ਨਰਕ, ਚਾਰ-ਪਦਾਰਥ, ਕਾਮਧੇਨ, ਪਾਰਜਾਤ, ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਲਾਲਚਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਿਚ ਜਕੜ ਕੇ ਲੁਟਣਾ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੋਭੀ ਅਤੇ ਭਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਲੁਟੇਰੇ ਨੇ ਕਈ ਭੇਖ ਬਣਾ ਲਏ। ਰੱਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਡੇਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਧਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਪਾਂਧੇ ਅਤੇ ਧਰਮਉਪਦੇਸ਼ਕ, ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਪੀਰਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਜਿਰਗੇ, ਕਥਿਤ ਕਰਾਮਾਤੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮਜੌਰ ਬੇਅੰਤ ਅੱਡੇ ਖ਼ੁਦਾਈ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲਹੂ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਠੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਆਖ਼ਰ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਭੁਖਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਸਕਣ ਦੀ **ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ** ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅੰਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਮੰਗਤਾ ਬਣਿਆਂ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ ਤਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਅਜੇਹੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਖ਼ਲਾਸੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ, **ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ** ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ੧੪ ਅੰਕ ਤੇ ਗੁਰਪਰੇਸ਼ਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਆਰੇ ਉਪਦੇਸ਼-ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਆਓ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰੀਏ, ਅਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ, ਕੀ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?:--

੭- **ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ ॥ ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨਿ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੂਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਰਤੀ ਤ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ ਪਲਘਿ ਲਾਲ ਜੜਾਉ ॥ ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ ॥ ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥ ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥**[੧੪]-੧

ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ:--ਜੇ (ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਉਸਰ ਪੈਣ, ਜੇ (ਉਹ ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ) ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਜੜਾਊ ਹੋਣ, ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਕਸਤੂਰੀ ਕੇਸਰ ਊਦ ਤੇ ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਲਿਪਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, (ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਤੇ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੈਨੂੰ ਭੁਲਾ ਨਾ ਬੈਠਾਂ, ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵਿੱਸਰ ਨਾ ਜਾਏਂ, ਕਿਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਹੀ ਨਾ। ੧ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ (ਮੈ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ) ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਜਿੰਦ ਸੜ-ਬਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਥੇ ਉਹ ਸਾੜਾ ਮੁੱਕ ਸਕੇ)। ੧। ਰਹਾਉ।

ਜੇ (ਮੇਰ ਰਹਣ ਵਾਸਤੇ) ਧਰਤੀ ਹੀਰੇ ਲਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੜੀ ਜਾਏ, ਜੇ (ਮੇਰੇ ਸੌਣ ਵਾਲੇ) ਪਲੰਘ ਉੱਤੇ ਲਾਲ ਜੜੇ ਜਾਣ, ਜੇ (ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਰੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮਣੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਮੈਂ ਪੁੱਗਾ ਹੋਇਆ ਜੋਗੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਜੋਗ-ਸਮਾਧੀ ਦੀਆਂ ਸਫ਼ਲਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਜੇ ਜੋਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰਾਂ ਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਣ, ਜੇ (ਜੋਗ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਕਦੇ ਲੁਕ ਸਕਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂ, ਜਰ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਕਰੇ,, ਜੇ ਮੈਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਵਾਂ, ਜੇ ਮੈਂ (ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ) ਬੈਠਾ (ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਚਲਾ ਸਕਾਂ, ਤਾਂ ਵੀ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਇਹ) ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਅਰਥ ਹੈ (ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ (ਮੇਰੀ ਬੁੱਧ ਨਾ ਫੇਰ ਦੇਵੇ) ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾ ਬੈਠਾਂ। ੨+੩+੪।

ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿਠ-ਬੋਲੜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਮਗਰ ਭੱਜਦੇ ਫਿਰਦਿਆਂ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਸਗੋਂ ਅਜੇਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਦੀ ਅਤੇ ਅਜੇਹੀ ਸਮਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੁਰਤਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਉੱਚੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਂਣ ਆਏ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ " ਦਾਨੀ-ਮੰਗਤਿਆਂ " ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਮਿਟਾਉਂਣ ਵਾਲੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੰਸਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੰਮੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਅਜੇਹੇ ਕੱਢੇ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਰੀ ਆਚਰਣਕ-ਆਭਾ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾਉਂਦਾ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨਾ ਜਵਾਹਰਾਂ, ਮਾਣਕਾਂ ਦਾ ਮਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ [**ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ ....**] ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਬਣ ਗਿਆ । ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਛਕਣਾ, ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਬਣ ਗਈ । ਸੁਖਣਾ ਕਰਨੀਆਂ ਅਥਵਾ ਦਾਨ ਦੇ ਵੱਟੇ ਵੱਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਸੁੱਖਣਾ ਰਾਹੀ ਆਪਣੀ ਆਸਾਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੱਲ੍ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਅੱਜ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੰਗਤੇ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਕਿਵੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ-- ਆਉ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹੀਏ । ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸ ਘੜੀ ਇਹ " ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਮਨ " ਅਸਲੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਵੇ--" :--

੩

ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ

ਮੰਗਣ ਗਿੱਝਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਜਦ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਈ--**ਮਾਂਗਤ ਮਾਨੁ ਨ ਪਏ**--ਭਾਵ, ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤੋ ਵੀ ਸਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੁੱਖ ਏਨੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਦੂਜੀ ਜਨਮ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਗਣ ਗਿੱਝੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੱਜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ --**ਜੋ ਮਾਗੈ ਸੋ ਭੂਖਾ ਰਹੈ ॥** (੮੯੧) ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮੇ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਆਲੀ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਭੋਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਸੁਆਲੀ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ :--

੮- **ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਕਿਛੁ ਸਾਂਤਿ ਨ ਉਪਜਤ ਬਿਨੁ ਬਿਸਾਸ ਕਿਆ ਸੇਖਾਂ ॥**
ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਜੋ ਚਾਹਤ ਤਾ ਕੈ ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਕਾਲੇਖਾ ॥ ੧ ॥[੧੨੨੧]-੬੫-੮੮

ਅਰਥ :- ਨਿਰੇ ਆਖਣ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਜ਼ਬਾਨੀ ਤਾਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਲੋੜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਕਾਲਖ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) । ੧ ।

੯- **ਹਉ ਮਾਗਉ ਆਨ ਲਜਾਵਉ ॥ ਸਗਲ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਏਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਕਉਨੁ ਸਮਸਰਿ ਲਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੪੦੧]-੧-੧੨੧

ਅਰਥ :- (ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦਾ (ਜਾਂ ਮੰਗਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ) ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲਜਿਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੧੦- **ਮਾਂਗਉ ਰਾਮ ਤੇ ਸਭਿ ਥੋਕ ॥** ੧= ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦਿਆਂ ॥ ੨= (ਵਾਧੂ ਦੀ) ਖੇਚਲ ।
ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਜਾਚਤ[੧] ਸ੍ਰਮੁ[੨] ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੋਖ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥[੬੮੨]-੧੯-੫੦

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈ ਤੇਰੀਆਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨਾਲ ਰੱਜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰੇ (ਬਪੁੜਾ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ? ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ?

੧੧- **ਅਪਨਾ ਮੀਤੁ ਸੁਆਮੀ ਗਾਈਐ ॥ ਆਸ ਨ ਅਵਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕੀਜੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥**
ਸੂਖ ਮੰਗਲ ਕਲਿਆਣ ਜਿਸਹਿ ਘਰਿ ਤਿਸ ਹੀ ਸਰਣੀ ਪਾਈਐ ॥ ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਮਾਨੁਖੁ ਜੇ ਸੇਵਹੁ,
ਤਉ ਲਾਜ ਲੋਨੁ ਹੋਇ ਜਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਏਕ ਓਟ ਪਕਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈਐ ॥
ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ ਸਗਲ ਚੁਕੀ ਮੁਹਤਾਈਐ ॥ ੨ ॥ [੧੨੧੪]-੨੬-੪੯

ਅਰਥ:--ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਮਿੱਤਰ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । (ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਹਨ, ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਆਨੰਦ ਹਨ, ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਸਰਨ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ, ਤਾਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ **। ੧ ।** ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉੱਚੀ ਮਤਿ, ਉੱਚੀ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ, ਉਸ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਲਿਆ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੁਥਾਜੀ ਮੁੱਕ ਗਈ । ੨ ।

ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾਤਾਰ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ, ਕਾਦਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਰਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕਣਾ ਫੋਕੀ ਭਟਕਣਾ ਹੈ । ਜੋ ਆਪ ਕਿਰਤ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਦਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾਤਾਰ ਕਦੇਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਣਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੰਨੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਮੰਨੇ :--

੧੨- **ਕੀਤਾ ਕਹਾ ਕਰੇ ਮਨਿ ਮਾਨੁ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕੈ ਹਥਿ ਦਾਨੁ ॥**
ਭਾਵੈ ਦੇਇ ਨ ਦੇਈ ਸੋਇ ॥ ਕੀਤੇ ਕੇ ਕਹਿਐ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੩੫]-੩੨।

੧੩- **ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇਰੀ ਦਾਤੀ ਰਾਜਾ ॥**
ਮਾਣਸੁ ਬਪੁੜਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਆ ਤਿਸ ਕਾ ਮੁਹਤਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੬੦੮]-੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈ ਤੇਰੀਆਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨਾਲ ਰੱਜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰੇ (ਬਪੁੜਾ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ? ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ?

੧੪- **ਕੀਤਾ ਕਹਾ ਕਰੇ ਮਨਿ ਮਾਣੁ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕੈ ਹਥਿ ਦਾਨੁ ॥**
ਭਾਵੈ ਦੇਇ ਨ ਦੇਈ ਸੋਇ ॥ ਕੀਤੇ ਕੈ ਕਹਿਐ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੨੫]-੩੨

ਅਰਥ:--ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵੰਡ (ਦੀ ਤਾਕਤ) ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਮਾਇਆ ਦਾ) ਕੀ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਦੇਵੇ । ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਆਖਿਆਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦ । ੧ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਉਹ ਭਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਵਿਚ ਦਖ਼ਲ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ, ਡੇਰੇ-ਦਾਰ, ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ, ਆਦਿ ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਚੇਤਾ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਭੁੱਲ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਟੇਕ ਰਖਣੀ ਵਿਰਅਥ ਦੀ ਖੇਚਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਉ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮੰਗ ਕਰੀਏ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੈਂ ਹੀ ਤੂੰ । ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਦਰ ਨਾ ਵਿਖਾਲੀਂ:--

੧੫- **ਸਜਣੁ ਤੂਹੈ ਸੈਣੁ ਤੂ ਮੈ ਤੁਝ ਉਪਰਿ ਬਹੁ ਮਾਣੀਆ ॥ ਜਾ ਤੂ ਅੰਦਰਿ ਤਾ ਸੁਖੇ ਤੂੰ ਨਿਮਾਣੀ ਮਾਣੀਆ ॥ ੨ ॥**
ਜੇ ਤੂ ਤੁਠਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਨਾ ਦੂਜਾ ਵੇਖਾਲਿ ॥ ਏਹਾ ਪਾਈ ਮੂ ਦਾਤੜੀ ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਰਖਾ ਸਮਾਲਿ ॥ ੩ ॥[੭੬੧]-੧-੪

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਸੱਜਣ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਨਬੰਧੀ ਹੈਂ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਹੀ ਮਾਣ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਤੂੰ ਹੀ ਮਾਣ ਹੈਂ । ੨ । ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਦਇਆਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਤਾਂ (ਆਪਣੇ ਦਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕੋਈ ਹੋਰ (ਆਸਰਾ) ਨਾ ਵਿਖਾਈਂ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸੋਹਣੀ ਦਾਤਿ ਲੱਭੀ ਹੈ, ਏਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ । ੩ ।

੧੬- **ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਸੇਵੀਐ ਹਰਿ ਇਕੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਮੰਗੀਐ**
ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ਜੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਹੁ ਮੰਗੀਐ ਤਾ ਲਾਜ ਮਰਾਈਐ ॥
ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਫਲੁ ਪਾਇਆ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਸਭ ਭੁਖ ਗਵਾਈਐ ॥
ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਜਿਨ ਅਨਦਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧੦ ॥ [੫੯੦]

੪

ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਕਾ ਇਕ ਦਾਤਾ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਫਿਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦਾਤਾ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ । **ਸਭੁ ਜਗੁ ਫਿਰਿ ਮੈ ਦੇਖਿਆ ਹਰਿ ਇਕੋ ਦਾਤਾ** ॥[੫੧੦]-੬ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਭੇਖੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਮਝ ਕੇ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ--**ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਤਿਨਿ ਕੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਅਕਾਰ ॥ ਸਰਬੇ ਜਾਚਿਕ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਅਪੁਨੈ ਬੀਚਾਰ ॥ ੪ ॥**[੫੦੪] ਜਿਸ ਨੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨਿ ਆਦਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਦਾਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਹੋਇਆ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਕਿਰਤ ਹੀ ਸਨ । ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਜਾਚਕ ਭਾਵ ਮੰਗਤੇ ਹੀ ਸਨ । ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਥਿਤ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਰੱਬ ਦਾ ਪੈਗੰਬਰ, ਰੱਬ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਇਕਾ ਦੁੱਕਾ ਥਾਂ ਕੋਈ ਅਣਹੋਣੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਾਜ਼ਕ, ਪਾਲਕ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ । ਦਾਤ ਕੇਵਲ ਦਾਤੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ--**ਦਾਤੈ ਦਾਤਿ ਰਖੀ ਹਥਿ ਆਪਣੈ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਦੇਈ** ॥ [੬੦੪]---ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਾਤਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਮਨ-ਮਤ ਹੈ । ਬੇਅੰਤ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਉਹੀ ਹੈ--**ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਕੇਤੜੇ ਦਾਤਾ ਏਕੋ ਸੋਇ** ॥ [੧੯] ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮੰਗਤੇ ਹੀ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦਾਤਾ ਕੋਈ ਸੁਣਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ:-

੧੭- **ਜਜੈ ਜਾਨੁ ਮੰਗਤ ਜਨੁ ਜਾਚੈ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭੀਖ ਭਵਿਆ ॥**
ਏਕੋ ਲੇਵੈ ਏਕੋ ਦੇਵੈ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਮੈ ਸੁਣਿਆ ॥ ੧੧ ॥[੪੩੩]-ਪਟੀ

ਅਰਥ:--(ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ, ਹੇ ਮਨ !) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ (ਜਿਸ ਦਰ ਤੋਂ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਕੇ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਹੈ ।੧੧।

੧੮- **ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥**
ਸਭਨਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਛੁਟੀਐ ਕੀਤਾ ਲੋੜੇ ਸੁ ਹੋਇ ॥ ੩ ॥[੪੫]-੧੦-੮੦

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋ ਖ਼ਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੧੯- **ਏਕੁ ਦਾਤਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਜਾਚਿਕ ਦੂਸਰ ਕੈ ਪਹਿ ਜਾਵਉ ॥ ੧ ॥**[੪੦੧]-੧--੧੨੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸਗਲ--ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ਜਾਚਿਕ--ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ । ਕੈ ਪਹਿ--ਕਿਸ ਪਾਸ । ਜਾਵਉ--ਮੈਂ ਜਾਂਵਾਂ ॥

੨੦- **ਜੀਅਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਬੀਆ ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀਆ ਮੈ ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ੨ ॥** [੮੧੮]-੯-੭੩

ਅਰਥ:--ਸਾਰਧ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ (ਬੀਆ=ਦੂਜਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਏਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ ।੨।

੨੧- **ਜਾਚਹਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬਨਵਾਸੀ ॥ ਜਾਚਹਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥**
ਇਕੁ ਦਾਤਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਜਾਚਿਕ ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸ੍ਰਿਸਟੀਜਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥[੧੦੭੪]-੧-੩

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਿੱਧ ਤੇ ਸਾਧਿਕ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਹੀ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਸੁਖ-ਰਹਿਣੇ ਜਤੀ ਸਤੀ (ਵੀ ਤੇਰੇ ਤੋਂ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਤੂੰ ਹੀ ਇੱਕ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ) ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ । ੬ ।

੨੨- **ਨਾਨਕ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥**
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਈਐ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੮ ॥[੬੫]-੨--੧੯

੨੩- **ਬੈਸਿ ਸੁਥਾਨਿ ਕਹਾਂ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਕਿਆ ਕਿਆ ਕਥਉ ਅਪਾਰਾ ॥ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਅਗਮੁ**
ਅਜੋਨੀ ਤੂੰ ਨਾਥਾਂ ਨਾਥਣ ਹਾਰਾ ॥ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਦੇਖਿ ਕਹਉ ਤੂ ਕੈਸਾ ਸਭਿ ਜਾਚਕ ਤੂ
ਦਾਤਾਰਾ ॥ ਭਗਤਿ ਹੀਣੁ ਨਾਨਕੁ ਦਰਿ ਦੇਖਹੁ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਉਰਿ ਧਾਰਾ ॥ ੪ ॥[੧੨੫੫]-੩

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸ ਅੱਗੇ ਇਹ ਆਖਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਹੈਂ) ।ਸਾਰੇ ਜੀਵ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੇ) ਮੰਗਤੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ (ਤੇਰਾ ਦਾਸ) ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ) ਦਰ ਤੇ (ਸ਼ਆ ਡਿੱਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਉਤੇ) ਮਿਹਰ ਕਰ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਮੈਂ (ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਰੱਖਾਂ । ੪ ।

੨੪- **ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨੁ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਏਕਾ ਜੋਤਿ ਮੁਰਾਰੀ ॥**
ਸਭਿ ਜਾਚਿਕ ਤੂ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ਮਾਗਹਿ ਹਾਥ ਪਸਾਰੀ ॥ ੩ ॥ [੫੦੭]-੧-੭

੨੫- **ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਜਾਚਹਿ ਪ੍ਰਭ ਨਾਇਕ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਭੰਡਾਰ ॥ ਊਂਧੈ ਭਾਂਡੈ ਕਛੁ ਨ ਸਮਾਵੈ ਸੀਧੈ**
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰੈ ਨਿਹਾਰ ॥ ੫ ॥ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਤਰਿ ਜਾਚਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਜਾਚਿ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰ
॥ ਜੈਸੀ ਪਿਆਸ ਹੋਇ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਤੈਸੋ ਜਲੁ ਦੇਵਹਿ ਪਰਕਾਰ ॥ ੬ ॥ਬਡੇ ਭਾਗ ਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ
ਅਪਨਾ ਭੇਦੁ ਨਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਮੁਰਾਰ ॥ ਤਾ ਕਉ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜਮੁ ਜੋਹੈ ਬੂਝਹਿ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥ ੭ ॥ [੫੦੪]-੨

ਅਰਥ:-- ਹੇ ਸਭ ਦੇ ਨਾਇਕ (=ਮਾਲਕ, ਆਗੂ) ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ (ਵੀ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ) ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ) ਸ਼ਰਧਾ-ਹੀਨ ਹਿਰਦੇ (=ਊਂਧੇ ਭਾਂਡੇ) ਵਿਚ (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਵਿਚੋਂ) ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ, ਤੇ ਸਰਧਾ-ਭਰਪੂਰ ਹਿਰਦੇ (=ਸੀਧਥ ਭਾਂਡੇ) ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਟਿਕਦਾ ਹੈ । ੫ । ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਪੁੱਗੇ ਜੋਗੀ ਵੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਟਿਕ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਤੇਰੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਗਣ ਦੀ ਪਿਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜਲ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਦੇਵਤੇ, ਸਿੱਧ ਜੋਗੀ ਆਦਿ ਜਿਹੜੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਆਦ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹੀ ਹਨ । ਸੋ ਮਗ਼ਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਧਾ ਮਾਲਕ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) । ੬ । ਪਰ ਅਸਲੀ ਵਡੇ ਭਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਸੋਚ-ਪਮੰਡਲ ਵਿਚ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਥਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦੀ । ੭ ।

੨੬- **ਜਗਤੁ ਭਿਖਾਰੀ ਫਿਰਤੁ ਹੈ ਸਭ ਕੋ ਦਾਤਾ ਰਾਮੁ ॥**
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨ ਸਿਮਰੁ ਤਿਹ ਪੂਰਨ ਹੋਵਹਿ ਕਾਮ ॥ ੪੦ ॥[੧੪੨੮]

੫

ਝੂਠਾ ਮੰਗਣ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਿਖਿਆ ਅਸਾਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕਣਾ । ਦੂਜੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦਾਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿ--**ਕਿਆ ਮਾਂਗਉ ਕਿਛੁ ਥਿਰੁ ਨਾਹੀਂ॥**[੬੯੨] ਭਾਵ, ਜਦ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ, ਨਾਸਵੰਤ ਅਥਵਾ ਝੂਠੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਨਿਸਫ਼ਲ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ--ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:---

੨੭- **ਝੂਠਾ ਮੰਗਣੁ**[੧] **ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਗੈ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਮਰਤੇ ਘੜੀ ਨਾ ਲਾਗੈ ॥** ੧=ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ।
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜੋ ਸਦ ਹੀ ਸੇਵੈ ਸੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਿਹਚਲੁ ਕਹਣਾ[੨] **॥ ੧ ॥**[੧੦੯]-੪੩ ੨=ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ:--ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਗਦਾ ਰਹੇ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ । ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਅਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਨ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਦਿਸਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਅਬਿਨਸ਼ੀ ਪਰਮਾਤਮਾ **ਨਾਲੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:--**

੨੮- **ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮੋਹੁ ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੋਹਿ ॥**
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥[੮੦੧]-੧

ਅਰਥ:-ਹੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੋ ਕੁਝ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮੋਹ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ: ਨਾਲ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ) ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਂ ? (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੋਰ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦੇ ।੧।

੨੯- **ਕਪੜ ਭੋਗ ਵਿਕਾਰ, ਏ ਹਭੇ ਹੀ ਛਾਰ ॥ ਖਾਕੁ ਲੋੜੇਦਾ ਤੰਨਿ ਖੇ, ਜੋ ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ॥ ੨ ॥**[੧੦੯੮]-ਵਾ-੧੧

ਅਰਥ:--(ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰੇ) ਖਾਣ-ਹੰਡਾਉਣ (ਦੇ ਪਦਾਰਥ) ਵਿਕਾਰ (ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ) ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਆਹੁ ਸਮਾਨ ਹਨ (ਉੱਕੇ ਹੀ ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ) । (ਤਾਹੀਏਂ) ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਭਾਲਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।੨।

੩੦- **ਖਾਤ ਪੀਤ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਜੈਸੇ ਭਾਰ ਬਾਹਕ ਖੋਤ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਮਹਾ ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਇਆ**
ਜੈਸੇ ਬਿਰਖ ਜੰਤੀ ਜੋਤ ॥ ਤਜਿ ਗੋੁਪਾਲ ਜਿ ਆਨ ਲਾਗੇ ਸੇ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਰੋਤ ॥ ਬਿਰਖ--ਬਲਦ । ਜੰਤ--ਯੰਤ੍ਰ, ਮਸ਼ੀਨ ਅਥਵਾ ਕੋਹਲੂ ।
ਕਰ ਜੋਰਿ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਰਖਉ ਕੰਠਿ ਪਰੋਤ ॥ ੨ ॥[੧੧੨੧]-੫-੧੩

ਅਰਥ:--(ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ) ਅਨੇਕਾਂ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਖਾਣੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, (ਉਹ ਇਉਂ ਹੀ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਭਾਰ ਢੋਣ ਵਾਲੇ ਖੋਤੇ । (ਹਰਿ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ) ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ) ਬੜਾ ਥਕੇਵਾਂ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬਲਦ ਕੋਹਲੂ ਅੱਗੇ ਜੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।੧। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਦਾ (ਨਾਮ) ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਰ ਹੋਰ ਆਹਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । (ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਦੇਵੇ) ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ (ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇਹ), ਮੈਂ (ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ) ਗਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਰੱਖਾਂ ।੨।

੩੧- **ਧਨੁ ਧਨੁ ਕਹਾ ਪੁਕਾਰਤੇ[1] ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸਭ ਕੂਰ[2] ॥** ੧=ਕੂਕਦੇ, ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ । ੨=ਝੂਠੇ,ਨਾਸਵੰਤ ।
ਨਾਮ ਬਿਹੂਨੇ ਨਾਨਕਾ ਹੋਤ ਜਾਤ ਸਭੁ ਧੂਰ[3] ॥ ੧ ॥[੨੫੦]--੪ ੩=ਖੇਹ, ਵਿਆਰਥ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ।

ਅਰਥ:--ਕਿਉਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧਨ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਕੂਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ? ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਤਾਂ ਝੂਠਾ ਹੈ (ਇਸ ਧਨ ਨੇ ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਣਾ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੩੨- **ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਛੁ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਈ ॥ ਦੇਖਤ ਨੈਨ ਚਲਿਓ ਜਗੁ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥**[੪੮੧]--੮--੨੧

ਅਰਥ:--ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਾਂ ? ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰਾ ਜਗ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੩੩- **ਸਲੋਕ ॥ ਮਾਇਆ ਡੋਲੈ ਬਹੁ ਬਿਧੀ ਮਨੁ ਲਪਟਿਓ ਤਿਹ ਸੰਗ ॥**
ਮਾਗਨ ਤੇ ਜਿਹ ਤੁਮ ਰਖਹੁ ਸੁ ਨਾਨਕ ਨਾਮਹਿ ਰੰਗ ॥ ੧ ॥
ਵਾ ॥ ਮਮਾ ਮਾਗਨਹਾਰ ਇਆਨਾ ॥ ਦੇਨਹਾਰ ਦੇ ਰਹਿਓ ਸੁਜਾਨਾ ॥
ਜੋ ਦੀਨੋ ਸੋ ਏਕਹਿ ਬਾਰ ॥ ਮਨ ਮੂਰਖ ਕਹ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰ ॥
ਜਉ ਮਾਗਹਿ ਤਉ ਮਾਗਹਿ ਬੀਆ ॥ ਜਾ ਤੇ ਕੁਸਲ ਨ ਕਾਹੂ ਥੀਆ ॥
ਮਾਗਨਿ ਮਾਗ ਤ ਏਕਹਿ ਮਾਗ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾ ਤੇ ਪਰਹਿ ਪਰਾਗ ॥ ੪੧ ॥[੨੫੮]

ਅਰਥ:--ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਤੇ ਆਖ--) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਵਰਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ (ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ)ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।੧।

ਬੇਸਮਝ ਜੀਵ ਹਰ ਵੇਲੇ (ਮਾਇਆ ਹੀ ਮਾਇਆ) ਮੰਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਨਹੀ ਸਮਝਦਾ ਕਿ) ਸਭ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾਰ (ਸਭ ਪਦਾਰਥ) ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਹੇ ਮੂਰਖ ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ (ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ਜੇ ਤੂੰ ਮੰਗ ਮੰਗਣੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਮੰਗ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਤੂੰ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਪਰਲੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਏਂ (ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਭੁਖਾਂ ਮਿਟ ਜਾਣ) ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਸੰਤ ਜਨਾ ਚਰਨ ਧੂੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਮੰਗ ਸੱਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ:-

੩੪- **ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਠਾਕੁਰ ਨਾਮ ॥ ਅਵਰੁ ਕਛੂ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲੈ ਮਿਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥ ੧ ॥**
ਰਹਾਉ ॥ ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਅਨੇਕ ਭੋਗ ਰਸ ਸਗਲ ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਮ ॥ ਧਾਇ ਧਾਇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਉ ਧਾਵੈ ॥
ਸਗਲ ਨਿਰਾਰਥ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਗੋਵਿੰਦ ਅਵਰੁ ਜੇ ਚਾਹਉ ਦੀਸੈ ਸਗਲ ਬਾਤ ਹੈ ਖਾਮ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਮਾਗਉ ਮੇਰੋ ਮਨੁ ਪਾਵੈ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ੨ ॥[੭੧੩]-੬

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ (ਤੈਥੋਂ ਤੇਰੇ) ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ । ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਜੇ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ ਮਿਲ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਕੂਮਤ, ਧਨ, ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ--ਇਹ ਸਾਰੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ (ਸਦਾ ਇੱਕ ਥਾਂ ਟਿਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ) । ਮਨੁੱਖ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਸਦਾ ਹੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵਿਅਰਥ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।੧। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ--ਜੇ ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੀ ਮੰਗਦਾ ਰਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕੱਚੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, (ਤਾਂ ਜੋ) ਮੇਰਾ ਮਨ (ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੀ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਤੋਂ) ਟਿਕਾਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ ।੨।

੩੫- **ਸਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ਸਭ ਤੁਧੁ, ਆਪੇ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿਆ ॥ ਇਕਿ ਵਲੁ ਛਲੁ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਵਦੇ ਮੁਹਹੁ**
ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਤਿਨੀ ਢਾਹਿਆ ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰਹਿ, ਤੁਧੁ ਓਤੈ ਕੰਮਿ ਓਇ ਲਾਇਆ ॥
ਇਕਨਾ ਸਚੁ ਬੁਝਾਇਓਨੁ, ਤਿਨਾ ਅਤੁਟ ਭੰਡਾਰ ਦੇਵਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਖਾਹਿ ਤਿਨਾ ਸਫਲੁ ਹੈ,
ਅਚੇਤਾ ਹਥ ਤਡਾਇਆ ॥ ੮ ॥[੯੫]-ਵਾਰ

੬

ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਪੁਛਿ ਨ ਦਾਤਿ ॥

ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਓ ! ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹਾਂ । ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਦਾ ਅਥਵਾ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਗਈ । ਪਰ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਮੰਗੀਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦੁਖੜੇ ਰੋਈਏ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਸਾਨੂੰ ਅਲ੍ਹੜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿਉ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਜਣਹਾਰ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਜਾਈਏ ? ਸਾਡੇ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉੱਤਰ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ: --

੩੬- **ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥ ਆਖਣ ਤਾ ਕਉ ਜਾਈਐ ਜੇ ਭੂਲੜਾ ਹੋਈ ॥**
ਜੇ ਹੋਏ ਭੂਲਾ ਜਾਇ ਕਹੀਐ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਕਿਉ ਭੁਲੈ ॥ ਸੁਣੇ ਦੇਖੇ ਬਾਝੁ ਕਹਿਐ ਦਾਨੁ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਿਵੈ ॥
ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਦਾਤਾ ਜਗਿ ਬਿਧਾਤਾ, ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥ ੪ ॥[੭੬੬]-੧-੪

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਕੁਝ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, (ਤਾਹੀਏਂ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਾਸ (ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ) ਕੋਈ ਗਿਲ੍ਹਾ ਆਦਿਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । (ਫਿਰ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ (ਕਿਸੇ ਖੁੰਝਾਈ ਬਾਰੇ) ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਖਣ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ । ਜੇ ਉਹ ਕੁਝ ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਆਖੀਏ ਵੀ, ਪਰ ਆਪ ਕਰਤਾ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਉਹ (ਅੰਤਰਜਾਮੀ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ (ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉਠੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ) ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ (ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ) ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, **ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।** ਉਹ ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰ ਹੀ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ (ਉਸ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹੋ ਕੇ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਗਿਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ੪ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ--**ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ, ਅਪੁਛਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਕਾ ॥ ੬ ॥** [੮੪] ਦਾਤਾਰ ਏਡਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਪੁਛਿਆਂ, ਬਿਨਾ ਮੰਗਿਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਾਏ ਤਾਂ ਗੂੰਗਿਆ ਬੋਲਿਆਂ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਨਾਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ? ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਸ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਫ਼ੁਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੩੭- **ਤੇਰੀਆ ਸਦਾ ਸਦਾ ਚੰਗਿਆਈਆ ॥ ਮੈ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਵਡਿਆਈਆਂ ॥**
ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਣਾ **ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਮਾਲਿ ਜੀਉ ॥ ੨੪ ॥** [੭੩]-੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ (ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਪ੍ਰਭੂ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਰੇਕ ਦਾਤਿ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । (ਹੇ ਭਾਈ !) ਉਸ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖ । ੨੪ ।

੩੮- **... ਸਰਬੇ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰੀ, ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੁ ਤੂ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵ੍ਰ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ**
ਰਹਿਆ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਸੀ, ਵਡਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ॥ ੩੪ ॥[੯੩੪]

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਸਿਰਜ਼ਣਹਾਰ !) ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦਾਤਿਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਜਿਧਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਤੇਰਾ ਉਰਲਾ ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ (ਜੁੜਿਆਂ) ਹਰ ਥਾਂ ਉਹ ਗੋਪਾਲ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਣ ਲੱਗ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਉਹ (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਦਾਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੈ, ਅਗੰਮ ਹੈ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ । ੩੪ ।

੩੯- **ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਵਡਾ ਨਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਨਿਹਚਲ ਥਾਉ ॥**
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਣੈ ਆਲਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਬੂਝੈ ਸਭਿ ਭਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਪੁਛਿ ਨ ਦਾਤਿ ॥
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਰ ਨ ਕਥਨੀ ਜਾਇ ॥ ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ ਸਰਬ ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥[੪੬੩]-ਵਾ-੨

ਭਾਵ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਹ ਵਡੇ ਗੁਣ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਕਿ, ਉਸ ਦਾ ਆਸਣ ਅਡੋਲ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਣਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਰੱਬ ਦੀ ਇਹ ਇੱਕ ਉਚੀ ਸਿਫ਼ਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਕੇ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਦਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ (ਭਾਵ, ਬਿਨਾਂ ਮੰਗਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੇਅੰਤ ਦਾਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ) (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਰੱਬ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ । ੨ ।

ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ---**ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧਿ, ਦੋਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰ ਦੇਤ ਨਾ ਹਾਰੇ ॥**(ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦) ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਤੇ ਸਦਾ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਪਾਰ ਦਇਆ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਭੂ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਐਬ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇਹ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਅਉਗੁਣਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਰ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਤੇ ਹੀ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਨਾਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ । ਅਜੇਹੇ ਨਿਰਵੈਰ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥

੭

ਪਹਿਲੋ ਦੇ ਤੈਂ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹਾ ॥

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਰਿਜ਼ਕ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ।

੪੦- **ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਥਾ ਰਾਜਨ ਕੀ ਚਾਲੇ ਘਰਿ ਘਰਿ ਤੁਝਹਿ ਉਮਾਹਾ ॥**

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਪਾਛੈ ਕਰਿਆ ਪ੍ਰਥਮੇ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹਾ ॥ ੪ ॥ [੧੨੩੫]-੧

ਅਰਥ:--ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ । ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਜਕ ਅਪੜਾਉਂਦਾ ਹੈਂ । ੪ ।

੪੧- **ਪਹਿਲੋ ਦੇ ਤੈਂ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹਾ ॥ ਪਿਛੋ ਦੇ ਤੈਂ ਜੰਤੁ ਉਪਾਹਾ ॥**

ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਆਮੀ ਲਵੈ ਨ ਕੋਈ ਲਾਵਣਿਆ ॥ ੬ ॥[੧੩੦]-੧-੩੫

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਦੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈਂ । ਹੇ ਸੁਆਮੀ ! ਤੇਰੇ ਜੇਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ੬ ।

ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਂ ਦੇ ਥਣਾ ਵਿਚ ਦੁਧ ਬਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਸਮਝ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮਝ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਏਨੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜੰਮਦੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਥਣਾ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲ ਸਕਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਕੀਟ ਪਤੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਪਾਲ ਲੈਣ ਦੀ, ਅੱਡ ਅੱਡ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰ ! ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ ਜਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਯੋਗਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਅਦਭੁਤ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਜਣਹਾਰ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕੀਤੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਹ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾ ਸੁਣਿਆਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਆਉ ਉਸ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਏਥੇ ਵੀ ਕਰ ਲਈਏ:--

੪੨- **ਪੁਰਖਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤਟਾਂ ਮੇਘਾਂ ਖੇਤਾਂਹ ॥ ਦੀਪਾਂ ਲੋਆਂ ਮੰਡਲਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਰਭੰਡਾਂਹ ॥ ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਉਤਭੁਜਾਂ ਖਾਣੀ* ਸੇਤਜਾਂਹ ॥ ਸੋ ਮਿਤਿ ਜਾਣੈ ਨਾਨਕਾ ਸਰਾਂ ਮੇਰਾਂ ਜਨਤਾਹ ॥ <u>ਨਾਨਕ ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਕੈ ਸੰਮਾਲੇ ਸਭਨਾਹ</u> ॥ ਜਿਨਿ ਕਰਤੈ ਕਾਰਣਾ ਕੀਆ ਚਿੰਤਾ ਭਿ ਕਰਣੀ ਤਾਹ ॥ ਸੋ ਕਰਤਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰੇ ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਆ ਜਗੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜੋਹਾਰੀ ਸੁਅਸਤਿ ਤਿਸੁ, ਤਿਸੁ ਦੀਬਾਣੁ ਅਭਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਟਿਕਾ ਕਿਆ ਤਗੁ ॥ ੧ ॥**[੪੬੭]-ਵਾ-੮

ਅਰਥ:--ਮਨੁੱਖ, ਰੁੱਖ, ਤੀਰਥ, ਤਟ (ਭਾਵ, ਨਦੀਆਂ) ਬੱਦਲ, ਖੇਤ, ਦੀਪ, ਲੋਕ, ਮੰਡਲ, ਖੰਡ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਸਰੋਵਰ, ਮੇਰ ਆਦਿ ਪਰਬਤ, ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ--ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਜੀਵ ਵਾਸਤੇ) ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਟਿੱਕਾ ਜਨੇਊ ਆਦਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ । ੧ ।

*[Fott note:--ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਉਤਭੁਜ, ਸੇਤਜ, ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹਨ । ਕਹੀਅ--ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਹੈ]

ਰੱਬੀ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ---

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਇਕੋ ਵੀ ਹੀ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਪਰੋਕ ੬੦ ਨੰਬਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਤੁਕ ਆਈ ਹੈ --**ਜੋ ਦੀਨੋ ਸੋ ਏਕਹਿ ਬਾਰ** ॥ ਏਸੇ ਸਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ:--

੪੩- **ਆਸਣੁ ਲੋਇ ਲੋਇ ਭੰਡਾਰ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ, ਸੁ ਏਕਾ ਵਾ ॥**

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਚੇ ਕੀ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ॥.. ੩੧ ॥ [੭]

ਅਰਥ:--ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਭਵਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ) । ਜੋ ਕੁਝ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਵਿਚ) ਪਾਇਆ ਹੈ ਇਕੋ ਵੀ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਭੰਡਾਰੇ ਸਦਾ ਅਖੁੱਟ ਹਨ) । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਲੀ) ਇਹ ਕਾਰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ (ਉਕਾਈ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੈ) ।

੪੪- **ਘਰਿ ਘਰਿ ਲਸਕਰੁ ਪਾਵਕੁ ਤੇਰਾ ਧਰਮੁ ਕਰੇ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥**
ਧਰਤੀ ਦੇਗ ਮਿਲੈ ਇਕ ਵੇਰਾ ਭਾਗੁ ਤੇਰਾ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ੨ ॥ [੧੧੯੦]-੧-੮

ਪਦ ਅਰਥ:--ਘਰਿ ਘਰਿ=ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ । ਪਾਵਕ=ਅੱਗ, (ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ) । ਨਾਰਦੁ=ਮਨ । ਧਰਮ=(ਕੁਦਰਤ ਦਾ) ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ, ਹੁਕਮ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ) । ਭਾਵੈ=ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ।

ਅਰਥ:--ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਲਸ਼ਕਰ ਹਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ (ਤੇਰਾ ਬਣਾਇਆ ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਵਾਲਾ) ਹੁਕਮ ਸਰਦਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਲਸ਼ਕਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਾਸਤੇ) ਧਰਤੀ(-ਰੂਪ) ਦੇਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕੋ ਵੀ (ਭਾਵ, ਅਖੁੱਟ ਭੰਡਾਰਾ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਤੇਰਾ ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਜ਼ਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵੱਧ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਘੱਟ । ਸਭ ਕਿਰਤ ਕਰਮਾ ਦਾ ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਮਿਹਰ-ਨਿਆਂ ਦਾ ਫਲ)

੮

ਵਿਣੁ ਤੁਧੁ ਹੋਰ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖੁ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜੋ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ, ਅਮਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਹੀ ਲਾਲਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਮਰਾ-ਪਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਦਿਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :-

੪੫- **ਅਬ ਤਬ ਅਵਰੁ ਨਾ ਮਾਗਉ ਹਰਿ ਪਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੀਜੈ ਪਿਆਰਿ ॥**
ਨਾਨਕ ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੮ ॥[੫੦੪]-੨

ਪਦ ਅਰਥ:--ਅਬ ਤਬ=ਕਦੇ ਵੀ । ਪਹਿ=ਪਾਸੋਂ । ਪਿਆਰਿ=ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।ਚਾਤ੍ਰਿਕ=ਪਪੀਹਾ । ਜਸੁ=ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਮੰਗ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਾਣ ਰਹੇ ਗੁਰਮੁੱਖ ਨੇ ਸਦਾ ਉਹੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਦੀ ਹੋਵੇ--**ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੀਆ ਉਤਰੈ ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ ॥ ੨ ॥** [੯੫੮] ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੇ ਥਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗ਼ਣਾ ਬਿਖ-ਮਾਇਆ ਦਾ ਚਸਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸੁਆਹ ਤੁੱਲ ਹੈ--**ਪ੍ਰਭੁ ਛੋਡਿ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਭੁ ਬਿਖਿਆ ਰਸ ਛਾਰੁ ॥** [੯੬੨] ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੌਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:--

੪੬- **ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਾਚਿਕ ਜਨ ਤੇਰੇ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥**
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਸਰਧਾ ਲਾਗੀ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸਵੇ ॥ ੧ ॥[੯੮੨]-੫

ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇੱਕ ਤੁਕ--**ਬਾਰਿਕ ਵਾਂਗੀ ਹਉ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮੰਗਾ ॥** ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਵੀ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਸਿਰ ਦੁੱਖ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਸੋ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਤਦ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ । ਆਉ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝੀਏ:--

੪੭- **ਦੁਖੁ ਤਦੇ ਜਾ ਵਿਸਰਿ ਜਾਵੈ ॥ ਭੁਖ ਵਿਆਪੈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਾਵੈ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ,**
ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ ॥ ਜੀਇ ਸਮਾਲੀ ਤਾ
ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਲਥਾ ॥ ਚਿੰਤਾ ਰੋਗੁ ਗਈ ਹਉ ਪੀੜਾ ਆਪਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ਬਾਰਿਕ
ਵਾਂਗੀ ਹਉ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮੰਗਾ ॥ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗਾ ॥ ਪੈਰੀ ਪੈ ਪੈ ਬਹੁਤ ਮਨਾਈ ਦੀਨ
ਦਇਆਲ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥੩॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਸਗਲੇ ਮੇਰੇ
॥ ਹਿਰਦੇ ਨਾਮੁ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਕੀਏ, ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਸਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੯੮]-੮-੧੫

ਅਰਥ:---(ਜੀਵ ਨੂੰ) ਦੁੱਖ ਤਦੋਂ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ) ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਉਤੇ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਦੀਨਾਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ (ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਸਦਾ ਸੌਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ **। ੧ ।** (ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ) ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੜੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਜਦੋਂ ਮੈਂ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਚਿੰਤਾ ਹਉਮੈ ਆਦਿਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ **। ੨ ।** (ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਏਡੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਅਜੇਹੀ ਨੇੜਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਅੰਞਾਣੇ ਬਾਲ ਵਾਂਗ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, (ਨਾਮ ਦਾਨ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੀ ਫਿਰ " **ਸਭ ਕੁਝ** "" ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਉਹ ਸਦਾ ਮੈਨੂੰ (ਨਾਮ ਦਾਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ) ਦੇਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਅਨਮੋਲ ਦਾਤਾਂ) ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਟੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਢਹਿ ਕੇ ਸਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਸੁਮੱਤ ਬਖ਼ਸ਼ਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ) **। ੩ ।** ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀਂ) ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕਆਨੰਦ ਦਾ ਘਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੪ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਦ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਹੀ ਕੱਟੇ ਗਏ ਤਾਂ ਅੰਞਾਣੇ ਵਾਂਗ ਭਾਵ, ਬਾਲ-ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਜੋ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ--**ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਟੇਕ ॥ ੨ ॥** [੭੧੪]- ।

੪੮- **ਤਿਨ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਰਿਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਤਜਿ ਮੋਹੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥**
ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ ਨਾਨਕ ਕਉ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਗਾਧੇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੧੦੨]-੨੦-੨੭

੪੯- **ਕਉਨ ਉਪਮਾ ਤੇਰੀ ਕਹੀ ਜਾਇ ॥ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ ॥**
ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਏਕੁ ਦਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਦੇਹੁ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ [੧੧੮੧]-੫

ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਅਸਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ ਸਾਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਪੋਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰਕ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਮਨ-ਇਛਿਆ ਫਲ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾਨੀ ਮਨੁੱਖ, ਹੰਕਾਰੀ-ਮੂਰਖ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਗੇ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪੁੰਨੀ ਜਾਂ ਧਰਮੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ । ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਹਰ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ **ਦਾਨ** ਹੀ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ **ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦਾਨ** ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕੀ ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਪੁੰਨ ਖੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਭਾਵ, ਦਾਨ ਸਦਾ ਨਿਤਾਣੇ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰ ਘਰ ਜਾਂ ਮੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨਿਤਾਣੇ ਦਾ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਓਥੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਤਿਲ (=ਫਲ) ਫੁੱਲ ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇਣੇ ਜਾਂ ਭੇਟਾ ਕਰਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਨਿਯਮ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । **ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦਸਵੰਧ ਪ੍ਰਥਾ ਚਲਾਉਣੀ ਖ਼ਾਲਸਈ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ।** ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜਾਚਕ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ? ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ । ਪੰਚ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ--**ਕਬ ਹੂ ਨ ਬਿਸਰੈ ਹੀਏ ਮੋਰੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ** ॥ ੨ ॥ [੮੨੪]-੧੫-੧੦੧

੫੦- **ਤੁਮ ਦਇਆਲ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਲਕ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਹਰਿ ਹਮ ਜਾਚੇ ॥** ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ, ਦਾਸ ਹਮ ਕੀਜੈ ਮਨੁ ਨਿਰਤਿ ਕਰੇ ਕਰਿ ਨਾਚੇ ॥ ੩ ॥[੧੬੯]-੧੭-੫੫

੫੧- **ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ॥ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪਾਰਾਵਾ ॥**
ਦਾਸ ਅਪਨੇ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ॥ ੫ ॥ [੧੭੮]-੯-੭੮

ਕੀ ਜਾਚਕ ਨੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਨ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਿਆ ? :--

੫੨- **ਮਾਲੁ ਖਜਾਨਾ ਥੇਹੁ ਘਰੁ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਨਿਧਾਨ ॥**
ਨਾਨਕੁ ਜਾਚਕੁ ਦਰਿ ਤੇਰੈ ਪ੍ਰਭ ਤੁਧ ਨੋ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ॥ ੪ ॥[੨੧੮]-੪-੧੭੨

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨ ਹੀ (ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ (ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਭਨ ਵਾਲਾ) ਮਾਲ ਹੈ, ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ (ਜੀਵ ਵਾਸਤੇ ਅਸਲੀ) ਵੱਸੋਂ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ) ਮੰਗਤਾ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਦਾਨ-ਵਜੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ । ੪ ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਂਣ ਲਈ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੫੩- **ਜਿਸ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸੋ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਨਿਤ ਕਰ ਜੁਰਨਾ ॥**
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੀਜੈ ਨਿਤ ਬਸਹਿ ਰਿਦੈ ਹਰੀ ਮੋਹਿ ਚਰਨਾ ॥ ੪ ॥ [੮੬੧]-੩

੫੪- **ਆਲ ਜਾਲ ਬਿਕਾਰ ਤਜਿ ਸਭਿ, ਹਰਿ ਗੁਨਾ ਨਿਤਿ ਗਾਉ ॥** ਆਲ=ਘਰ । ਜਾਲ=ਜੰਜਾਲ
ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਗੈ ਦੇਹੁ ਅਪਨਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ [੮੮੮]-੧-੬

ਅਰਥ:--ਘਰਾਂ ਦੇ ਜੰਜਾਲ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ) ਛੱਡ ਕੇ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਕਰ । ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਤਾਂ ਆਪਣੇ) ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹੀ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇਹ । ੨ ।

੫੫- **ਹਿਰਦੈ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇ,ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ, ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਮੋਹਨਾ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆ ਮਇਆ ਧਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ॥ ਤਜਿ ਮੋਹੁ ਭਰਮੁ ਸਗਲ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥** [੧੩੦੫]-੧-੩੮

੫੬- **ਸਾ ਮਤਿ ਦੇਹੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ, ਜਿਤੁ ਤੁਮਹਿ ਅਰਾਧਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਰੇਨ ਪਗ ਸਾਧਾ ॥ ੪ ॥** [੬੭੭]-੩-੨੭

ਅਰਥ:---ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸਮਝ ਬਖ਼ਸ਼ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾਂ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਨਾਨਕ (ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ) ਤੇਰੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੫੭- **ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਢੀਠੁ ਹੋਇ ਮਾਗਉ ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਸੰਤ ਰੇਨਾਰੇ ॥** ਰੇਨਾਰੇ=ਚਰਣ ਧੂੜ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਹਾਥ ਦੇਇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੪ ॥[੭੩੮]-੬

੫੮- **ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਲਾਗਹੁ ਪਾਲ ॥ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਪ੍ਰਭ ਸੰਤਨ ਪਗ ਰਾਲ ॥ ੨ ॥**[੮੧੦]-੧੧-੪੧

ਪਗ ਰਾਲ=ਚਰਣਾ ਦੀ ਧੂੜ

੫੯- **ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਧੂ ਕੀ ਮਨੁ ਮੰਗੈ ਰਵਾਲਾ ॥** ਰਵਾਲਾ=ਚਰਣ ਧੂੜ
ਹੋਹੁ ਦਇਆਲ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ [੮੬੬]-੧੧-੧੩

੯

ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਮੰਗ

੪ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਖੱਟਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:--

੬੦- **ਤਿਨ ਮਤਿ ਤਿਨ ਪਤਿ, ਤਿਨ ਧਨੁ ਪਲੈ , ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਨ ਕਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹਣਾ ਅਵਰ ਸੁਆਲਿਹੁ ਕਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਾਹਰੇ ਰਾਚਹਿ ਦਾਨਿ ਨ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥** [੧੫]-੪

ਅਰਥ:--ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਧਨ ਵਾਲੇ । ਐਸੇ ਭਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ ? ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਬੰਦੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੇ, ਉਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੪ ।

੬੧- **ਅਗਿਆਨੀ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ ਜੋ ਨਾਹੀ ਸੋ ਲੋਰੈ ॥ ਰੈਣਿ ਅੰਧਾਰੀ ਕਾਰੀਆ ਕਵਨ ਜੁਗਤਿ ਜਿਤੁ ਭੋਰੈ ॥ ੧ ॥**[੨੧੨]-੧੨-੧੫੦

ਅਰਥ:--(ਮਿੱਠੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ) ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ) ਜਿਹੜੀ (ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲੀ) ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਹੈ । (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ। ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ) ਕਾਲੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ (ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦਾ) ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ । ੧ ।

੬੨-- **ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮੂਲ ਛੋਡਿ ਡਾਲੀ ਲਗੇ ਕਿਆ ਪਾਵਹਿ ਛਾਈ ॥ ੧ ॥**
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ ਜੇ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਤ ਛੂਟੀਐ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੪੨੦]-੧੯

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸਮਝ ਲਏ (ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ (ਵਿਚ ਜੁੜਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖ਼ਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨਮੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ) ਆਪਣੀ ਇੱਜਤ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ)ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ (ਮਨਮੁਖਾਂ) ਨੇ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ (ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਤੋਂ) ਖੁੰਝ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ) ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ (ਸੰਸਾਰ-ਰੁੱਖ ਦੇ) ਮੂਲ (-ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ ਰੁਖ ਦੀਆਂ) ਡਾਲੀਆਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ) ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ੧ ।

੬੨- **ਸੇਵਾ ਥੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ ॥ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕਹਤੋ ਪਹੁਤਾ ॥ ੧ ॥**
ਜੋ ਪ੍ਰਿਅ ਮਾਨੇ ਤਿਨ ਕੀ ਰੀਸਾ ॥ ਕੂੜੇ ਮੂਰਖ ਕੀ ਹਾਠੀਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭੩੮]-੧-੭

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਝੂਠੇ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਠ ਦੀ ਗੱਲ (ਸੁਣ) । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਇਹ ਮੂਰਖ ਕੰਮ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਦੇ ਵੱਟੇ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤਕ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਪਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ੧ ।

ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਭੇਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼--

੬੪- **ਭਉ ਤੇਰਾ ਭਾਂਗ ਖਲੜੀ ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ ॥ ਮੈ ਦੇਵਾਨਾ ਭਇਆ ਅਤੀਤੁ ॥ ਕਰ ਕਾਸਾ ਦਰਸਨ ਕੀ ਭੂਖ ॥**
ਮੈ ਦਰਿ ਮਾਗਉ ਨੀਤਾ ਨੀਤ ॥ ੧ ॥ ਤਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਕਰਉ ਸਮਾਇ ॥ ਮੈ ਦਰਿ ਮਾਗਤੁ ਭੀਖਿਆ
ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੇਸਰਿ ਕੁਸਮ ਮਿਰਗਮੈ ਹਰਣਾ, ਸਰਬ ਸਰੀਰੀ ਚੜ੍ਹਣਾ ॥ ਚੰਦਨ ਭਗਤਾ ਜੋਤਿ
ਇਨੇਹੀ ਸਰਬੇ ਪਰਮਲੁ ਕਰਣਾ ॥ ੨ ॥ ਘਿਅ ਪਟ ਭਾਂਡਾ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਐਸਾ ਭਗਤੁ ਵਰਨ ਮਹਿ
ਹੋਇ ॥ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਨਿਵੇ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਦਰਿ ਭੀਖਿਆ ਪਾਇ ॥ ੩ ॥ [੭੨੧]-੧-੨

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਸਦਾਅ (ਆਵਾਜ਼-ਮੰਗ) ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਖ਼ੈਰ ਪਾ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਤੇਰਾ ਡਰ-ਅਦਬ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਭੰਗ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਨ (ਇਸ ਭੰਗ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ) ਗੁੱਥੀ ਹੈ । (ਤੇਰੇ ਡਰ-ਅਦਬ ਦੀ ਭੰਗ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਨਸ਼ਈ ਤੇ ਵਿਰਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ (ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਖ਼ੈਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ)(ਪਿਆਲਾ ਹਨ, (ਮੇਰੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਤੇਰੇ) ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ (ਲੱਗੀ ਹੋਈ) ਹੈ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਮੈਂ (ਤੇਰੇ) ਦਰ ਤੇ ਸਦਾ (ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਹੀ) ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ । ੧ । ਕੇਸਰ, ਫੁੱਲ, ਕਸਤੂਰੀ ਤੇ ਸੋਨਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਿੱਟ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ) ਸਭਨਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਚੰਦਨ ਸਭਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਸਭਾਉ (ਤੇਰੇ) ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਹੈ । ੨ । ਰੇਸ਼ਮ ਤੇ ਘਿਉ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦਾ ਹੱਥ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ) । (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ) ਭਗਤ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੀ ਜ਼ਾਤਿ ਵਿਚ (ਜੰਮਿਆ) ਹੋਵੇ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਤੇ ਆਖ--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜੋ ਬੰਦੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਲਿਵ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਜਨਾ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ) ਖ਼ੈਰ ਪਾ । ੩।

ਅਜਹੇ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :-

੧=[੨੬]-੧-੩੪(੨) ੨=[੫੭]-੭(੫) ੩=[੧੮]-੧੧(੨) ੪=[੭੫੧]-੧-੨(੪) ੫=[੧੦੯੭]-੯ ੬=[੯੯]-੧੧-੧੮(੧)

੭=[੧੯੩]-੬੬-੧੩੫(੪)	੮=[੧੦੭]-੩੮-੪੫(੪)	੯=[੧੪੯]-੨੪(੨)	੧੦=[੧੬੯]-੩-੧੭-੫੫(੩)	੧੧=[੨੧੯]-੧੬-੧੩੭(੪)	੧੨=[੨੦੩]-੧੧੪(੧)
੧੩=[੨੫੧]-ਬਾ-ਅ-੪	੧੪=[੨੮੯]-੨੧(੧)	੧੫=[੩੯੪]-੪੨-੯੩(੨)	੧੬=[੨੭]-੩-੩੬	੧੭=[੨੦੩]-੧-੧੧੭(੪)	੧੮=[੨੧੫]-੧੨-੧੫੦(੧)
੧੯=[੨੧੮]-੪-੧੨੭(੪)	੨੦=[੩੨੦]-ਵਾ-੯(੧)	੨੧=[੩੨੧]-ਵਾ-੧੯(੧)	੨੨=[੩੫੫]-੨੦(੧)	੨੩=[੧੫੩]-੮(੪)	੨੪=[੧੫੫]-੧-੧੩(੪)
੨੫=[੨੦੯]-੧੪-੧੩੫(੩)	੨੬=[੨੨੨]-੪(ਰਹਾ)	੨੭=[੨੪੧]-੧-੧੩(ਰਹਾ)	੨੮=[੪੦੬]-੫-੧੪੦(੪)	੨੯=[੪੧੯]-੧੫(ਰਹਾ)	੩੦=[੪੪੮]-੮(੪)
੩੧=[੪੬੫]-ਵਾ-੬(੧)	੩੨=[੫੩੩]-੨-੨੮(ਰਹਾ)	੩੩=[੫੪੪]-੧-੩(੧)	੩੪=[੫੮੬]-ਵਾ-੪(੧)	੩੫=[੬੯੭]-੮(ਰਹਾ)	੩੬=[੬੫੬]-੧੧(੪)
੩੭=[੪੦੬]-੩-੧੪੩(੩)	੩੮=[੪੭੪]-ਵਾ-੨੨(੨)	੩੯=[੬੮੧]-੧੪-੪੫(੨)	੪੦=[੭੧੦]-ਵਾ-੨੦(੧)	੪੧=੭੯੮]-੬-੧੦(ਰਹਾ)	੪੨=[੬੧੬]-੬-੭੦(੨)
੪੩=[੪੮੮]-੧(੪)	੪੪=[੭੫੨]-੩-੫(੮)	੪੫=[੭੬੨]-੨-੫(੮)	੪੬=[੭੬੨]-੨(੨)	੪੭=[੮੯੧]-੧੮-੨੯(੪)	੪੮=[੯੬੨]-ਵਾ-੧੧
੪੯=[੨੬੬]-ਅਸ-੩(੫(	੫੦=[੫੫੭]-੩-੫(੪)	੫੧=[੧੦੨੩]-੪(੧੬)	੫੨=[੭੨]-੧-੨੮(੪)	੫੩=[੩੪੧]-ਬਾ-੧੨	੫੪=[੫੧੦]-੬(੪)
੫੫=[੭੪੯]-੯-੫੬(੪)	੫੬=[੬੭੬]-੨-੨੩(੧)	੫੭=[੬੭੭]-੩-੨੭(੪)	੫੮=[੬੯੨]-੪(ਰਹਾ)	੫੯=[੬੯੫]-੧(੨)	੬੦=[੭੧੨]-੧-੨(੩)
੬੧=[੭੪੧]-੧੮-੨੪(ਰਹਾ)	੬੨=[੭੪੭]-੧-੪੮(੪)	੬੩=[੭੫੮]-੨੪	੬੪=[੭੬੫]-੧-੪(੪)	੬੫=[੮੧੧]-੧੨-੪੨(੪)	੬੬=[੮੨੪]-੧੫-੧੦੧(੨)
੬੭=[੮੪੪]-੨(੨)	੬੮=[੮੫੬]-੭(੨)	੬੯=[੮੫੩]-ਵਾ-੯	੭੦=[੮੮੨]-੬-੧੯(੨)	੭੧=[੮੯੧]-੧੭-੨੮(੩)	੭੨=[੯੫੭]-ਵਾ-੨
੭੩=[੯੫੯]-ਵਾ-੬	੭੪=[੯੬੪]-ਵਾ੧-੧੬(੧)	੭੫=[੯੭੯]-੧੬	੭੬=[੯੮੫]-੩(੪)	੭੭=[੯੮੭]-੧-੬(੨)	੭੮=[੯੯੮]-੧-੬(੨)
੭੯=[੧੦੧੮]-੧-੪(੪)	੮੦=[੧੦੦੫]-੪-੨੦(੪)	੮੧=[੧੦੮੫]-੪-੧੩(੧੩)	੮੨=[੧੦੮੬]-੧-੧੪-੨੨	੮੩=[੧੧੧੪]-੧(੨)	੮੪=[੧੦੬੯]-੧(੫)
੮੫=[੧੦੭੬]-੧-੫(੯)	੮੬=[੧੦੮੦]-੨-੯(੨)	੮੭=[੧੧੦੨]-ਵਾ-੧੨	੮੮=[੧੨੬੦]-੧-੮(੧)	੮੯=[੧੧੬੨]-੨-੧੮-੨੦(੧)	੯੦=[੧੧੫੧]-੩੯-੫੨(੧)
੯੧=[੧੨੦੯]-੫-੨੮(ਰਹਾ)	੯੨=[੧੨੧੫]-੩੫-੫੮(੨)	੯੩=[੧੨੨੫]-੯੦-੧੧੩(੨)	੯੪=[੧੨੩੨]-੧(੧)	੯੫=[੧੨੪੩]-ਵਾ-੧੯	੯੬=[੧੨੫੩]-੧-੮(੨)
੯੭=[੧੧੯੩]-੨(੭)	੯੮=[੧੨੨੧]-੬੬-੮੯(੨)	੯੯=[੧੨੩੦]-੫(੧)	੧੦੦=[੧੩੨੪]-੨(੧)	੧੦੧=[੧੩੦੭]-੧-੪੫(ਰਹਾ)	੧੦੨=[੧੧੧੯]-੧-੩(ਰਹਾ)
੧੦੩=[੧੧੪੪]-੧੮-੩੧(ਰਹਾ)	੧੦੪=[੧੧੫੫]-੨-੩(ਰਹਾ)	੧੦੫=[੧੨੪੨]-ਵਾ-੧(੨)	੧੦੬=[੧੨੯੨]-੧(੧)	੧੦੭=[੧੨੫੪]੧(੨)	੧੦੮=[੧੨੫੮]-੧(੩)
੧੦੯=[੧੨੮੬]-ਵਾ-੧੯(੧)	੧੧੦=[੧੨੮੬]-ਵਾ-੧੯	੧੧੧=[੧੨੯੮]-੪(ਰਹਾਉ)	੧੧੨=[੧੩੨੧]-੨(ਰਹਾ)	੧੧੩=[੧੩੨੫]-੫(੧)	੧੧੪=[੧੩੨੯]-੭(੪)
੧੧੫=[੧੩੭੬]-੨੧੯	੧੧੬=[੧੩੦੨]-੨-੨੧(੨)	੧੧੭=[੧੩੦੮]-੪-੪੯(੨)	੧੧੮=[੧੩੧੩]-ਵਾ-੨	੧੧੯=[੧੩੧੫]-ਵਾ-੬(੧)	੧੨੦=[੧੩੧੬]-ਵਾ-੭
੧੨੧=[੧੩੩੦]-੧੧(੪)	੧੨੨=[੧੩੩੦]-੧੧(੪)	੧੨੩=[੧੩੦੬]-੩-੪੨(੨)	੧੨੪=[੧੩੧੮]-ਵਾ-੧੪(੨)	੧੨੫=[੧੩੫੫]-ਸਹ-੧੪&੨੧	੧੨੬=[੧੩੬੨]-੧੧
੧੨੭=[੧੩੬੬]-੩੨	੧੨੮=[੧੩੭੩]-੧੬੮&੧੬੯	੧੨੯=[੧੪੨੬]-੧੯	੧੩੦=[੧੦੭੦]-੨(੬)	੧੩੧=[੧੩੫੬]-ਸਹ-੩੧	੧੩੨=[੧੩੬੦]-੪

੬੫- **ਜਬ ਭੂਖੋ ਤਬ ਭੋਜਨੁ ਮਾਂਗੈ ਅਘਾਏ ਸੂਖ ਸਘਾਰੈ ॥**
ਤਬ ਅਰੋਗ ਜਬ ਤੁਮ ਸਗਿ ਬਸਤੋ ਛੁਟਕਤ ਹੋਇ ਰਵੋ ॥ ੧ ॥ [੧੨੧੪]-੨੯-੫੨

ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇ ਵੱਟੇ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵੱਟੇ, ਸੰਸਾਰਕ ਅਥਵਾ ਮਾਇਕ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਣ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਖ਼ਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਦੋ ਜਾਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀ, ਸਗੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਤਿਗਰਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਖੇਚਲ ਦੀ ਕੋਈ ਕਦਰ ਕੀਮਤ ਨਾ ਸਮਝਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਮਝ ਕੇ ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਥਾਂ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੀ ਜਾਣੀ, ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਹੈ । ਆਓ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖੀਏ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਕਿ ਹੇ-

੬੬- **ਦਾਮੋਦਰ ਦਇਆਲ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬਸੁ ਸੰਤ ਜਨਾ ਧਨ ਮਾਲ ॥**
ਨਾਨਕ ਜਾਚਿਕ ਦਰਸੁ ਪ੍ਰਭ ਮਾਗੈ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਮਿਲੈ ਰਵਾਲ ॥੨॥
[੮੨੪]-੧੬-੧੦੨

੧੦
ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ **ਨਾਮ--ਦਾਨ--ਇਸਨਾਨ** । ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਅਨਮੋਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਅਥਵਾ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਨੇ **ਨਾਮ** ਕਿਹਾ ਹੈ । ਸਿੱਖੀ ਦਾ **ਦੂਜਾ** ਸਿਧਾਂਤ **ਦਾਨ** ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ । ਧਰਮ-ਕਿਰਤ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ । ਕਿਰਤੀ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਣ ਦੇ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । **ਤੀਸਰਾ** ਸਿਧਾਂਤ **ਇਸ਼ਨਾਨ** ਹੈ । ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਆਤਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਾਹ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਾਸ ਲਈ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰੀ ਰਖਣ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ* ।>>> (*Foot Note:-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਦਾਨ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਖੋਹਲ ਕੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ) ।

<< ਮੰਗਨ ਦੀ ਲ੍ਹਨਤ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚੋਂ ਲੋੜਵੰਦਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਪਰਚਾਰ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂਸ਼ਬਦ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ, ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨਾ, **ਦਾਨ** ਹੈ । (ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੰਡਣਾ, ਅਥਵਾ **ਆਪ ਜਪੇ ਅਵਰਾ ਨਾਮ ਜਪਾਵੇ**,--ਦਾਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ)

੬੭- **ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥ ੧ ॥**[੮]

ਭਾਵ, ਇਹ ਜਗਤ ਇਕ ਰੰਗ-ਭੂਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਜੋ ਨਿਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਖੇਡ ਗਏ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਥ ਪਾਈ ਗਏ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫ਼ਲੀ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੁਚੱਜੇ ਰਾਹ ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋਏ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੁਚੱਜੀ ਜੁਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੬੮- **ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖਈਂ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੋ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥**
ਓਨ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ ॥ ਤੂੰ ਬਖਸੀਸੀ ਅਗਲਾ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਚੜਹਿ ਸਵਾਇਆ ॥
ਵਡਿਆਈ ਵਡਾ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥[੪੬੬]-ਵਾ -੭

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਇਕ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਦੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਥੋੜਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਚਸਕੇ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਨਹੀਂ, ਸਰੀਰਕ ਨਿਰਬਾਹ ਵਾਸਤੇ) । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਬੜੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਦਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈਂ--ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ੭ ।

ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰ ਸਕਣ ਲਈ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਨਮੋਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੬੯- **ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਚੁ ॥**
ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ ॥ ੧ ॥[੫੨੨]-ਵਾ-੧੭

ਭਾਵ ਅਰਥ--ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਂਦਮ ਕੀਤਿਆਂ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੭੦- **ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥**[੧੨੪੫]-ਵਾ-੨੨

ਅਥ :- ਜੋ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਮਾ ਕੇ ਆਪ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਕਮਾਈ ਵੇਚੋਂ ਕੁਝ (ਹੋਰਨਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ) ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਅਜੇਹੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ । ੧ ।

੭੧- **ਨਾਮਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨੁ ਮੀਤ ॥ ਕਾਹੇ ਛੀਪਹੁ ਛਾਇਲੈ ਰਾਮ ਨ ਲਾਵਹੁ ਚੀਤੁ ॥੨੧੨॥**[੧੩੭੫]

ਪਦ ਅਰਥ:--ਛੀਪਹੁ--ਠੇਕ ਰਹੇ ਹੋ, ਛਾਪ ਰਹੇ ਹੋ । ਛਾਇਲੈ--ਰਜ਼ਾਈਆ ਦੇ ਅੰਬਰੇ ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ--ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਆਖਦਾ ਹੈ--ਹੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਮਦੇਵ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈਂ । ਇਹ ਅੰਬਰੇ ਕਿਉਂ ਠੇਕ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦਾ ?

ਅਗੋਂ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ :-

੭੨- **ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨਾ ਮੁਖ ਤੇ ਰਾਮੁ ਸੰਮਾਲਿ ॥ ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲ ॥ ੨੧੩ ॥** [੧੩੭੫]

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ--ਹੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ! ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਵਰਤ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਕਰ, ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਚਿਤ ਮਾਇਆ--ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜ । ੨੧੩ ।

੭੩- **ਅਹਿਰਖ ਵਾਦੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੪੭੯]ਆ:ਕਬੀ (੩-੧੬)

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਨ (ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਵੇਖ ਕੇ) ਈਰਖਾ (ਅਹਿਰਿਖ) ਤੇ ਝਗੜਾ (ਵਾਦ) ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ? ਨੇਕ ਕਮਾਈ (ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ) ਕਰੀ ਜਾਹ ਤੇ ਤੂੰ ਵੀ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸੁਖ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੭੪- **ਭਾਗ ਉਦਿਮ ਲਬਧੵੰ ਮਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਖਲ ਪੰਡਿਤਹ ॥**[੧੩੫੬]--੩੧

ਅਰਥ :- (ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ) ਪੂਰਬਲੇ ਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਦਮ ਕੀਤਿਆਂ ਮਾਇਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੂਰਖ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਦਤ ਤੋਂ ਬਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾ ੧

ਹਥੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ, ਪੈਰੀ ਚਲਿ ਸਤਿਸੰਗ ਮਿਲੇਹੀ ॥
ਕਿਰਤ ਵਿਰਤਿ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ ਖਟਿ ਖਵਾਲਣੁ ਕਾਰਿ ਕਰੇਹੀ ॥ (੩)

ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ

ਦਸ ਨਖ ਕਰ ਜੋ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ । ਤਾਂ ਕਰ ਜੋ ਧਨ ਘਰ ਮੈ ਆਵੈ ।
ਤਿਸ ਤੇ ਗੁਰੁ ਦਸੌਂਧ ਜੋ ਦੇਈ । ਸਿੰਘ ਸੁਯਸ ਬਹੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਈ ।

੭੫- **ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਿਰਤਿ ਛੋਡਿ ਗਵਾਈ ਭਗਤੀ ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣੈ ॥**

ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਉ ਤਰਕਨਿ ਲਾਗਾ ਤਤੁ ਜੋਗੁ ਨ ਪਛਾਨੈ ॥ ੨ ॥[੩੮੧]-੩-੪੨

੧੧

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ

ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ--**ਵਿਣੁ ਤੁਧ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖ । ਦੇਹਿ ਨਾਮ ਸੰਤੋਖੀਆ ਉਤਰੈ ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ ॥**(੯੫੮) (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਮੰਗ, ਵੱਡੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਏਹੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁਖਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕ ਜਾਏ) ਫਿਰ ਕੀ ਭੇਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਲਗ਼-ਪਗ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਸੀ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੱਕ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂਨ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਾਣੀ ਰਚ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਇਹ ਬਾਣੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜਿਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਰਤ ਕੇ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਰਚ ਕੇ ਰਲਾ ਪਾਉਣਾ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸੋ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਅਸਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰ ਲਈ ਸੀ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜ ਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਤੀਸਰੀ ਵਾਰੀ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਫਿਰ ਸੋਧ ਕਰਕੇ *॥>>>> [*Foot NOte:- ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ-ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ੩੬ ਤੋਂ ੪੦ ਸਫ਼ੇ ਤਾਈਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਾਏ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ, ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਦਰਸਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਪਾਠ ਫ਼ਰਕ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ (੧੫੦੦) ਹਨ] <<<<<ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਥਵਾ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਸਦੀਵੀ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਸੁਧਾਈ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਉਤਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਐਨ ਅਨਕੂਲ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਗਤ-ਬਾਣੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਹੈ, ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ।

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਆਪ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ--**ਲੋਗ਼ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ** ॥(੩੩੫) ਕੀ ਨਾਸਵੰਤ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਸੀ ? ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਨ । ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥**(੨੭੩) ਏਡੀ ਉਚੀ ਮਾਨਸਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ (ਜਾਂ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ) ਜੇ ਕੋਈ ਮੰਗ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੀਤੀ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ (ਆਟਾ, ਦਾਲ, ਮੰਜੀ, ਘੋੜੀ ਆਦਿ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਘਰੋਗੀ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੀ ਨਿਜੀ ਮੰਗ) ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਾਡੀ ਹੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਭੇਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਹਾਂਨ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਰਮਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਤੁਕ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਦੀਵੀ ਸੇਧ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਹੋਵੇ ? ਭਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਾਂਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਉਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਭਗਤਾਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਮਾਇਕ ਪਦਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਮੰਗ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਜਗਤ ਦੇ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ, ਭਾਵ, **ਧੁਰ-ਕੀ-ਬਾਣੀ** ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ? ਆਉ ਗੂਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ।

ਜਿਸ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, **ਉਸੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ**। ਸੋ ਇਸ ਰਹਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਅਤੇ) ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ । ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਹੈ:--

੭੬- **ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਯਹ ਮਾਲਾ* ਆਪਨੀ ਲੀਜੈ ॥**
ਹਉ ਮਾਂਗਉ ਸੰਤਨ ਰੇਨਾ ॥ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਿਸੀ ਕਾ ਦੇਨਾ ॥ ੧ ॥
ਮਾਧੋ ਕੈਸੀ ਬਨੈ ਤੁਮ ਸੰਗੇ ॥ ਆਪਿ ਨ ਦੇਹੁ ਤ ਲੇਵਉ ਮੰਗੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦੁਇ ਸੇਰ ਮਾਂਗਉ ਚੂਨਾ ॥ ਪਾਉ ਘੀਉ ਸੰਗਿ ਲੂਨਾ ॥
ਅਧ ਸੇਰੁ ਮਾਂਗਉ ਦਾਲੇ ॥ ਮੋ ਕਉ ਦੋਨਉ ਵਖਤ ਜਿਵਾਲੇ ॥ ੨ ॥
ਖਾਟ ਮਾਂਗਉ ਚਉਪਾਈ ॥ ਸਿਰਹਾਨਾ ਅਵਰ ਤੁਲਾਈ ॥

ਊਪਰ ਕਉ ਮਾਂਗਉ ਖੀਂਦਾ ॥ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰੈ ਜਨੁ ਥੀਂਧਾ ॥ ੩ ॥

ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੀਤਾ ਲਬੋ ॥ ਇਕੁ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਮੈ ਫਬੋ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਤਉ ਹਰਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥[੬੫੬]ਸੋਰ: ਕਬੀਰ ਜੀ (੧੧)

ਪਦ ਅਰਥ:–ਭੂਖੈ--ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ ਦੀ ਤਾਂਘ ਲੱਗੀ ਰਹਿਣ ਨਾਲ । ਨ ਕੀਜੈ--ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਯਹ ਮਾਲਾ ਆਪਨੀ ਲੀਜੈ--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਾਲਾ* ਮੈਥੋਂ ਲੈ ਲਉ, (ਭਾਵ, ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ)

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਕੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਭਗਤੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ? ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ :--**ਹਮਾਰੇ ਕੁਲ ਕਉਨੈ ਰਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥ ਜਬ ਕੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਨਿਪੂਤੇ ਤਬ ਤੇ ਸੁਖੁ ਨ ਭਇਓ ॥ਰਹਾਉ ॥** (੮੫੬-੪) ਪਰ ਮਾਲਾ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਆਲ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹਨ :--

੧) **ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸਿਮਰਨੀ ਰਸਨਾ ਊਪਰਿ ਰਾਮ ॥** [ਸਲੋਕ]

੨) **ਮਾਥੇ ਤਿਲਕੁ ਹੱਥ ਮਾਲਾ ਬਾਨਾ ॥ ਲੋਗਨ ਰਾਮ ਖਿਲਉਨਾ ਜਾਨਾ ॥** [ਭੈਰਉ]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾਵਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ । ਜੀਭ ਉਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੀ । ਪਰ, ਉੱਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਮੋੜ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਪ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ--**ਜਬ ਕੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਨਿਪੂਤੇ ।** ਦੋਹੀ ਥਾਂਈ ਗਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਲਾ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਉਂ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਮਾਲਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਗਿਲ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਇਉਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਲਫ਼ਜ਼ ਪਿਆਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਘਿਰਣਾ ਦਾ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਲਈ ਬੰਸੀ-ਵਾਲਾ, ਕੰਬਲੀ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਬਨ ਅਥਵਾ ਰਾਧਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦੇ ਹਨ । ਪਰ **ਬ੍ਰਾਹਮਣ** ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਜੇ ਸਵੇਰੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭੈੜਾ ਲੱਛਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛਾ ਛੁਡਾਉਂਣ ਦਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਾਹ ਲੱਭਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੇਸ ਚੰਗੇ ਨਾ ਲੱਗਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੱਲ ਗੱਲ ਤੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਦਾਬਾ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਪੱਟ ਕਿਰਪਾਨ ਲਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਗ਼ਟਾਵੇ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਵੇ ਕਈ ਵੀ ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਉਂਦੇ ਮਾਸਟਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉਤਰ ਠੀਕ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਵਦਿਆਥੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਹਨ ---ਤੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟੱਲ ਹੀ ਖੜਕਾ ਜਾ ਕੇ !-- ਤੂੰ ਤਾਂ ਬੱਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਢੋਲਕੀ ਹੀ ਵਜਾਇਆ ਕਰ ! ਏਥੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਟੱਲ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਢੋਲਕੀ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੀਆਂ ਹੋਇਆ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗ਼ਟਾਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਯਹ ਮਾਮਲਾ ਅਪਨੀ ਲੀਜੈ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਉਪਰੋਂ ਦਿੱਸਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭੂਖੇ- - - -ਲੀਜੈ ---ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਅਜੇਹੀ ਭਗਤੀ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਤੇ ਇਹ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਚੂਨਾ--ਆਟਾ । ਜਵਾਲੇ--ਜੀਉਂਦਾ ਰੱਖੇ **। ੨ ।** ਖਾਟ--ਮੰਜੀ । ਚਉਪਾਈ--ਚਾਰ ਪਾਵਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਸਾਬਤ । ਖੀਂਧਾ--ਰਜ਼ਾਈ । ਥੀਂਧਾ--ਥਿੰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਸ ਕੇ **। ੩ ।** ਲਬੋ--ਲਾਲਚ । ਮੈ ਫਬੋ--ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ । ਜਾਨਿਆ--ਸਮਝ ਪਾ ਲਈ ਹੈ **। ੪ ।**

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਥੋਂ ਸ਼ਰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਣੀ, ਸੋ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਨਾਂ ਦੇਵੇਂਗਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਮੰਗ ਕੇ ਲੈ ਲਵਾਂ ਗਾ **। ਰਹਾਉ ।** ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਲੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਭਗਤੀ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਇੱਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਕਰ, ਦੂਜੇ) ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਕਿ ਮੈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਾਂ ਹੋਵਾਂ **। ੧ ।** ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸੇਰ ਆਟੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਉ ਘਿਉ ਤੇ ਕੁਝ ਲੂਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਅੱਧ ਸੇਰ ਦਾਲ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ--ਇਹ ਚੀਜਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ **। ੨ ।** ਸਾਬਤ ਮੰਜੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਸਿਰ੍ਹਾਣਾ ਤੇ ਤੁਲਾਈ ਵੀ । ਉਪਰ ਲੈਣ ਲਈ ਰਜ਼ਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ--ਬੱਸ ! ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਭਗਤ (ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਕੇ) ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਕੇ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇਗਾ **। ੩ ।** ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੈ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ (ਉਹ ਚੀਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਨਿਰਬਾਹ-ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ) ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਦਾ ਪਰਚਿਆ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ (ਡੂੰਘੀ) ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ **। ੪ ।**

ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੭੭- **ਕਬੀਰ ਜਪਨੀ ਕਾਠ[1] ਕੀ ਕਿਆ ਦਿਖਲਾਵਹਿ ਲੋਇ[2] ॥** ੧=ਲੱਕੜ ਦੀ ਮਾਲਾ । ੨=ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ।

ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹੀ ਇਹ ਜਪਨੀ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ ੭੫ ॥[੧੩੬੮]

ਅਰਥ:--ਹੇ ਕਬੀ ! ਤੂੰ (ਤੁਲਸੀ ਰੁੱਦ੍ਰਾਖ ਆਦਿਕ) ਲੱਕੜ ਦੀ ਮਾਲਾ (ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ) ਕਿਉਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, (ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ) ਇਸ ਮਾਲਾ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ੭੫]

੭੮- **ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸਿਮਰਨੀ ਰਸਨਾ ਊਪਰਿ ਰਾਮ ॥**

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਸਗਲ ਭਗਤ ਤਾ ਕੋ ਸੁਖੁ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥ ੧ ॥[੧੩੬੪]

ਅਰਥ:--ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਮੇਰੀ ਜੀਭ ਉਤੇ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ--ਇਹੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਮਾਲਾ । ਜਦ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੈ (ਇਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਆਏ ਹਨ) । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ (ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਲਈ) ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ) ਹੈ । ੧ ।

੭੯- **ਕਬੀਰ ਬੈਸਨੋ ਹੂਆ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ਮਾਲਾ ਮੇਲੀਂ' ਚਾਰਿ ॥**

ਬਾਹਰਿ ਕੰਚਨੁ ਬਾਰਹਾ ਭੀਤਰਿ ਭਰੀ ਭੰਗਾਰ ॥ ੧੪੫ ॥[੧੩੭੨]

ਅਰਥ :- ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤਿਲਕ ਚੱਕ੍ਰ ਲਾ ਕੇ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨਵ ਅਖਵਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖੱਟਿਆ । (ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਬਾਹਰੋਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੁੱਧ-ਸੋਨਾ ਦਿਸੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੋਟ ਹੀ ਖੋਟ ਹੈ ।੧੪੦।

੮੦- **ਮਾਥੇ ਤਿਲਕੁ ਹਥਿ ਮਾਲਾ ਬਾਨਾਂ ॥ ਲੋਗਨ ਰਾਮੁ ਖਿਲਉਨਾ ਜਾਨਾਂ ॥ ੧ ॥**[੧੧੫੮]--੬

ਅਰਥ:--(ਲੋਕ) ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਹਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਫੜ ਲੈਦੇ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, (ਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ) ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਣਾ (ਭਾਵ, ਅੰਞਾਣਾ ਬਾਲ) ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਇਨ੍ਹੀਂ ਗੱਲੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) । ੧ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਤੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਮਾਲਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । ਰੱਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫੜਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਉਹ ਭਗਤੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਨਾਂ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਮਾਲਾ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਲਾ ਫੜਾਈ ਹੀ ਸੀ ।

ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ? ਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਮੰਗ ਕੇ ਝੱਟ ਟਪਾ ਲਿਆ ਕਰੋ ? ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਾਰੇ ਅਜੇਹਾ ਘਟੀਆ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਪਾਪ ਹੈ । ਪਿੱਛੇ ੪੮ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਏ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ (**ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥**) ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਉਂ ਹੈ:--

੮੧- **ਕਿਆ ਮਾਂਗਉ ਕਿਛੁ ਥਿਰੁ ਨਾਹੀ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੬੯੨]--੪

ਲੋਕ ਤਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਪੜ ਸਕਣ ਲਈ ਸੱਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ਪਰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਇਉਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੮੨- **ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ ਕਿਆ ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ ਸੰਤਨ ਦੋਊ ਰਾਦੇ ॥**
ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਣਿ ਨ ਕਢਤੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੇ ॥ ੫ ॥[੯੬੯]-੩

ਫਿਰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਦੋ ਸੇਰ ਆਟਾ, ਪਾਈਆ ਘਿਉ, ਅੱਧ ਸੇਰ ਦਾਲ, ਲੂਨ, ਮੰਜੀ, ਸਿਰਹਾਣਾ, ਤਲਾਈ, ਰਜਾਈ ਆਦਿ ਮਾਮੂਲੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਮੰਗ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕੀਤੀ ? ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ :-

੮੩- **ਗੋਪਾਲ ਤੇਰਾ ਆਰਤਾ ॥**
ਜੋ ਜਨ ਤੁਮਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰੰਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦਾਲਿ ਸੀਦਾ ਮਾਗਉ ਘੀਉ ॥ ਹਮਰਾ ਖੁਸੀ ਕਰੈ ਨਿਤ ਜੀਉ ॥
ਪਨੀਆ ਛਾਦਨ ਨੀਕਾ ॥ ਅਨਾਜੁ ਮਗਉ ਸਤ ਸੀ ਕਾ ॥ ੧ ॥
ਗਊ ਭੈਸ ਮਗਉ ਲਾਵੇਰੀ ॥ ਇਕ ਤਾਜਨਿ ਤੁਰੀ ਚੰਗੇਰੀ ॥
ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ ਚੰਗੀ ॥ ਜਨੁ ਧੰਨਾ ਲੇਵੈ ਮੰਗੀ ॥ ੨ ॥[੬੯੫]-੪

ਪਦ ਅਰਥ:--ਆਰਤਾ--ਆਤੁਰ, ਲੋੜਵੰਦ, ਦੁਖੀਆ, ਮੰਗਤਾ । **੧ । ਰਹਾਉ ।** ਸੀਧਾ--ਆਟਾ ॥ ਮਾਗਉ--ਮੈਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ । ਜੀਉ--ਜਿੰਦ । ਪਨੀਆ--ਜੁਤੀ । ਛਾਦਨ--ਕੱਪੜਾ । ਨੀਕਾ--ਸੋਹਣਾ । ਸਤ ਸੀ ਕਾ--ਸਤ ਸੀਆ ਵਾਲਾ ਅੰਨ, ਉਹ ਅੰਨ ਜੋ ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਸਤ ਵੀ ਵਾਹ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । **੧ ।** ਲਾਵੇਰੀ--ਦੁਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ । ਤਾਜਨਿ--ਅਰਬੀ ਘੋੜੀ । ਗ੍ਰੀਹਨਿ--ਇਸਤ੍ਰੀ, ਘਰ ਵਾਲੀ । ਮੰਗੀ--ਮੰਗ ਕੇ । **੨ ।**

ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

(ੳ) ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਲੋੜ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਤੱਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ । ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਗ ਮੋੜੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਬਣ ਚੁਕੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ--" **ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੇ ਪਛਾਨੀ ॥**" (੯੬੯) ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੀ ਸਾਂਝ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਧੋ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਿਰਤ ਅਜੇਹੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਝਾਕਾ ਲਾਹ ਕੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ--- **ਮਾਧੋ ਕੈਸੀ ਬਨੈ ਤੁਮ ਸੰਗੇ ॥ ਆਪਿ ਨ ਦੇਹੁ ਤ ਲੇਵਉ ਮੰਗੇ ॥** [ਕਿਡੀ ਮੌਜ ਬਣ ਗਈ ਹੈ । ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ ! ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਕੋਈ ਚੀਜ ਨਾ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਤੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ]

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸੁਆਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਵਾਲੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ--**ਬਿਰਥੀ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥** (੮੧੯) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਪ੍ਰੇਮਾਂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਹੈ । ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਵਾਸਤੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲ-ਬਾਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਹੈ ।

(ਅ) ਮਨੁਖਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਲਾਲਸਾ **ਭੁੱਖ**, ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਮੂਲ, **ਲੋਭ** ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ---**ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦੋਇ ਰਾਜਾ ਮਹਤਾ**- - -॥ (੪੬੮) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਨੁੱਖ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ-- **ਤਿਸਨਾ ਅੰਦਰਿ ਅਗਨਿ ਹੈ ਨਹ ਤਿਪਤੇ ਭੁਖਾ ਤਿਹਾਇਆ ।**। (੧੩੮) ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ । ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਮੰਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਦਾਲ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਸੌਣ ਲਈ ਮੰਜੀ ਅਤੇ ਪੈਰੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜੁੱਤੀ ਮੰਗੀ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਵੀ ਵਾਸਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ **ਕਾਰ** ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਏਧਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੱਬ-ਸ਼ਾਹ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਨਰੋਈ ਘੋੜੀ ਮੰਗ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

(ੲ) ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਥਵਾ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਖਿੱਲਰੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਆ ਜੁੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਸਨ। ਸੁਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜ ਚੁੱਕੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, **ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਹੀ ਸੱਚਾ ਦਾਤਾ ਸਭ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਦਰ ਦੇ ਸਵਾਲੀ ਹਾਂ।** ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਸਰਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

(ਸ) ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ, ਭੇਖੀਆਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਚੋਟ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਫੋਕਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਮਾਲਾ ਫੇਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਚੇਚੇ-ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਠੱਗ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਮਿੱਠਾ ਢੰਗ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਏਸੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫ਼ਿਰ ਇਉਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ :-

੮੪- **ਗਜ ਸਾਢੇ ਤੈ ਤੈ ਧੋਤੀਆਂ ਤਿਹਰੇ ਪਾਇਨਿ ਤਗ ॥**
ਗਲੀ ਜਿਨ੍ਾ ਜਪਮਾਲੀਆ ਲੋਟੇ ਹਥਿ ਨਿਬਗ ॥
ਓਇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਾਨਾਰਸਿ ਕੇ ਠਗ ॥ ੧ ॥[੪੭੬]-੨

[ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇਹ ਤੁਕ ਹੈ ਉਸ ਪੂਰੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ, ਅੱਗੇ ੧੨੭ ਨੰਬਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ]

(ਹ) ਰੁਤ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਕੁਝ ਉੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਰੁਤੇ ਜੇ ਇੱਕ ਅੱਧ ਵਾ ਹੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵਾਹ ਕੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਬੀਜ ਉਸ ਪੈਲੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਫ਼ਸਲ ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਖਾਣ ਜੋਗੇ ਦਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਤੇ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਆਉਣ ਲਈ ਘੋੜੀ ਵੀ ਵਧੀਆ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂਵਾਂ ਬਣਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਅਥਵਾ ਨੇਕ ਦੀ ਹੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅਨਾਜ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੀ ਮੰਗਣ ਦੀ ਥਾਂ--**ਅਨਾਜ ਮਗਉ ਸਤ ਸੀ ਕਾ**--ਕਿਹਾ। ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਘਟੋ ਘੱਟ ਸੱਤ ਵਾ੍ਹੀ ਵਾਹ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਨਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਬਹੁਤੀ ਵਾ੍ਹੀ ਵਾਹ ਕੇ ਬੀਜਣ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਖਾਣ ਨੂੰ ਸੁਆਦਲਾ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਅਨਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਚੇਚੇ ਤੱਤ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਣ। ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਵਾ੍ਹੀ ਵਾਹ ਸੁਆਰ ਕੇ ਬੀਜਣ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਆਮਦਨ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਣਾ ਹੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਸਾਫ਼ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਕੇ **ਘਾਲ ਖਾਇ** ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

>>>> ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਜਨ ਬਣਨ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਤਾਰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਪਰ ਅਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਹੀ ਗਿਣ ਲਿਆ ? :-

੮੫-- **ਜਨ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗੇ ਅਸਨੇਹੁ ॥**
ਸਾਜਨੋ ਤੂ ਮੀਤੁ ਮੇਰਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕੇਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਾਨੁ ਮਾਂਗਉ ਤਾਨੁ ਮਾਂਗਉ ਧਨੁ ਲਖਮੀ ਸੁਤ ਦੇਹ ॥ ੧ ॥
ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਭੁਗਤਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ॥
ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨ ॥ ੨ ॥[੧੩੦੭]-੪-੪੯

ਅਰਥ:--ਮੈਨੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਨ ਅਥਵਾ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਸਦਾ, ਲਈ ਅਸਨੇਹ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਅਜੇਹਾ ਸੱਜਣ ਹੈਂ, ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਅਜੇਹਾ ਤਾਣ ਮੰਗਦਾ (ਅਜੇਹੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ,) ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਮਾਨ ਇੱਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ। (ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਹੱਥ ਸਦਾ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਬੱਸ ਏਹੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਲਈ) ਧਨ-ਪਦਾਰਥ, ਲਖਸ਼ਮੀ (=ਮਾਇਆ), ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਏਹੀ ਹੈ **ਦੇਹ** ਭਾਵ, ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਆਦਿ (ਤੇਰੀ ਅਜੇਹੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋ ਖ਼ਲਾਸੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਜੁਗਤਿ ਭਾਵ, ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤਿ ਭਾਵ, ਭੋਜਨ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ ਆਨੰਦ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ ਭੈ ਅਥਵਾ ਤੇਰੇ ਡਰ-ਭਾਣੇ ਵਿਚ, ਤੇਰੇ ਭਾਇ ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨।

[**ਨੋਟ**- ਤੀਸਰੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਦੇਹ ਦਾ ਅਰਥ ਮੰਗਣਾ ਅਥਵਾ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਸਮਝਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਜੇ **ਦੇਹ** ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ **ਦੇਹਿ** ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਧਨੁ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਹਾਹੇ ' **ਹ** ' ਨੂੰ ਸਿਆਰੀ ' **ਿ** ' ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੇਹ ਦਾ ਅਰਥ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮੰਗਣ ਜਾਂ ਕੁਝ ' ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ' ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ **ਦੇਹ** ਦਾ ਅਰਥ **ਸਰੀਰ** ਅਥਵਾ **ਪਿੰਡ, ਨੱਗਰ** ਆਦਿ ਹੀ ਲਖਿਆ ਹੈ]

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੱਚਾ **ਜਨ** ਬਣਨਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗਣਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਦਾ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਰੂਪੀ ਭੈ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਭਾ ਬਣਾਉਣਾਂ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੰਗਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਨਾਸ ਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ (ਉਹੀ ਪਦਾਰਥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ)। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਗ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। **<<<<<<**

ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਉਚਾਰੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੮੬ - **ਓਹਾ <u>ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੀ</u>[੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** — ੧=ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ।
ਕਨਿਕ ਮਾਣਿਕ ਗਜ[੨] ਮੋਤੀਅਨ ਲਾਲਨ ਨਹ ਨਾਹ ਨਹੀ ॥ ੧ ॥ — ੨= ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ।
ਰਾਜ ਨ ਭਾਗ ਨ ਹੁਕਮ ਨ ਸਾਦ ਨ ॥ ਕਿਛੁ ਕਿਛੁ ਨ ਚਾਹੀ ॥ ੨ ॥

ਚਰਨਨ ਸਰਨਨ ਸੰਤਨ ਬੰਦਨ ॥ ਸੁਖੋ ਸੁਖੁ ਪਾਹੀ ॥

ਨਾਨਕ ਤਪਤਿ ਹਰੀ ॥ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੀ ॥ ੩ ॥ [੪੦੬]-੩--੧੪੩

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਨੂ ਤਾਂ) ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ (ਬਸ) ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** (ਹੇ ਭਾਈ ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ) ਸੋਨਾ, ਮੋਤੀ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੋਤੀ, ਹੀਰਾ,-ਲਾਲ-- ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ **। ੧ ।** (ਹੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਥਾਂ) ਨਾ ਰਾਜ, ਨਾ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ, ਨਾ ਹਕੂਮਤ, ਨਾ ਸੁਆਦਲੇ ਖਾਣੇ--ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ **। ੨ ।** ਸੰਤ ਜਨਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ--ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ) ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ, ਸੰਤ ਜਨਾਂ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ--ਇਸ ਵਿਚ ਮੈ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ ਦੀ ਸੜਨ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।੩।

੮੭- **ਬਹੁ ਰੰਗ ਮਾਇਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪੇਖੀ ॥ ਕਲਮ ਕਾਗਦ ਸਿਆਨਪ ਲੇਖੀ ॥**
ਮਹਰ ਮਲੂਕ ਹੋਇ ਦੇਖਿਆ ਖਾਨ ॥ ਤਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨ ॥ ੧ ॥
ਸੋ ਸੁਖੁ ਮੋ ਕਉ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੈ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅਸੁ ਪਵਨ ਹਸਤਿ ਅਸਵਾਰੀ ॥ ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰੀ ॥
ਨਟ ਨਾਟਿਕ ਆਖਾਰੇ ਗਾਇਆ ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥
ਤਖਤੁ ਸਭਾ ਮੰਡਨ ਦੋਲੀਚੇ ॥ ਸਗਲ ਮੇਵੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗੀਚੇ ॥
ਆਖੇੜ ਬਿਰਤਿ ਰਾਜਨ ਕੀ ਲੀਲਾ ॥ ਮਨੁ ਨ ਸੁਹੇਲਾ ਪਰਪੰਚੁ ਹੀਲਾ ॥ ੩ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤਨ ਸਚੁ ਕਹਿਆ ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ ਇਹੁ ਆਨਦੁ ਲਹਿਆ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ ੪ ॥
ਜਾ ਕੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮੇਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ।[੧੭੯]-੧੨-੮੧

ਅਰਥ:- ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੱਸੋ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਿਟ ਜਾਏ । ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖੀ ਬਣਾਓ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ । ਕਾਗ਼ਜ਼ ਕਲਮ (ਲੈ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੇ) ਅਨੇਕ ਵਿਦਵਤਾ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ) ਮਾਇਆ ਉਹਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੋਹ ਰਹੀ ਹੈ) । (ਕਈਆਂ ਨੇ) ਚੌਧਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਬਣ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ **। ੧ ।** ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਤੇ ਹਵਾ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ (ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਰ ਵੇਖੀ ਹੈ), ਅਤਰ ਤੇ ਚੰਦਨ (ਵਰਤ ਵੇਖਿਆ ਹੈ), ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜ (ਮਾਣ ਵੇਖੀ) ਹੈ, ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਟਾਂ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹੋਏ ਸੁਣੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ **। ੨ ।** ਰਾਜ-ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਸਜਾਵਟਾਂ, ਤਖਤ (ਉਤੇ ਬੈਠਣਾ), ਦੁਲੀਚੇ, ਸਭ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਸੁੰਦਰ ਫੁਲਵਾੜੀਆਂ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ --(ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ) ਮਨ ਸੁਖੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਤਨ ਛਲ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ **। ੩ ।** (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖ ਭਾਲਦੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੇਹਰ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ (ਸਿਰਫ਼ ਇਸੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਹੀ) ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਪਰ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! --ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤਿ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ **। ੪ ।** ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਧਨ ਹੈ ਉਹੀ ਸੌਖਾ ਹੈ । ਸਾਧ (ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧। ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ । ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਦੇ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਮੰਗੋ । ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਉ । ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਹਉ ਮਾਗਉ ਆਨ ਲਜਾਵਉ** ॥ (੪੦੧) ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਗਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਤਿਆਗ-ਮੂਰਤੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ :-

੮੮- **ਵਾਰਿ ਵਾਉ ਅਨਿਕ ਡਾਰਉ ॥ ਸੁਖ ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਹਾਗ ਪਲਕ ਰਾਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**
ਕਨਿਕ ਮੰਦਰ ਪਾਟ ਸੇਜ ਸਖੀ ਮੋਹਿ ਨਾਹਿ ਇਨ ਸਿਉ ਤਾਤ ॥
ਮੁਕਤ ਲਾਲ ਅਨਿਕ ਭੋਗ ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ਹਾਤ ॥
ਰੂਖੋ ਭੋਜਨ ਭੂਮਿ ਸੈਨ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਸੂਖਿ ਬਿਹਾਤਿ ॥ ੨ ॥[੧੩੦੬]-੩-੪੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਸਖੀ ! (ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗ) ਮੈਂ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸੁਖ ਤੋਂ (ਹੋਰ) ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਖ ਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਸਦਕੇ ਕਰਦੀ ਹਾਂ **। ੧ । ਰਾਹਾਓ ।** ਹੇ ਸਹੇਲੀਏ ! ਸੋਨੇ ਦੇ ਮਹਲ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ--ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਲਗਨ ਨਹੀ **। ੧ ।** ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਮੋਤੀ, ਹੀਰੇ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਭੋਗ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਆਤਮਕ) ਮੌਤ (ਦਾ ਕਾਰਨ) ਹਨ । (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਹੇ ਸਹੇਲੀ ! ਰੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ, ਅਤੇ ਭੁੰਞੇ ਸੌਣਾ (ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ) ਪਿਆਰੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਖ ਵਿਚ ਬੀਤਦੀ ਹੈ **। ੨ ।**

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਂਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਹੈ । ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਦਿੱਤਿਆਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਰੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

੮੯/੪੩- **ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ ॥ ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥**
ਜਿਸ ਕੈ ਦੀਐ ਰਹੈ ਅਘਾਇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥ [੨੮੧]

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਜਜਮਾਨ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਹੈ :-

੯੦- **ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥**
ਆਪਾ ਮਧੇ ਆਪੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥

ਕਰਤਾ ਤੂ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨੁ ॥
ਇਕ ਦਖਿਣਾ ਹਉ ਤੈ ਪਹਿ ਮਾਗਉ ਦੇਹਿ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਚ ਤਸਕਰ ਧਾਵਤ ਰਾਖੇ ਚੂਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
ਦਿਸਟਿ ਬਿਕਾਰੀ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ ਐਸਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੁ ॥ ੨ ॥
ਜਤੁ ਸਤੁ ਚਾਵਲ ਦਇਆ ਕਣਕ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਤੀ ਧਾਨੁ ॥
ਦੂਧੁ ਕਰਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਘੀਉ ਕਰਿ ਐਸਾ ਮਾਂਗਉ ਦਾਨੁ ॥ ੩ ॥
ਖਿਮਾ ਧੀਰਜੁ ਕਰਿ ਗਊ ਲਵੇਰੀ ਸਹਜੇ ਬਛਰਾ ਖੀਰੁ ਪੀਐ ॥
ਸਿਫਤਿ ਸਰਮ ਕਾ ਕਪੜਾ ਮਾਂਗਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਾਨਕ ਰਵਤੁ ਰਹੈ ॥ ੪ ॥[੧੩੨੯]ਪ੍ਰ:ਮ: *੧* (੬)

ਅਰਥ:--ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਦਾਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਬਖ਼ਸ਼ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ) ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਆਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਚਮਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

(ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਾਈ ਹੋਈ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਐਸੀ (ਬਰਕਤਿ ਵਾਲੀ) ਹੈ ਕਿ (ਵਾਕਾਰਾਂ ਵਲ) ਦੌੜਦੇ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਰੋਕ ਲਈਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ (ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ) ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨਿਗਾਹ ਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ **। ੨ ।** (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਪਾਸੋਂ ਚਾਵਲ, ਕਣਕ, ਧਨ, ਦੁਧ ਘਿਉ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗਦਾ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਗ ਰਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ,) ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚਾਵਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਤ ਸਤ ਦੇਹ (ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਾ ਆਚਰਨ ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਸਕਾਂ), ਕਣਕ ਦੇ ਥਾਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦਇਆ ਪੈਦਾ ਕਰ, ਮੈਨੂ ਇਹ ਧਨ ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ (ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ) ਬਖ਼ਸ਼, ਸੰਤੋਖ ਬਖ਼ਸ਼, ਇਹ ਹਨ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁੱਧ ਤੇ ਘਿਉ । ੩ । (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਸਹਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਤੇ ਜਿਗਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ, ਇਹ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਵੇਰੀ ਗਾਂ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ-ਵੱਛਾ ਸ਼ਾਂਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ (ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ) ਦੁੱਧ ਪੀ ਸਕੇ । ਮੈ ਤੈਥੋਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ । ੪ ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਫ਼ੁਰਮਾਨ:--

੯੧- **ਝੂਠੋ ਮਾਇਆ ਕੋ ਮਦ ਮਾਨੁ ॥ ਧ੍ਰੋਹ ਮੋਹ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਬਪੁਰੇ ਸੰਗਿ ਗੋਪਾਲਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਿਥਿਆ ਰਾਜ ਜੋਬਨ ਅਰੁ ਉਮਰੇ ਮੀਰ ਮਲਕ ਅਰੁ ਖਾਨ ॥ ਮਿਥਿਆ ਕਾਪਰ ਸੁਗੰਧ ਚਤੁਰਾਈ ਮਿਥਿਆ ਭੋਜਨ ਪਾਨ ॥ ੧ ॥ ਦੀਨ ਬੰਧਰੋ ਦਾਸ ਦਾਸਰੋ ਸੰਤਹ ਕੀ ਸਾਰਾਨ ॥ ਮਾਂਗਨਿ ਮਾਂਗਉ ਹੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਕੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ॥ ੨ ॥**[੧੨੧੫]-੩੫-੫੮

੧੨

ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਆਪਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥

ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਘੋਰ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਧੱਕੇ ਖੋਰੀ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਚੱਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਅਨੋਖੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ* ਕਰਨ ਲਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।>>>>

* Foot Note-ਸ਼ਇਦ, ਜੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਾ ।<<ਸੱਜਣਾ ਮਿਤ੍ਰਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾਰਾਂ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਮੇਲੂਆਂ ਨੂੰ ਚਿਠੀਆਂ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਵੱਸ ਲੱਗੇ ਤੇ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਾਧੂ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਖੱਟਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਕੜੇ ਝੋਲੀ-ਚੁੱਕ ਬੁਲਾਰੇ, ਕਵੀ, ਤੂੰਬੀ-ਮਾਸਟਰ, ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਅਥਵਾ ਰਾਗੀ-ਜਥੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹਾ ਪਰਚਾਰਕ, ਗਵਈਆ ਅਥਵਾ ਰਾਗੀ ਆਦਿ ਫਿਰ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗੁਰੂ-ਭਗਤ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਲਾ ਦਾਨੀ, ਸਿੱਧ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਵਿਧਵਤਾ ਝਾੜਦਾ ਹੈ । ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਭੋਗ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪੈਗ ਵੀ ਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਤਲਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀ ਹਨ ਕਿ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲੱਗੇ ਲੋੜ੍ਹ ਲਵਾਂਗੇ* ।* Foot Note--ਵਿਦੇਸ਼ੀਂ ਵੱਸਦੇ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਕੁਣ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ॥ਕਈ ਅਜਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਲੰਗਰ ਛਕਦੇ ਹੀ ਉਲਟੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਲੱਗ-ਪੱਗ ਸਾਰੇ ਥਾਂਈਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਖਾਏ ਹੋਏ ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ (ਕਿਸੇ ਗੁਰਮਖ ਪਰਵਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਉੱਪਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ (ਝੂਠ--)ਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਵੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਚੁਣ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੈਕਾਰਾ ਬੋਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਬੜੀ ਲੱਮੀ ਹੇਕ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਗ੍ਰੰਥੀ ਏਡੀ ਡੂੰਘੀ ਖੱਡ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ ਹੀ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਦੇ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਅਜੇਹੀ ਅਲੋਕਾਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਕਵੀਆਂ, ਜਾਂ ਤੂੰਬੀ ਵਾਲੇ ਢਾਡੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਨਵ ਜਨਮੇ ਕਾਕੇ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਕੇ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਅਨਭਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨਾਂ ਆਪਣਾ ਪਰਮ-ਧਰਮ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਉਤੇ ਰੰਗ ਬਨ੍ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਗਵਈਏ ਨੂੰ ਦਮੜੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਤਾਰਾਂ ਬੱਨ੍ਹ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਤੁਕਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਦਰਸਾਈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਤੁਕਾਂ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੯੨- **ਜਨ ਕੇ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਕਾਮ ॥ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਲਜਾ ਰਾਖੀ ਰਾਮ ॥੧॥**[੬੮੨]-੧੭-੪੮

੯੩- **ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੇ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥**
ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੪੦੩]-੭-੧੨੯

੯੪- **ਇਹੀ ਹਮਾਰੈ ਸਫ਼ਲ ਕਾਜ ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਲੇਹੁ ਨਿਵਾਜਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੯੮੭]-੪

੯੫- **ਕੋਈ ਪੁਤੁ ਸਿਖੁ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਤਿਸੁ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵੈ ॥**
ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ ਪੁਤੁ ਧਨੁ ਲਖਮੀ ਖੜਿ ਮੇਲੇ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ।[੩੦੭]-੧੪

ਅਰਥ:--ਪੁਤੱਰ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਦਾ ਹੈ--ਪੁੱਤਰ, ਧਨ, ਲਛੱਮੀ, ਜਿਸ ਵੀ ਸ਼ੈ ਦੀ ਉਹ ਇੱਛਾ ਕਰੇ, ਓਹੀ ਫਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ)--ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਉਸ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਮੁਕਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਸੰਤੋਖੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਕਾਰਨ ਮਿਲਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ)

੯੬- **ਹਰਿ ਜਨ ਸਿਮਰਹੁ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਕਉ,**
ਅਪਦਾ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਪੂਰਨ ਦਾਸ ਕੇ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੭੦੨]-੯--੧੩

੯੭- **ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਜਿਨਿ ਮਨ ਕੀ ਇਛ ਪੁਜਾਈ ॥**
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਿਨਿ ਪੂਰਨ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥ ੪ ॥[੬੧੬]-੧੪-੨੫

੯੮- **ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਏ ॥ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥**
ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਜਮ ਤੇ ਕੈਸਾ ਡਰੈ ॥ ੪ ॥[੬੬੧]-੨-੪

[ਏਹੀ ਪਾਵਨ ਪੰਗਤੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੂਚੀ ਦੇ ੨੭ਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ]

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਸਮੇਂ **ਜਨ, ਸੇਵਕ , ਦਾਸ** ਅਥਵਾ **ਸਿੱਖ,** ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਇਹੀ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜਿਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਰਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ, ਦਾਸ, ਜਨ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਾ ਲੈਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਾਗ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇ ਕਰਵਾ੍ਏ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਂ । ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਠੀ ਧੁੰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗਾਂਵਿਆਂ :-

੯੯- **ਜੀਅ ਜੰਤ੍ਰ ਸਭਿ ਤਿਸ ਕੇ ਕੀਏ ਸੋਈ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ॥**
ਆਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਪੂਰਨ ਭਈ ਬਡਾਈ ॥ ੧ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪੂਰਾ ਮੇਰੈ ਨਾਲਿ ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਸਭ ਰਾਖੀ ਹੋਏ ਸਰਬ ਦਇਆਲ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥
ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਰਾਖੈ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਪਿਤ ਮਾਤਾ ॥ ੨ ॥[੬੨੧]-੨੨-੫੦

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੈ । ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ । ਗੁਰੂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਇਜ਼ੱਤ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ **। ੧ ।** ਨਾਨਕ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਿੰਦ ਅਥਵਾ ਸੁਆਸ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ, ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿਤੀ :-

੧੦੦- **ਚਤੁਰ ਦਿਸਾ ਕੀਨੋ ਬਲੁ ਅਪਨਾ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਕਰੁ ਧਾਰਿਓ ॥**
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ੍ਯ ਅਵਲੋਕਨੁ ਕੀਨੋ ਦਾਸ ਕਾ ਦੂਖੁ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥

ਹਰਿ <u>ਜਨ</u> ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ॥
ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਅਵਗੁਣ ਸਭਿ ਮੇਟੇ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਬਖਸੰਦ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥
ਨਾਨਕ <u>ਦਾਸੁ</u> ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ ਈਹਾ ਊਹਾ ਸਚੁ ਹੋਵੈ ॥ ੨ ॥[੬੮੧]-੧੪--੪੫

ਪਦ ਅਰਥ:--ਚਤੁਰ=ਚਾਰ । ਦਿਸ=ਪਾਸੇ, ਤਰਫ਼ਾਂ । ਚਤੁਰ ਦਿਸਾ=ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ, ਹਰ ਥਾਂ । ਬਲ=ਸ਼ਕਤੀ, ਕਲਾ । ਕਰੁ=ਹਥ । ਧਾਰਿਓ=ਧਰਿਆ । ਕਟਲਖ੍=ਨਿਗਾਹ । ਅਵਲੋਕਨ=-ਵੇਖਣ । ਅਵਲੋਕਨੁ ਕੀਨੋ=ਵੇਖਿਆ । ਬਿਦਾਰਿਓ=ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ **। ੧ ।** ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ=ਵਡ੍ਹੇ ਮਾਲਕ ਨੇ । ਗੋਵਿੰਦ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ । ਕੰਠਿ=ਗਲ ਨਾਲ । ਲਾਇ-=ਲਾ ਕੇ । ਦਇਆਲ-=ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ । ਪੁਖ=ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਮਾਗਹਿ=ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਤੇ=ਤੋਂ । ਮੁਖ=ਮੂੰਹੋਂ । ਈਹਾ=ਇਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ । ਊਹਾ=ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ । ਸਚੁ=ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬਚਨ, ਅਟੱਲ ਬਚਨ ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਕਿਰਪਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਕ ਬੜੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਾਈ--**ਬਿਰਥੀ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥** (੮੧੯) ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-**ਸਤਿਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਸੁਨੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਕਾਰਜੁ ਆਇਆ ਸਗਲਾ ਰਾਸਿ ॥** (੧੧੫੨) ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਵਾਤਵਰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ । ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇੱਕ ਮਨ-ਚਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ-ਰਾਗੀ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ :-

ਪ੍ਰਸ਼ਨ- ਕੀ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀਆਂ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

ਉਤਰ- ਗੁਰਮੁਖੋ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਫੁਰਮਾਨ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣੇ ਹਨ, ਕੀਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਫ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ-- **ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੇ**-- ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ੰਕਾ ਕਿਉ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ?

ਖਿਮਾਂ ਕਰਨਾ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ! ਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਰੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹਰ ਸਰੋਤੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਕਿਹਾ ਝੱਟ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ? ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਜਾਏ ਕੀਹ ਸਚ-ਮੁਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਉ-- ਗੁਰਮੁਖੋ ! ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕੇ ਜੇ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਜਾਏ ਮਿਲਦਿਆਂ ਢਿੱਲ ਨਹੀ ਲੱਗਦੀ ।

ਏਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕੋਲ ਖੜੇ ੫/੬ ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ-- ਧਨ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਧੁਨੀ ਗੂੰਜ ਉਠੀ ।

ਪ੍- ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਦਾਸ ਪਿਛਲੇ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹਰ ਫ਼ਸਲ ਤੇ ਆਖੰਡ-ਪਾਠ ਕਰਾਂਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਠੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਾਇਆ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਹਰ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਦਾਸ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੀਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਵਾਸ, ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਨਮਿਆਂ ?

ਉ- ਗੁਰਮੁਖੋ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਅਥਵਾ ਪੂਰਬਲੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਜੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਪ੍- ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ! ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਇੱਕ ਵੀ ਵੀ ਨਹੀ ਕੀਤੀ । ਚਲੋ ਹੁਣ ਹੀ ਦੱਸ ਦਓ ! ਤੁਸਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ?

ਉ- ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਲਖ਼ੀ ਜਿਹੀ ਨਾਲ ਉਚਰੇ--**ਮੂਰਖੇ ਨਾਲ ਨ ਲੁਝੀਐ**-- ਭਾਈ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਬੇੜਾ ਕਦੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । **ਭੋਲੇ ਭਾ ਮਿਲੇ ਰਘੁਰਾਇਆ** - - - - - ।

ਵਿਚਾਰ ਚਲਦੀ ਸੁਣ ਕੇ, ਏਨੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਵੀ ਆ ਜੁੜੀ ।

ਪ੍- ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਗਿਆਨੀ ਜੀਓ ! ਦਾਸ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਮੂਰਖ । ਆਪ ਉਤੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ । ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਤਾਂ ਕੱਢ ਦਿਉ ਕਿ ਕੀਹ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਸੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸਿਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਪੰਥ ਵਿਚ, ਕਈ ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾਂ, ਵਿਦਵਾਨ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਕੀ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਸ਼ਰਧਾ-ਹੀਣ ਹੈ ? ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਧੀਰਜਵਾਨ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਵੀ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਹਨ ।

ਉਤ੍- ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਲਾਉਂਣ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਤੇ ਬੇਲੋੜਾ ਢੰਗ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ- ਦਾਸ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਬੇਅੰਤ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਹੋਏ, ਬੇਅੰਤ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਏ ਗਏ, ਕਈ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਦਰਦਨਾਕ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਵੀ ਸਾਰੇ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੀਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ-- **ਜੋ ਮਾਂਗੇ ਠਕੁਰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ**-- ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਅਤੇ--**ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਏ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਕੁਰ ਪੈ ਸੇਵਕੁ ਤਤਕਾਲੁ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥** ਵਾਲਾ ਫੁਰਮਾਨ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ? ਕੀਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਸਗੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੀ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ ?

ਉਤ੍- ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਝੰਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ।

ਏਨੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਫ਼ਤਹ ਬੁਲਾਇਆਂ ਹੀ, ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਿਸਕਦੇ ਬਣੇ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਅਖਰ ਸਦੀਵੀ ਸਚਾਈ ਵਾਲੇ ਅਦੁਤੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ **ਅਟੱਲ ਬਚਨ** ਹੈ । ਪਰ ਕਿੱਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕੇ ਪੰਥ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਅਥਵਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹਾਸੋ-ਹੀਣਾ ਅਥਵਾ ਮਖ਼ੌਲ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਏਸੇ ਦੁਖਦਾਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸਤਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਪੂਰਨ ਅਥਵਾ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਬਿਰਥੀ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਲੱਗ-ਪੱਗ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫ਼ਸੇ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹਰ ਅਰਦਾਸ-ਬੇਨਤੀ ਸਿਰਫ਼ **ਜਨ, ਸੇਵਕ, ਦਾਸ, ਸਿੱਖ,** ਜਾਂ ਨਾਮ ਰਸੀਏ **ਭਗਤ** ਦੀ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ **ਨੰਃ ੧੨੧ ਤੋਂ ੧੨੯ ਤਾਂਈ** ਅਜੇਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਕੀਰਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਚੇ **ਸਿੱਖ, ਦਾਸ, ਜਨ** ਅਤੇ **ਸੇਵਕ** ਸਮਝ ਲੈਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਫਿਰ ਜਦ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਸਤਕਤਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਉਸ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਅਧੀਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਸਤਕਾਂ ਪਾਪੀਆਂ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਚੇਚੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ **ਜਨਾਂ, ਦਾਸਾਂ, ਸੇਵਕਾਂ** ਅਥਵਾ **ਸਿਖਾਂ** ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਆਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ :-

੧੩

ਜਨੁ

੧੦੧- **ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤ ਪੁਰਖਾ ਹਉ ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ...**੧ ॥[੪੯੨]-੨

ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਅਥਵਾ ਸਤ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ **ਜਨ** ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ।

੧੦੨- **ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਰਾਖੇ ਜਨ ਮਾਹਿ ॥ ਤਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਕਿਲਵਿਖ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥੨॥**
ਜਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਨੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥[੧੯੩]-੬੭-੧੩੬

ਅਰਥਃ--(ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਵਾਲੇ) ਜਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਤਮਕ ਗੁਣਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ **ਜਨ** ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ ਪਾਪ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ **। ੨ ।** । ਅਜੇਹੇ ਜਨ ਦੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । **ਅਜੇਹਾ ਜਨ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।** (ਅਜੇਹੇ ਜਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਭਲਾ ਬਿਰਥੀ ਕਿਉਂ ਜਾਵੇ ?)

੧੦੩- **ਬੋਲਹੁ ਜਸੁ ਜਿਹਬਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਜਨ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥. . . ੭ ॥**
ਮਨ ਮੇਰੇ ਤਿਨ ਕੀ ਓਟ ਲੇਹਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਪਨਾ ਤਿਨ ਜਨ ਦੇਹਿ ॥
ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਛਾਤਾ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਸਰਬ ਥੋਕ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥
ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਨਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਦਰਸਿ ਸਭ ਪਾਪ ਮਿਟਾਵਹਿ ॥
ਅਵਰ ਸਿਆਨਪ ਸਗਲੀ ਛਾਡੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਤੂ ਸੇਵਾ ਲਾਗੁ ॥
ਆਵਨੁ ਜਾਨੁ ਨ ਹੋਵੀ ਤੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੇ ਪੂਜਹੁ ਸਦ ਪੈਰਾ ॥੮ ॥ [੨੮੬]-੧੭

੧੦੪- **ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਰੈ ਜਨੁ ਸੋਇ ॥ ਜਾ ਕੈ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥**
ਦੂਖੁ ਰੋਗੁ ਕਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥[੧੮੪]-੨੫-੯੪

੧੦੫- **ਖੇਮ ਸਾਂਤਿ ਰਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ॥ ਬੁਧਿ ਗਿਆਨੁ ਸਰਬ ਤਹ ਸਿਧਿ ॥**
ਬਿਦਿਆ ਤਪੁ ਜੋਗੁ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗਿਆਨੁ ਸ੍ਰੇਸਟ ਊਤਮ ਇਸਨਾਨੁ ॥
ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ ਸਗਲ ਤੇ ਉਦਾਸ ॥
ਸੁੰਦਰੁ ਚਤੁਰੁ ਤਤ ਕਾ ਬੇਤਾ ॥ ਸਮ ਦਰਸੀ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ ॥
ਇਹ ਫਲ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਮੁਖਿ ਭਨੇ ॥ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਚਨ ਮਨਿ ਸੁਨੇ ॥ ੬ ॥[੨੯੫-੯੬]-੨੪

ਬਦ ਅਰਥਃ--ਖੇਮ--ਅਟੱਲ ਸੁੱਖ । ਸਾਂਤਿ--ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ । ਰਿਧਿ--ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ । ਨਵਨਿਧ--ਨੌ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ । ਸਿਧਿ--ਕਰਾਮਾਤਾਂ । ਤਹ--ਓਥੇ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ । ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ--ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਕਓਲ ਫੁੱਲ ਦਾ ਖੇੜਾ । ਸਭ ਕੈ--ਉਦਾਸ--ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ । ਤਤੁ ਕਾ ਬੇਤਾ--ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਹਰਮ,(ਜਗਤ ਦੇ) ਮੂਲ ਦਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ । ਸਮ-ਦਰਸੀ-- (ਸਭ ਨੂੰ)ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ । ਇਹ ਫਲ--ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਲ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਪਰ ਆਇਆ ਹੈ) । ਮੁਖਿ--ਮੂੰਹ ਤੋਂ । ਭਨੇ--ਉਚਾਰਿਆਂ ।੬।

ਅਰਥ :- ਅਟੱਲ ਸੁਖ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ, ਰਿਧੀਆਂ, ਨੌ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ, ਅਕਲ, ਗਿਆਨ, ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ, ਵਿੱਦਿਆ, ਤਪ, ਜੋਗ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ, ਚੰਗੇ ਚੰਗਾ (ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ) ਇਸ਼ਨਾਨ, (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ, ਹਿਰਦੇ-ਕਮਲ ਦਾ ਖੇੜਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿਣਾ, ਸੋਹਣਾ, ਸਿਆਣਾ, (ਜਗਤ ਦੇ) ਮੂਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਹਰਮ (ਕਦਰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ), ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਨਾ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਲ (ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ--ਜਿਹੜਾ **ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ** (ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਤੇ **ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ** ਨਾਮ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ(ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ) ਤੇ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ । ੬ । (ਅਜੇਹੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਅਥਵਾ **ਜਨ** ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ)

ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਜਨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਧ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

੧੦੬ **ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਏਕੁ ਆਧੁ ਕੋਈ ॥**
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਬਿਬਰਜਿਤ ਹਰਿ ਪਦੁ ਚੀਨੈ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥[੧੧੨੩]ਕੇਦਾ: ਕਬੀਰ ਜੀ (੧)

੧੪

ਦਾਸ

੧੦੭- **ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਉ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ਦਾਸ ਕੀ ਧੂਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਜੈ ॥ ੪ ॥**[੧੯੩]-੬੭-੧੩੬
੧੦੮- **ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥**
ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਤਿਸੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਦਾਸ ਦਸੰਤਣ, ਭਾਇ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ॥
ਸਦਾ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਹਰਿ ਜਾਨੁ ॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ ॥
ਆਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਆਪਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਤਿਸੁ ਦਾਸ ਕਉ ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਰੈ ॥
ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਆਤਮ ਉਦਾਸੁ ॥ ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਦਾਸੁ ॥ ੬ ॥ [੨੭੫]ਅਸਟ-੯
੧੦੯- **ਐਸੋ ਦਾਸੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਦੁਖੁ ਵਿਸਰੈ ਪਾਵੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥**[੨੨੪]-੮
੧੧੦- **ਲਾਲਾ ਹਾਟਿ ਵਿਹਾਝਿਆ ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਚਤੁਰਾਈ ॥**
ਜੇ ਰਾਜਿ ਬਹਾਲੇ ਤਾ ਹਰਿ ਗੁਲਾਮੁ ਘਾਸੀ ਕਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਢਾਈ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੪ ॥[੧੬੬]-੮--੪੬

ਪਦ ਅਰਥ:–ਲਾਲ=ਗੁਲਾਮ, ਬਰਦਾ । ਹਾਟਿ=ਹੱਟ ਤੇ, ਮੰਡੀ ਵਿਚੋਂ । ਵਿਹਾਝਿਆ=ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ । ਰਾਜਿ=ਰਾਜ ਉੱਤੇ, ਤਖ਼ਤ ਤੇ । ਘਾਸੀ=ਘਾਹੀ, ਘਸਿਆਰਾ । ਕਢਾਈ=ਮੂੰਹੋਂ ਕਢਾਂਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੧੧੧- **ਕਬੀਰ ਸੋਈ ਕੁਲ ਭਲੀ ਜਾ ਕੁਲ ਹਰਿ ਕੋ ਦਾਸੁ ॥**
ਜਿਹ ਕੁਲ ਦਾਸੁ ਨ ਊਪਜੈ ਸੋ ਕੁਲ ਢਾਕੁ ਪਲਾਸੁ ॥ ੧੧੧ ॥[੧੩੭੦]

ਅਰਥ :- ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਜਿਸ ਕੁਲ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਗਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਪਏ, ਉਹੀ ਕੁਲ ਸੁਲੱਖਣੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਕੁਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰਗਟਦਾ, ਉਹ ਕੁਲ ਢਾਕ ਪਲਾਹ (ਆਦਿਕ ਨਿਕੰਮੇ ਰੁੱਖਾਂ ਵਰਗੀ ਅੱਫਲ ਜਾਣੋ) । ੧੧੧ ।

੧੫

ਸੇਵਕ

੧੧੨- **ਐਸੀ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਜੀਉ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਧਰੈ ॥**
ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਣੁ ॥ ੩ ॥[੬੬੧]-੨-੪
੧੧੩- **ਸੋਈ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ, ਚਾਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ ॥**
ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸਿਫ਼ਤਿ ਹੈ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥
ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥
ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਕਰਮੁ ਹੈ ਸਾਚਾ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ੩ ॥[੭੫੩]-੧
੧੧੪- **ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੋ ਹਰਿ ਜੇਹਾ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮਾਣਸੁ ਦੇਹਾ ॥** ੧= ਜਲ, ਪਾਣੀ ।
ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਫਿਰਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ[1] ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ - - - -
ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਸਮਸਰਿ ਸਹੀਐ ॥
ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਏਕੋ ਬੂਝੈ ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥[੧੦੭੬]-੧-੫
੧੧੫- **ਸਬਦੁ ਵਸਾਏ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ਸਦਾ ਸੇਵਕੁ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥ ੪ ॥**[੯੯੨]-੧੧
੧੧੬- **ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸਦਾ ਪੂਜਾਰੀ ॥**
ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੈ ਮਨਿ ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥[ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ]
ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੇਵਕੁ ਜਾਨੈ ਸੰਗਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਲਨਹਾਰਾ ॥ ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥
ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਜਿਸੁ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਧਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੈ ॥ ੩ ॥[੨੮੫]-੧੭

ਅਰਥ:-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਉਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ) ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਤਾਂਹੀਏਂ) ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ (ਹਰ ਪੱਖੋਂ) ਸੁਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਹਰ ਵੇਲ ਆਪਣੇ) ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪਾਲਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ (ਸਦਾ) ਲਾਜ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ।] ਪਰ ਸੇਵਕ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ (ਬਣ ਸਕਦਾ) ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਮੇਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਅਜੇਹੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੁਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੩ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਦਾਸ, ਜਨ, ਦਾਸ** ਅਤੇ **ਪੂਰਨ ਸੰਤ** ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਮਝਿਆ ਹੈ:--

੧੧੭- **ਭੈ ਕਉ ਭਉ ਪੜਿਆ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਸਗਲ ਬਿਆਧਿ ਮਿਟੀ**
ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਕੀ ਦਾਸ ਕੇ ਹੋਏ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਕ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤਿਨ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਪੂਰਨ ਧਾਮ ॥
ਜਨ ਕਾ ਦਰਸੁ ਬਾਂਛੈ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਹੋਇ ਪੁਨੀਤ ਧਰਮਰਾਇ ਜਾਮ ॥ ੧ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਨਿੰਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਟਿਆ ਅਭਿਮਾਨ ॥
ਐਸੇ ਸੰਤ ਭੇਟਹਿ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ॥ ੨ ॥[੧੧੫੧]-੩੯--੫੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਡਰ ਨੂੰ ਵੀ ਡਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਡਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ) । ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਰੇਕ ਬੀਮਾਰੀ (ਭਗਤ ਜਨ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਚੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ (ਜਨ) ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਧਰਮਰਾਜ, ਜਮਰਾਜ ਵੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ (ਕਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਉਹ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ **।੧।** ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰਮੁਖਾਂ (ਸਾਧ ਜਨਾਂ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ (ਹਰੇਕ ਵਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਤ ਜਨ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।੨ ।

ਅਜੇਹੇ ਜਨ, ਐਸੇ ਹੀ ਦਾਸ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਰਦੇ ਢੱਕਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਦਾ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜਨ, ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਦਾਸ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ :- -

੧੧੮- **ਅਪੁਨੇ ਜਨ ਕਾ ਪਰਦਾ ਢਾਕੈ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ, ਸਰਪਰ ਰਾਖੈ ॥**
ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਦੇਇ ਵਡਾਈ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਾਮੁ ਜਪਾਈ ॥
ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪਿ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਕੋਇ ਨ ਲਾਖੈ ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਕੋ ਨ ਪਹੂਚੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ, ਊਚ ਤੇ ਊਚੇ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਦਹਦਿਸਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੨੮੫]-੧੭

ਅਜੇਹਾ ਸੇਵਕ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਹੀ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਸੱਭ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ :--

੧੧੯- **ਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨ ਮੰਧੇ, ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤਤ ਸਮਦਰਸੀ ਸੰਤਹੁ, ਕੋਈ ਕੋਟਿ ਮੰਧਾਹੀ ॥ ੨ ॥**[੫੧]-੨੬-੯੬

ਅਰਥ:--ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ਜੇਹੜਾ ਬੰਦਾ (ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲਦੇ) ਆਦਰ ਜਾਂ ਨਿਰਾਦਰੀ (ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ) ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਗੁਰੂ ਘਰ) ਦਾ ਅਸਲ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ (ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ) । ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਸਭ ਥਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਮੂਲ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧੬
ਸਿੱਖ

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ੧੩੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ--ਸਿੱਖ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖਿਆ ਸਿੱਖੀ ਹੈ--**ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ** --ਅਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਉੱਪਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ **ਜਨ, ਦਾਸ** ਅਥਵਾ **ਸੇਵਕ** ਵਾਂਗ, ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੧੨੦- **ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥**
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥[੩੦੫]--ਵਾ--੧੧

ਅਰਥ:--ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਚਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੱਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ--ਵਿਕਾਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ), ਫਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਗੁਰੂ-ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ) ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਉਠਦਿਆਂ (ਭਾਵ, ਕਾਰ-ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ) ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਵੀ ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਚਰਨਾ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੨੧- **ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥**
ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥[੬੦੧]--੬

ਅਰਥ :-ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ ਜੇਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ॥

੧੨੨- **ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥**
ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥
ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ॥
ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਏ ॥ ੨੧ ॥[੯੧੯]ਅਨੰਦ

੧੨੩- **ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਏ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿਓ ਮੇਰਾ ਨਾਲਿ ॥**[੯੭੮]-੩-੯

੧੨੪- **ਰਾਮੋ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਤੇ ਸਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ ਰਾਮ ॥**
ਸੇਵਕੋ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਗਾ ਜਿਨਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਚੜਾਇਆ ਰਾਮ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿਆ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਸਰਧਿਆ ਗੁਰ ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਮਿਲਾਏ ॥
ਦੀਨਾ ਨਾਥੁ ਜੀਆ ਕਾ ਦਾਤਾ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ॥
ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਮੰਤੁ ਹਿਰਦੈ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਮਿਲਣੁ ਸੁਭਾਏ ॥ ੮ ॥[੪੪੪]-**੨-੯**

ਅਰਥ :- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁੱਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਆਪਣਾ ਤਨ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖ਼ਸਮ ਹੈ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।]

(ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ (ਨਾਲ ਇੱਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ (ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ, (ਭਾਵ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਸਿੱਖ ਵੀ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੀ ਲੜੀ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰਦਾ ਹੈ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੮ ।

ਆਉ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਕੁਮਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖੀਏ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜਨ, ਦਾਸ, ਸੇਵਕ ਅਥਵਾ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿੱਖੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ । ਫਿਰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵਾਜ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਹਾਲ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨੇਗਾ ।

੧੨੫- **ਤੁਧ ਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਸਾਚੁ ਭੇਟ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥**
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤਾ ਸੁਣਿ ਸਦਿ ਬਹਾਲੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥[੮੭੮]-੮

ਚੌਥਾ ਕਾਂਡ

੧

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ

ਪਰਮਤਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਆਸਤਕ ਪਰਿਵਾ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਬਣਨਾਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਏਹੀ ਹਾਲਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਵੀ ਹੈ । ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਬਣਨਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਖਾਂ ਅਥਵਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਧਨਵਾਦ ਹੁੰਦਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਲਹਿਬ ਧੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਉਚਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ । (ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਸਾਰੇ ਨਿਤ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਠ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ, ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਆਦਿ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉੱਦਮ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਲਗਾਤਾਰ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਵੇਖ-ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲੋਂ ਮਾਇਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਗਏ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਉਹੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰੂ, ਸਾਧ ਸੰਤ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਆਦਿ, ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ, ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਾਪ ਸਾਡੇ ਲਈ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਹੇ ਬਚਨ ਸੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਅਥਵਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ **ਸ਼ਰਧਾ,** ਸੰਸਾਰੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਿ--" ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਬੱਝੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ "---ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮਾਇਕ ਪਦਰਥਾਂ ਦੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, " ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਿਰਅਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਤੋਂ ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਵੀ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਹੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਅਗੇ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ :--

੧= **ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਅਗਮ ਅਥਾਹੁ ਹੈ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਇ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਰਮੀ ਪਾਈਐ ਆਪਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਲਏਇ ॥੧॥**[੫੧੫]-ਵਾ-੧੮

ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਸਲ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਕੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਸੁਆਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਓਸ ਪੱਖੋਂ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ ਪਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਾਲੀ ਭਾਵਣਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਮਝ ਲੈਣ ਦਾ ਟਪਲਾ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸੇ ਭੁਲ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖਦਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

ਅਰਥ :- ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਅਸਾਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਉਸੇ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ--**ਸਭਨਾ ਜੀਆਂ ਕਾ ਇੱਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈਂ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥** ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਾਆਂ (ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ) ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਭਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫ਼ਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ । ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੇ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਅਤੁਟ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ, ਸਰਬ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਭੰਡਾਰੀ ਥਾਪ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ । ਆਉ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਉਸ **ਭੰਡਾਰੇ** ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਈਏ :-

੨

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਭੰਡਾਰੀ

੨- **ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ**[੧] **ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸੇ ਰਾਮਰਾਜੇ ॥** ੧=ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ।
ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਹੈ ਸਿਖ ਦੇਇ ਹਰਿ ਰਾਸੇ ॥
ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ਵਣਜੁ ਹੈ ਗੁਰੁ ਸਾਹੁ ਸਾਬਾਸੇ ॥

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰੁ ਤਿਨ੍ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਲਿਖਤੁ ਲਿਲਾਟਿ ਲਿਖਾਸੇ ॥ ੧ ॥[੪੪੯]-ਛੰਤ-੧੭

ਅਰਥ:--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹਨ । ਇਸ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ-ਸਰਮਾਇਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । (ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਣਜ) ਸ੍ਰੈਸ਼ਟ ਵਣਜ ਹੈ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਇਹ ਵਣਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ-ਧਨ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਜੇਹੇ ਵਣਜਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਉਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) । ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਭੰਡਾਰੀ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ-ਸਾਹਿਬ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

੩- **ਹਮ ਧਨਵੰਤ ਭਾਗਠ ਸਚ ਨਾਇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**

ਪੀਊ ਦਾਦੇ ਕਾ ਖੋਲਿ ਡਿਠਾ ਖਜਾਨਾ ॥ ਤਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਇਆ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੧ ॥
ਰਤਨ ਲਾਲ ਜਾ ਕਾ ਕਛੂ ਨ ਮੋਲੁ ॥ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਅਖੂਟ ਅਤੋਲ ॥ ੨ ॥
ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ ॥ ਤੋਟ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੋ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ ॥ ਸੁ ਏਤੁ ਖਜਾਨੈ ਲਇਆ ਰਲਾਇ ॥ ੪ ॥[੧੮੫]-੩੧-੧੦੦

ਇਹ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਲਿਖਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ]

ਅਰਥ:--(ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ) ਅਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗ਼ਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਅਸੀਂ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਧਨ ਦੇ) ਧਨੀ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਖੁਹਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਦੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਭੰਡਾਰਭਰਿਆ ਗਿਆ **। ੧ ।** ਇਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਵੇਖੇ, ਜੇਹੜੇ ਕਦੇ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਤੋਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ **। ੨ ।** ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੰਡਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਵਧਦਾ ਹੈ । ੩ । (ਨਾਨਕ !) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਇਸ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ।(ਭਾਵ, ਉਹੀ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ) । ੩ ।

੪- **ਸਾਗਰ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਹਰਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥**
ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਖੋਲਿ ਦੇਇ ਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਰਗਾਸਿ ॥
ਮਨਮੁਖਿ ਭਾਗ ਵਿਹੂਣਿਆ ਤਿਖ ਮੁਈਆ ਕੰਧੀ ਪਾਸਿ ॥੩॥[੯੯੬]੨-੪

ਅਰਥ:--ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਅਥਵਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਰੂਪੀ ਜੇਹੜੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਢਾਲ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਬਦਕਿਸਮਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ ਮਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਤਿਹਾਇਆ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੫- **ਜਹ ਭੰਡਾਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਖੁਲਿਆ ਜਿਹ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਤਿਹ ਲਇਆ ॥**
ਏਕੁ ਰਤਨੁ ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਨਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਥਿਆ ॥ ੩ ॥
ਏਕ ਬੂੰਦ ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੀਨੋ ਤਾ ਅਟਲੁ ਅਮਰੁ ਨ ਮੁਆ ॥
ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਉਪੇ ਫਿਰਿ ਲੇਖਾ ਮੂਲਿ ਨ ਲਇਆ ॥੪॥[੬੧੨]-੩-੧੪

ਪਦ ਅਰਥ:--ਜਹ--ਜਿੱਥੇ, ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਭੰਡਾਰੁ--ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ-- ਜਿਹ--ਜਿਸ ਨੂੰ । ਤਿਹ--ਉਸ ਨੇ **। ੨ ।** ਗੁਰਿ--ਗੁਰ ਨੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਲ । ਅਟਲੁ--ਅਡੋਲ । ਅਮਰੁ--ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ । ਨ ਮੁਆ--ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦੀ । ਕਉ--ਨੂੰ । ਲੇਖਾ--ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ । ਮੂਲਿ--ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ । ੪ ।

੬- **ਗੁਰ ਪਹਿ ਸਿਫਤਿ ਭੰਡਾਰੁ ਕਰਮੀ ਪਾਈਐ ॥**
ਸਤਿਗੁਰ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ਬਹੁੜਿ ਨ ਧਾਈਐ ॥[੫੧੯]-ਵਾ-੭

੩

ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਧਨ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ

੭- **ਏਕੋ ਨਿਹਚਲ ਨਾਮ ਧਨੁ ਹੋਰੁ ਧਨੁ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥**
ਇਸੁ ਧਨ ਕਉ ਤਸਕਰੁ ਜੋਹਿ ਨ ਸਕਈ ਨ ਓਚਕਾ ਲੈ ਜਾਇ ॥
ਇਹ ਹਰਿ ਧਨੁ ਜੀਐ ਸੇਤੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਜੀਐ ਨਾਲੇ ਜਾਇ ॥
ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ਮਨਮੁਖਿ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ ॥
ਧਨੁ ਵਾਪਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ੍ਹਾ ਨਾਮ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਆਇ ॥੨॥[੫੧੧]-ਵਾ-੭

੮- **ਇਹੁ ਧਨੁ ਅਖੁਟੁ ਨ ਨਿਖੁਟੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਦਿਖਾਇ ॥**
ਅਪੁਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ੧ ॥
ਸੇ ਧਨਵੰਤ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਹਰਿ
ਧਨੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੬੬੩]-੧-**੧**

ਅਰਥ:--(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਧਨ ਪਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ) ਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਏ । ਇਹ ਨਾਮ ਧਨ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ **। ਰਹਾਉ ।** ਇਹ ਨਾਮ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਕਦੇ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਨਾਹ ਇਹ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਗਵਾਚਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਦਾ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮ ਧਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

੯- **ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਫਿਰਹਿ ਸਿ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ॥ ੧ ॥**
ਸੋ ਧਨੁ ਵਖਰੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਿਸੈ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਜਲੈ ਨ ਤਸਕਰੁ ਲੈ ਜਾਇ ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਡੂਬੈ ਨ ਇਸੁ ਧਨ ਕਉ ਮਿਲੈ
ਸਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਦੇਖਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਹਜੇ ਮਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥
ਇਕ ਬਾਤ ਅਨੂਪ ਸੁਨਹੁ ਨਰ ਭਾਈ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਬਿਨੁ ਕਹਹੁ ਕਿਨੈ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥
ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ ਅਕਥ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥[੯੯੧]--੮

ਪਦ ਅਰਥ:--ਇਹੁ ਧਨ=-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਧਨ । ਸਰਬ=ਸਭ ਵਿਚ । ਮਨਮੁਖ=ਉਹ ਬੰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਲ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ । ਫਿਰਹਿ=(ਦੁਨੀਆਵੀ ਧਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਗ਼ਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਸਿ=ਉਹ ਬੰਦੇ **। ੧ ।** ਵਖਰ=-ਸੌਦਾ । ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੈ=ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਵੱਸ ਪਏ) । ਤਿਸੈ=ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ । ਨਿਸਤਾਰੈ=(ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਤਸਕਰ=ਚੋਰ । ਇਸੁ ਧਨ ਕਉ=ਇਸ ਨਾਮ=ਧਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ **। ੨ ।** ਵਡਿਆਈ=ਵਡਾ ਗੁਣ । ਸਹਜੇ=ਸਹਜ ਵਿਚ, ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਮਾਤੇ=ਮਸਤ ਰਿਹਾਂ । ਅਨਦਿਨ=ਹਰੇਕ ਦਿਨ । ਜਾਈ=ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ **। ੩ ।** ਅਨੂਪ=ਸੋਹਣੇ । ਨਰ ਭਾਈ=ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋ ! ਕਹਹੁ=ਦੱਸੋ । ਕਿਨੈ=ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ । ਪਰਮ ਗਤਿ=ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ **। ੪ ।** ਭਣਤਿ=ਆਖਦਾ ਹੈ । ਅਕਥ=ਉ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ । ਪਾਏ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ **। ੫ ।**

੧੦- **ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਸੰਤੀ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਇਤੁ ਧਨਿ ਪਾਇਐ ਭੁਖ ਲਥੀ ਸੁਖੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਜਿੰਨਾ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨੀ ਪਾਇਆ ਆਇ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਜਗਤੁ ਨਿਰਧਨੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ਨੋ ਬਿਲਲਾਇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਫਿਰਦਾ ਸਦਾ ਰਹੈ ਭੁਖ ਨ ਕਦੇ ਜਾਇ ॥ ਸਾਂਤਿ ਨ ਕਦੇ ਆਵਈ ਨਹ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਸਦਾ ਚਿੰਤ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹੈ ਸਹਸਾ ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਭਵੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲੈ ਤਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਹਿ ਰਹੈ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥**[੧੦੯੨]-ਵਾ-੧੭

੧੧- **ਗੁਰਮੁਖਾ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਆ ਅਤੁਟ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਬਾਣੀ ਉਚਰਹਿ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭ ਕਾਰਣ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥ ੧੫ ॥**[੧੪੧੪]

ਸਤਿਗਰਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਜੇਹਾ ਅਨਮੋਲ ਨਾਮ-ਧਨ ਹੀ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਝੂਠੀ ਖੇਡ ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਖੇਡਦਾ । ਨਾਮ ਧਨ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨਾਂ ਭਰਪੂਰ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਨਾਸਵੰਤ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਬਿਖ-ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਵੰਡਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ਨਾਮ ਧਨ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

੪
ਭੰਡਾਰੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਗੁਰੂ

੧੨- **ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਅੰਤਰਿ ਆਨੇਰਾ ॥ ਨ ਵਸਤੁ ਲਹੈ[੧] ਨ ਚੂਕੈ ਫੇਰਾ ॥** ੧= ਲੱਭਦਾ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਹਥਿ ਕੁੰਜੀ ਹੋਰਤੁ ਦਰੁ ਖੁਲੈ ਨਾਹੀ ਗੁਰੁ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥ ੭ ॥[੧੨੪]-੨੫

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਗਿਆਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਮੋਹ ਦੇ ਬੱਜਰ ਕਿਵਾੜ ਖੋਹਲਣ ਲਈ) ਕੁੰਜੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਸੀਲੇ ਨਾਲ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਖੁਲਦਾ । ਤੇ ਗੁਰੂ ਵੀ ਬੜੀ ਵਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੭ ।

੧੩- **ਜਿਸ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਿਨਿ ਦੀਆ ਤਾਲਾ ਕੁੰਜੀ ਗੁਰ ਸਉਪਾਈ ॥**
ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥ ੩ ॥[੨੦੫]--੧੨੨

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇਹ (ਸਰੀਰ) ਘਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ (ਮੋਹ ਦਾ) ਜੰਦਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਕੁੰਜੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵ ਹੋਰ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਹੀਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ੩ ।

੧੪- **ਗੁਰੁ ਕੁੰਜੀ ਪਾਹੂ[੧] ਨਿਵਲੁ[੨] ਮਨੁ ਕੋਠਾ ਤਨੁ ਛਤਿ ॥**
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮਨ ਕਾ ਤਾਕੁ ਨ ਉਘੜੈ ਅਵਰ ਨ ਕੁੰਜੀ ਹਥਿ ॥ ੧ ॥[੧੨੩੭]-ਵਾ-੧

ਅਰਥ:--(ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ) ਮਨ (ਮਾਨੋਂ) ਕੋਠਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਇਸ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ) ਛੱਤ ਹੈ, (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਪਾਹ (ਇਸ ਮਨ-ਕੋਠੇ) ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ (ਵੱਜਾ ਹੋਇਆ) ਹੈ, (ਇਸ ਜੰਦਰੇ ਨੂ ਖੋਹਲ੍ਹਣ ਲਈ) ਗੁਰੂ ਕੁੰਜੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਨ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ) । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ (ਇਸ ਦੀ) ਕੁੰਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ੧ ।

੫
ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਾ .... ॥

ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਭੰਡਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਾਲਕ ਨੇ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ :-

੧੫- **ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਿ ਜੋ ਮੇਲੇ ਕਰਤਾਰੁ ॥**
ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਨਾਮ ਕਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਭੰਡਾਰੁ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾ ॥ ੩ ॥[੯੯]-੧੯-੮-੯

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ) ਤੂੰ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ, ਜੇਹੜਾ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਨਾਮ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਅਮੁੱਕ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਹੀ) ਸਦਾ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ । ੩ ।

੧੬- **ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਦੇਵੈ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥**[੩੮੭]-੧੬-੬੭

੧੭- **ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾਂ ਨਦਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥**
ਏਹੁ ਜੀਉ ਬਹੁਤੇ ਜਨਮ ਭਰੰਮਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ ਸਭਿ ਸੁਣਿਅਹੁ ਲੋਕ ਸਬਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹੀ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ॥
ਜਿਨਿ ਸਚੋ ਸਚੁ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੪੬੫]-ਵਾ-੪

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਤੂੰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ(ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਵਿਚਾਰਾ ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕ ਚੁਕਿਆ ਤੇ (ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਈ) ਇਸ ਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਈ । ਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕੋ ! ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ(ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਚਣਹਾਰ, ਪਾਲਣ ਹਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕਰਨ ਜੋਗ ਹੈ) । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੂਝ ਪਾਈ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੂਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) । ੪ ।

੧੮- **ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ ਹੈ ਹਉ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥**
ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਾ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭ ਮੈਂ ਮਨਿ ਤਨਿ ਵਡੜੀ ਆਸ ॥
ਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੁਣਿ ਬੇਨਤੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥[੯੯੬]-੨-੪

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਖੈਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬੜੀ ਤਾਂਘ ਹੈ । ਹੇ ਗੁਰੂ ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ, ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ । ੪ ।

੧੯- **ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਵੇਖੈ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥**
ਜਹਾ ਜਾਉ ਤਹ ਵੇਖਾ ਸੋਇ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੩ ॥
ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਪੂਰਾ ਭੰਡਾਰ ॥ ਊਤਮੁ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਅਪਾਰ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਬਖਸੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ੪ ॥[੩੬੩]-੯-੪੮

ਅਰਥ:--(ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੱਸਦਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ । (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ) ਮੈਂ ਜਿਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ । (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਹ (ਉੱਚੀ) ਦਾਤ ਦੇਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ । **੩** । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਕੀਮਤੀ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੇ ਤੇ ਤਾਂ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । **੪** ।

੬

ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲਾ ਅਥਵਾ ਵਕੀਲ

੨੦- **ਮੇਰੈ ਮਨਿਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਗਾ ਹਰਿ ਢੋਲੇ ਜੀਉ ॥ ਮੈ ਮੇਲੇ ਮਿਤ੍ਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵੇਚੋਲੇ ਜੀਉ ...॥ ੨ ॥** [੧੭੩]-੨-੨੮-੬੬

੨੧- **ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋ ਹੀ ਮੈ ਡੀਠੁ ॥**
ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਾ ਬਸੀਠੁ[੧] **॥** ੧=ਵਿਚੋਲਾ, ਵਕੀਲ ।
ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ਕਟੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥
ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਾ ਧੁਰੇ ਪਇਆ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ੧ ॥[੯੫੭}-ਵਾ-੧

ਅਰਥ:--ਸਤਿਗੁਰ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਣੀਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਮੈਂ (ਅਖੀਂ) ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਵਿਚੋਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਨੂੰ (ਮੁੜ) ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ (ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪੱਕਾ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰੋਂ ਇਹ ਮੇਲ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।੧।

੨੨- **ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨ ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥**
ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥[੯੬੪]-ਵਾ-੧੫

ਅਰਥ:--ਹੇ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਜੀ ! ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਗਲ ਮੈਨੂੰ ਬਨ੍ਹਣ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ (ਸਗੋਂ) ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਵਿਚੋਲੇ (ਗੁਰੂ) ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ) । ੧ ।

੨੩- **ਸਾਹਿ ਪਠਾਇਆ ਸਾਹੈ ਪਾਸਿ ॥ ਅਮੋਲ ਰਤਨ ਅਮੋਲਾ ਰਾਸਿ ॥**
ਵਿਸਟੁ ਸੁਭਾਈ ਪਾਇਆ ਮੀਤ ॥ ਸਉਦਾ ਮਿਲਿਆ ਨਿਹਚਲ ਚੀਤ ॥ ੨ ॥[੩੭੨]-੬

ਪਦ ਅਰਥ:- ਸਾਹ=ਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ । ਪਠਾਇਆ=ਭੇਜਿਆ । ਸਾਹੈ ਪਾਸਿ=ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੋਲ, ਗੁਰੂ ਕੋਲ । ਅਮੋਲ=-ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਟੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਾਰਾਬਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਵਿਸਟੁ=ਵਕੀਲ, ਵਿਚੋਲਾ । ਸੁਭਾਈ=ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਵਾਲਾ । ਨਿਹਚਲ=ਅਡੋਲ । ੨ ।

੨੪- **ਹਰਿ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਗਿ ਬਸੀਠਾ ॥**

ਜਿਨ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸੁਖਾਨੇ ਹੀਅਰੈ ਤਿਨ ਆਗੈ ਆਣਿ ਪਰੀਠਾ ॥ ੨ ॥[੧੭੧]-੨੩-੬੧

ਪਦਅਰਥ :- ਅਗਮ--ਅਪਹੁੰਚ । ਅਗੋਚਰ--(ਅ- ਗੋ -ਚਰੁ । ਗੋ--ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ) ਜਿਸ ਤਕ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਮਿਲਿ--ਮਿਲ ਕੇ । ਲਾਗਿ--ਲੱਗ ਕੇ । ਬਸੀਠਾ--ਵਕੀਲ, ਵਿਚੋਲਾ । ਸੁਖਾਨੇ--ਪਿਆਰੇ ਲੱਗੇ । ਹੀਅਰੇ--ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਆਣਿ--ਲਿਆ ਕੇ । ਪਰੀਠਾ--ਪਰੋਸ ਧਰਿਆ । ੨ ।

੭

ਗੁਰੂ ਬੋਹਿਥ

ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕ ਬੋਹਿਥ ਹੈ, ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ :-

੨੫- **ਭਵਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਡਰਾਵਣੋ ਨਾ ਕੰਧੀ ਨਾ ਪਾਰੁ ॥ ਨਾ ਬੇੜੀ ਨਾ ਤੁਲਹੜਾ**
ਨਾ ਤਿਸੁ ਵੰਝੁ ਮਲਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੈ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ ਨਦਰੀ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੁ ॥ ੪ ॥[੫੯]-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ:- ਭਵਜਲ=ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ । ਬਿਖਮ=ਔਖਾ । ਕੰਧੀ--ਕੰਢਾ । ਪਾਰੁ=ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ । ਤੁਲਹ=-ਨਦੀ ਆਦਿ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁਕੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਜਾਂ ਕਾਨੇ ਆਦਿ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਤੁਲ੍ਹਾ । ਮਲਾਰੁ=ਮਲਾਹ । ਭੈ ਕਾ ਬੋਹਿਥ=ਡਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਣ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼ । ਪਾਰਿ=ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ।

੨੬- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਹਰਿ ਨਾਵ ਹੈ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਚੜਿਆ ਜਾਇ ॥**
ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਵਿਚਿ ਬੋਹਿਥ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥
ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪ ॥[੪੦]੩--੬੭

ਅਰਥ:--ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ (ਪਰ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਜਾਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ) ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਏ ? ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਵਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਮਝੋ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੨੭- **ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਖਮੁ**[੧] **ਹੈ ਭਾਰੀ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਦੁਤਰੁ ਸੰਸਾਰੀ ॥** ੧=ਔਖਾ ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥[੬੯੮]-੧-੭

ਅਰਥ :- ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਔਖਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਲੱਘਿਆ ਜਾਏ ? ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਜਹਾਜ਼) ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ, ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੨੮- **ਪਤਣਿ ਕੂਕੇ ਪਾਤਣੀ ਵੰਞਹੁ ਧ੍ਰੁਕਿ ਵਿਲਾੜਿ ॥**
ਪਾਰਿ ਪਵੰਦੜੇ ਡਿਠੁ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਹਿਥਿ ਚਾੜਿ ॥ ੬ ॥[੧੦੧੫]-੨--੧੦

ਅਰਥ:--(ਸੰਸਾਰ--ਦਰਿਆ ਦੇ) ਪੱਤਣ ਉਤੇ (ਖਲੋਤਾ) ਗੁਰੂ-ਮਲਾਹ (ਜੀਵ-ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ) ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ (ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੋ ਤੇ) ਦੌੜ ਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵੋ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਅੱਪੜੇ ਹੋਏ (ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ) ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖੇ ਹਨ । ੬ ।

੨੯- **ਬਿਖੁ ਬੋਹਿਥਾ ਲਾਦਿਆ ਦੀਆ ਸਮੁੰਦ ਮੰਝਾਰਿ ॥**
ਕੰਧੀ ਦਿਸਿ ਨ ਆਵਈ ਨਾ ਉਰਵਾ ਨ ਪਾਰੁ ॥
ਵੰਝੀ ਹਾਥਿ ਨ ਖੇਵਟੂ ਜਲੁ ਸਾਗਰੁ ਅਸਰਾਲੁ ॥ ੧ ॥
ਬਾਬਾ ਜਗੁ ਫਾਥਾ ਮਹਾ ਜਾਲਿ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਬੋਹਿਥਾ ਸਬਦਿ ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ ॥
ਤਿਥੈ ਪਵਣੁ ਨ ਪਾਵਕੋ ਨਾ ਜਲੁ ਨਾ ਆਕਾਰੁ ॥
ਤਿਥੈ ਸਚਾ ਸਚਿ ਨਾਇ ਭਵਜਲ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥[੧੦੦੯]-੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਗਤ (ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ) ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਇਸ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ) ਜੀਊਂਦੇ ਉਹ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ (ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ) **। ੧ । ਰਹਾਉ ।**

ਜਗਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੇੜਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ) ਕੰਡਾ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਰਲਾ ਕੰਢਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਰਲਾ । ਨਾ ਹੀ (ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਦੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੰਝ ਹੈ, ਨਾ (ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ) ਮਲਾਹ ਹੈ । (ਜਿਸ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ) ਸਮੁੰਦਰ ਭਿਆਨਕ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ) ਪਾਣੀ ਡਰਾਉਣਾ ਹੈ **। ੧ ।**

ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ (ਜੀਵ-ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਥਾਂ ਜਿਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪੜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ) ਉਥੇ ਨਾ ਹਵਾ ਨਾ ਅੱਗ ਨਾ ਪਾਣੀ ਨਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ) । ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪੜਿਆ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ (ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਸਕਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੮

ਗੁਰੂ ਦਾਤਾ ਗਿਆਨ ਦਾ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੪੧੫ ਸਫ਼ੇ ਤੇ **ਗੁਰ** ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--੧--ਗੁੜ ।੨--ਯਤਨ ਕਰਨਾ, ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ, ਉਭਾਰਨਾ, ਉਚਾ ਕਰਨਾ । ੩--ਗੁਰੁ ॥ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗ੍ਰੀ ਧਾਤ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਨਿਗਲਣਾ ਅਤੇ ਸਮਝਾਉਣਾ॥ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰ, ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਹੀ ਅਰਥ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਯਥਾ-- **ਗੁਰ ਅਪਨੇ ਬਲਿਹਾਰੀ** (ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫) **ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ॥**(ਸੋਰ: ਮ: ੫) **ਆਪਨਾ ਗੁਰੂ ਧਿਆਏ ॥** (ਸੋਰ: ਮ: ੫) । ੪--ਧਰਮ-ਉਪਦੇਸ਼ਕ॥ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ

ਆਚਾਰਯ॥ ੫--ਮਤ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ॥ ਕਿਸੇ ਮਤ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ । **ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ** (ਸੋਹਿਲਾ) । ੬--ਪਤਿ॥ ਭਰਤਾ॥ **ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਹੇਤ ਅਪਾਰੁ**॥ (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੭--ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ॥ ਦੇਵਗੁਰੁ---**ਕਹੁ ਗੁਰ ਗਜ ਸਿਵ ਸਭਕੋ ਜਾਨੈ** (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੮--ਅੰਤਹਕਰਣ॥ ਮਨ॥ **ਕੁੰਭੇ ਬਧਾ ਜਲ ਰਹੈ, ਜਲੁ ਬਿਨੁ ਕੁੰਭ ਨ ਹੋਇ । ਗਿਆਨ ਕਾ ਬਧਾ ਮਨ ਰਹੈ, ਗੁਰ ਬਿਨ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ॥** (ਵਾ ਆਸਾ) ੯--ਪੂਜਯ॥ **ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇਰ ਗੁਰ ਹੋਇਆ** ॥ (ਗੂਜ ਮ:੩) ੧੦--ਵਡਾ॥ ਪਰਧਾਨ॥ **ਕਉਨ ਨਾਮ ਗੁਰ ਜਾਕੈ ਸਿਮਰੈ ਭਵਸਾਗਰ ਕਉ ਤਰਈ** ?(ਸੋਰ:ਮ: ੯) । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਗੁਰੂ ਲੋਕ ਸੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਆਚਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ।

ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਥਵਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੁ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਸਾਡੀ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾ ਟੱਪ ਤੁਰੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਚੰਦ੍ਰਮਿਆਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਲੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ) ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਉਸ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

੩੦- **ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ ॥**
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆਂ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥ ੨ ॥[੪੬੩]-ਵਾ-੧

੩੧- **ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਵੇਸੁ ਗੁਰਹਿ[1] ਧਨੁ ਦੀਆ ਧਿਆਨੁ ਮਾਨੁ[2] ਮਨ ਏਕ ਮਏ ॥** ੨--ਗੁਰੂ ਨੇ । ਮਾਨੁ--ਯਕੀਨ, ਸ਼ਰਧਾ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਮਾਨੀ ਸੁਖੁ ਜਾਨਿਆ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਨੇ[3] ਮੁਕਤਿ ਭਏ ॥ ੩ ॥[੪੮੭]-੧ ੩--ਰੱਜ ਗਿਆ ।

ਅਰਥ:-- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼-ਰੂਪ ਧਨ ਦਿੱਤਾ,(ਭਾਵ, ਗਿਆਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ) ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣ ਗਈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ, ਉਸ ਦੀ (ਆਤਮਕ) ਸੁਖ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣ ਗਈ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜ ਗਿਆ, ਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ । ੩ ।

੩੨- **ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ ਨਿਸਿ ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟਿਆ ਗੁਰ ਰਤਨਿ ਅਪਾਰਾ ॥**
ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥[੧੦੬੯]-੧

ਅਰਥ:--(ਜਿਵੇਂ ਜਦੋਂ) ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਕੀਮਤੀ ਗਿਆਨ-ਰਤਨ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ-ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦਾ (ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ) ਗਿਆਨ ਰਤਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ।੧੦।

੩੩- **ਅੰਧੇ ਅਕਲੀ ਬਾਹਰੇ ਕਿਆ ਤਿਨ ਸਿਉ ਕਹੀਐ ॥**
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੰਥੁ ਨ ਸੂਝਈ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਨਿਰਬਹੀਐ ॥ ੨ ॥[੨੨੯]-੧੮

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਕਲ-ਹੀਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਦੇ ਰਾਹੀ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਦਾ । ੨ ।

੩੪- **ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਸਾਧੂ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥**
ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਬਲਿਆ ਘਟਿ ਚਾਨਣੁ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥[੩੬੮]-੧੧-੬੩

ਪਦਅਰਥ :- ਸਤਸੰਗਤਿ--[ਸਤ+ਸਮਗਤਿ , ਸਤ=ਸਚੁ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਸੰਗਤਿ=ਸੰਗਤ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ] ਉਸ (ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ } ਸਾਧੂ--ਸਤਿਗੁਰੂ । ਮਿਲਿ--ਮਿਲ ਕੇ । ਬਲਿਆ--ਚਮਕ ਪਿਆ । ਘਟਿ--ਹਿਰਦੇ ਇੰਵਿਚ ।

੩੫- **ਜਿਨ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ ਹਰਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥**
ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਕਟਿਆ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਘਟਿ ਬਲਿਆ ॥[੪੫੦]-੧੧--੧੮

੩੬- **ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ ਦੁਖ ਭਾਗੇ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਨੇਤ੍ਰ ਦੀਤ ॥**
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਇਨ ਦੁਖ ਤੇ ਨਿਕਸਿਓ ਨਾਨਕ ਏਕ ਪਰੀਤ[1] ॥ ੪ ॥[੬੭੩]-੯

ਪਦਅਰਥ :- ਕਿਲਵਿਖ--ਪਾਪ । ਗੁਰਿ--ਗੁਰੂ ਨੇ । ਅੰਜਨੁ--ਸੁਰਮਾ । ਗਿਆਨ--ਆਤਮਗ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ । ਨੇਤ੍ਰ--ਅਖਾਂ । ਸਾਧ ਸੰਗਿ--ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ । ਤੇ--ਤੋਂ, ਵਿਚੋਂ । ਨਿਕਸਿਓ--ਨਿਕਲ ਗਿਆ । ੪ । ੧=ਪਰੀਤਿ ਕਿ ਪਰੀਤ ? ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਰੀਤਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸੈਚੀ ਵਿਚ ਪਰੀਤ ਹੈ ।

੩੭- **ਅੰਦਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥**
ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਸਦਾ ਘਟਿ ਚਾਨਣੁ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥[੧੦੬੩] ਸੋਲਹੇ-੫--੧੯

੩੮- **ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥**[੧੦੪੪]ਸੋਲਹੇ-੧

੩੯- **ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਧਰਮ ਬਿਨੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ਸਚ ਬਿਨੁ ਸਾਖੀ ਮੂਲੋ ਨ ਬਾਕੀ ॥ ੨੩ ॥**[੧੪੧੨]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਗਿਆਨੁ--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਸਕਣ ਦੀ ਸੁਰਤ । ਧਰਮ--ਫ਼ਰਜ਼, ਕਰਤੱਬ । ਧਿਆਨ--ਲਗਨ, ਸੁਰਤਿ । ਸਚ--ਸਦਾ-ਥਿਰ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ । ਸਾਖੀ--ਗਵਾਹੀ, ਪਰਵਾਨਾ, ਰਾਹਦਾਰੀ । ਮੂਲੋ--ਮੂਲ ਵੀ, ਸਰਮਾਇਆ ਵੀ, (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ) ਸਰਮਾਇਆ ਵੀ (ਜਿਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ) । ਨ ਬਾਕੀ--ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਪੱਲੇ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ।

੯

ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ

੬੦

ਪਿਛੇ ਹੋਈ ਲੰਮੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਜਾਂ ਦੇਵਤਾ-ਜੂੰਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ । ਸੁੱਚ-ਆਚਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਥਵਾ ਪਰਸ਼ਾਰਥੀ--ਸੂਰਮਾ, ਖਿਮਾ, ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਮਨੁੱਖ, **ਦੇਵਤਾ** ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁਟਾ ਹੋਇਆ ਪਸ਼ੂ-ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ, ਆਚਰਨ ਹੀਣ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਰਦਈ, ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਬਦੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ **ਰਾਖਸ਼** ਹੈ, **ਪਸੂ** ਹੈ, **ਪ੍ਰੇਤ** ਅਥਵਾ **ਸ਼ੈਤਾਨ** ਹੈ । ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਕਾਰਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਅਵਸਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ ਤਾਂ (ਉਹ) ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਤਰਸਦੇ ਹਨ--**ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ।।**(੧੧੫੯) ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਅਸਾਂ--**ਰੈਣਿ ਗਵਾਈ ਸੋਇ ਕੈ ਦਿਵਸੁ ਗਵਾਇਆ ਖਾਇ ।। ਹੀਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮੁ ਹੈ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਜਾਇ ।। ੧ ।।**(੧੫੬) ਅਤੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਉਗੁਣਾ ਨਾਲ ਭਰ ਲਿਆ ਸੀ--**ਅਉਗਣੀ ਭਰਿਆ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਕਿਉ ਸੰਤਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ।।**(੩੧੧) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿੱਘਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਹ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਮਤ ਸਮਝਾ ਕੇ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਚ-ਆਚਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਅਥਵਾ ਖ਼ਾਲਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਥਵਾ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ :-

੪੦- **ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਦਿਉਹਾੜੀ ਸਦਵਾ ।।**
ਜਿਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾ ।। ੧ ।।[੪੬੨]-ਵਾ- ੧

ਅਰਥ :- ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ (ਇਕ) ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੌ ਵੀ ਸਦਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਰਤਾ ਚਿਰ ਨਾ ਲੱਗਾ । ੧ ।

੪੧- **ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ।।**
ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭਏ ਧਿਆਇਆ ਨਾਮੁ ਹਰੇ ।।. . . ੨ ।।[੯੦]-ਵਾ-੧੯

ਅਰਥ:--ਪ੍ਰਭ ਜਿਸ ਜੀਵ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖਾ ਸੁਭਾ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਸੁਭਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੪੨- **ਗੁਰੁ ਦਰੀਆਉ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਹਰੈ ।।**
ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਐ ਪੂਰਾ ਨਾਵਣੁ ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰੈ ।। ੨ ।।[੧੩੨੯]-੬

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਇਕ ਐਸਾ ਦਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਐਸਾ ਜਲ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹ ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ (ਉਸ ਗੁਰੂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਇਸ਼ਨਾਨ) ਸਫਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਥਵਾ ਪਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੪੩- **ਨਰ ਤੇ ਸੁਰ ਹੋਇ ਜਾਤ ਨਿਮਖ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਬੁਧਿ ਸਿਖਲਾਈ ।।**
ਨਰ ਤੇ ਉਪਜਿ ਸੁਰਗ ਕਉ ਜੀਤਿਓ ਸੋ ਅਵਖਧ ਮੈ ਪਾਈ ।। ੧ ।।[੮੭੩]-੩

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਮੱਤ (ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ) ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਵੀ ਉਹ ਦਵਾਈ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਜੰਮ ਕੇ (ਨਰ ਤੇ ਉਪਜ), ਭਾਵ ਮਨੁਖ ਜਾਤੀ ਵਿਚੋ ਹੋ ਕੇ ਸੁਰਗ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ, ਸੁਰਗ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ।

੪੪- **ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ।।**
ਮਾਨਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭਏ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਜਿਸੁ ਦੇਇ ।।- - - - ੨ ।।[੮੫੦]-ਵਾ-੪

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈ) ਜਿਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕੀਤਿਆਂ) ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਾਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

੧੦

ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਮੁੱਕ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਸੀ । ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਦਤ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਥਵਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ :--

੪੫- **ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਵਸਿ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ।। ਤੀਨਿ ਸਮਾਏ[1] ਏਕ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ[2] ।। ੫ ।।**[੧੩੪੫]-੬ ੧--ਮੱਕ ਗਏ । ੨--ਸਫ਼ਲਤਾ ।

ਅਰਥ :- (ਲੋਕ ਦੁਨੀਅ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਖ) ਚਾਰੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਹਨ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ) ਪਿਆਂ (ਪਹਿਲੇ) ਤਿੰਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਾਸਨਾਂ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) । ੫ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਦੀ ਉਪਜ, " **ਚਾਰ-ਪਦਾਰਥ " ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰ ਲਈਏ** :-

(੧) **ਧਰਮ**--ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੬੬੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ :- **੧**--ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ,ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਿਯਮ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ (ਭਾਵ, ਆਸਰਾ ਹੈ) **ਸਭ ਕੁਲ ਉਧਾਰੀ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ ॥** (ਸਵੈ:ਸ੍ਰੀ:ਮ:ਵ:ਮ: ੫) **੨**--ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ--**ਨਹਿ ਬਿਲੰਬ ਧਰਮੰ, ਬਿਲੰਬ ਪਾਪੰ ॥** (ਸਹਸ: ਮ: ੫) **ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਦ੍ਰਿੜੈ ਸਭਿ ਧਰਮ** ॥(ਸੁਖਮਨੀ), ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਜੋ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਧਰਮ ਹੈ । ਇਹ ਧਰਮ ਇੱਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸੂਲ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

[ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਥਵਾ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ, ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਜਿਨੇ ਘਿਣਾਂਵਣੇ ਜ਼ੁਲਮ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਜੇਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ । ਅੱਜ ਵੀ ਜਿਨੇ ਵੀ ਸਮੂਹਕ ਕਤਲ, ਸਮੂਹਕ ਡਾਕੇ, ਅਥਵਾ ਬਲਾਤਕਾਰ ਆਦਿ, ਘਿਣਾਵਣੇ ਅਪਰਾਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਹੀ, ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉਹਲੇ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਾਸਤਕਤਾ ਫੈਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ।]

ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--**੩**=ਮਜ਼ਹਬ, ਦੀਨ--**ਸੰਤ ਕਾ ਮਾਰਗ ਧਰਮ ਕੀ ਵਾ**-- (ਸੋਰ: ਮ ੫) । **੪**=ਪੁੰਨ ਰੂਪ ॥**ਇਹ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ** ॥ (ਵਾ ਗਉੜੀ ੧ ਮ: ੪) **੫**=ਰਿਵਾਜ॥ ਰਸਮ॥ ਕੁਲ ਅਥਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੀਤਿ (ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੁਲ ਦੀ ਰੀਤਿ, ਸਭਿਅਤਾ Culture ਇੱਕ ਹੈ । ਪਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਰੀਤਿ ਅਤੇ Culture ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਹੈ) । **੬**=ਫ਼ਰਜ਼, Duty । **੭**= ਨਿਆਇ, ਇਨਸਾਫ਼ । **੮**= ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਸੁਭਾਵ ।

(੨) **ਅਰਥ** = ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਾਸਵੰਤ ਮਾਇਆ, ਧੰਨ ਦੌਲਤ, ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀ, ਭੋਇੰ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਧੀਆਂ, ਪੁੱਤਰ ਸਭ **ਅਰਥ** ਹੈ ।

(੩) **ਕਾਮ** =ਕਾਮਣਾਂ, ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

(੪) **ਮੋਖ** = ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਕਥਿਤ ਮੁਕਤੀ ।---**ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਗਰੀਬੀ ਬਸਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਈਹਾ ਮੁਕਤੁ ਆਗੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥** (੨੭੮-ਸੁਖਮਨੀ) ਮੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਅੱਡਰੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ।(ਪੜ੍ਹੋ ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਇਨ੍ਹਾ ਚੌਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਨਾਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

੪੬- **ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਅਕਥ ਸੁਨਥਈ ॥**
ਧਰਮੁ ਅਰਥੁ ਸਭੁ ਕਾਮੁ ਮੋਖੁ ਹੈ ਜਨ ਪੀਛੈ ਲਗਿ ਫਿਰਥਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥(੧੩੨੦]-੪

੪੭- **ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਪੰਡਿਤ ਮੁਖਿ ਸੋਈ ॥**
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅਰਥੁ ਬੀਚਾਰੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥੨।[੧੫੪]-੧੨

ਅਰਥ:--ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਮੋਖ (=ਮੁਕਤੀ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ (ਲਿਖਾਰੀ) ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਮੂਹੋਂ ਵੀ ਇਹੀ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥ ਕੀਹ ਹੈ (ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਕਿਹੋ ਜੇਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੀਵ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਨਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ੨ । (ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਲਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਣ ਹੀ ਹੈ)

੪੮- **ਚਤੁਰ ਸਿਆਣਾ ਸੁਘੜੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ ਤਜਿਆ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥**
ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਸਿਧਿ ਭਜੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥[੨੯੭]-**ਵਾ-੫**

ਅਰਥ :- ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਸਦਾ ਕਰਦਾ ਰਹੁ (ਏਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ (ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ) ਅੱਠੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ । (ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਹੈ ਅਕਲਮੰਦ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਸੁਚੱਜਾ । ੪ ।

੪੯- **ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਦਸਾ ਸਿਧਿ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਹਜ ਸੁਖੁ ਨਉ ਨਿਧਿ ॥**
ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਜੇ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਹਹਿ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੁਆਮੀ ਰਾਵਣਾ ॥ ੪ ।[੧੦੮੬]-੧੪--੬੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨੌ ਖ਼ਜ਼ਾਂਨੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਸੁਖ ਵੀ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਆ ਕਰ । ਹਰਿ-ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਹੀ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਸੁਖ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਹੀ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਹੈ । ੪ ।

੫੦- **ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥... ੫ ॥**[੨੬੬]-੩

ਅਰਥ:--ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ । (ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁੱਖ ਉਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਸਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਹੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤਿੰਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕੋਲੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਨੋਟ:- **ਸਾਧ** ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਈ ਭੇਖੀ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਜਾਂ ਭੇਖੀ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਧ ਜੇ ਇੱਕ ਵਚਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜੇ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨ ਹਨ ।

੧੧

ਗੁਰੂ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਲੱਗ-ਪਗੱ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁੱਖ-ਵਾਕ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਏ । ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਸਾਰੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁਣ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਆਪਣੀ ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਵਾਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ, ਲੰਗਰ, ਕਰਾਇਆ ਪਾਠ (ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਸਹਿਜ ਪਾਠ, ਸਪਤਾਹਕ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਠ) ਆਦਿ ਗੱਲ ਕੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ

ਨੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਬਚਨ ਬੋਲਿਆ ਹੈ । ਅਥਵਾ ਅੱਜ ਦੇ ਮੁਖ-ਵਾਕ ਨਾਲ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ ਸੱਭ ਧੋਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰ ਅਥਵਾ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਤਾਮਸੀ--ਤਪੱਸਵੀ ਰਿਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ :-

੫੧- **ਤੂ ਠਾਕੁਰੁ ਤੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥**
ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥ . . . . ੮ ॥ [੨੬੮]-੪

ਜਿਸ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਿ, ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਖ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ--**ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ**--ਅਗਲੇ ਪਲ ਹੀ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਖ ਵਾਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਵਰ-ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ! ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਹੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਸਨੇਹ ਹੈ । ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਕਿ, ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਠੀਕ ਹਨ ?

੫੨- **ਜਿਉ ਜਨਨੀ ਸੁਤੁ ਜਣਿ ਪਾਲਤੀ ਰਾਖੈ ਨਦਰਿ ਮਝਾਰਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਮੁਖਿ ਦੇ ਗਿਰਾਸੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਪੋਚਾਰਿ ॥ ਤਿਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰ ਸਿਖ ਰਾਖਤਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਹੈ ਇਆਣੇ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਧਾ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਦੇ ਕੀਏ ਸਿਆਣੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੀ ਗਗਨਿ ਫਿਰੰਤੀ ਊਡਤੀ ਕਪਰੇ ਬਾਗੇ ਵਾਲੀ ॥ ਓਹ ਰਾਖੈ ਚੀਤੁ ਪੀਛੈ ਬਿਚਿ ਬਚਰੇ ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੀ ॥ ਤਿਉ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਰਖੈ ਜੀਅ ਨਾਲੀ ॥ ੨ ॥**[੧੬੮]-੧੩--੫੧

ਅਰਥ:-- ਹੇ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ! ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਅਞਾਣ ਬੱਚੇ ਹਾਂ । ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਉਪਦੇਸ਼-ਦਾਤੇ (ਪਾਧੇ) ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਲਦੀ ਹੈ (ਘਰ ਵਿਚ) ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ (ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ) ਪਲ ਪਲ ਪਿਛੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ (ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਦੇ) ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਿਰਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ (ਦੀ ਆਤਮਕ ਖ਼ੁਰਾਕ) ਦੇ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ । **੧ ।** ਜਿਵੇਂ ਚਿਟੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੀ (ਕੂੰਜ) ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉਡਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਿੱਛੇ (ਰਹੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ) ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਚਿੱਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤ੍ਰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਅਗਲੇ ਸ਼ਦਬ ਵਿਚ ਖੋਹਲ ਕੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਉਹੀ ਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲਈ:---

੫੩- **ਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਹੈ ਜਿਨੀ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਿਆ ਹਰਿ ਕੰਨੀ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਤਿਨਿ ਹੰਉਮੈ ਦੁਬਿਧਾ ਭੰਨੀ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਵੈ ਕੋ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਹੀ ਵੀਚਾਰਿ ਡਿਠਾ ਹਰਿ ਜੰਨੀ ॥ ਜਿੰਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ ਕਉ ਹਰਿ ਸੰਤੁਸਟੁ ਹੈ ਤਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਗਲ ਮੰਨੀ ॥ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦੇ ਤਿਨੀ ਚੜੀ ਚਵਗਣਿ ਵੰਨੀ ॥ ੧੨ ॥**[੫੯੦]

ਅਰਥ:-- ਧੰਨ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਹੁ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਜਿਸ ਦੇ ਵੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਹਉਮੈ ਤੇ ਦੁਬਿਧਾ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋ) ਭੰਨ ਸੁੱਟੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ) ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਸੱਚਾ ਮਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ) ਚੌਗੁਣੀ ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ । ੧੨ ।

੫੪- **ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਜਾਇ ਪਇਆ ॥**
ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮੁਖਿ ਰਾਮੁ ਕਹਿਆ ॥
ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਣਿਐ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ॥
ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥
ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੰਉ ਹੰਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੀ ਜੋ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਚਲਿਆ ॥੧੮॥[੫੯੩]--੧੮

ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂ ਲੰਗਰ ਕਰਾ ਕੇ, ਜਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾ ਕੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਧੰਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲਈ ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ ।

੫੫- **ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਤ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਮ ਕਉ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਤ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਮ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਮ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਹਰਿ ਗਿਆਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ**

ਹਮਾਰਾ ਜਿਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਹਮ ਕਉ ਸਭ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਈ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਹਮਾਰਾ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਉ ਹਮਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣਾਈ ॥ ੧੯॥ [੫੯੪]

ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ,ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾਲੀ ਗ਼ਾਥਾ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਦੋ ਅਜੇਹੇ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਭੁਲੇਖੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ:---

੧) ਕੀ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨੇ ਵੇਦਾਂ, ਆਦਿ **ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ** ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ?

੨) ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ **ਨਿੰਦਿਆ** ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਕੀ ਹਨ ?

ਸਾਧਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਡੇਰਾ-ਵਾਦ ਦੀ ਉਪਜ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਵੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ, ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੈ । ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਪਰਚਾਰ, ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਜਾਂ (ਵੇਦ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ) ਕਈ ਪਰਚਾਰਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਤੁੱਕ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ, (ਵਿਗਾੜ ਕੇ) ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ--**ਵੇਦ <u>ਪੁਰਾਣ</u> ਕਹੋ ਮਤ ਝੂਠੇ, ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਵਿਚਾਰੇ**---ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ--ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਹੀ ਝੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਜੇ ਠੀਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਏਡੇ ਟਪਲੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ । ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਇਹ ਇਉਂ ਹੈ--**ਬੇਦ <u>ਕਤੇਬ</u> ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ, ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ ॥ ॥। ੧ ॥ [੧੩੫੦]**-੪ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ **ਕਤੇਬ** ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ । ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪੁਤਸਕਾਂ, **ਜ਼ੰਬੂਰ**, **ਕੁਰਾਨ**, **ਅੰਜੀਲ** ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਤੇਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੋ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਤਾਂ **ਭੁਲੇਖੇ** ਕਾਰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ **ਝੂਠ** ਹੈ । ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ, ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਆ ? ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਤੁਕ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਲੱਭੀਏ ਤਾਂ ਮਸਲਾ ਆਪ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਭੁੱਲ ਕੇ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਤਸਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਭੁੱਲੜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਝੂਠਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਨਾਸਵੰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

੨

ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ (ਸਫ਼ਾ ੧੧੦੮) ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਵੇਦ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- ੧ - ਗਿਆਨ , ਇਲਮ । (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵੀ **ਵੇਦ** ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇ ਪੰਜਵੀਂ ਵਾ - **ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮਖਿ ਵੇਦੰ** ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾ ੩੮ -**ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ,**

ਵੇਦੁ ਹਥਿਆਰੁ । ੨ - ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾਤਾ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਅਥਰਵ ਮਿਲਕੇ ਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਪੂਰਵ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੇਦ ਲਿਖਤ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵੇਦ ਕੰਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਵੇਦ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਿਯ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।

ਵੇਦ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਿਸ਼ਟ, ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ, ਭਰਦਵਾਜ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਯ, ਅਗਨਿ, ਵਾਯੂ, ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਹੈ । ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਸਵਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । **ਮਨੁ** ਨੇ **ਅਗਨਿ, ਵਾਯੂ** ਅਤੇ **ਸੂਰਯ** ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

੨) ਭਗਵਤ ਦੇਵੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਲੈ ਵੇਲੇ ਜਦ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਲ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ ਤਦ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਵਿਧਾਤਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਯਗ੍ਰੀਵ ਨੇ ਵੇਦ ਚੁਰਾ ਲਏ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ । ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮੱਛ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੇਦ ਵਾਪਸ ਲਏ । (ਮ:ਕੋ:੯੪੪)

੩) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕਰਾਮਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਨਿਯਮ ਦੇ ਉਲਟ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗਾਥਾ--**ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ**--ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਲਿਖਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੩੯ ਸਫ਼ੇ ਉਤੇ, ਕਲਪ ਗੀਤਾ ਅਧਿਆਏ ੩- ਸਲੋਕ-੩, ਅਧਿਆਏ ੩ ਸਲੋਕ -੩੨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇੱਕ ਵੇਦ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ	ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ	ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ--
੧- ਸਾਨਗ ਰਿਖੀ	੧- ਪਰਨਗ ਵੇਦ	੨-ਸਨਾਤਨ ਰਿਖੀ	੨ -ਸ਼ਾਮ ਵੇਦ
੩- ਐਭੂਨ ਰਿਖੀ	੩- ਅਥਰਵਨ ਵੇਦ	੪-ਪਰਤਨ ਰਿਖੀ	੪-ਰਿਗ ਵੇਦ
੫- ਸਰਪਨ ਰਿਖੀ	੫- ਯਜੁਰਵੇਦ		

੪) ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਉਤ੍ਰਰਾਧ ਭਾਗ---ਖੰਡ--੭--ਅਧਿਆਇ--੧੪ (ਸਫ਼ਾ ੪੨੫) ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਾਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ--ਬ੍ਰਹਿਮਾ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ :--

ਕਿ, ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਉਸ (ਬ੍ਰਹਮਾਂ) ਦਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਸ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ । ਰਿਗ ਵੇਦ, ਯਜੁਰ ਵੇਦ, ਸਾਮ ਵੇਦ, ਤਿੰਨਾ ਨੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਮਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਦੱਸਿਆ । ਆਖ਼ਰ ਅਥ੍ਰਵਣ ਵੇਦ ਨੇ ਵੀ ਜੱਦ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਸਦਾ-ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੱਸ ਪਏ---ਆਦਿ ।

੫) ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ--ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਾਨਸ ਦੇ ਉਤਰ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਕਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਜੁਧਿਆ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ (ਉਤਰ) ਕਾਂਡ ਦੇ ਬੱਤੀਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ੨੮ ਦੋਹੇ ਤੋ ਲੈ ਕੇ ੩੦ ਦੋਹੇ ਤਾਂਈ, ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਵੀ ਆ ਗਏ :--

ਦਹਰਾ--- **ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ, ਗਏ ਸੁਰ ਨਿਜ ਨਿਜ ਧਾਮ ।**
ਬੰਦੀ ਭੇਖ[੧] ਮਹਿ ਬੇਦ ਤਬ, ਆਏ ਜਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ । ੨੮ । ੧-- ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭੇਸ਼ ਵਿਚ ।

ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਬੱਗ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ,ਆਦਿ ਆਦਿ । ਹਿੰਦੂ-ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਏਹੋ ਭਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੇਦ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਘੱਟ ਟਿਕਦੇ ਸਨ । ਬਹੁਤੇ ਸਮੇ ਲਈ ਬੁੱਧੀ-ਮਾਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਹੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸਨ । ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਓਥੇ ਇਹ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਜਾ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਗਾਯਿਤ੍ਰੀ ਤੰਤ੍ਰ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਟਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਵੇਦਾਂ ਦੇ **ਰੰਗ** ਇਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਇਹ ਰੰਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ:---੧= ਹੀਰੇ ਜੇਹਾ **ਸਾਮ**, ਪਿਲੱਤਣ ਵਾਲਾ ਗੋਰਾ **ਰਿਗਵੇਦ,** ਲਾਲ ਰੰਗ **ਯੁਜਰਵੇਦ** ਅਤੇ ਪੀਠੇ ਹੋਏ ਸੁਰਮੇ ਜਿਹਾ **ਅਥਰਵ** ਵੇਦ । (ਜਿਵੇਂ ਮਨੂੰ-ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਦੱਸੇ ਹਨ) । ਅਜੇਹੀ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਗੁਝਾ ਭੇਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਾਧਾਰਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਅਤ-ਕਥਨੀ ਅਤੇ ਹਾਸੋਹੀਣੀਆਂ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇਹ ਵੇਦ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਬੁਧੀਮਾਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ--ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼--ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਕੋਰੇ ਝੂਠ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

੧= **ਰਿਗ ਵੇਦ--ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਹੈ ।** (**ਰਿਚ** ਧਾਤ ਤੋਂ **ਰਿਗ** ਬਣਿਆ ਹੈ, ਰਿਚ ਦਾ ਅਰਥ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨਾ ਚਮਕਾਉਂਣਾ ਆਦਿ ਹੈ) । ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਹੋਵੇ ਸੋ **ਰਿਗ** ਵੇਦ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਦ ਦੇ ਦਸ ਮੰਡਲ ਹਨ ੧੦੨੮ ਸੂਕਤ ਅਤੇ ੧੫੩੮੨੬ ਸ਼ਬਦ ਹਨ । (ਅਰਥਾਤ, ਇਹ ਵੇਦ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਹੈ)

੨= **ਯਜੁਰ ਵੇਦ--ਯਜੁ ਧਾਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਯਗੁ** ਕਰਨਾ । ਪੂਜਨ ਕਰਨਾ, ਸੋ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਲੀਦਾਨ ਅਤੇ ਜੱਗ ਹੋਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਉਹ **ਯਜੁਰਵੇਦ** ਹੈ । ਇਸ ਵੇਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੰਹਿਤਾ ਹਨ ਇੱਕ ਤੈਂਤਿਰੀਯਾ--ਦੂਜੀ ਵਾਜਸਨੇਯੀ । ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸ਼ੰਪਾਯਨ ਨੇ ਯਾਗਯਪਾਯਨ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਭਾਣਜਾ ਅਚਾਨਕ ਲੱਤ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਮਰ ਗਿਆ, ਇਸ ਪੁਰ ਪਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੈਸ਼ੰਪਾਯਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ । ਯਾਗਯਵਲਕਯ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੱਲਾ ਹੀ

ਪਾਪਨਾਸ਼ਕ ਕਰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਵੈਸ਼ੰਪਾਯਨ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਅਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਵਡਾ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈਂ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਦਿਆ ਉਗਲ ਦੇ । **ਯਾਗਯਵਲਕਯ ਨੇ ਯੁਜਰਵੇਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕਯ (ਉਲਟੀ) ਕਰਕੇ ਸਿੱਟ ਦਿਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ੰਪਾਯਨ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਤਿੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਚੁਗ ਲਿਆ ।** ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ਾਖਾ ਤੈਤਿਰੀਯ ਕਹਾਈ , ਅਰ ਯਾਗਯਵਲਕਯ ਨੇ ਵੇਦਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸੂਰਜ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਪੁਰ **ਸੂਰਯ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਵੇਦਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਾਏ ।** ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਨਾਮ **ਵਾਜਸਨੇਯੀ** ਹੋਇਆ । ਤੈੱਤਿਰੀਯ ਦਾ ਕ੍ਰਿਖਸ਼ ਅਤੇ ਵਾਜਸਨੇਯੀ ਦਾ ਸ਼ਕਲ ਯਜਰਵੇਦ ਹੈ । ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਤਿਰ ਅਤੇ ਵਾਜਸਨੇਯ ਨਾਮਕ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਹ ਨਾਮ ਪਏ ।

੩= **ਸਾਮ ਵੇਦ**--ਸਾਮਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਤੁਲਯ (ਸਮਾਨ), ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਗਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਨ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਹੋਣ , ਉਹ **ਸਾਮ - ਵੇਦ** ਹੈ । ਗਾਯਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਮਵੇਦ ਨੂੰ ਯੱਗ ਆਦਿ ਮੰਗਲ ਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ੧੫੪੯ ਹਨ । **ਇਹ ਵੇਦ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।**

੪= **ਅਥਰਵਣ ਵੇਦ**--(ਅਥਰਵਣ)ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਤ੍ਰ (ਹਵਨ,ਹੋਮ)ਦੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਹਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਣ, ਉਹ ਅਥਰਣਵੇਦ ਹੈ । **ਇਸ ਵੇਦ ਦੇ ਵਿੱਚ, ਮੰਤ੍ਰ, ਟੂਣੇ, ਜਾਦੂ ਆਦਿ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ।** ਇਸ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ੭੬੦ ਹਨ ।

ਯਗਯ ਵਿੱਚ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕ **ਹੋਤ੍ਰਿ** ਯੁਜਰਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ **ਅਧਰ੍ਯੁ** ਸਾਮਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ **ਉਦਗਾਤ੍ਰਿ** ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਵਿਧਿ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ **ਬ੍ਰਹਮਾ** ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਹੱਨ--ਇੱਕ **ਮੰਤ੍ਰ,** ਦੂਜਾ **ਬ੍ਰਾਹਮਣ**, ਤੀਜਾ **ਆਰਣਕ** । ਮੰਤ੍ਰ ਭਾਗ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਮੂਲਰੂਪ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਗ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗਯ ਸਮੇ ਤੇ ਵਰਤਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਯਗਯ ਆਦਿ ਕਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । **ਉਪਨਿਸ਼ਦ** ਭਾਗ ਨੂੰ ਆਰਣ੍ਯਕ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਯ ਨੂੰ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਅਤੇ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਸੁਣਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

<u>ਪੁਰਾਣ :-</u> (੭੭੮) ੧-- ਪੁਰਾਣਾ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ । ੨--ਰੁਦ੍ਰ, ਸ਼ਿਵ । ੩--ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ । ੪--ਰਿਖੀ ਵਯਾਸ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਠਾਰਾਂ (੧੮) ਹੈ ਅਤੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਲੱਖ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣਾ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ--ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ, ਪ੍ਰਲੈ, ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਪਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ, ਮਨੂ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਣ, ਉਹ ਪੁਰਾਣ ਹੈ ।

<u>ਸਿਮਿਰਤੀ</u> :- (੧੯੮) ੧- ਚੇਤਾ , ਯਾਦ-ਦਾਸ਼ਤ , ਯਾਦਗਾਰੀ । ੨- ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਉਹ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਿਆਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਖ ੩੧ ਹਨ ।

<u>ਸ਼ਾਸਤ:--</u> (੧੭੫)ਸਾਸਤ੍ਰ , ਸਾਸਤਰ - ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (ਹੁਕਮ) ਦੇਵੇ । ਆਗਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ।

<u>ਉਪਨਿਖਦ:-</u> (੧੩) ਉਪਨਿਸ਼ਦ - ਵੇਦਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਓਹ ਭਾਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੧੭੦ ਹੈ , ਪਰ ਮੁੱਖ ੧੦ ਹਨ । ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇ ਕੁੱਝ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਤਰਜੁਮਾ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੁਹ ਨੇ ਵੀ ਸਨ ੧੫੫੭ ਵਿੱਚ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਉਲੱਥਾ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ।

੩

ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਆਦਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ, ਕ੍ਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਡੇ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਜੋਗ ਹੋਣਗੇ ? ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮਣੋਕਲਪਤ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਏਸੇ ਵੇਦ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਥਵਾ ਈਸ਼ਵਰੀ ਹੁਕਮ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਮਤਮਾਂ ਦੀ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਨਾਸਵੰਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝੂਠੇ ਇੰਦ੍ਰ-ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡ੍ਹੀ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ :-

੧= **ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਬਾਣੀ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਬਿਖਿਆ ਮੈਲੁ ਬਿਖਿਆ ਵਾਪਾਰੁ ॥**
ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਫਿਰਿ ਹੋਹਿ ਖੁਆਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੁ ਉਰਿ ਧਾਰਿ ॥ ੪ ॥[੧੨੬੨]-੪-੧੩-੧-੧੩-੨੨

ਅਰਥ :- (ਜਿਹੜੇ ਪੰਡਿਤ ਆਦਿਕ ਲੋਕ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਵੇਦ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਮੈਲ (ਸਦਾ ਚੰਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ) ਮਾਇਆ ਕਮਾਣ ਦਾ ਹੀ ਵਪਾਰ ਬਣਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਅਜਹੇ ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਗੁਣ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੨- **ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਜਗੁ ਵਰਤਦਾ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜਮ ਡੰਡੁ ਸਹੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥**
ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ੧ ॥[੧੨੭੬]--੨

ਅਰਥ:- ਲੋਕ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਰਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਪਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ (ਮੁਕਤਿ) ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧ ।

੩- **ਵੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਮਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖ ਨ ਬੂਝਹਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇਆ ॥**
ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੭ ॥[੧੨੮]-੩੦-**੩੧**

ਅਰਥ:- (ਪੰਡਿਤ) ਵੇਦ ਆਦਿ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ) ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ (ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ (ਮਨਮੁਖ) ਮਨੁੱਖ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ) ਤ੍ਰੈ

ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਕਮਾਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ (ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ) ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁੱਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੪- **ਪੰਡਿਤ ਮੈਲੁ ਨ ਚੁਕਈ ਜੇ ਵੇਦ ਪੜੈ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ॥ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮਾਇਆ ਮੂਲੁ ਹੈ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ॥**
ਪੰਡਿਤ ਭੂਲੇ ਦੂਜੈ ਲਾਗੈ ਮਾਇਆ ਕੈ ਵਾਪਾਰਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਭੁਖਿਆ ਮੁਏ ਗਵਾ ॥[੬੪੭]-ਵਾ-੧੩

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਆ (ਰਜੋ--ਤਮੋ--ਸਤ--ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ । ਇਸ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਮੈਲ ਰੂਪੀ ਅਹੰਕਾਰ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ।

੫- **ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਹਿਤਕਾਰੁ ॥ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਕਥਹਿ ਆਕਾਰੁ ॥**
ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਕਹਹਿ ਵਖਿਆਨੁ ॥ ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਹਰਿ ਜਾਨੁ ॥ ੧ ॥[੧੫੪]-੧੨

ਅਰਥ :- ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਜਿਸ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਗਿਆਤਾ) ਜੋ ਵੀ ਵਖਿਆਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨਾ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਤਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਕੇ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫ਼ਸਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ । ਹੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜਨ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੀ ਕੈਦ ਰੂਪ ਬੰਧਨ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ :-

੬- **ਕਬੀਰ ਕਾਗਦ ਕੀ ਓਬਰੀ, ਮਸੁ ਕੇ ਕਰਮ ਕਪਾਟ ॥**
ਪਾਹਨ ਬੋਰੀ ਪਿਰਥਮੀ, ਪੰਡਿਤ ਪਾੜੀ ਬਾਟ ॥ ੧੩੭ ॥[੧੩੭੧]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਕਾਗਦ--ਕਾਗ਼ਜ਼ (ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ--ਵੇਦ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਆਦਿ--ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ॥ ਮਸੁ ਕੇ - ਸਿਆਹੀ ਦੇ ॥ ਕਰਮ - ਕਰਮ ਕਾਂਡ (ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ) ॥ ਕਪਾਟ - ਕਿਵਾੜ, ਪੱਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ॥ ਪਾਹਨ - ਪੱਥਰ (ਦੇ ਬਣੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ) ॥ ਬੋਰੀ - ਡੋਬ ਦਿੱਤੀ ॥ ਪਿਰਥਵੀ - ਧਰਤੀ । ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਮਾਨੋਂ ਕੈਦਖ਼ਾਨੇ ਹਨ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਰਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ) ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਮਾਨੋ, ਉਸ ਕੈਦ ਖ਼ਾਨੇ ਦੇ ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ । ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ ਡਾਕੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਸਾਦਾ-ਸੁਭਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਕੇ ਦਾਨ-ਦੱਛਣਾ ਦੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਨਿਚੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ) । ਇਹ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦੀ ਓਬਰੀ ਭਾਵ ਕੈਦਖ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕੈਦ ਕਹੋ ਜਿਹੀ ਸੀ ? ਇਹ ਸਮਝ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ:-

੭- **ਸਾਸਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਹਿ ਧਰਮੁ ਕਰਹੁ ਖਟੁ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਈਆ ॥**
ਮਨਮੁਖ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤੇ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਨਾਵ ਭਾਰਿ ਬੁਡਈਆ ॥ ੬ ॥
ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਨਾਮੇ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਈਆ ॥
ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈਆ ॥ ੭ ॥[੮੩੪]-੫

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ (ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ (ਕਿ ਖਟ-ਕਰਮ) ਧਰਮ ਕਮਾਇਆ ਕਰੋ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਪਕਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ (ਮਨਮੁੱਖ) ਏਸੇ ਭਟਕਣਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਖ਼ੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ) ਬੇੜੀ (ਆਪਣੇ ਹੀ ਰਚੇ ਪਖੰਡ ਵਾਲੇ ਚੱਕ੍ਰ-ਵੀਊ ਦੇ) ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੋਭ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ **। ੬ ।**

ਹੇ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ । (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਈ ਰਖੋ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਹੀ) ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ (ਭਾਵ , ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੱਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ? ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਦੁਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਪਵਿਤੱਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ) ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਸੱਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਤਮਕ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੭ ।

੮- **ਬੇਦ ਕੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਾਈ ॥ ਸਾਂਕਲ ਜੇਵਰੀ ਲੈ ਹੈ ਆਈ ॥ ੧ ॥**[੩੨੯]--੩-**੩੦**

ਅਰਥ :- ਹੇ ਵੀਰ ! ਇਹ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ (ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਨੋਂ) ਸੰਗਲ ਤੇ (ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੈ **। ੧ ।**

੯- **ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੂੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ, ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥**
ਆਪ ਡੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ, ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥ ੧੦੪ ॥[੧੩੬੯]

[ਨੋਟ:-ਪਿੱਛਲੇ ੧੦੨ ਨੰਬਰ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਚਲਦੇ ਆ ਰਹੇ ਖ਼ਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪ੍ਰਿੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ--

ਅਰਥ:--(ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਮੈਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਹੋੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ) ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਮੈਂ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦਿਆਂ , ਇਸ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ (ਸਰੀਰਕ ਮੋਹ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪ ਵੀ ਚਹੁਆਂ ਵੇਦਾਂ (ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ) ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ (ਦੇਹ ਅੱਧਿਆਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ) ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜੋ ਜੋ ਬੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮੋਹ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੧੦੪]

੧੦- **ਕਬੀਰ ਬਾਮਨੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਗਤ ਕਾ, ਭਗਤਨ ਕਾ ਗੁਰੁ ਨਾਹਿ ॥**
ਅਰਝਿ ਉਰਝਿ ਕੈ ਪਚਿ ਮੂਆ, ਚਾਰਉ ਬੇਦਹੁ ਮਾਹਿ ॥ ੨੩੭ ॥[੧੩੭੭]

ਅਰਥ:-ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਜਨੇਊ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸ ਕੇ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿਰਫ਼ ਦੁਨੀਆਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼-ਦਾਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਚਹੁੰਆਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰ ਚੁਕਾ ਹੈ (ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜਿੰਦ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕੀ, ਇਹ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਤਮਕ-ਹੁਲਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?) ।

ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪੁੱਠੇ ਰਸਤੇ ਤੋਰ ਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਵੇਦਕ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਖ

ਅਲੋਕਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੇਦ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਥੇ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਝਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੁੱਟ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਅਰੰਭੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਅਤੇ ਇਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮੂਲ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ॥ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

੧੧-**ਸਲੋਕ** ਮ: ੨ ॥ **ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੇਂਦੀ ਆਣੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਦੇ ਦੇ ਲੈਣਾ ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ, ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ॥**
ਉਤਮ ਮਧਿਮ ਜਾਤੀਂ ਜਿਣਸੀ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤਤੁ ਵਖਾਣੀ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚਿ
ਆਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤੀਂ, ਸੁਰਤੀਂ ਕਰਮਿ ਧਿਆਈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਸਾਜਿ ਹੁਕਮੈ ਵਿਚਿ ਰਖੈ ,
ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਨਾਨਕ, ਅਗਹੁ ਹਉਮੈ ਤੁਟੈ ਤਾਂ ਕੋ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੈ॥੧ ॥ [੧੨੪੩]-ਵਾ-੧੬

ਅਰਥ:- ਜੋ ਤਾਲੀਮ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਲਿਆਂਦੀ (ਭਾਵ,ਦਿੱਤੀ), ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪ ਕੀਹ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕੀਹ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਥੋਂ) ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜ ਲਈਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹ (ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਮੋੜਦੇ ਹਾਂ, (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਅਪੜੀਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੁਨੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਖ਼ੁਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਪਰ ਜੋ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ (ਗੁਰਮੁਖਿ) ਨੇ ਉਚਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਗੁਰਮੁਖਿ) ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਰਤਿਆਂ ਨੇ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਬਾਣੀ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਿਆਂ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ । (ਇਹ ਬਾਣੀ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ (ਨਿਯਮ-ਰੂਪ ਸੱਤਿਆ) ਸਾਜ ਕੇ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੧੨- ਮ: ੧ ॥ **ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ, ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ॥ ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੈ, ਖਾਂਦਾ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥ ਗਿਆਨੁ**
ਸਲਾਹੇ ਵਡਾ ਕਰਿ, ਸਚੋ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ਸਚੁ ਬੀਜੈ, ਸਚੁ ਉਗਵੈ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਥਾਉ ॥ ਬੇਦੁ ਵਪਾਰੀ
ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ, ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਸੀ ਬਾਹਰਾ ਲਦਿ ਨ ਚਲਿਆ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥[੧੨੪੩]ਵਾ--੧੬

ਅਰਥ :- ਵੇਦ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਜੀਵ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ) ਪੁੰਨ-ਕਰਮ (ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ) ਸੁਰਗ (ਮਿਲਣ) ਦਾ ਸਬਬ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪ ਜੀਵ ਲਈ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁੰਨ ਜਾਂ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਝ ਕੋਈ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉੱਗਦਾ ਹੈ । (ਸੋ ਇਸ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ) ।

(ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ) ਗਿਆਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਫਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । (ਸੋ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਫਲ ਦੱਸ ਕੇ) ਵੇਦ ਤਾਂ ਵਪਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਅਸਲ) ਰਾਸਿ-ਪੂੰਜੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾ ਦਾ) ਗਿਆਨ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ (ਇਸ ਗਿਆਨ ਰੂਪ) ਪੂੰਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਤੋਂ ਨਫਾ ਖੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ੨ ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੭ ਵੀਂ ਵਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਏਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਸਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੈ :- **ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ, ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥** (੬੨੦)

ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਡੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ । ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਏਨੇ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੇ ਸਖ਼ਤ ਰੋਸ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ **ਸਰਵੋਤਮ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ** ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ । ਕਿੱਡੇ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪਰਚਾਰਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਰਾਣਕ ਗਾਥਾਵਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜਨ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਆਦਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੇਵਲ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੪

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਲਿਖਣ ਢੰਗ

ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਫਤਹਿ

ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਬੜਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਉਤੱਰ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ :---

੧) ਕੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਵਾਲਾ ਕਿਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਕਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਦੋਂ ਲਿਖਿਆ ?

੨) ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਅਸਮਾਨੀ (ਸੁਰਗ ਆਦਿ) ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋ ਆਏ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ? ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਲਪਤ ਅਸਮਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਵਾਤਾਲਪ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ ? ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਥਵਾਂ ਭਗਵਾਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਵਾਤਾਲਪ ਕਿਸ ਨੇ ਸੁਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜੀ ?

੩) ਬੜੀਆਂ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ (ਪਾਂਡੋ, ਵਿਆਸ ਆਦਿ ਰਿਖੀ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰੀਆ, ਸੀਤਾ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਆਦਿ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦਾ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਵਾਪਰਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ? ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣੋਂ ਕਿਹੜੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਏ ?

੪) ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਸੀ ?

੫) ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ (ਸ਼ੂਦਰ, ਇਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਦੇ) ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਾਲਾ ਢੰਗ ਵਰਤਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨਸੀ ? ਫਿਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਬਾਕੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰਖਣ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਤ ਸੀ ?

੬) ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਕਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕਲਿਆਣ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਦੱਸਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ? ਉਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅੱਜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

੭) ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਕੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਥਵਾ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਂਦੇ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ? ਅੱਜ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਘੱਟ ਆਦਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਹਾਵਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੁਘਟਣਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਰਬ-ਉਚਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ?॥

੮) ਮਨੁ-ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਲਿਖਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਚੇਰਾ ਥਾਂ ਅਤੇ ਉਚੇਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਹਕਲੰਕ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ?

੯) ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੀ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿੱਜ ਸੁਆਰਥ ਵਾਲੀ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ?

੧੦) ਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਲਿਖਵਾਏ ਹਨ ? ਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਲੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਉੱਚ-ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖ ਕੇ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ?

੧੩= **ਪਹਿਲਾ ਆਗਮੁ ਨਿਗਮੁ ਨਾਨਕੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਉਪਰਿ ਆਇਆ ॥**[੩੦੪]-ਵਾ--੭

ਅਰਥ:-ਨਾਨਕ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਨਾਨਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਈ) ਪਹਿਲਾ ਆਗਮ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ) ਨਿਗਮ (ਵੇਦ) ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧੀਕ ਪ੍ਰਮਾਨੀਕ ਹੈ । (ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੈ) ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧=[੫੦੩]-੧(੧)	੨= [੫੩੨]-੨੦(੧)	੩=[੪੮੪]-੪-੩੭(੪)	੪= [੫੫੩]-੨-੩੫(੨)	੫= [੮੬]-ਵਾ-੧੦	੬= [੧੧੩]-੭-੮(੧)
੭= [੧੨੯]-੩੨-੩੩(੨੦	੮= [੧੪੩]-ਵਾ-੧੨(੧)	੯=[੯੨੦]-੨੭	੧੦=[੪੫੬]-੨-੫(੩)	੧੧=[੨੦੧]-੧-੭(੨)	੧੨=[੧੨੫੭]-੧(੨)
੧੩=[੧੨੭੭]-੨(੭)	੧੪=[੧੩੫੦]-੪(੧)	੧੬੫=[੪੯੦]-੨-੪(੨)	੧੬=[੧੨੯]-੧-੩੨-੩੩(੨)	੧੭=[੮੩੧]-੧(੭)	੧੮=[੯੭੦]-੫(੩)
੧੯=[੧੩੯]-ਵਾ-੪(੧)	੨੦=[੧੦]-੧(੪)	੨੧=[੫੭]-੭(੬)	੨੨=[੬੫]-੨-੧੯(੬)	੨੩=[੭੦]-੧-੨੬(੫)	੨੪=[੧੫੪]-੧੨(੧)
੨੫=[੨੧੧]-੬-੧੪੪(੧)	੨੬=[੨੧੫]-੪-੧੬੨(੧)	੨੭=[੪੧੦]-੪(੧)	੨੮=[੨੩੧]-੫(੧)	੨੯=[੨੬੫]-ਸਲੋਕ-੧	੩੦=[੨੭੨]-੭(੮)
੩੧=[੨੮੮]-੧੯(੪)	੩੨=[੨੯੬]-੧(੧)	੩੩=[੨੯੭]-੪	੩੪=[੩੨੯]-੩੦(੧)	੩੫=[੩੫੨]-੧੨(੨)	੩੬=[੩੫੩]-੧੫(੪)
੩੭=[੩੫੫]-੨੧(੪)	੩੮=[੩੮੧]-੩-੪੨(੨)	੩੯=[੪੦੫]-੨-੧੩੭(੨)	੪੦=[੩੮੫]-੭-੫੮(੨)	੪੧=[੪੦੮]-੨-੧੫੧(੧)	੪੨=[੪੨੨]-੧-੨੩(੬)
੪੩=[੪੭੦]-ਵਾ-੧੪(੨)	੪੪=[੫੫੯]-੫(੨)	੪੫=[੬੦੮]-੨(੩)	੪੬=[੬੩੨]-੫(੨)	੪੭=[੫੦੩]-੧(੨)	੪੮=[੪੭੬]-ਵਾ-੮
੪੯=[੬੩੨]-੭(੧)	੫੦=[੬੩੫]-੨(੨)	੫੧=[੬੩੮]-੧(੭)	੫੨=[੬੪੧]-੧-੩(੧)	੫੩=[੬੪੭]-ਵਾ-੧੩(੧)	੫੪=[੬੫੪]-੩(੧)
੫੫=[੬੫੫]-੭(੧)	੫੬=[੬੫੮]-੪(੨)	੫੭=[੬੭੫]-੨-੨੦(੩)	੫੮=[੬੮੨]-੧੯-੫੦(੧)	੫੯=[੬੮੭]-੧-੩(੩)	੬੦=[੬੯੧]-੧(੩)
੬੧=[੭੪੭]-੨-੪੯(੨)	੬੨=[੭੪੭]-੩-੫੦(੩)	੬੩=[੭੯੧]-ਵਾ-੧੮(੧)	੬੪=[੮੦੪]-੬-੧੧(੩)	੬੫=[੮੪੧]-੧(੮)	੬੬=[੮੬੭]-੧੫-੧੭(੨)
੬੭=[੮੭੯]-੧੦(੩)	੬੮=[੮੭੨}-੨(੧)	੬੯=[੯੭੩]-੩(੧)	੭੦=[੯੮੩]-੬(੩)	੭੧=[੯੯੮]-੨-੮(੫)	੭੨=[੧੦੦੩]-੭-੧੬(੧)
੭੩=[੧੦੦੮]-੧(੧)	੭੪=[੧੦੧੫]-੩-੧੧(੫)	੭੫=[੧੦੩੨]-੬-੧੨(੪)	੭੬=[੧੦੪੯]-੧(੧੫)	੭੭=[੧੦੫੩]-੯(੧੫)	੭੮=[੧੦੬੫]-੮-੨੨(੪)
੭੯=[੧੦੮੫]-੧-੧੪-੨੨(੫)	੮੦=[੧੦੯੦]-ਵਾ-੧੪(੨)	੮੧=[੧੩੭੩]-੧੬੫	੮੨=[੧੦੯੩]-ਵਾ-੧੯	੮੩=[੧੧੨੬]-੪-੫(੩)	੮੪=[੧੧੩੦]-੧-੧੧(੨)
੮੫=[੧੧੬੮]-੩(੨)	੮੬=[੧੧੬੯]-੪(੨)	੮੭=[੧੨੧੯]-੫੨-੭੫(ਰਹਾ)	੮੮=[੧੨੨੮]-੯੮-੧੨੧(੨)	੮੯=[੨੧੪੨]-ਵਾ-੧੩(੧)	੯੦=[੧੨੬੧]-੧-੧੦(੫)
੯੧=[੬੯੨]-੫(੪)	੮੨=[੫੧]-੨੬-੯੬(੧)	੯੩=[੨੬੨]-੧(੧)	੯੪=[੨੬੫]-ਸਲੋਕ-	੯੫=[੨੬੫]-ਅਸਟ-੩(੨)	੯੬=[੨੮੮]-ਅਸਟ-੧੯(੪)
੯੭=[੨੯੬]-ਅਸਟ-੨੪(੭)					

ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਏਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੀ ਸੀ ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੇ ਉਪਜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਕੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਖੇਚਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸੱਧਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਸੱਧਰ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਮੱਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲਵੇ ? ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਇਹਸਾਸ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਬਣੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਏਨੇ ਅਥਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਗਾ ? ਕੀ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਅਕਿਰਤਘਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ? ਕਿਤੇ ਇਹ ਭਾਣਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾਂ ਝੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ?** ਕੀ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ? ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ---**ਆਜੁ ਮਿਲਾਵਾ ਸ਼ੇਖ਼ ਫਰੀਦ ਟਾਕਿਮ .....॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੪੮੮] **..ਮਿਲਦਿਆਂ ਢਿਲ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ... ॥ ੧ ॥** [੫੯੪]-ਵਾ-੨੦ ? ਆਉ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਾ ਫ਼ੋਲੀਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਗੇ ਜੋਦੜੀ ਕਰੀਏ ਕਿ- ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਉ ! ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉ . . . . :--

੧੪- **ਮਤੜੀ ਕਾਂਢ ਕੁਆਹ ਪਾਵ ਧੁਵੰਦੋ ਪੀਵਸਾ ॥**
ਮੂ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਥਾਹ ਪਸਣੁ ਕੂ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥[੧੦੯੯]-ਵਾ-੧੫

ਛੇਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਜੰਤ੍ਰ--ਮੰਤ੍ਰ--ਤੰਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ,

ਗੁਰਮਤ-ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੰਤ੍ਰ (ਯੰਤ੍ਰ) ਦਾ ਅਰਥ ਕਲਾ(Machine), ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

ਜੰਤ੍ਰ-- ਜੰਤੁ, ਜੀਵ, (ਜੀਅ ਜੰਤ੍ਰ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਥਾਪੇ---ਮਾਝ ਮ: ੫) ਜਾਨਵਰ । ੨--ਯੰਤ੍ਰ, ਕਲਾ, ਮਸ਼ੀਨ । ੩--ਵਾਜਾ । ੪--ਜਨਿਤ੍ਰ, ਜਨਮ-ਸਥਾਨ (ਜੰਤ੍ਰ ਹੂੰ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਂਕੀ ।--ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ) । ੫--ਟੂਣਾਂ (ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੇ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮੇ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਵਸ ਆਵਹੀ । ਅਕਾਲ ਉਸਰਤਿ)

ਮੰਤ੍ਰ-- ਗੁਪਤ ਬਾਤ ਕਰਨਾ, ਬੁਲਾਉਣਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ । ੨--ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨਾ । ੩--ਵੇਦ ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਠ । ੪--ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ।

ਤੰਤ੍ਰ-- ਫੈਲਾਉਣਾ, ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ, ਕੁਟੰਬ ਪਾਲਨਾ । ੨--ਵਸਤ੍ਰ, ਕੱਪੜਾ । ੩--ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਪਾਲਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ । ੪--ਸਿਧਾਂਤ । ੫--ਔਸਦੀ, ਦਵਾਈ । ੬--ਕਾਰਣ, ਸਬਬ । ੭--ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ, ਯਤਨ ਕਰਨਾ । ੮--ਰਾਜਯ । ੯--ਰਾਜ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨਾ । ੧੦--ਸੈਨਾ, ਫੌਜ । ੧੧--ਸਮੂਹ, ਸਮੁਦਾਯ । ੧੨--ਆਨੰਦ । ੧੩--ਘਰ । ੧੪--ਧਨ । ੧੫--ਕੁਲ, ਵੰਸ਼ । ੧੬--ਕਸਮ, ਪ੍ਰਤਿਗਿਯਾ । ੧੭--ਟੂਣਾ, ਜਾਦੂ । ੧੮--ਅਧੀਨਤਾ-(ਨਮੋ ਏਕ ਤੰਤ੍ਰੇ (ਅਕਾਲ ਉਅਤਤਿ) ੧੯--ਨੀਤੀਵਿਦਿਆ । ੨੦--ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ।

ਪਰ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖੇ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ) ਤਾਂਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਵਾਕ ਦਾ ਨਾਉਂ **ਮੰਤ੍ਰ** ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਅਥਵਾ ਭੋਜ-ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ **ਜੰਤ੍ਰ** ਅਤੇ ਟੂਣਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ **ਤੰਤ੍ਰ** ਕਲਪ ਲਿਆ ।

ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ, ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਅਥਵਾ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗ਼ੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਸੰਭਵਾਨਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਨਾਸਤਕ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਗੰਮਤਾ ਅਤੇ ਅਪਾਰਤਾ ਤੇ ਯਕੀਨ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਆਸਤਕ, ਝਟ-ਪਟ ਅਜੇਹਾ ਫਤਵਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਕੀ ਪਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਸਾਰ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚਲੀ, ਕਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਕੀ ਕੁਝ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਬਿਨਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ:-- **(੧)** ਕੀ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ ਅਥਵਾ ਜੰਤ੍ਰਾਂ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ ਕਰਾਮਾਤੀ ਅਸਰਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਕਿਨਾ ਹੱਥ ਹੈ ?

(੨) ਜੰਤ੍ਰਾਂ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹੈ ?

(੧) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਡੋ-ਅਡਰੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਯੱਗਾਂ ਸਮੇਂ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਾਸ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ:--

ੳ) ਸ਼ੁਰਿੰਗ ਰਿਸ਼ੀ ਖਾਸ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਹਵਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਨਾਲ ਹਵਨ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਖੀਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਰਾਜੇ ਦਸ਼ਰਥ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਖੀਰ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਾਹੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਦਸਰਥ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੇ ਰਾਣੀਆਂ ਗਰਭ ਵਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਭਾਵ, ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਈਆਂ ਦਾ **ਜਨਮ,** ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਗਨ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਖੀਰਾ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ ।

ਅ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੇਵਾਨ-ਦੇਵ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾਂ ਸਮੇਤ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਸੀ । ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੁਰੂ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਤੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤਾੜਕਾ ਨਾਮੀ ਕਥਿਤ ਰਾਖ਼ਸ਼ਣੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਧਭੁੱਤ ਸੂਰਮਤਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਾ-ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਖ਼ਾਸ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ੀਆਂ ਸਨ ।

ੲ) ਫਿਰ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਅੰਤਮ ਜੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ** ਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਪੁੱਜ ਕੇ, ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਅਜੈ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ।

ਸ) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਵਣ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਇੰਦਰ ਜੀਤ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨ ਪਸੰਦ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹਵਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਫਿਲਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਹ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਲਊ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਉਪ੍ਰੰਤ ਚਲਾਏ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਰਤ, ਲਛਮਣ ਆਦਿ ਜੋਧਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮੂਰਛਾ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਕ) ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਕ੍ਰਨ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਹੋਏ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਵਿਖਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਖ) ਅਸ਼ਲੀਲ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਹੈਂਕੜ ਬਾਜ਼ ਰਿਖੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਾਂਡੋ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਥਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਹਾਂਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬੜੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ।

ਗ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਰੁਪਦ ਬਦਲਾ ਲਊ ਭਾਵਣਾ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਵਾਲਾ ਯੱਗ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਵਨ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦਰੋਪਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਾਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦਮਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਦਰੁਪਦ ਦੀ ਅਉਲਾਦ ਬਣ ਕੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੂਮਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਘ) ਸ੍ਰੀਮਦ ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਸਕੰਧ ਨੰ: ੧੦ ,ਅਤੇ ਅਧਿਆਏ ੬੭ ਵਿਚ ਗਾਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ **ਪੌਂਡਰਕ** ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਦਵਾਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੇਖੀ ਅਤੇ ਪਖੰਡੀ ਕਹਿ ਕੇ ਜੰਗ ਲਈ ਵੰਗਾਰਿਆ । ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਪੌਂਡਰਕ ਦੇ ਲੜਕੇ **ਸੁਦਛਨ** ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ । ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸੁਦਛਨ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਲਈ । ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੇਦ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਉਲਟਾ ਉਚਰਨ ਕਰ ਕੇ ਹਵਨ ਕਰੇ । ਉਲਟੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ **ਕ੍ਰਿਤਯਾ** ਨਾਮੀ ਰਾਛਸੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਦਵਾਕਾ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ।

ਙ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਫਿਰ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਵਾਲੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਅੱਡਰਾ ਤੰਤ੍ਰ--ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ । ਠੱਗ ਖਾਣੇ ਕਈ ਸਿੱਖ-ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਘੋਰ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਤੰਤ੍ਰ-- ਸ਼ਾਂਸਤਰਾਂ ਵਾਂਗ **ਸ਼ਰਧਾਂ-ਪੂਰਕ** ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਲੂ ਬਣਾਇਆ ਗੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਖਣਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚ) ਗਰਭ-ਵਤੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਲਮੀਕ ਦੇ ਡੇਰੇ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਬਾਲਮੀਕ ਮੰਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਛਿੜਕਣ ਲਈ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਰਸੂਤ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੰਤ੍ਰੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਵਾਂਗ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਵਧਾ ਕੇ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਧਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਯੋਜਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰੇ ਹੋਏ ਧਾਗੇ-ਤਵੀਤਾਂ ਅਥਵਾ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆ ਦਾ ਭਰਮ ਵੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ ।

ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਡ਼ਾਉਲੇ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸਿਧ-ਸਾਧਿਕ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਜੋਗੀ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਤਾਂਤ੍ਰਕ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਮਾਂਦ੍ਰੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਜ ਤਾਂ ਭਾਂਵੇਂ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਉਦਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦੀ ਕਦੇ ਸਮੂਹਕ ਭਲਿਆਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ । ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂਤ੍ਰੀ, ਮਾਂਦ੍ਰੀ, ਅਥਵਾ ਸਿੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਡੇਰੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਅਥਵਾ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਅਜੇਹੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਸਿਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਨੱਚਦੇ, ਸਿਧਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਖਾਂਦੇ, ਮੰਤ੍ਰੇ ਹੋਏ ਧਾਗੇ, ਤਵੀਤ, ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਲਿਆਉਂਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਡੇਰੇਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਭਰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਹਟਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰ-ਵਿਧੀ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂਦ੍ਰੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਭਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਗਿਆਨਵਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਇੱਕ ਛਲਾਵਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਵਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਆਦਿ ਵਾਂਗ ਅਜੇਹੇ ਤਾਂਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਦੇ ਮਾਣਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ । ਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ ਇਲਮ (ਤੰਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ) ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਹੀ ਕਿਤੇ ਬਣੇ ਹਨ । ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾ, ਅਥਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਤੰਤ੍ਰ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਲਿਆ । ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਅਡੰਬਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਠੱਗ-ਨੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੈ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਟੂਣੇ ਹਾਰਿਆਂ, ਮਾਂਦ੍ਰੀਆਂ ਅਥਵਾ ਸਿੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਥਿਤ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਭਰਮੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਰੋਗ ਹਟਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਰਲੀ ਵਾਂਜੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਟਪਲਾ ਖਾ

ਕੇ ਭਰਮੀ ਲੋਕਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮੱਠਾਂ, ਪੀਰਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਗਾਹਾਂ ਅਥਵਾ ਕਥਿਤ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲੱਭਦੇ ਭਟਕਦੇ ਅਤੇ ਲੁਟੀਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ।

੨) ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਅਰੰਭਿਆ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਾਨਸਕ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਮੁਕਾਉਣਾ ਸੀ । ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦਾ, " ਲੋਕ ਸੁਖੀਆ, ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ " ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ । ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਮੰਤ੍ਰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਨਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ :--

੧- **ਅਉਖਧ ਮੰਤ੍ਰ ਮੂਲੁ ਮਨ ਏਕੈ ਜੇਕਰਿ ਦ੍ਰਿੜੁ ਚਿਤੁ ਕੀਜੈ ਰੇ ॥**
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੇ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ਲੀਜੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥[੧੫੬] ੪--੧੬

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੇ ਤੂੰ ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਮੰਦ-ਕਜਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਟਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਰਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਰਹੇਂ, ਜੇ ਤੂੰ, (ਉਸ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ) ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕੇ ਲਏਂ ਤਾਂ (ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ) ਮਨ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਿਆ ਦਵਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੰਤ੍ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ੧ ।

ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ (੧ੴ - - -ਪ੍ਰਸਾਦਿ) ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਮੋਘ ਮੰਤ੍ਰ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ --**ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥**[੨੭੪] ਅਤੇ " **ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਦੋਖ ਸਭਿ ਲਾਥੇ "॥** [੧੦੭] --ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ--**ਰੋਗੁ ਮਿਟੈ ਹਰਿ ਅਵਖਧੁ ਲਾਇ ॥** [੨੮੮] ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਣ ਦੇ ਟੇਕ ਰੱਖਣ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ:--

੨- **ਅਵਰੁ ਨ ਅਉਖਧੁ ਤੰਤ ਨ ਮੰਤਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣੁ ਕਿਲਵਿਖ ਹੰਤਾ ॥**
ਤੂੰ ਆਪਿ ਭੁਲਾਵਹਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ॥ ਤੂੰ ਆਪੇ ਰਾਖਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੪ ॥
ਰੋਗੁ ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਮਨਿ ਦੂਜਾ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਭਰਮਿ ਜਪਹਿ ਜਪੁ ਦੂਜਾ ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਗੁਰ ਦਰਸ ਨ ਦੇਖਹਿ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਨਮੁ ਕਿ ਲੇਖਹਿ ॥ ੫ ॥[੪੧੬]--੯

ਅਰਥ :- (ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਮੋਹ ਜਿਹੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਰੂ ਨਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਸੀਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ **। ੪ ।** ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਦੂਜਾ (ਟੂਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ) ਜਾਪ ਹੀ ਜਪਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ) ਰੋਗ ਹੈ, ਭਟਕਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਥ ਹੈ, ਮੇਰ-ਤੇਰ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦ, ਉਹੋ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਭਾਵ, ਗੁਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪੀ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣ ਤੋ ਬਿਨਾਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ **। ੫ ।**

੩- **ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਅਉਖਧੁ ਪੁਨਹਚਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੁ ॥**
ਸਾਚਾ ਧਨੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ॥ ਦੁਤਰੁ ਤਰੇ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ੩ ॥[੧੮੪-੮੫]--੨੭--੯੬

ਪਦਅਰਥ :-ਤੰਤ੍ਰ=ਟੂਣਾ ਜਾਦੂ । ਅਉਖਧੁ=ਦਵਾਈ । ਪੁਨਹ=ਮੁੜ, ਪਿਛੋਂ । ਪੁਨਹਚਾਰੁ=ਪਾਪ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ, ਪ੍ਰਸਚਿਤ , [ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਪੁਨਹਚਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ--ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ **ਪੁਰਸ਼ਰਣ** ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਜ ਅੰਗ ਹਨ-(੧) ਜਪ, (੨) ਹੋਮ, (੩) ਤਰਪਣ, (੪) ਅਭਿਖੇਕ (ਭਾਵ, ਛਿੜਕਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ, ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਸਮੇ ਕੱਖਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜਲ ਛਿੜਕਣ ਦੀ ਰਸਮ । ੨--ਅੰਮ੍ਰਿਤਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਿੜਕਣਾ), (੫) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੋਜਨ] ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰ--ਜਿੰਦ ਦਾ ਆਸਰਾ । ਰੰਗਿ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ । ਦੁਤਰੁ--ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਕਠਨ ਹੋਵੇ । ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗਿ--ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ।੩।

੪- **ਅਉਖਧ ਕੋਟਿ ਸਿਮਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਭਜੀਐ ਭਗਵੰਤ ॥**
ਰੋਗ ਸੋਗ ਮਿਟੇ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਏ ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਪੂਰਨ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥[੮੬੬]-੧੩--੧੫

ਅਰਥ :- ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦਵਾਈਆਂ (ਦੇ ਬਰਾਬਰ) ਹੈ । ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ (ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ) ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਚਿੰਤਾ-ਫ਼ਿਕਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ-ਮੰਗੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।

੫- **ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੇ ਜਮ ਕੀ ਕਾਣਿ ॥ ਪਰ ਘਰੁ ਜੋਹੈ ਹਾਣੇ ਹਾਣਿ ॥**
ਮਨਮੁਖਿ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਬੇਬਾਣਿ ॥ ਵੇਮਾਰਗਿ ਮੂਸੈ ਮੰਤ੍ਰਿ ਮਸਾਣਿ ॥
ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲਵੈ ਕੁਬਾਣਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਜਾਣਿ ॥ ੨੬ ॥[੯੪੧]

ਅਰਥ:- ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ) ਖੁੰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਮ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਾਇਆ ਘਰ ਤੱਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ । ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨੋਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਇਉਂ ਠਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਸਾਣ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਭੈੜੇ ਪਾਸੇ ਪਿਆ ਹੈ । ਮਨਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਰਬਚਨ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜਾਣੋ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੨੬ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ, ਅਜੇਹੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਕਾਲਪੁਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

੬- **ਇਹੀ ਅਚਾਰ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ॥** ੧=ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣਾ ।
ਜੋ ਇਹੁ <u>ਮੰਤ੍ਰੁ ਕਮਾਵੈ</u>[1] ਨਾਨਕ ਸੋ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੩ ॥ [੩੭੭]-੨੮

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ !) ਏਹੀ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਤੇਰਾ ਨਿਤ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿਰ-ਮੱਥੇ ਤੇ ਮੰਨ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ) ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਨਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।

੨

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ

ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਪਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼, ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ, ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਰਹਿਣੀ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਆਦਿ ਲਿਖੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾ **ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ** ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ **ਮੂਲ-ਮੰਤ੍ਰ** ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਖਰੜੇ ਦੇ ੨੫ ਸਫ਼ੇ ਤੇ (ਢ) ਪੈਰੇ ਵਿਚ ਇਉ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ--ਉਪ੍ਰੰਤ ਪੰਜੇ ਪਿਆਰੇ ਰਲ ਕੇ ਇਕੋ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ
ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸ ਕੇ **ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ** ਸੁਣਾਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਾਉਣ:--**<u>੧ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥</u>** ਅੰਕਿਤ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪਿ ਹਉਮੈ ਖੋਈ ॥ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਆਪਿ ਹੈ ਗੁਣ ਗੁਣੀ ਪਰੋਈ ॥ ੨ ॥ (ਵਾ ੧੩)

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ--**ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ**--**ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ**---**ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ** ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :--
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵੇਲੇ ਜੋ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਹੈ ।

੧ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । (ਸਫ਼ਾ ੩੭੮) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੯੬੧ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ---ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਜੜ ੴਅੰਕਾਰ । ੨-- ਸਿੱਖ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ੧ ੴ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ **ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥** (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ, **੧ੴ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ** ਤੱਕ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ੩੩ ਵਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤੋਂ ਅੱਗੇ **ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ** ਤਾਂਈ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਪਰਚਾਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੧੯੭੮ ਤੋਂ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੀ ਟਕਸਾਲੀ ਡੇਰੇ ਦਾ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ਼ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਹੈ । ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ--**ਗੁਰਮਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ**-- ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ **ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ** ਅਥਵਾ **ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ** ਆਦਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ **ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ, ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ** ਵਾਂਲਾ **ਕਰਮ ਕਾਂਢੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਚੇਚੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ** ਕਰਾਮਾਤੀ-ਮੰਤ੍ਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ, ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ **ਹੈ** । ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰਹੇਗੀ:--

ਪੁਸਤਕ ਦੇ **੧੨੧ ਸਫ਼ੇ** ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇ ਬਟਾਲੇ ਵਿਖੇ ਅੱਗ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਫੇਰੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ **੧ੴ** ਤੋਂ **ਪ੍ਰਸਾਦਿ** ਤਾਈਂ ਬਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਫੇਰੇ ਲਏ ਸਨ । ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ (ਲਿਖਾਰੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ) **ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ**---ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ (ਸੂਰਜ) ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ **੨੨੫** ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖਆ ਹੈ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਲੋਧੀ ਤੋਂ ਵਈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੱਚ ਖੰਡ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ, ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਉਹ--**੧ ੴ** ਤੋਂ **ਪ੍ਰਸਾਦਿ** ਤੱਕ **ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ** ਹੀ ਸੀ । ਅਗੇ ਸੰਤ ਜੀ ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ---ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ--**ਜਪ** ॥ **ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ** ॥ **ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ** ॥ ਉਚਾਰਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ **ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਣ ਗੇ ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ । ਇਸ ਸਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸਾਰਾ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰਿਆ, ਆਸਾ ਗੁਜਰੀ ਰਾਗ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ " ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ " ਹੈ** ॥ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ--**ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਇਹ ਨਾਮ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ।

ਇਹ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ:--

(੧) ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਥ ਰਤਨ ਵਿਦਿਆ ਮਰਤੰਡ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਟਕਸਾਲੀ ਵਿਦਆਲੇ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਜੀ ਨੇ, ਜਿਸ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ (ਬਾਣੀ) ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਦੁਆਲੇ ਫੇਰੇ ਲੈਂਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਫਿਰ ਕਰੀਬ ੧੦ ਸਾਲ ਉਪਰੰਤ ਉਹੀ **ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ** ਅਕਾਲਪਰਖ ਜੀ ਆਪਣੇ ਦੈਵੀ ਚੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਦੀਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਦਰਸਾਉਣ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਮੰਤਵ ਹੈ ? ਕੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਉਚਾਰੀ ਬਾਣੀ ਚੁਰਾ ਕੇ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ? ਕੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜੀ ਆਪ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੀਖਿਆ ਦੇਣੀ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ?

(੨) ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਉਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸੇ ਚੇਲੇ ਨੇ ਕਰੀਬ ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ?

(੩) ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰੀਬ ੩੦ ਸਾਲ ਨਿਗੁਰੇ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ? ਕੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ? ਕੀ ਉਹ ਧੁਰੋਂ ਗੁਰੂ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ ?

(੪) ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸੀ । ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਰਚਨਾਂ ਨੂੰ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ* ?

(੫) ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ-- **ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਆ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਕਤਿ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।** ਫਿਰ ਕੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਵੀ ਜਿਤਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਵਾ ਲਿਆ ? ਜਾਂ ਕੀ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਪਰਤੀਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮਨਘੜਤ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ?

[* F00t note--ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਚਿੱਠੀ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੰਤ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਸੀ ਉਹ ਪੁਸਤਕ " ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ " ਵਿਚਾਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ]

੨੨੫ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ **੩੦ ਸਫੇ** ਹੀ ਅੱਗੇ, **੨੫੬ ਸਫ਼ੇ** ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ--" **ਗੁਮਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰ** "--ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਉਚੇਚਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ **ਸੰਤ ਰੇਣ** ਆਦਿ ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੋਲ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਆਉਣ ਦੀ, ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ----ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਤਿਸ਼ਹ ਜੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਰਸਦ ਪੁਚਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਰੇਣ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਪਰੇਮ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਪੰਥ ਨਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ **ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ, ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਜੀ । ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ--" **ਵਾਹਿਗੁਰੂ** "--ਹੈ ਅਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ--" **੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ । ਜਪੁ ॥ ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥** " ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਅਤੇ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਜੇ ਪੁਛਿਆ ਨਹੀਂ ਪੁਛ ਕੇ ਦੱਸਾਂਗੇ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੂਜੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ--ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਜੋ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਕਿਹੜਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾੜੀਆਂ ਤੇ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾੜੀਆਂ ਤਰਤੀਬ ਵਾ ਲਿਖਵਾਈਆਂ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਸਾਡਾ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਹੈ "। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ, ਕੀ ਕਦੇ, ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ) ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ?--

(੧) ਇਕ ਥਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਪੁ (ਜੀ ਸਾਹਿਬ) ਸਚ ਖੰਡ ਵਿਖੇ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਨਾਂ (Name) ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ । ਫਿਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਸਾਹਿਬ) ਵਿਖੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ **ਲਹਣਾ** (ਜੀ) ਤੋਂ **ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ** (ਜੀ) ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਭੰਡਰਾ ਸੌਂਪਣ ਲਗਿਆਂ ਨਿਤ ਸਵੇਰੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨੀ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸਾਖੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ? ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਕਿ ਜਾਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ?

(੨) ਜੇ ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ **ਸੰਤ ਰੇਣ** ਆਦਿ ਕਰਤਾਪੁਰ ਆ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ? ਕੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਾ ਅਥਵਾ ਧੁਰੋਂ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ, ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ **ਸੰਤ ਰੇਣ** ਜੀ ਹਨ ?

(੩) ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਮੰਗ, ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਫਿਰਕਿਆਂ ਅਥਵਾ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਥਿਤ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ **ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ, ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ, ਅਥਵਾ ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ (ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ) ਬਿੱਪ੍ਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਬਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਹੇਠ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ **ਮੰਤ੍ਰ** ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ।

(੪) ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਯੋਗੀ, ਸੰਤ ਸੂਰਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਂਗ, ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ **ਬਾਣੀ** ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ **ਸ਼ਬਦ** ਨੂੰ **ਮੰਤ੍ਰ** ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ? ਇਸ ਦੂਸ਼ਨ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਣ ਵਾਸਤੇ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ-ਬਾਣਾ ਪਾ ਕੇ ਨਿਰੋਲ ਝੂਠ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ ਠੀਕ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਜੋਗ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ ਸਾਢੇ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਹੀ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਛੇੜ ਛਾੜ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬਚੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਭਾਂਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਿਆ । ਸੋ ਆਉ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣੀਏ:--

੭- **ਦੁਖੁ ਕਲੇਸੁ ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ਗੁਰ ਮੰਤੁ ਹਿਰਦੈ ਹੋਇ ॥**
ਕੋਟਿ ਜਤਨਾ ਕਰਿ ਰਹੇ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਰਿਓ ਨਾ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥[੫੧]-੨੪-੯੪

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਾ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼ ਜਾਂ ਡਰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਕ੍ਰੋੜਾਂ (ਹੋਰ ਹੋਰ) ਜਤਨ ਕਰ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ (ਦੀ ਸਰਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ) ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ। ੨।

ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ " ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ " ਹੈ। ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ, " ਕਰਾਮਾਤੀ ਮੰਤ੍ਰ " ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਬਹਿਣਾ ਬਿੱਪ੍ਰ-ਵਾਦ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਮਤਿ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਉਪਦੇਸ਼, ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ (ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨ) ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਤੇ, ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਘਾਤਕ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੮- **ਸਚ ਬਿਨੁ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥**
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥[੧੦੪੦]-੩-੨੦

ਅਰਥ:--ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸੰਤੋਖ (ਦਾ ਆਤਮਕ ਗੁਣ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਜੋ ਸਭ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸਭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈ। (ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੫।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਉ ਹੁੰਨ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਤਿ ਸਮਝੀਏ:--

੯- **ਕਾਜਰ ਕੋਠ ਮਹਿ ਭਈ ਨ ਕਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਬਰਨੁ[1] ਬਨਿਓ ਰੀ ॥** ੧= ਰੰਗ।
ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਗੁਰ ਹਿਰਦੈ ਬਸਿਓ ਅਚਰਜ ਨਾਮੁ ਸੁਨਿਓ ਰੀ ॥ ੩ ॥[੩੮੪]-੧੨--੫੧

ਅਰਥ:--ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ (ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪੀ) ਬੜਾ ਬਲੀ ਮੰਤ੍ਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਸਚਰਜ (ਤਾਕਤ ਵਾਲੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦੀ ਹਾਂ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ) ਕੱਜਲ-ਭਰੀ ਕੋਠੜੀ (ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ) ਮੈਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ (ਕਾਲਖ ਨਾਲ) ਕਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਮੇਰਾ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਰੰਗ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੩।

੧੦- **ਸੁਨਤ ਜਪਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਸੁ ਤਾ ਕੀ ਦੂਰਿ ਬਲਾਈ ॥**
ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਾਨਕੁ ਕਥੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ੪ ॥[੮੧੪]-੨੩-੫੩

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਨਾਨਕ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ (ਮੰਤ੍ਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਦਿਆਂ ਤੇ ਜਪਦਿਆਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਰੇਕ ਬਲਾ (ਬਿਪਤਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੪।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੁਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਕੋਈ ਡੇਰਾਦਾਰ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ, ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਜੇਹੇ ਬਚਨ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਿਤ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

੧੧- **ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਮਨੁ ਨਿਹਚਲੁ ਥੀਆ ॥ ੩ ॥**[੩੮੭]-੧੪-੬੫

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁੱਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਲਿਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ) ਡੋਲਣੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩।

੧੨- **ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੀਓ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਇਹ ਆਸਰ ਪੂਰਨ ਭਏ ਕਾਮ ॥ ੨ ॥**[੧੯੬]--੮੧--੧੫੦

ਅਰਥ:--(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ੨।

੧੩- **ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸ੍ਯ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ॥**
ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ, ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥ ੩੩ ॥[੧੩੫੬]

ਅਰਥ:--ਜਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ **ਉਪਦੇਸ਼** ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਭੈੜੀ ਬੁਧਿ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰ-ਯੋਗ ਹੈ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਕੁੱਤੇ ਸੂਰ ਖੋਤੇ ਕਾਂ ਸੱਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

੧੪- **ਮੰਤ੍ਰੰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਾਮੰ ਧ੍ਯਾਨੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੂਰਨਹ ॥**
ਗ੍ਯਾਨੰ ਸਮ ਦੁਖ ਸੁਖੰ ਜੁਗਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਵੈਰਣਹ ॥. . . . ੪੦ ॥ [੧੩੫੭]

[ਇਸ ਪੂਰੇ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਸੰਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ]

ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ, ਉਪਦੇਸ਼, ਦੀਖਿਆ, ਸਿਖਿਆ ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕੇਵਲ ਸੁਣ ਲੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਚਨਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਉਹ ਫਲ ਕੇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ? ਆਉ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਕੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲਈਏ:--

੧੫- **ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ** ਮੋਹਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥ ੧ ॥
ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨਿ ਧਿਆਇਓ ਮੋਹਿ ਨਾਉ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਮੋਹਿ ਮਿਲਿਆ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨਿ ਸੁਣਿ ਰਸਨ ਵਖਾਣੀ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ੨ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮਿਟਿਆ ਮੇਰਾ ਆਪੁ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਇਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੩ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮਿਟਿਆ ਮੇਰਾ ਭਰਮ ॥ **ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਪੇਖਿਓ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ** ॥ ੪ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਕੀਨੋ ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰਿਆ ਸਭੁ ਲੋਗੁ ॥ ੫ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮੇਰੇ ਕਾਰਜ ਸਿਧਿ ॥ **ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਪਾਇਆ ਨਉ ਨਿਧਿ** ॥ ੬ ॥

ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਕੀਨੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸਾ ॥ ੭ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਜਾਗਿਆ ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਭੇਟਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ੮ ॥ [੨੩੯]-੮

ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਉਚੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣੀਦਾ ਹੈ:--

੧੬- **ਸਾਧੂ ਕੀ ਮਨ ਓਟ ਗਹੁ, ਉਕਤਿ ਸਿਆਨਪ ਤਿਆਗੁ ॥**
ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਜਿਹ ਮਨਿ ਬਸੈ ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ॥ ੧ ॥[੨੬੦]-ਵਾ-੪੮

੧੭- **ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਦੀਖਿਆ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ ਤਿਸੁ ਸਾਚੁ ਪਰੀਖਿਆ ॥....੬ ॥** [੨੯੩]--੨੨

ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ, ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸਾ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਬਣਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ ਹੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਭੂ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ:--

੧੮- **ਏ ਮਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣਿ, ਹਰਿ ਪਾਵਹਿ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥**
ਹਰਿ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਗੁਮਾਨੁ ॥... ੨ ॥[੫੧੧] ਵਾ--੯

ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਡੇਰ-ਦਾਰ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਭ, ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਏਜੰਟ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਣ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ, ਇਸ ਗੁਰੁ-ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਕਾ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:--

੧੯- **ਵਾੜੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਖਸਮੁ ਸਮਾਲਿਆ ॥**
ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਦੀਆ ਇਨ੍ਹੀ ਨੇਤ੍ਰੀ ਜਗਤੁ ਨਿਹਾਲਿਆ ॥
ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੇ ਲਗੇ ਡੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਬੋਹਿਥਾ,
ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਆ ॥ ੧੩ ॥[੪੭੦]

ਅਰਥ:--ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਮਾਨੋਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਚਿਤ ਜੋੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ ਹਨ । (ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ) ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੧੩ ।

ਜਿਸ ਮਨੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ:-

੨੦- **ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜੋ ਜਨੁ ਜਪੈ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦ ਜਾਗੈ ॥**
ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਨਹ ਜੋਹਈ ਤਿਤੁ ਚਾਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੮੧੭-੧੮]-੪-੬੮

ਅਰਥ:--ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ ਉਸ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਭਾਵ, ਪਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ।

ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ :--

੨੧- **ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਜੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਇਸਟ ਇਸਟ ਇਸਟੇ ॥ ਨਮੋ ਤੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੰ ॥੫੭ ॥**

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੱਭ ਤੋ ਵੱਡਾ ਮੰਤ੍ਰ, ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ(ਪੂਜਣ ਜੋਗ) ਦੇਵਤਾ ਹੈਂ

੨੨- **ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਿਆਨੰ ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਤਾਨੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੰਤ੍ਰੰ ॥**੭੦ ॥
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥ ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੇ ਨਮੋ ਧਿਆਨ ਧਿਆਨੇ ॥੧੮੬ ॥

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਜਗਤ ਰੂਪ ਵਡੇ ਖਿਲਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, । ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧਨ ਹੈ । ੭੦ । ਹੇ ਪੈਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਨ ਜੋਗ, ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਗਿਆਨ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਠਨ ਤਪ, ਗਿਆਨ, ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਹੈ)

ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੧੯੫]-੮੦-੧੪੯(੩)	੨= [੩੮੬]-੧੧-੬੨(੪)	੩=[੪੭੬]-੫(੨)	੪=[੮੬੭]-੧੪-੧੬(੩)	੫=[੬੧੩]-੧(੬)	੬=[੪੧੬]-੯(੪)
੭=[੧੨੦੯]-੨-੨੫(੧)	੮=[੧੩੮੪]-੧੨੭	੯=[੯੭੮]-੨(੨)	੧੦=[੧੧੫੦]-੩੫-੪੮(੧)	੧੧=[੧੮੪]-੨੬-੯੫(੩)	੧੨=[੨੮੭]-੧੮(੪)
੧੩=[੩੮੬]-੨੮(੩)	**੧੪=[੩੮੪]-੧੨-੫੧(੪**)	੧੫=[੮੬੪]-੭-੯(੩)	੧੬=[੧੧੬੨]-੧(੮)	੧੭=[੫੨੧]-ਵਾ-੧੩	੧੮=[੯੭੧]-੯(੮)
੧੯=੧੩੮੯]-੧੦(੯)	੨੦=[੧੧੩੬]-੨(੩)	੨੧=[੧੨੦੮]-੧-੨੦(੨)	੨੨=[੧੧੭੯]-੭-੩੭(੫)	੨੩=[੨੯੧]-੨੧(੫)	

੨੩ - **ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਜਨ ਵਸਗਤਿ ਕੀਨੇ ਰਾਮ ॥ ਆਪਨੜਾ ਮਨੁ**
ਆਗੈ ਧਰਿਆ ਸਰਬਸੁ ਠਾਕੁਰਿ ਦੀਨੇ ਰਾਮ । ਕਰਿ ਆਪਨੀ ਦਾਸੀ ਮਿਟੀ ਉਦਾਸੀ ਹਰਿ
ਮੰਦਰਿ ਥਿਤਿ ਪਾਈ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਵਿਛੁੜਿ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਈ ॥

ਸਾ ਵਡਭਾਗਣਿ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਚੀਨ੍ਹੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਰਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ
ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਰਸਿ ਭੀਨੇ । ੨ । [੭੮੨]-੫-੮

੩

ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ " ਉਪਦੇਸ਼ " ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਸਾਂ ਸਮਝੀ ਹੈ । ਹੁਣ " ਉਪਦੇਸ਼ ' ਪਦ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕਰਾਮਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਆਚਰਨਕ ਉੱਚਤਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਅਜੇਹੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਇਆਲਤਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ:--

੨੪- **ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥**
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥[੩੦੬]-ਵਾ-੧੧

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਵੀ ਉਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂਛ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਆਉ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਤਵ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ :--

੨੫- **ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਸੁਖੁ ਸਾਚਾ ਏਹੁ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਮਨੈ ਮਹਿ ਲੇਹੁ ॥**
ਜਾ ਕਉ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋ ਧੰਨੁ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ੪ ॥[੧੭੮]-੭-੭੬

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਭਾਈ !) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖ, ਇਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ, ਤੇ, ਸਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੁਖ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਧੰਨ ਹੈ । ੪ ।

੨੬- **ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ ਕਰਿ ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਹਰਿ ਅਵਰਿ ਜੰਜਾਲ ਤੇਰੈ ਕਾਹੂ ਨ ਕਾਮ ਜੀਉ ॥**
ਜੀਵਨ ਦੇਵਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੇਵਾ ਇਹੁ ਉਪਦੇਸੁ ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਨਾ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥[੬੭੮]--੧--੨੯

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਨ ! ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਰਿ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ) ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਜਹਾਜ਼ ਹੈ । (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜੰਜਾਲ ਤੇਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਣੇ । ਪ੍ਰਕਾਸ਼--ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਹੀ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਹੈ--ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ **। ੧ ।** (ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਮੁਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ)

੨੭- **ਮਨ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਆਰਾਧਿ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਿ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕਾ**
ਸਭ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ ਜਮਾਣੀ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਹੋਆ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸੇ ਲਾਗੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ੩ ॥[੬੦੮]-੧

੨੮- **ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੋ ਕਉ ਦੀਆ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਹਰਿ ਕਾ ਦੇਸੁ ॥**
ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੀ ਸੁ ਤੇਰਾ ਤਾਣੁ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਓਟ ਤੂੰ ਹੈ ਦੀਬਾਣੁ ॥ ੨ ॥[੩੭੧]-੫

ਅਰਥ:--ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿਝੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਥਾਂ ਹੈ ॥ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਓਟ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ । ੨ ।

੨੯- **ਮਹਾ ਗੰਭੀਰ ਪਤ੍ਰ ਪਾਤਾਲਾ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੁਆਇਆ ॥**
ਉਪਦੇਸ ਗੁਰੂ ਮਮ ਪੁਨਹਿ ਨ ਗਰਭੰ ਬਿਖੁ ਤਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਆਇਆ ॥ ੮ ॥[੫੦੩]-੧

ਅਰਥ:--ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਵਡ਼ੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਪਾਤਾਲ (ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਸ ਪਾਰਜਾਤ-ਪ੍ਰਭੂ) ਤੇ ਪੱਤਰ (ਪਸਾਰਾ) ਹਨ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ-ਅੰਮਿਰਤ ਪੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾਂ ਜ਼ਹਰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਰਭ-ਵਾਸ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ੮ ।

੩੦- **ਗੁਰਸਿਖ ਹਰਿ ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਗਾਵਹੁ ਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਜਪਣੇ ॥**
ਜੋ ਉਪਦੇਸ ਸੁਣੇ ਗੁਰ ਕੇਰਾ ਸੋ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ਹਰਿ ਸੁਖ ਘਣੇ ॥ ੨ ॥[੧੧੩੫]-੩-੭

੪

ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਈ

ਸਾਧ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ (ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਏ, ਨਿਰਮਲੇ, ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਇਸ ਟੋਲੇ ਦੇ ਕਥਿਤ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕੇ ਬਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਰਚਾਰਕ ') ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਮ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਅਰਥ, " ਜਾਪ ', ' ਅਭਿਆਸ ', ਅਥਵਾ " ਰਟਨ " ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਣ ਥਾਪ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਥਵਾ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਈ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਜਾਪ ਤੋਂ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਰਟਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਕੇਵਲ ਮਾਤਰ ਆਸ਼ਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਚਰਨ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁੱਚੀ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਹ ਵਡਮੁੱਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਠੀਕ ਭਾਵ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਰਟਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਫੋਕਾ ਜਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਡੇਰੇ ਆ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿੱਥ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੩੧- **. . ਜਾ ਤੂੰ ਤੁਸਹਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਕਮਾਹਿ ॥**
ਜਾ ਤੂੰ ਤੁਸਹਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤਾ ਨਾਨਕ ਸਚਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥[੫੧੮]-ਵਾ-੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਤੂੰ ਤੁੱਠ ਪਏਂ ਤਾਂ (ਜੀਵ) ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰਨ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੀਵ ਸੱਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧ ।

੩੨- **ਉਤਮ ਸਲੋਕ ਸਾਧ ਕੇ ਬਚਨ ॥ ਅਮੁਲੀਕ ਲਾਲ ਏਹਿ ਰਤਨ ॥**
ਸੁਨਤ ਕਮਾਵਤ ਹੋਤ ਉਧਾਰ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਲੋਕਹ ਨਿਸਤਾਰ ॥ ... ॥ ੩ ॥ [੨੯੫]-੨੪

ਅਰਥ:--ਸਾਧ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਬਚਨ (ਰੂਪੀ ਉਪਦੇਸ਼) ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ , ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਹਨ, ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਹਨ । (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼) ਸੁਣਿਆਂ ਅਤੇ ਕਮਾਇਆਂ (ਭਾਵ, ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਇਆਂ) ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਉਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਆਪ ਤਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੩੩- **ਉਧਰਹਿ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿ ਏਕੰਕਾਰ ॥**
ਆਪਿ ਕਮਾਉ ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹਿਰਦੈ ਪਰਵੇਸ ॥ ੩ ॥ [੧੮੫]-੨੮-੯੭

੫
ਸਤਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿਐ ਬਿਨਸੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲ ॥

੩੪- **ਸਰਣਿ ਪਏ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣੇ ਗੁਰੁ ਹੋਆ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਸਤਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿਐ**
ਬਿਨਸੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲ ॥ ਅੰਦਰੁ ਲਗਾ ਰਾਮਨਾਮਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ੧ ॥[੪੮]-੧੬-੮੬

੩੫- **ਸੋ ਮੁਕਤਾ ਸੰਸਾਰਿ ਜਿ ਗੁਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਗਈ ਬਲਾਇ ਮਿਟੇ ਅੰਦੇਸਿਆ ॥**
ਤਿਸ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਜਗਤੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ॥ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਿਹਾਲੁ ਪਾਪਾ ਮੈਲੁ ਧੋਇ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ਓਥੈ ਜਾਪੀਐ ॥ ਮਨ ਕਉ ਹੋਇ ਸੰਤੋਖੁ ਭੁਖਾ ਧ੍ਰਾਪੀਐ ॥
ਜਿਸੁ ਘਟਿ ਵਸਿਆ ਨਾਉ ਤਿਸੁ ਬੰਧਨ ਕਾਟੀਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਾਟੀਐ ॥ ੫ ॥[੫੧੯]-ਵਾ-੫

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਜਨ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਬੰਦਾ ਵੀ ਓਥੇ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾਮ-ਧਨ ਖੱਟਿਆ ਹੈ । ੫ ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਹੁਮੁਲੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਆਉ ਗੁਰਦੇਵ ਦਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮੂਰਖਾਂ ਅਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ:--

੩੬- **ਹਰਿ ਬਿਅੰਤੁ ਹਉ ਮਿਤਿ ਕਰਿ ਵਰਨਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ ਹੋਇ ਕੈਸੋ ਰੇ ॥**
ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਮੈ ਮੂਰਖ ਦੇਹੁ ਉਪਦੇਸੋ ਰੇ ॥ ੩ ॥
ਮੈ ਮੂਰਖ ਕੀ ਕੇਤਕ ਬਾਤ ਹੈ ਕੋਟਿ ਪਰਾਧੀ ਤਰਿਆ ਰੇ ॥
ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸੁਣਿਆ ਪੇਖਿਆ ਸੇ ਫਿਰਿ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ ॥ ੪ ॥[੬੧੨]-੨-੧੩

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਦ-ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕੀਹ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ? ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਵੇ । **੩** । ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਨੂੰ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘਾਣਾ (ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ) ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ (ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਤਾਂ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪੀ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼) ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜ ਕਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ । **੪** । (ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ)

੩੭- **ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨਸਿਓ ਸਗਲ ਸੰਤਾਪੁ ॥**
ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਪੇਖਿ ਸਮਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਸਗਲ ਸੰਭਾਖਨ ਜਾਪੁ ॥ ੧ ॥[੧੨੧੭]-੪੬-੬੯

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ (ਸਭਨਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤਿ) ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਹੈ

੬
ਅਵਰੁ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ ॥

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਦੇ ਰਸਤਾ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ, ਰੱਬ ਬੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ । ਆਪਣਾ ਕਹਿਆ ਆਪ ਕਮਾਉਂਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਦਾ ਹੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮਾਤਮਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਅੰਦਰ ਦੇ ਖੋਟੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ :--

੩੮- **ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥ ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ ॥ ਜਾਨਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਬੀਨ ॥**
ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਨ ਕਾਹੂ ਭੀਨ ॥ ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ ॥ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ ॥.... ੭ ॥[੨੬੯]-੫

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਆਪਣੇ ਉਸ ਕਹੇ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

੩੯- **ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗਤਿ ਬਹੁ ਕਰਤਾ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥**
ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਤੁ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਨੈ ॥
ਨਾਂਗਾ ਆਇਆ ਨਾਂਗੋ ਜਾਸੀ ਜਿਉ ਹਸਤੀ ਖਾਕੁ ਛਾਨੈ ॥ ੩ ॥ [੩੭੯]-੧-੩੮

ਅਰਥ:--ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ) ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ) ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਾ ਪਾਏ, ਜੇ ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਤਾਂ (ਧਰਮ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣਾ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾ ਬਣਾਏ, ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਿਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨ ਸਮਝੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਏਥੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਹੀ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਵਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਵਿਆਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ (ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ) ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਨਾ ਬਨਾਉਣਾ ਪਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮੀ ਬਣਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਪਾਣੀ ਛਕਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨੇ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ, ਜਪ ਤਪ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾਪ ਕਰਵਾਉਣੇ ਆਦਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਨਿਸਫਲ ਹੈ ।

੪੦- **ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ, ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੁ ॥**
ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ, ਖਾਯਾ ਘਰ ਕਾ ਖੇਤੁ ॥ ੯੮ ॥[੧੩੬੯]

ਅਰਥ:--ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰਾ ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਮੱਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਜੇਹੇ (ਧਰਮ-ਆਗੂ) ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਰਾਸ-ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਜਾ ਜਤਨ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲਾ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣਾ, ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਬ੍ਰਾਹਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:---

੪੧- **ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਘਨੇਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਖਿਆ ਉਤਰੀ ਘੇਰੇ ॥**
ਅਵਰ ਉਪਦਸੈ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਐਸਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਕਹੀ ਨ ਸੀਝੈ ॥ ੩ ॥ [੩੭੨]-੮

ਅਰਥ:--ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਘੇਰ ਕੇ ਡੇਰਾ ਪਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ ਪਰ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ) ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ (ਧਰਮ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ (ਉਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੁਝ) ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਜੇਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ) ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਫ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ੩ ।

੪੨- **ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਤਾ ਟੀਕਾ ਸਹਿਤ ॥ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨਹੀ ਪੂਰਨ ਰਹਤ ॥**
ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਕਰਿ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥ ਅਪਨਾ ਕਹਿਆ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥[੮੮੭]-੬-੧੭

ਅਰਥ:--(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ) ਮੂੰਹੋਂ ਤਾਂ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬੇਦਾਗ਼ ਹੈ, ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਇਸ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ)

੭
ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਨਿਸਫਲ

੪੩- **ਭਰਮੇ ਭਾਹਿ ਨ ਵਿਝਵੈ ਜੇ ਭਵੈ ਦਿਸੰਤਰ ਦੇਸੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਵੇਸੁ ॥ ਹੋਰੁ ਕਿਤੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ ॥੧॥ ਮਨ ਰੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੨੨]-੨੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਨ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ) ਅੱਗ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕੀਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਡਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਵਡਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ--ਇਹ ਲਾਕਚ ਮੁੱਖਾਂ ਮੈਂ ਵਡਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ--ਇਹ ਲਾਲਚ ਮੁੱਕਾ ਲਈਦਾ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** (ਗੁਰੂ ਸੀ ਸਰਨ ਛੱਡ ਕੇ) ਜੇ ਮਨੁੱਖ (ਸੰਨਿਆਸ-ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ) ਦੇਸ

ਦੇਸ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰੇ (ਥਾਂ ਥਾਂ) ਭਟਕਣ ਨਾਲ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ) ਅੱਗ ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਅੰਦਰੋਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ, ਅਜੇਹਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰ-ਜੋਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।੧।

ਏਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ--

੪੪- **ਮਨ ਰੇ ਗਹਿਓ ਨ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਕਹਾ ਭਇਓ ਜਉ ਮੂਡੁ ਮੁਡਾਇਓ ਭਗਵਉ ਕੀਨੋ ਭੇਸੁ ॥ ੧ ॥**[੬੩੩]-੧੦

ਸੁਤਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਉਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਭਗਤੀ ਹੈ:--

੪੫- **ਜੋਗੁ ਨ ਭਗਵੀ ਕਪੜੀ ਜੋਗੁ ਨ ਮੈਲੇ ਵੇਸਿ ॥**
ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਜੋਗੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ॥ ੬੪ ॥[੧੪੨੧]

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਉਣਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਸੋ ਆਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਸੁਆਰਨ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗੀਏ:--

੪੬- **ਕਾਇਆ ਨਗਰ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਊਤਮੁ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਉਪਦੇਸੁ ਜਨ ਕਰਹੁ ॥**
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਫਲ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਅਹੁ ॥ ੨ ॥[੮੦੦]-੪

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਹੈ--

੪੭- **ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮੋਹਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਧਿਆਇਓ ਮੋਹਿ ਨਾਉ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਮੋਹਿ ਮਿਲਿਆ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਸੁਣਿ ਰਸਨ ਵਖਾਣੀ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮਿਟਿਆ ਮੇਰਾ ਆਪੁ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਇਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥੩॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮਿਟਿਆ ਮੇਰਾ ਭਰਮ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਪੇਖਿਓ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਕੀਨੋ ਰਾਜ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰਿਆ ਸਭੁ ਲੋਗੁ ॥੫॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮੇਰੇ ਕਾਰਜ ਸਿਧਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਪਾਇਆ ਨਾਉ ਨਿਧਿ ॥ ੬ ॥ ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਕੀਨੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸਾ ॥ ੭ ॥**[੨੩੯]-੮

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ ਅਥਵਾ ਜੀਵ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਮੰਤ੍ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਲਾਭ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ ।

ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਮਨ ਰਾਖਹੁ ਇਕ ਠਾਈ ॥ ੮ ॥[੯੦੯]

੮

" ਉਪਦੇਸ਼ " ਪਦ ਦਾ ਹੋਰ ਅਰਥ

ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ' ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ " ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । " ਉਪਦੇਸ਼ " ਲਫ਼ਜ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--ਸਿਖਿਆ ਨਸੀਹਤ । ੨ ਹਿਤ ਕੀ ਬਾਤ । ੩ ਗੁਰਦੀਖਿਆ,(ਦੀਕ੍ਸ਼ਾ) । ੪ ਦੇਸ਼ਾਂਤ੍ਰਗਤ ਦੇਸ਼, ਜੈਸੇ ਭਾਰਤ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਆਦਿਕ **" ਮੇਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ** ' (ਜਪੁ) । ਭਾਵ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਭੂਮੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹੈ । ਫਿਰ **" ਧੂ "** ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--ਕੰਬਾਉਣਾ, ਹਿਲਾਉਂਣਾ, ਤਯਾਗਣਾ, ਨਸ਼ਟ ਕਰਣਾ । ੨ ਧ੍ਰ, ਸੰਗਯਾ--" **ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ "** (ਜਪ) ਅਤੇ **ਧ੍ਰਵ** ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ--ਸਥਿਰ ਹੋਣਾ ਅਚੱਲ ਹੋਣਾ । " ਕੇਤੇ " ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਤਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੩੫ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚਲੀ ਤੁਕ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਭਾਗ--**ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ** ਦੇ ਅਰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਦਿ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਰਥ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ । ਪੂਰੀ ਤੁਕ ਹੈ--**ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਭੂਮੀ, ਮੇਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ ॥** ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ:--" (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਬੇਅੰਤ (ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਭੂਮੀਆਂ, ਭਾਵ,) ਧਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ, ਬੇਅੰਤ ਧ੍ਰੂ ਭਗਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ---ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਭੂਮੀਆਂ, ਕਿੰਨੇ ਸੁਮੇਰ, ਕਿੰਨੇ ਧ੍ਰੂਅ, (ਕਿੰਨੇ) ਉਪਦੇਸ਼ (ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਧ੍ਰੂਅ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ, ਭਾਵ, ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਹਨ) । ਸੰਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਜਨੀਸ਼ ਓਸ਼ੋ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਸੰਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰਜਨੀਸ਼ ਓਸ਼ੋ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਲਗ ਪਗ ਠੀਕ ਮੰਨੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ--ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਰਮ ਭੂਮੀਆਂ, ਕਿੰਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਵਤ, ਕਿੰਨੇ ਧ੍ਰਵ (ਧ੍ਰੂ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਧ੍ਰਵ, ਅਚੱਲ) ਕਿੰਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ (ਰਜਨੀਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਧ੍ਰੂ ਉਪਦੇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਅਚੱਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਖੰਡ ਕਿਹਾ ਹੈ) ।

ਉਪਦੇਸ਼ ਪਦ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਵਿਚ :--

੪੮- **ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਏਕੋ ਵੇਸ ਅਨੇਕ ॥ ੧ ॥**[੧੨]-੨

ਪਦ ਅਰਥ:--ਛਿਅ=ਛੇ । ਘਰ=ਸ਼ਾਸਤਰ [ਸਾਂਖ, ਨਿਆਇ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ, ਯੋਗ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ] ਗੁਰ--(ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ) ਕਰਤਾ [ਕਪਲ, ਗੋਤਮ, ਕਣਾਦ, ਪਤੰਜਲੀ, ਜੈਮਿਨੀ, ਵਿਆਸ] । ਉਪਦੇਸ=ਸਿਖਿਆ, ਸਿਧਾਂਤ । ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ=ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭੂ । ਏਕੋ=ਇੱਕ ਹੀ । ਵੇਸ=ਰੂਪ । ੧ ।

ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:---

੧= [੭] ਜਪੁ	੨=[੧੫੦]-ਵਾ-੨੭(੨)	੩=[੨੨]-੨੨(੧)	੪=[੪੮]-੧੬-੮੬(੧)	੫=[੫੧]-੨੫-੯੫(੨)	੬=[੯੨]-੨(੫)
੭=[੯੬]-੭(੪)	੮=[੧੮੫]-੨੮-੯੭(੩)	੯=[੨੦੧]-੧੦੯(੨)	੧੦=[੨੧੪]-੧-੧੫੮(੪)	੧੧=[੨੨੧]-੧(੫)	੧੨=[੨੫੩]-੧੫
੧੩=[੨੩੯]-੮(੮)	੧੪=[੨੬੦]-੪੮	੧੫=[੨੪੭]-੯(੪)	੧੬=[੨੮੨]-੧੪(੭)	੧੭=[੨੮੫]-੧੬(੭)	੧੮=[੩੦੮]-ਵਾ-੧੪
੧੯=[੩੭੯]-੧-੩੮(੩)	੨੦=[੪੧੦]-੪-੧੬੦(੧)	੨੧=[੪੩੫]-੧-੩(੧੩)	੨੨=[੫੮੬]-ਵਾ-੩(੨)	੨੩=[੬੨੪]-੧੨-੬੨(੨)	੨੪=[੬੬੯]-੫-੧੧(੨)
੨੫=[੭੨੭]-੩(੩)	੨੬=[੮੧੨]-੧੮-੪੮(੩)	੨੭=[੮੪੯]-ਵਾ-੧	੨੮=[੮੬੦]-੨(੪)	੨੯=[੮੬੩]-੪-੬(੨)	੩੦=[੮੭੮]-੨(੧)
੩੧=[੯੬੨]-ਵਾ-੧੨(੧)	੩੨=[੧੦੦੧]-੧-੧੦(੫)	੩੩=[੧੦੭੭]-੧-੬(੧੨)	੩੪=[੧੦੮੫]-੪-੧੩(੧੪)	੩੫=[੧੧੫੯]-੩-੧੧(੧)	੩੬=[੧੧੮੩]-੧੧(੨)
੩੭=[੧੨੦੦]੧-੭(੨)	੩੮=[੧੨੦੬]-੧੩(ਰਹਾ)	੩੯=[੧੨੩੦]-੮-੧੩੭(੨)	੪੦=[੧੨੩੦]-੪-੩-੧੩..(੧)	੪੧=[੬੧੪]-੯-੨੦(ਰਹ)	੪੨=[੮੩੫]-੫(੨)
੪੩=[੧੭੬]-੪-੭੩	੪੪=[੧੭੭]-੫-੭੪	੪੫=[੩੧੪]-ਵਾ-੨੫	੪੬=[੧੨੭੦]-੧-੧੯(ਰਹਾ)	੪੭=[੧੩੧੦]-੩(੫)	੪੮=[੧੩੪੭]-੧(੮)
੪੯=[੧੩੫੨]-੨(੨)	੫੦=[੧੩੫੨]-੩	੫੧=[੧੩੫੭]-੩੩	੫੨=[੧੩੬੯]-੯੮	੫੩=[੧੩੮੮]-ਸਵ-੭	੫੪=[੧੪੧੫]-੨੧
੫੫=[੧੪੨੫]-੭	੫੬=[੧੪੨੯]-੫੬				

੪੯- **ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਜਪੀਐ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਚਾ ॥**
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਤੁਟਹਿ ਸਭਿ ਬੰਧਨ ਇਹੁ ਭਰਮੁ ਮੋਹੁ ਪਰਜਾਲਣਾ ॥ ੧੨ ॥ [੧੦੭੭]-੧-੬

ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਖਿਆ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਏਹੀ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣਾ ਹੀ ਗੁਰ-ਭਗਤੀ, ਗੁਰ-ਸੇਵਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰ-ਸਿੱਖੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ, ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ, ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹੈ । **ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਸਿਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ।**

ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਹੈ । ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੱਛਿਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਹੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿਚਲੇ ਜੋਗੀਆਂ, ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂਆਂ ਅਥਵਾ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਅਥਵਾ ਮੱਠਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਬਣਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਵਿਧੀ, ਅਥਵਾ ਰਸਮ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਨੇ ਵੇਦਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਚੇਲੇ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਦੇਣਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰਾਉਣਾ, ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪਲਾਉਣੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਸਮੇ ਦੀ ਰਸਮ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਲੈਣ ਦੇ ਵੱਟੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਦੱਛਿਣਾ ਵਿਚ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਦਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤ੍ਰਾਂ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਕੋਲੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯਾ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦ੍ਰੋਪਦ ਦੀ ਹਾਰ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਦਛਿਣਾ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ । ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਡੰਬਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟਨੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਸੀ ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ **ਓਅੰ** ਹੈ । ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ ਦੀ ਉਪਜ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧ ਟੋਲਿਆਂ ਅਥਵਾਂ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ (ਗੁਪਤ) **ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ, ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ,** ਅਥਵਾ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ** ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨੂੰ ਉਚੇਚੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵਾਲਾ **ਮੰਤ੍ਰ** ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ । " ੧ " ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ " ਹਰਿਆ " ਸ਼ਬਦ ਤਾਂਈ ੧੪੩੦ ਪੰਨੇ ਸਾਰਾ ਹੀ ਇੱਕ ਸਾਰ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਮੁਚੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਤੁਕ ਦੇ (ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗ) ਕੀਤੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਨ ਇਛੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣਾ, ਮਨ ਮਤਿ ਹੈ, ਅਸਿਖੀ ਹੈ, ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ (ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ) ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ (ਲਫ਼ਜ਼) ਵਡਮੁੱਲੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਧੁਰੇ, ਉਸ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਕਰਦੀ ਦਿੱਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ **੧** ਨੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੀ ਜਿਨੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਨੇ ਏਡੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ {**ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੋ ਹੋਇ** ॥(੨੨੩--੭] ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ} ਇਸ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣ ਭਰੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਣ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਲੋੜਦੇ ਸਨ । ਨਿਰਭਉ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਨਿਰਵੈਰ ਹੋ ਜਾਏ । ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਲੈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਗੁਣ ਇਸ ੧੪ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਮੋ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਤੁੱਲਣਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ।

ਸਰਬ-ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇ ਸਮੇ ਸੇਧ ਪੱਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਤਾੜਨਾ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਗਈ । ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇਸ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰੇਦਾਰ-ਸਾਧ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਅਥਵਾ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਉਤੱਮਤਾਈ ਵਾਲੇ ਭੇਖ ਦੀ ਗਾਹਕੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਝੂਠੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਚਾਰਨਾਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਉਸ ਅਕਾਰ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ **ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍** ਅਤੇ **ਮਾਲਾ ਮੰਤ੍** ਨਾਮ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ । ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਢੰਗ ਵਾਲੇ ਗੁਪਤ ਗੁਰਮੰਤ੍ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦੇਣ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੇ । ਵੇਦਕ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਕਰਮ-ਕਪਾਟ ਭੰਨ ਤੋੜ ਕੇ ਬੰਧਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਵੀ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਥਾਪ ਦਿੱਤੇ । ਫੋਕੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਇਸ ਪਖੰਡੀ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਲੋੜਾ ਸਮਝ ਲਿਆ:--

੫੦- **ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨ, ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥**
ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥[੯੬੪]-ਵਾ--੧੫

ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਧੂ ਪਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਾਬਾਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਅਤੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ ਦਿੱਤਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਕੰਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ । ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਭਰਮ ਦੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਮੋਟੀ ਚਾਦਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਨੇ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਏਸੇ ਹੀ ਨਿਆਰੀ ਮਹਾਂਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ (ਉਪ੍ਰੋਕਿਤ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਵਿਚ) ਸਦਕੇ ਵਾਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਸ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਭ-ਗੁਣ ਕੱਢ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਬੇਪਰਤੀਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਬੀੜ: ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸੱਧਰ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ?

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਥ ਰਤਨ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ੨੮੦ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨਾਂ ਵੱਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਇਆ--(੧) **ਜੈ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਤੈਸੋ ਹੋਵੈ ॥** (੪੧੧) (੨) **ਜੇਹਾ ਸੇਵੇ ਤੇਹੋ ਹੋਵੈ ਜੇ ਚਲੈ ਤਿਸੈ ਰਜਾਇ ॥** (੫੪੯) (੩) **ਮੁਕਤੇ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਾ ਹੋਵੈ ॥** (੧੧੬) (੪) **ਜੋ ਨਿਰਮਲੁ ਸੇਵੇ ਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ॥** (੧੨੧) (੫) **ਸੋ ਜੀਵਤ ਜਿਹ ਜੀਵਤ ਜਪਿਆ ॥** (੨੫੪) ਸਗੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਪੁਰਾਣਕ ਢੰਗ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਨਮੋਣੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ, **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੀ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।**

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਦੀ ਹੈ । ਅਨਮੋਲ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਸਾਡਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ:--

੫੧- **ਹਮਰੇ ਅਵਗੁਣ ਬਹੁਤੁ ਬਹੁਤੁ ਹੈ, ਬਹੁ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਰਿ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ॥**
ਤੂੰ ਗੁਣਵੰਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲੁ ਹਰਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ॥
ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਸੰਗਤੀ ਉਪਦੇਸੁ ਦੀਓ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵੈ ॥ ੨ ॥[੧੬੮]-੫-੧੧-੪੯

੯

ਕਰਾਮਾਤਿ ਅਥਵਾ ਰਿਧੀ-ਸਿਧੀ

ਇਹ ਆਖ ਦੇਣਾ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਾਮਾਤ ਅਥਵਾ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤਿ ਦੇ ਅਰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ:-

ਕਰਾਮਾਤਿ--ਉਹ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾ ਅਣਹੋਣੀ ਬਾਤ ਹੋ ਸਕੇ । ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਸਤਯ ਹੋਣਾ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਯਹੂਦੀ ਈਸਾਈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ । (ਦੇਖੋ, ਜ਼ੱਬੂਰ ਕਾਂਡ ੧੦੫ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ਬਕਰ, ਆਯਤ ੮੭ ਅਰ ਸੂਰਤ ਅਰਾਫ਼, ਆਯਤ ੧੬੦ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ **ਰਿਧ** ਦੇ ਅਰਥ--ਵਧਣਾ, ਜਾਦਾ ਹੋਣਾ, ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ (ਅਧੱਕ ਵਾਲੀ) **ਰਿੱਧ** ਦੇ ਅਰਥ--ਵ੍ਰਿੱਧਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ । ੨-ਦੌਲਤ ਮੰਦ, ਹੈ ।

ਰਿਧਿ, ਰਿਧੀ--ਵਿਭੂਤੀ, ਸੰਪਦਾ, **ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ** - (ਸੁਖਮਨੀ) ੨- ਕਾਮਯਾਬੀ, ਸਫ਼ਲਤਾ । ੩- ਉੱਨਤਿ, ਤਰੱਕੀ । ੪- ਦੁਰਗਾ ।
ਸਿਧ--ਧਾ-ਜਾਣਾ । ਆਗਯਾ ਕਰਨਾ॥ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ॥ ਮੰਗਲ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ॥ ਵਰਜਨਾ, ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾਂ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਣਾ॥ ਪੂਰਣ ਹੋਣਾ॥ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਣਾ । ੨-ਸਿੱਧ ॥ ਸੱਧਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ॥ ਸਿਧੀ ਵਾਲਾ॥[**ਸਿਧਿ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ॥** (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)] । ੩- ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਤਿਆਰ ॥ **ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਸਿਧ ਅਹਾਰ ਹੈ ਸੁਨ ਉਠੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ॥** (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) । ੪- ਸਫ਼ਰ ਤੈ ਕਰਨਾ॥ **ਏਕ ਕੋਸਰੋ ਸਿਧਿ ਕਰਤ ਲਾਲੁ ਤਬ ਚਤੁਰ ਪਾਤਰੋ ਆਇਓ** (ਸੋਰ ਮ: ੫) । ੫- ਸਿੱਧੀਵਾਨ ਯੋਗੀਜਨ ॥ ਸ਼ਕਤਿ ਵਾਲਾ ਸੰਤ॥ **ਸੁਣਿਐ ਸਿਧ ਪੀਰ ਸੁਰਿ ਨਾਥ॥** (ਜਪੁ) ੬--ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ਾਸ ਦੇਵਤੇ, ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ-ਲੋਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੮੮੦੦੦ ਹੈ । ੭- ਸੇਂਧਾ, ਲੂਣ ।

ਸਿਧਿ-- ਸਿੱਧਿ । ਕਰਾਮਾਤ, ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ,--ਪ੍ਰਭੂ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ॥(ਸੁਖਮਨੀ) ੨--ਕਾਮਯਾਬੀ, ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲਤਾ । ੩--ਮੁਕਤਿ, ਨਿਜਾਤ । ੪--ਬੁੱਧਿ । ੫--ਸੰਪਦਾ, ਵਿਭੂਤੀ । ੬--ਜਿੱਤ, ਵਿਜੈ । ੭--ਸਿਧੀਆਂ --ਅਸਟ ਸਿਧਿ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਅਸਟ=੮ + ਦਸ ਭਾਵ ਅਠਾਰਾਂ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੮ ਵਿਚੋਂ ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪਸਿੱਧ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਹਨ :--

ਸਿਧੀਆਂ-- ੧) ਅਨਿਮਾ-ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾਂ । ੨) ਲਘਿਮਾ--ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰ ਲੈਣਾ । ੩) ਪ੍ਰਾਪਤੀ --ਮਨ-ਇੱਛਤ ਪਦਾਰਥ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣੇ ।
੪) ਪ੍ਰਾਕਾਮਯ--ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਜਾਣ ਲੈਣਾ । ੫ ਮਹਿਮਾ--ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰ ਲੈਣਾ । ੬-- ਈਸ਼ਿੱਤ੍--ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਲੈਣਾ ।
੭) ਵਸ਼ਿੱਤ੍--ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲੈਣਾ । ੮) ਕਾਮਾਵਸਾਇਤਾ-- ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸੱਤਿਆ ।

ਨਿਧਿ-- ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਨੌ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ f

ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਖੰਡਣਾਂ ਜਾਂ ਪਰੋੜਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਣਾ ਰੂਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । **ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ ॥..... ੨੯॥**(ਜਪੁ) । ਇਸ ਬਚਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੇ ਕਿ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ (ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੇ ਥਾਂ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੇ ਪਾਸੇ) ਖੜਨ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ ਹਨ । **ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥**[੫੯੩]-ਵਾ-੧੯ । ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਰਗੀ ਮਨਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਨਾਲ ਨਕਾ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਜੋਗੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ **ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥** [੫੬੦]--੯ । ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਏਨਾਂ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧ ਲੋਕ, ਗੱਲ ਗੱਲ ਤੇ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਨੂੰ ਬੜੇ ਕਾਹਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਵਰਜਦੇ ਹਨ--**ਓਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲ ॥** [੪੦]-੨-੬੬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਅਥਵਾ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ, ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ--**ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭ ਭਗਤਾ ਚਰਣੀ ਲਾਗੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਈ ॥ ੨ ॥**[੬੩੭]-੧

ਆਓ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਅਥਵਾ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਬਾਰੇ, ਆਪਣੇ, ਕਾਮਲ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚਾਰੀਏ :-

੫੨- **ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣੁ ਸਭੁ ਬਾਦਿ[1] ਹੈ, ਧਿਗੁ ਸਿਧੀ ਧਿਗੁ ਕਰਮਾਤਿ ॥** ੧=ਵਿਅਰਥ । ੨=ਚਿੰਤਾ-ਰਹਿਤ,ਪਰਭੂ ।
ਸਾ ਸਿਧਿ ਸਾ ਕਰਮਾਤਿ ਹੈ ਅਚਿੰਤੁ[2] ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਦਾਤਿ ॥ ੩=ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ।
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[3] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਏਹਾ ਸਿਧਿ ਏਹਾ ਕਰਮਾਤਿ ॥ ੨ ॥ [੬੫੦]-ਵਾ-੨੦

ਅਰਥ:--ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਨਣਾ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, (ਜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ) ਉਹ ਸਿੱਧ ਅਤੇ ਕਰਾਮਾਤਿ ਫਿਟਕਾਰ ਜੋਗ ਹੈ । ਅਸਲ ਸਿਧੀ ਅਤੇ ਕਰਾਮਾਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੇ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਬਸ ਇਹੀ ਸਿਧੀ ਤੇ ਇਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ । (ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਵਡਿਆਈ ਨਿਸਫਲ ਹੈ)

੫੩- **ਹਰਿ ਹਾਰੁ ਕੰਠਿ ਜਿਨੀ ਪਹਿਰਿਆ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥**
ਤਿਨਾ ਪਿਛੈ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਫਿਰੈ ਓਨਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥ ੪ ॥[੨੬]-੨-੩੫

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਹਾਰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਤਾਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ੪ ।

੫੪- **ਚਤੁਰ ਸਿਆਣਾ ਸੁਘੜੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ ਤਜਿਆ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥** ੧= ਅੱਠੇ ਸਿਧੀਆਂ ।
ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸ<u>ਟ ਸਿ</u>ਧਿ[1] ਭਜੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ [੨੯੭]

੫੫- **ਅਸਟਮੀ ਅਸਟ ਸਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ॥ ਸਗਲ ਪਦਾਰਥ ਪੂਰਨ ਬੁਧਿ ॥**
ਕਵਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ॥ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ਨਿਰੋਧਰ ਮੰਤ ॥
ਸਗਲ ਧਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਊਚ ਬਿਸੇਖ ਗਿਆਨੁ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ॥ ਜਪਿ ਤਰੀਐ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ॥ ੮ ॥ [੨੯੮]

ਅਰਥ:--(ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਇਕ ਐਸਾ) ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਮਨ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਚਾਉ ਹੀ ਚਾਉ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,(ਹਿਰਦੇ ਦਾ) ਕੌਲ-ਫੁਲ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕੌਲ-ਫੁੱਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । (ਨਾਮ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਵਿਚ ਹੀ) ਅੱਠੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨੌ ਹੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਕਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਉਕਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ । ੮ ।

ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ :-

੫੬- **ਪਹਿਰਾ ਅਗਨਿ ਹਿਵੈ ਘਰੁ ਬਾਧਾ, ਭੋਜਨੁ ਸਾਰੁ ਕਰਾਈ ॥ ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਪਾਣੀ ਕਰਿ ਪੀਵਾ ਧਰਤੀ ਹਾਕ ਚਲਾਈ ॥**
ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੀ ਅੰਬਰੁ ਤੋਲੀ, ਪਿਛੈ ਟੰਕੁ ਚੜਾਈ ॥ ਏਵਡੁ ਵਧਾ ਮਾਵਾ ਨਾਹੀ, ਸਭਸੈ ਨਥਿ ਚਲਾਈ ॥
ਏਤਾ ਤਾਣੁ ਹੋਵੈ ਮਨ ਅੰਦਰਿ, ਕਰੀ ਭਿ ਆਖਿ ਕਰਾਈ ॥ ਜੇਵਡੁ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਵਡ ਦਾਤੀ, ਦੇ ਦੇ ਕਰੇ ਰਜਾਈ ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ, ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧ ॥ [੧੪੭]-ਵਾ-੧੯

ਅਰਥ:--ਜੇ ਮੈਂ ਅੱਗ ਵੀ ਪਹਿਨ ਲਵਾਂ, ਜਾਂ ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾ ਲਵਾਂ (ਭਾਵ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਆ ਜਾਏ ਕਿ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤੇ ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸਕਾਂ) ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਬਣਾ ਲਵਾਂ (ਲੋਹਾ ਖਾ ਸਕਾਂ) ਜੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁੱਖ ਬੜੇ ਸੌਖ ਨਾਲ ਸਹਾਰ ਸਕਾਂ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੋਰ ਸਕਾਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਛਾਬੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਮਾਸੇ ਦਾ ਵੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਤੋਲ ਸਕਾਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਵਧਾ ਸਕਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਮਾ ਹੀ ਨਾ ਸਕਾਂ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਥ ਕੇ

ਤੋਰਾਂ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਾਵਾਂ) ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਬਲ ਹੋ ਜਾਏ, ਕਿ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰਾਂ ਤੇ ਆਖ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਾਵਾਂ (ਤਾਂ ਵੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁੱਛ ਹੈ), ਖ਼ਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਜੇਡਾ ਵੱਡਾ ਆਪ ਹੈ ਉਤਨੀਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਹਨ, ਜੇ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਾਈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ (ਤਾਕਤਾਂ ਦੀਆਂ) ਦਾਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ (ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਤੁੱਛ ਹਨ) ।(ਅਸਲ ਗੱਲ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ) ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਡਿਆਈ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨਸਕ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਹੈ)। ੧ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਉਥੇ ਇਹ ਪਤਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿਧੀਆਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਸਨ । ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਦਿਆ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ ।

ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :--

੧= [੧੦੧]-੧੬-੨੩(੧)	੨=[੧੧੬]-੧੨-੧੩(੭)	੩=[੪੬੧]-੩-੧੨	੪=[੫੦੩]-੨(੬)	੫=[੫੪੩]-੩(੨)	੬=[੧੦]-੫(੪)
੭=[੨੬]-੩-੩੫(੪)	੮=[੩੯੦]-੨੮-੭੯(੩)	੯=[੪੧੮]-੧੪(੨)	੧੦=[੫੩੬]-੧-੩੮-੬(੨)	੧੧=[੬੩੭]-੨(੨)	੧੨=[੪੧੭]-੧੨(੪)
੧੩=[੪੯੨]-੨(੨)	੧੪=[੫੩੧]-੧੭(੨)	੧੫=[੮੧੨]-੧੫-੪੫(ਰਹਾ)	੧੬=[੭੮੩]-੭-੧੦(੨)	੧੭=[੬੦੭]-੯(੧੦	੧੮=[੬੩੭]-੧(੨)
੧੯=[੬੪੯]-ਵਾ-੧੯(੧)	੨੦=੬੫੮]-੪(੧)	੨੧=[੮੬੫]-੪(੫)	੨੨=[੮੫੮]-੧(੧)	੨੩=[੯੦੬]-੭(੧੧)	੨੪=[੬੭੯]-੨-੩੩(੧)
੨੫=[੮੯੦]-੧੫-੨੬(੨)	੨੬=[੧੩੯੭]-੭	੨੭=[੧੩੯੯]-੯	੨੮=[੧੪੦੪]-੬	੨੯=[੯੬੮]-ਵਾ-੧(੮)	੩੦=[੧੦੩੭]-੫-੧੭(੧੫)
੩੧=[੧੦੧੮]-੨-੫(੫)	੩੨=[੮੦੫]-੧੨-੧੭(੩)	੩੩=[੮੧੬]-੩੨-੬੨(੨)	੩੪=[੯੨੭]-੪(੧)	੩੪=[੧੦੧੩]-੮(੩)	੩੬=[੧੦੮੫]-੬੨-੧-੧੪(੪)
੩੭=[੨੬੨]-ਅਸਟ-੧(੨)	੩੮=[੮੭੦]-੬(੬)	੩੯=[੨੬੨]-੧(੩)	੪੦=[੨੬੨]-੧(੪)	੪੦=[੨੬੫]-੪(੪)	੪੨=[੧੧੬੨]-੨-੧੮-੨੦(੩)

੫੭- **ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਚਾਖਿਆ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਖੋਜੁ ਭਇਆ ॥**
ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਬੁਧਿ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਰਣਿ ਪਈਆ ॥੧॥[੯੦੭]

੧੦

ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ

ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਚਲਾਏ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਅਥਵਾ ਉਸ ਲੁੱਟ-ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਧੁਰਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਦਭੁਤ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ । ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੱਖ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣ ਸਕਣ ਲਈ ਦਲੀਲ ਬੜੀ ਘੱਟ ਬਚਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਜੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਵਾਲੀ ਜਗਮਗਾਹਟ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੨੯੫ ਸਫ਼ੇ ਤੇ " **ਕਰਾਮਾਤ** " ਬਾਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:---

> ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਕਰਾਮਾਤ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਕਰਮੀ, ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸਤਿਕ, ਆਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਯੋਗੀ, ਜਾਤਿ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ, ਅਨੇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਨ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਜੇਹੇਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸਤਤਿ ਦੇ ਥਾਂ ਨਿਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ " ।

ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ---**ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਜੁਗਤਿ ਹਥਿ ਕੀਨੀ ਕਾਲੀ ਨਥਿ ਕਿਆ ਵਡਾ ਭਾਇਆ ।।*** [੩੫੦]-੭ । ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਵ, ਸਭ ਨੂੰ ਨਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੀ ਅਜੇਹੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਨਾਥ--' **ਆਪਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ** ॥' [ਜਪੁ--੨੯] ਇਕ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥ ਕੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਆਪਣੇ >>

*[Foot Note:--ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੇ ਇਸ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਪੁਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥੇ ਕਂਡ ਦੇ ੫੨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ]

<<<ਨਿਰਾਲੇ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਨੀਚਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ । ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਦਿ ਪੁਰਖ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਥਵਾ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਫਿਰ ਓਸੇ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥ ਲਿਆ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸੱਪ ਨੇ ਛਾਂ ਕਰ ਦੇਣੀ, ਅੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਖੜੀਆਂ ਜਾਂ ਰੇਠਿਆਂ ਦਾ ਮਿਠਾ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਆਦਿ ਬੜੀਆਂ ਮਾਮੂਲੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੱਸਣ ਨਾਲ ਗੁਰਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਿਆਂ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਉੱਪਰ ੩੬ਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ

ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮਾਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਮਝਣੀ ਜਾਂ ਕਰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੂਪਮ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁਸਤਾਖ਼ੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੈ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕ ਕਥਨ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਇਹ ਗਲ ਅਣਗੌਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਂਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਰਾਜ-ਕਵੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਨੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ-ਸੂਰਜ ਜਿਹਾ ਬਹੁਮੱਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਲਗ ਪਗ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਂ ਅਥਵਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਪੰਥਕ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, **ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਈ ਕਰਮਾਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ**। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪੁਰਾਤਨ ਅਥਵਾ ਨਵੇਂ (ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਟੋਲੇ ਦੇ) ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਥਾਪੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ, ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡ: ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤੇ ਬੜੇ ਖੋਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ । ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਡੁੱਲ੍ਹ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਦਿੱਸ ਸ਼ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣ ਜਾਣਾ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅੱਚਲ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਦਿਆਂ ਭਾ: ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਉਂ ਹੈ:-

> "ਅੱਚਲ ਵੱਟਾਲੇ ਸ਼ਿਵਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਬੜਾ ਭਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਿੱਖ, ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਉਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰਾਂ ਲੱਦੇ ਅਤੇ ਠੰਡ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਧੁੱਮ ਪੈ ਗਈ। ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਭਗਤੀਏ (ਭਾਵ, ਰਾਸ ਧਾਰੀਏ) ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਜਨ ਗਾਉਣੇ ਅਰੰਭ ਕਰਕੇ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਖ਼ਲਕਤ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਲਈ । ਵਿਚਕਾਰ ਲੋਟਾ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਲੋਕ ਦਿੰਦੇ ਉਸ ਲੋਟੇ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਏਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋਗੀ ਝੱਲ ਨਾ ਸਕੇ । ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਭਗਤੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਲੋਟਾ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤ । ਭਗਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਲੋਟੇ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਰਸ ਨਾ ਰਿਹਾ । ਲੋਕੀਂ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਏ, ਤਦ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੱਤਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਟਾ ਲੱਭ ਦੇਵੇ । ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਹ ਲੋਟਾ ਲਿਆ ਕੇ ਮੁੜ ਓਸੇ ਥਾਂ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । ਬੜੀ ਖ਼ੁਤ ਚਿੜ ਖਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਆ ਜੁੜੇ । ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਜਦ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਧੀ, ਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਿਆਂ ਮਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਭੈ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ । **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ** (ਦੂਜਾ ਅੱਧ) ਦੇ ੨੨੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਡ: ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸਿੱਖ ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਣੀ (ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੋਆਲੇ ਲਕੀਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਸਿਧਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਕੀਰੋਂ ਅੰਦਰ ਨਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਗਏ । ਠੰਡੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਧ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ "। ਓਧਰ ਭਾਈ ਅਜਿੱਤੇ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠ ਗਿਆ ਜਿਵੇ ਉਹ ਚਾਦਰ ਲੱਕੜ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਝੱਖੜ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪੰਛੀ ਮਰ ਕੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਸੁਟਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਉਡ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਅਸਰ ਕਬੂਲਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਏਡੀ ਵਡੀ ਕਰਮਾਤ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਆਪ ਕੱਡਾ ਕੁ ਕਲਾਵਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਵਿਚ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਜ ਵਿਚੋਂ ਇਹੁ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:--
>
> ਕੋ ਹੈ ਇਹ ਮਿਰਤਕ ਜੀਵੇ ? ਨਉਕਾ ਸਮਸਰ ਚੀਰ ਡਸਾਇਓ ॥
> ਤਿਹ ਪਰ ਬੈਠ ਨ ਚੀਰ ਛੁਵਾਇਓ ॥ ਕਰਾਮਾਤ ਕਤਿਕੈ ਦਿਖਲਾਵੈ ॥
> ਲੋਕਨ ਮਹਿ ਨਿਜ ਮਾਨ ਬਧਾਵੈ ॥ "

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਅਭੁੱਲ-ਗੁਰੂ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ, ਖ਼ਸਮ ਜੀ ਬਾਣੀ, ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ ਮੰਤਵ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਝੂਠ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਹੈ । ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਸਹਾਰਾ, ਇਹ ਅਨੂਪਮ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਪਾਵਨ ਲਿਖਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਿਆ । ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਅਥਵਾ ਪੁਸਤੱਕ ਅਜੇਹੀ ਬਚੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਵੈਰੀ, ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਨੇ ਰਲਾ ਨਾ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਸ ਵਾ ਦੀਆਂ ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਚਲ ਵਾਟਾਲੇ ਦੇ ਇਸ ਸਾਕੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਤੁਕਾਂ ਅਥਵਾ ਵਾੜੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਿਨੀਆਂ ਵੀ ਜੀਵਨ ਝਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਚਲ-ਬਟਾਲੇ ਦੇ ਸ਼ਿਵਰਾਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਾਲੀ ਘਟਣਾ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਵਰਣਨ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਵਾ ਦੀ ੩੯ ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :-

(੧) ਮੇਲਾ ਸੁਣਿ ਸਿਵਰਾਤਿ ਦਾ ਬਾਬਾ ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ ਆਈ[੧] । ਦਰਸਨੁ ਵੇਖਣਿ ਕਾਰਨੇ ਸਗਲੀ ਉਲਟ ਪਈ ਲੋਕਾਈ ।
ਲੱਗੀ ਬਰਸਣਿ ਲਛਮੀ, ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਸਵਾਈ । ਜੋਗੀ ਦੇਖਿ ਚਲਿਤ੍ਰ ਨੋ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰਿਸਕਿ[੨] ਘਨੇਰੀ ਖਾਈ ।

ਭਗਤੀਆਂ[3]ਪਾਈ ਭਗਤਿ ਆਣਿ ਲੋਟਾ ਜੋਗੀ ਲਇਆ ਛਪਾਈ । ਭਗਤੀਆਂ ਗਈ ਭਗਤਿ ਭੁਲਿ ਲੋਟੇ ਅੰਦਰਿ ਸੁਰਤਿ ਭੁਲਾਈ ।
ਬਾਬਾ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਪੁਰਖ ਕਢਿਆ ਲੋਟਾ ਜਹਾ ਲੁਕਾਈ । ਵੇਖਿ ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਗੀ ਖੁਣਿਸਾਈ[4] । ੩੯ ।

੧= ਆਇਆ । ੨=ਈਰਖਾ । ੩=ਭਜਨ ਮੰਡਲੀ ਵਾਲੇ, ਰਾਸਧਾਰੀਏ । ੪=ਵੈਰੀ ਹੋ ਗਏ ।

ਭਾਵ ਅਰਥ, ਸ਼ਿਵਰਾਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਚਲ ਬਟਾਲੇ ਆਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਉਲਟ ਪਈ । ਭਾਵ ਮੇਲੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਜੁੜੀ । ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਭਜਨ ਮੰਡਲੀ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਰਾਸਧਾਰੀਏ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਭਜਨ ਗਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਗਤੀਆਂ ਦੇ ਭਜਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨੋਂ ਵਰਖਾ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਭਗਤੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਟੇ, ਭਾਵ ਗਡਵੇ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਜੋਗ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਲੋਟਾ ਲੁਕਾ ਲਿਆ । ਭਗਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੈ । ਸੋ ਬੇਰਸੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਉੱਠੇ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਆ ਲੋਟਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆਏ ਅਤੇ ਮੁੜ ਉਸੇ ਥਾਂ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਕੋਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੰਜ ਹੋਇਆ ।

(੨) ਖਾਧੀ ਖੁਣਸਿ[1] ਜੁਗੀਸਰਾਂ ਗੋਸਟਿ[2] ਕਰਨਿ ਸਭੇ ਉਠਿ ਆਈ । ਪੁਛੇ ਜੋਗੀ ਭੰਗਰਨਾਥੁ ਤੁਹਿ ਦੁਧ ਵਿਚਿ ਕਿਉ ਕਾਂਜੀ ਪਾਈ ।
ਫਿਟਿਆ ਚਾਟਾ ਦੁਧ ਦਾ ਰਿੜਕਿਆ ਮੱਖਣ ਹਥਿ ਨ ਆਈ । ਭੇਖਿ ਉਤਾਰਿ ਉਦਾਸਿ ਦਾ ਵਤਿ[3]ਕਿਉਂ ਸੰਸਾਰੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ।
ਨਾਨਕ ਆਖੇ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਤੇਰੀ ਮਾਉ ਕੁਚੱਜੀ ਆਹੀ । ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਨ ਜਾਤਿਓਨਿ ਭਾਇ ਕੁਚੱਜੇ ਫੁਲੁ ਸੜਾਈ ।
ਹੋਇ ਅਤੀਤੁ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਜਿ ਫਿਰ ਉਨਕੇ ਘਰਿ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈ । ਬਿਨਿ ਦਿਤੇ ਕਛੁ ਹਥਿ ਨ ਆਈ । ੪੦ ।

੧= ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ । ੨= ਚਰਚਾ । ੩= ਫੇਰ, ਦੋਬਾਰਾ ।

ਜੋਗੀ ਈਰਖਾ ਕਰਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਠ ਆਏ । ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਨੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਜੋਗ ਮੱਤ ਦੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਖਟਿਆਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਸ ਫਿਟੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਮੱਖਨ ਨਹੀਂ ਨਿਕੱਲਣਾ, ਭਾਵ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਕੁਚੱਜੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਬੁਧੀ ਖਰਾਬ ਹੈ) ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡਾ ਸਾਫ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰਾ ਇਹ ਜੋਗ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਧ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਸੜ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗਿਰ੍ਹਸਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਜੇ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹਥ-ਪੱਲੇ ਕੀ ਹੈ?
ਬਸ ਏਨਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ ਕਿ -- (ਅਗਲੀ ਵਾੜੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੨੨੬ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੈ:--

(੩) ਇਹਿ ਸੁਣਿ ਬਚਨ ਜੋਗੀਸਰਾਂ ਮਾਰਿ ਕਿਲਕ[1]ਬਹੁ ਰੂਇ[2] ਉਠਾਈ । ਖਟਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਦੇਖਿਆ ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਨਕ ਬੇਦੀ ਆਈ ।
ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ ਸਭਿ ਅਵਖੇਧੀਆਂ[3] ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀ ਧੁਨੋ[4] ਚੜ੍ਹਾਈ । ਰੂਪ ਵਟਾਏ ਜੋਗੀਆਂ, ਸਿੰਘ ਬਾਘਿ ਬਹੁ ਚਲਿਤ ਦਿਖਾਈ ।
ਇਕਿ ਪਰਿ ਕਰਿਕੈ ਉਡਰਨਿ ਪੰਖੀ ਜਿਵੈ ਰਹੈ ਲੀਲਾਈ[5]। ਇਕਨਾ ਨਾਗ ਹੋਇ ਵਾਣ ਛੋੜਿਆ ਇਕਨਾ ਵਰਖਾ ਅਗਨਿ ਵਸਾਈ ।
ਤਾਰੇ ਤੋੜੇ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਇਕ ਚੜਿ ਮਿਰਗਾਨੀ ਜਲੁ ਤਰਿ ਜਾਈ । **ਸਿਧਾਂ ਅਗਨਿ ਨ ਬੁਝੈ ਬੁਝਾਈ** । ੪੧ ।

੧--ਭਬਕ ਮਾਰੀ । ੨--ਰਹਾਂ । ੩=ਨਿਖੇਧੀਆਂ । ੪--ਆਵਾਜ਼ਾਂ । ੫--ਤਾਰੀ ਲਾਉਣਾ ।

ਡਾਕਟਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸੰਪਾਦਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਵਾੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹ ਲਿਖੇ ਹਨ :- ਬਾਬੇ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਭਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੂਹਾਂ ਉਠਾਈਆਂ (ਭਾਵ, ਕਈ ਰੂਪ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਦਿਕ) ਧਾਰ ਲਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਖਟ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਨੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਆ ਕੇ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਿਧ ਲੋਕ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਭਾਵ ਵਾਜਾਂ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਔਖਦੀਆਂ ਦੱਸਣ । ਸ਼ੇਰ ਬਘਿਆੜ (ਆਦਿ ਬਣ ਕੇ) ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ਕਈ ਕੌਤਕ ਦੱਸੇ । ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਤਾਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਪੱਛੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਇੱਕ ਸੱਪ ਹੋ ਕੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਇਕਨਾ ਨੇ ਅੱਗ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ । ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਤਾਰੇ ਤੋੜਨ ਲੱਗਾ, ਇੱਕ ਮਿਰਗਾਣੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਉਪੱਰ ਤਰਨ ਲੱਗ ਪਏ । ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ ਹੋਈ ਬੁੱਝਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਿਧ ਲੋਕ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਗਲ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਥੱਕ ਰਹੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਭਿੱਜ ਅਤੇ ਅਹਿੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਏ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਉਣ :-

(੪) **ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ ਸੁਣਿ ਨਾਨਕਾ ਤੁਹਿ ਜਗ ਨੋ ਕਿਆ ਕਰਾਮਾਤਿ ਦਿਖਾਈ ।**
ਕੁਝ ਵਿਖਾਲੇਂ ਅਸਾਂ ਨੋ ਤੁਹਿ ਕਿਉ ਢਿਲ ਅਵੇਹੀ ਲਾਈ।

ਹੁਣ ਸਿਧ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੇ ਨਾਨਕ ਸੁਣ ! ਤੂੰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੱਸੀ ਹੈ ? ਕੁਝ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ, ਤੂੰ ਏਡੀ ਢਿੱਲ ਕਿਉਂ ਲਾਈ ਹੈ (ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਤੂੰ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਵਿਖਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ? ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਅਡੋਲ ਚਿਤ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ?)

ਪਰ ਕਰਾਮਾਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ--

ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ ਨਾਥ ਜੀ ! ਅਸਾਂ ਤੇ ਵੇਖਣਿ ਜੋਗੀ ਵਸਤੁ ਨ ਕਾਈ ।
ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਬਾਣੀ ਬਿਨਾ ਦੂਜੀ ਓਟ ਨਹੀਂ ਹਹਿ ਰਾਈ ।
ਸਿਵ ਰੂਪੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਚਲੇ ਨਾਹੀ ਧਰਤਿ ਚਲਾਈ ।
ਸਿਧ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਿ ਕਰਿ ਝੜਿ ਪਏ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਲਾ ਛਪਾਈ ।
ਦਦਾ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਹੈ ਕਕੇ ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੇ ਨ ਪਾਈ ।
ਸੋ ਦੀਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ । ੪੨ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਹੇ ਨਾਥ ਜੀ ! ਸਾਡੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਜੋਗੀ ਕੋਈ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਬਾਣੀ (ਅਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਬਿਨਾਂ ਦੂਸਰੀ ਓਟ ਹੋਰ ਰਾਈ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ) ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੋਏ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਾਈ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹਿਲਦੀ । ਸਿਧ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਛਪਾ ਦਿੱਤੀ । ਦੱਦੇ (ਅਖਰ ਦਾ ਅਰਥ) ਦਾਤਾ (ਰੂਪ ਆਪ ਹੀ) ਗੁਰੂ ਹੈ, ਕਕੇ (ਦਾ ਅਰਥ) ਕੀਮਤ (ਉਸ ਦੀ) ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈ । (ਫਿਰ) ਓਹ ਦੀਨ ਹੋਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪੈ ਗਏ (ਗਿਆਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਦਾ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ-- ਦੱਦਾ ਕੱਕਾ, ਭਾਵ, ਦਿੱਕ ਹੋ ਕੇ ਸਰਣੀ ਪੈ ਗਏ)

(੫) ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ ਨਾਥ ਜੀ ! ਸਬਦੁ ਸੁਨਹੁ ਸਚੁ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਈ । **ਬਾਝੋ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਾਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਨਾਹੀ ।**
ਬਸਤਰਿ ਪਹਿਰੇ ਅਗਨਿ ਕੇ ਬਰਫ਼ ਹਿਮਾਲੇ ਮੰਦਰੁ ਛਾਈ । ਕਰੋ ਰਸੋਈ ਸਾਰ ਦੀ ਸਗਲੀ ਧਰਤ ਨਥਿ ਚਲਾਈ ।
ਏਵਡ ਕਰੀ ਵਿਥਾਰ ਕਉ ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਹਕੀ ਜਾਈ । ਤੋਲੀ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸਿ ਦੁਇ ਪਿਛੇ ਛਾਬੇ ਟੰਕੁ ਚੜਾਈ ।
ਇਹ ਬਲੁ ਰਖਾ ਆਪਿ ਵਿਚਿ ਜਿਸੁ ਆਖਾ ਤਿਸੁ ਪਾਸਿ ਕਰਾਈ । **ਸਤਿਨਾਮ ਬਿਨੁ ਬਾਦਰਿ ਛਾਈ ।੪੩ ।**

(ਆਪ ਗੁਰੂ) ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਹੇ ਨਾਥ ਜੀ ! ਮੈਂ ਮੂੰਹੋਂ ਸਚ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੋ । ਇਕ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ (ਨਾਸਵੰਤ, ਬੁਧੜ ਵਿਤੀਆਂ) ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਕੱਪੜੇ ਅੱਗ ਦੇ ਪਹਿਨਾਂ, ਹਿਮਾਲੇ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਰਸੋਈ (ਸਾਰ=) ਲੋਹੇ ਦੀ ਕਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਥ ਕੇ ਚਲਾਵਾਂ । ਐਨਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਹਿੱਕੀ ਹੋਈ ਤੁਰੀ ਚੱਲੇ । ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਧਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਵਿਚ ਟੰਕ (ਚਾਰ ਮਾਸ਼ੇ ਭਾਰ) ਪਾ ਕੇ ਤੋਲ ਲਵਾਂ । ਏਨਾ ਬਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਰੱਖਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਖਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਜੋ ਚਾਹਾਂ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂ । ਫੇਰ ਵੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾਂ ਹੈ ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਅਜਿੱਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਦੇ । ਸਗੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ-**ਬਾਝੋਂ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਾਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਥੇ ਨਾਹੀਂ ।** ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਉੱਚੀ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੀ ' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ । ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਟਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੰਕਾ--ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਪਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਪੁਸਤਕ " ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੈਥਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਖ਼ਲ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਅਤੇ ਇਹ ਕੂਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਾਦਰੀ ਦੇ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਸਨ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦੇ ਯਤਨ ਸਦਾ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਰਦਾਰੀ ਨੇ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਪ੍ਰਾਣਕ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖੀਆਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਕਈ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਜਿਹੜਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦਾ ਰਲਾਇਆ ਸਾਰਾ ਮਿਥਿਕਾਰ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ।

(੧) ਏਧਰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਈ ਤਾਂ ਸੱਚ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਢਿੱਲ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇ ਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਾ ਤੇ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਲਗ਼ਣੋ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ । ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਅਚੱਲ ਵਟਾਲੇ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇ ਕੌਤਕ ਲਿਖਣ ਸਮੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾ ਦੀ ੩੯ ਅਤੇ ੪੦ ਵਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਤੁਕ (ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਵਾੜੀਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਕੀਰਾਂ ਹਨ) ਅਤੇ ਫਿਰ ੪੧ਂ ਅਤੇ ੪੨ ਵਾੜੀਆਂ ਵੀ (ਲਗ ਪਗ ਪੂਰੀਆਂ) ਲਿਖੀਆਂ । ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼੍ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ੪੩ ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ {" **ਬਾਝੋ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਾਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਨਾਹੀ** "} ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ?

(੨) ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨਾਲ ਹੀ ੨੨੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਅਦਭੁਤ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਉਸ ਇੱਕਠ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ੧੨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਲੈ ਆਏ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਕਦੇ ਗਿਹ੍ਸਤੀ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਅਤੇ ਵਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਉਥੇ ਅੱਗ ਵਰਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਨ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ । ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਏਡੀ ਕੀਮਤੀ ਭੇਟਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜਾਂਈ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੁੰਡਾ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਡੋਲਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ । ਭਾਈ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ--ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਵੜਦਾ ਦਿੱਠਾ ਤਾਂ ਕਲਜਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਦੀਦੇ ਪਾੜ ਪਾੜ, ਮੂੰਹ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਾਹ ਰੁਕੇ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਵਿਚ ਨਾ ਸੜਦਾ, ਨਾ ਤ੍ਰਬਕਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਿਆ, ਐਉਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਡੋਲ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਬੋਲੇ:--

" **ਜਨਮ ਮਰਨ ਰਹਿਤ ਭਾ ਟੂਟ ਗਏ ਜਮ ਜਾਲ ॥ ਨਿਕਸਹੁ ਆਵਹੁ ਵਹਿਰ ਕੇ ਅਬ ਤੇ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ** "। [ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਨਾ ਪ੍ਰ] ਕਥਨ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੱਚਾ ਜਿਵੇਂ ਅਡੋਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ **. . . .** ' ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਦਭੁਤ ਘਟਨਾ ਨਾ ਆਈ, ਪਰ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਸੈਕੜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ' ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ **?** ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਜੇਹੀ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖੀ? ਇਹ

ਗਲ ਵੀ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ--ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਿਰਸੰਦੇਹੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗਿਆਤਾ ਸਨ। ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਭਰਸਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੨੨੬ ਸਫ਼ੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਲਿਖੇ Foot note ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ:--

" ਇਕ ਕਿਤਾਬ (Night side of Nature) ਜੋ **ਕੈਥੋਰਨ ਕੋਰਵੇ** ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਦੇ ਸਫ਼ੇ ੨੬੯ ਪਰ ਇਸ ਵਾਕਿਆ (ਭਾਵ ਅਚਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਕੇ) ਬਾਬਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:--AT one period of his (Guru Nanak's) career when he visited Warala (Batata) the Jogiswaras who were recluses, that by means of corporeal mortification's were supposed to have acquired a command over the power of nature against him that they strove to terrify him by their enchantments assuming the shapes of tigers and serpents, but could not succeed, for Nanak appears to have been a real philosopher who taught a pure theism and inculcated universal peace and tolerance.

ਇਹ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ:--

੧੧

ਮਾਰੇ ਰਾਖੇ ਏਕੋ ਆਪਿ-

੧- **ਮਾਰੇ ਰਾਖੈ ਏਕੋ ਆਪਿ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹਾਥਿ ॥.... ੧ ॥** [੨੮੧]-ਅਸਟ-੧੪

੨- **ਬਿਨੁ ਭਗਵੰਤ ਨਾਹੀ ਅਨ**[੧] **ਕੋਇ ॥ ਮਾਰੈ ਰਾਖੈ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੧੯੨]੬੧-੧੩੦ ੧---ਹੋਰ, ਕੋਈ ਦੂਜਾ ।

੩- **ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ ਭੈ ਅਗਨਿ ਨ ਸਕੈ ਜਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥**[੬੦੫]-੪

੪- **ਕਹਤੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਸੋਈ ॥ ਐਸਾ ਬੂਝਹੁ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਕੋਈ ॥ ੪ ॥**[੧੧੨੮]-

੫= **..ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਿ ਨ ਸਾਕੈ ਤਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਇਤੁ ਕੜਈਐ ॥੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੮੬੧]-੫

ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ, ਤਾਂ ਆਏ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਬਾਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਵਿਚਾਰ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਵੀ ਠੀਕ ਕਿਵੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ, ਜਾਂ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਭੰਨਣ ਲਈ, ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਮਰੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਕੇ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਙਣਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣ ਜੋਗ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਡਾ: ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ " ਤੌਸੀਫ਼ੋਸਨਾ " ਵਿਚਲੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥ ਵਾਲੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ? :--

> " ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾ, ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰਰਹਬਰ ਹੋ, ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁੱਛ ਸੰਸਾਰ ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਜੌਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਪਾਖੰਡੀ ਬਣ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਜੇ ਇਹ ਚੇਟਕੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜੀਂਵੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤ(ੀ ਰਖਣ, ਅਤੇ ਅਣਹੋਣੀ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕਰ ਵਿਖਾਲਣ, ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪਲਟ ਦੇਣ, ਤਦ ਵੀ ਆਤਮ ਦਰਸੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਕੇਵਲ ਚੇਟਕੀ ਅਰ ਪਾਖੰਡੀ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਗ ਵਿਖਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਧਾਰਣ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਫ਼ਰੇਬ ਵਿੱਚ ਨਾ ਫਸਣ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਲ ਨਾ ਜਾਣ । " [ਗੁ:ਮਾ:੪੪੦]

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਜੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਭੇਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਦਾਸ ਦੀ ਅਲਪ ਬੁਧੀ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ । [ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ]

ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਪਰ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਏਹੋ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਜਾਲ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿੜ ਕੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਪਾਉਣਾ ਅਰੰਭਿਆ । ਪਰ ਸੁਜਾਨ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ-ਨਾਨਕ-ਬਾਣੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਈ । ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹੱਥ ਸੁਹਣਾ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਕੇ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਹੀਂ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਾੜੀਆਂ । ਕੁਝ ਪਏ ਆਖੀਏ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਝੂਠ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਅ, ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ ਸੀ ।

ਕਿਡੀ ਅਸਚਰਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਨਾਮ **ਗੋਬਿੰਦ** (ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ) ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਗੋਵਿੰਦ) ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਰਗੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕੌਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਵਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਾਲ ਉਮਰਾ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਯਤਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆ ਜੁੜੀਆਂ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਕੰਸ ਦੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਸਿਰਫ਼ ਜਾਨ ਲੈ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਡਰਾਮੇ ਛੱਡ ਕੇ ਥੁਹੜੇ ਜਿਹੇ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ, (ਗੁਰੂ) ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਾਲ ਉਮਰਾ ਦੇ ਕੌਤਕ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਲੱਗ-ਪਗ, ਕਿਸ਼੍ਨ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਰਗੀਆਂ ਹੀ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈਆਂ । ਜਿਵੇਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਘੜੇ ਭੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਸਮੇ ਮੱਖਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸ਼ਿਵਦੱਤ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੁਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਅਤੇ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਆਦਿ । ਅਜੇਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰਿਆ ? ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਰਦੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਨੇ ਸੱਪ ਲੜ ਕੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮੋਹਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਗਊ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਨਿਰਣਾ ਕੌਣ ਕਰੇ ਕਿ, ਕੀ, ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਉਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਵਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਬੜੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਪਾਰ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਅਜੇਹੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਅਥਵਾ ਚੇਟਕੀ ਕੌਤਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਂਈ ਸਾਇੰਸ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੀ । ਜਿਹੜੀ ਕਰਾਮਾਤ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੇਟਕ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੁਟਣ ਦੀ ਨੀਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਗੁਰਮਤ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿਵਾ ਕੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਰਾਮਾਤੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਾਪਰਨਾਂ, ਚੇਟਕ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੇ । ਜੰਗਲ ਬੀਆ ਬਾਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿੱਠੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੌੜੇ ਰੀਠੇ ਵਲ ਝਾਕਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਰੁੱਖ ਆਪਣੇ ਫਲਾਂ ਸਮੇਤ ਸਦਾ ਲਈ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਸੱਜਣ ਠੱਗ, ਕੌਡਾ ਰਾਕਸ਼, ਭੂੰਮੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਮੈਲੀ ਆਤਮਾ ਨਿਰਮਲ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਈ । ਪਿਆਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਦੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਥੱਕਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲਈ ਮਿੱਠੇ ਜਲ ਦਾ ਝਰਨਾਂ (ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਰੁਹਤਾਸ ਵਿਖੇ) ਫੁਟ ਤੁਰਿਆ ਅਥਵਾ ਕੌੜਿਆਂ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿੱਠੇ ਜਲ ਦੇ ਖੂਹ (ਨਾਨਕ ਪਿਆਉ ਅਤੇ ਜਗਨ-ਨਾਥਾਪੁਰੀ ਆਦਿ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ । ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੋਠੇ ਅਥਵਾ ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਮੰਨਣ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਕੱਟੜ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਏਡੇ ਜਨੂੰਨੀ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਸੁਣਨੀ ਵੀ ਝੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੱਚ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੱਕੇ ਦਾ ਫਿਰ ਜਾਣਾ ਬੜੀ ਮਾਮੂਲੀ ਘਟਨਾ ਸੀ । ਅਜੇਹੇ ਕਾਰਜ ਉਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੱਥ ਬਧੀ ਖੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ । ਉਹੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਦੀ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਵੀ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ--**ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਾਮੈ ਕੀ ਦਾਸੀ**--ਫਿਰ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕਰਨੀ, ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਕਿੱਧਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ?

ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਕੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਖ਼ਾਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾਇਆ । ਅੱਗ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਖਤ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਦਿਨ ਤੱਕ ਕਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਬਦ ਅਸੀਸ ਤੱਕ ਨਾ ਦਿੱਤੀ । ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਪਰਵਾ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਹਿਬਾਜ਼ਾਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਖ਼ਤ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਸਹਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਸਖ਼ਤ ਠੰਡੀ ਅਤੇ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚਦੀ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਕੰਡਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ, ਸਖ਼ਤ ਥਕਾਵਟ, ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸਹਾਰਦੇ ਰਹੇ । ਫਿਰ ਮਾਛੀ-ਵਾੜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਰੰਗ ਕੇ ਭੇਸ ਵਟਾਇਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾ ਵਰਤੀ । ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਮਾਰੂ ਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ । ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕਰਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਮੌਲਾਨੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੱਸਿਆ । ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਅਕਹਿ ਤਸੀਹੇ ਸਹਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਿਲ ਕੰਬਾਊ ਸਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਬਿਰਦਾਂ ਸਮੇਤ ਹਜਾਰਾਂ ਸਿੰਘ-ਪਰਵਾ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਅੱਜ ਜਿਹੜੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚੇਲੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਔਖੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ,

ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਖਿਆਰੇ ਦੀ ਅਥਵਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਹਨ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਦੁਸ਼ਮਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕਹਿ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾੜ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਨ ਸੁਣਨਾ, **ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਤੋਪ ਦਾਗਣ ਤੁੱਲ ਹੈ ।**

੧੨

ਵੀਹਵੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਅਦਭੁੱਤ ਕਰਾਮਤਾਂ

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਪਾਰ, ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਅਗੀਮ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚੇਟਕੀ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕੋਤਕ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਅਜੋਕੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ । ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਾਸਤਕ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਪਖੰਡ ਜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਧੋਖਾ ਜਾਂ ਅਜੇਹੀ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਕਹਿ ਕੇ ਖਿਸਕਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਅਦਭੁੱਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਧੀ ਅਥਵਾ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਭਰੋਸਾ ਬੱਝਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੧= ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੂਬੇ ਫਲੋਰੇਡਾ(Florida) ਦੇ ਮਿਆਮੀ (Miami) ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਮ ਕੈਰੋਲ ਕੈਸਲ (Carol Castle) ਹੈ । ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਚਿਣਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਪੱਥਰ ਦਾ ਭਾਰ ੩੦ ਟਨ ਅਰਥਾਤ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਊਂਡ (60000 Pounds), ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ । ਵੱਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰ ੧੮ ਟਨ (18 Tons) ਹੈ । ਇਸ ਪੱਥਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਜੇਹੀ ਚੂਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਧੱਕਣ ਤੇ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਖੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੁਰਸੀਆਂ, ਝੂਲੇ ਸੱਭ ਪੱਥਰ ਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ । ਉਹ ਵੀ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕੱਦ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਸਾਂ ੧੦੦ ਪੌਂਡ (100 Pounds)ਭਾਰ ਦੇ, ਮਾੜਚੂ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ । ਉਸ ਅਦਭੁਤ ਮਨੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਕੈਰੋਲ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ । ੧੯੫੧ ਵਿਚ ਲਾਵਾਸ ਹੀ ਮਰਿਆ । ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਾਂਇਸ ਦਾਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਛਾਣ ਬੀਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਯਤਨ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਏਡੇ ਭਾਰੇ ਪੱਥਰ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਂਦੇ ਅਤੇ ਏਡੇ ਸਿਧੇ ਅਤੇ ਚੌਰਸ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਘੜਦਾ ਸੀ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਏਡੀ ਦੂਰ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸਿੱਧੇ ਰੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਚਿਣਾਈ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ੬੦੦ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ(600 Horse Power)ਵਾਲੇ ਕਰੇਨ (Crane) ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਖਿਚਿਆ ਹੀ ਸੀ ਚੁਕਿਆ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ । ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅੰਜੀਨੀਅਰਾਂ (Engineers) ਨੇ ਵਡੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾ ਲਾ ਕੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਘੜਿਆ । ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਵੀ ਓਡੇ ਮੇਚੇ (Size) ਅਤੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਪੱਥਰ ਨਹੀਂ ਘੜਿਆ ਗਿਆ । ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ੩ ਹਜ਼ਾਰ ੮੦੦ ਨਵੇਂ ਅਮਰੀਕਨ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਥਹੀਂ ਲੱਭੀ । ਇਹ ਮਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ? ਇਹ ਅਦਭੁਤ ਕੌਤਕ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਿਆ ? ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਇਸ ਦਾ ਭੇਤ ਲੱਗ ਵੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤ ਹੀ ਹੈ । ਅਮਰੀਕਾ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਇੰਸ ਦਾਨ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਥੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਆਦਿ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਚੁੰਬਕੀ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ । ਇਹ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਏਡੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ ਕਿਸ ਮਸਾਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਗ਼ੀਚਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਝੂਟੇ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜੇਹੀ ਝੂਟੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ (Rocking Chair) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਣ ਲਈ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਘੜਿਆ ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਠੀਕ ਉੱਤੱਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਉਸ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਜੂਬਿਆਂ (Wonders) ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਕਿਲ੍ਹਾ ਦੇਖਣ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੈਰੋਲ (Karol) ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ । ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਭੇਤ ਪੁਛੀਏ ਤਾਂ ਹਸ ਛੱਡਦਾ ਸੀ । ਬੜਾ ਹਸਮੁਖ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ । ਪਰ ਸਦਾ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਅਜੇਹੀ ਸਿਧੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਬੜੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੀ ਅੱਡਰੀ ਗੱਦੀ ਚਲਾ ਲੈਂਦਾ । ਕਰੀਬ ਸਾਢੇ ਤੀਹ ਟੱਨ ਭਾਰਾ ਪੱਥਰ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਲਦ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕਾਰੇ ਦੀ ਵੀ ਫਿਲਮ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਲੋਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ੧੬ ਸਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਲੋਕ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਦਾ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੀ ਫਿਲਮ ਕਈ ਵਾਂ TV ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜੇ ਕਿੱਨੀ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਦਾਸ ਨੇ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ । ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਅਦਭੁਤ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਅਖੀਂ ਵੇਖਣ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ

ਦਾਸ ਯਤਨ ਸ਼ੀਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਿਹਰ ਰੱਖਣ ਤਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆ ਸਕਾਂਗੇ ।

੨= ਚੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੰਧ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਜੂਬਿਆਂ (Wonders) ਵਿਚ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕੰਧ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਕਈ ਗਜ਼ ਚੋੜੀ ਅਤੇ ਉਚੀ ਹੈ । ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ **ਡੇਵਡ ਕਾਪਰ ਫ਼ੀਲਡ** ਨਾਮੀ ਇਕ ਚੇਟਕੀ ਨੇ ਚੀਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਚੀਨ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਵਿਚਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਾਰੇ ਨੂੰ TV ਤੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਥਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ । ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਤੇ ੬/੭ ਘੋੜ ਸਵਾ ਇਕ ਸਮੇ ਇਕ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਦੌੜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਏਡੀ ਚੌੜੀ ਕੰਧ ਦੇ ਉਪਰ ਅਤੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਬੇ ਸ਼ੁਮਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਖੜੀ ਸੀ । ਕਈ ਕੈਮਰੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਅਥਵਾ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਂਣ ਲਈ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਿੱਧਾ TV ਤੇ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਹ ਚੇਟਕੀ ਮਨੁੱਖ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਝੱਟ ਹੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ । ਕੰਧ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਸੀ ।

੩= ਦਿੱਲੀ (ਭਾਰਤ) ਦੇ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਜਿਹਾ ਅਮਰੀਕਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਬੁੱਤ (Statue of Liberty), ਅਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੇ ਡੱਬੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ, ਅਥਵਾਂ ਕੈਮਰਿਆਂ ਰਾਡਾਰਾਂ (Radars) ਆਦਿ ਤੋਂ ਛੁਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਰਾਮਾਰਤ ਅਤੇ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਕਈ ਗਜ਼ ਉਚਾ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਤੱਕ ਉਡ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਏਸੇ ਹੀ ਜਾਦੂਗਰ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਅਤੇ TV ਤੇ ਵੇਖੀ । ਇਹ ਕੁੱਝ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ? ਸਾਇੰਦਾਨਾ ਅਥਵਾ ਕਾਮਰੇਡ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਉਤੱਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪੁਛੱਣ ਤੇ ਉਹ ਜਾਦੂਗਰ ਏਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, **ਜੇ ਮੈਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਰਨਾ ।** ਪਰ ਉਹ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕੀਹ ਹੈ ? ਅੱਜ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰੀ ਪੱਥਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਰੇਹੜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਪਰ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਚੇਟਕ ਹੀ--**ਕਿਨ ਹੀ ਸਿਧ ਬਹੁ ਚੇਟਕ ਲਾਏ ॥** [੯੧੩]ਅਸਟ-੧

ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਣੇ ਨੇਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਫਲ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਕਿਣਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਿਧੀ ਮਿਲਦੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੈ--**ਤੁਧ ਵਿਵਣੁ ਸਿਧੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ**--ਪਰ ਅਜੇਹੀ ਸਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਜੋਬਨ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਉਸ ਕਿਣਕੇ ਦਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਰ-ਉਪਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਈ ਜੀਓ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾ ਦਿਓ ਕਿ-- **ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ** ? । ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਲਗਨ ਵੇਖ ਕੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ-- **ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥** (ਜਪੁ-੧) ਅਤੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਵਡਭਾਗਾ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਣਨੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਣੇ ਸੰਸਕਾਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਝੂਠ ਦਾ ਪੜਦਾ ਟੁਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਚਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਅਜੇਹਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਦਰੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਵੱਜਦਿਆਂ ਪਰਮ ਠੰਡ ਵਿਚ ਲੀਣ ਹੋਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ (ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ) ਉਸ ਦੇ ਚਰਨੀ ਆ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ । ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਅਥਵਾ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ, ਫਿਰ ਕੀ ਜਾਣੇ ?

੫੮- **ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ ॥**
ਗੁਹਜ ਰਤਨ ਵਿਚਿ ਲੁਕਿ ਰਹੇ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕੁ ਕਢੈ ਖੋਤਿ ॥ [੩੦੯]-ਵਾ-੧੬

ਅਰਥ:--ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰਰਿ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੈਵੀ (ਗੁਣ-ਰੂਪ) ਗੁਝੇ ਲਾਲ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੫੯- **ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਵਸੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਪਾਤਾਲਾ ॥**
ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਵਸੈ ਸਭਨਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥
ਕਾਇਆ ਕਾਮਣਿ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ੭੫੪]-੨

੧੩

ਨਿੰਦਿਆ_

ਇੱਕ ਬੜਾ ਵਿਦਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਝ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟੋਕਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ--ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ ਬੜਾ ਪਾਪ ਹੈ--ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁੱਕ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਾਈ--**ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ । ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ ॥**(੭੫੫) ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁੱਕ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣ ਨੇ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗ ਲਈ । ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਵਰਤ ਗਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਪੈ ਰਿਹਾ

ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਅਖੰਡ ਪਾਠੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸੋਲਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਅਜੇਹਾ ਕੁੱਝ ਕਈ ਥਾਂਈ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਚੋਰ ਕਹਿਣਾ, ਕਿਸੇ ਕਾਤਲ, ਡਾਕੂ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਬਾਨ ਖੋਹਲਣਾਂ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ?

ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ **ਹਰਮੀਨੀਊਟਿਕਸ** ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਤੁੱਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਸੀਂ ਘੋਰ ਭੁੱਲ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਤੁੱਕ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਾ ਕੇ ਗੁਰਮੱਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਸੰਗਦੇ ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਔਗਣਾ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਕੀ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ--**ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਕਾਗਦੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਤ ਹੈ, ਤਿਉ <u>ਮਨਮੁਖ</u> ਗਰਭਿ ਗਲਾਵੈ ॥ ੩ ॥**(੧੭੧) **<u>ਮਨਮੁਖ</u> ਪਥਰੁ ਸੈਲੁ ਹੈ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਫੀਕਾ ॥**(੪੧੯) **<u>ਨਾਮ ਬਿਨਾ</u> ਨਕਟੇ ਨਰ ਦੇਖਹੁ ਤਿਨ ਘਸਿ ਘਸਿ ਨਾਕ ਵਡੀਜੈ ॥**(੧੩੨੫) **<u>ਸਾਕਤ</u> ਕੀ ਐਸੀ ਹੈ ਰੀਤਿ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸਗਲ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥**(੧੯੫) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ <u>ਮਨਮੁੱਖ</u>, <u>ਨਾਮ ਬਿਹੂਣੇ</u> ਅਤੇ <u>ਸਾਕਤ</u> ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੰਦ ਕਰਮੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ । **ਓਇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਾਨਾਰਸਿ ਕੇ ਠਗ ॥** ੧ ॥ (੪੭੬) ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਈ ? ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ " **ਨਿੰਦਿਆ** " ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਅਉਗੁਣ ਨਾਂ ਦਰਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭਰਨੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿੰਦਿਆ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਮਨ-ਚੈਨ ਦਾ ਵਾਸਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਕਾਤਲ, ਠੱਗ ਆਦਿ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਵੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਵਕੀਲ ਝੱਟ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਙਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਸੰਗਦਾ, ਉਸ ਸੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸੋ ਆਉ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਪਦ ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਸਮਝੀਏ:--

੫੯/ਅ- **ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ਕਾਰਜ ਸਗਲ ਸਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਪਿ ਜਪਿ ਸਾਧੂ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਦੋਖੀ ਸਗਲੇ ਭਏ ਰਵਾਲ ॥ ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਰਾਖੇ ਜਨ ਅਪਨੇ ਉਧਰਿ ਲੀਏ ਲਾਇ ਅਪਨੈ ਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤਿ ਮਿਲਿ ਘਰਿ ਆਏ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਮੁਖ ਹੋਏ ਕਾਲ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨** ॥[੮੨੬]-੨੭-੧੧੩

੧੪

" ਨਿੰਦਿਆ " ਪਦ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ

ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਅਤੇ ਭਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਸੰਤ-ਸੁਭਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਘੜ ਕੇ ਕੋਈ ਊਜ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਅਨਿੰਦ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਪਾਪ ਹੈ:--

੬੦- **ਖੋਟੁ ਨ ਕੀਚਈ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਖਣਹਾਰਾ ॥ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਦੜੇ ਜਨਮਹਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਸਾਗਰੁ ਤਿਨੀ ਤਰਿਆ ਜਿਨੀ ਏਕੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਤਜਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ <u>ਅਨਿੰਦ</u> ਨਿੰਦਾ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ॥..੩** ॥[੪੬੧]-੪-੧੩

ਅਰਥ:--(ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ) ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, (ਪਰਮਾਤਮਾ ਖਰੇ ਖੋਟੇ ਦੀ) ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਵਾਸਤੇ) ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਮੁੜ ਮੁੜ) ਜੰਮਦੇ (ਮਰਦੇ) ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਨਿੰਦ (=ਜੋ ਨਿੰਦਨ ਜੋਗ ਨਾ ਹੋਣ, ਭਾਵ, ਭਲਿਆਂ) ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਨ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ ।

ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਅਤੇ ਭਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਬੰਦੇ ਤੇ ਕੋਈ ਊਜ ਨਾਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਐਬ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, ਝੂਠ, ਠੱਗੀ, ਧੋਖਾ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਭੇੜੇ ਐਬਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਦੀ ਠੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਊਜ ਲਾ ਕੇ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ:--

੬੧- **ਆਪਿ ਨ ਦੇਹਿ ਚੁਰੂ ਭਰਿ ਪਾਨੀ ॥ ਤਿਹ ਨਿੰਦਹਿ ਜਿਹ ਗੰਗਾ ਆਨੀ ॥੨** ॥ [੩੩੨]-੧-੪੪

ਏਥੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਈਰਖਾ ਗ੍ਰਸੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਚੁਲੀ ਭਰ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਪਰ ਨਿੰਦਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛਬੀਲਾਂ ਲਾਈਆਂ (**ਗੰਗਾ ਆਨੀ**) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ " ਅਨਿੰਦ " (ਭਾਵ ਜੋ ਨਿੰਦਨ ਜੋਗ ਨਹੀਂ) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੬੨- **ਹੋਇ ਅਨੰਨਿ ਮਨਹਠ ਕੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਆਪਸ ਕਉ ਜਾਨਾਤ ॥**
ਜੋ ਅਨਿੰਦੁ ਨਿੰਦੁ ਕਰਿ ਛੋਡਿਓ ਸੋਈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਖਾਤ ॥੩ ॥ [੪੯੬]-੪-੫

ਅਰਥ:--ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਦੀ ਪਕਿਆਈ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਨੰਨਿ (=ਦੂਜਾ ਭਾਵ-) ਮਾਇਆ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਛੱਡ ਕੇ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸ੍ਰੈਸ਼ਟ ਕੰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਜਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨਿੰਦਣ-ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ-ਜੋਗ ਮਿਥ ਕੇਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੀ) ਮੁੜ ਮੁੜ (ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ) ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਨਿੰਦਆ ਦਾ ਅਰਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ **ਅਨਿੰਦ** ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ **ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ।** ਅਜਿਹੇ ਨਿੰਦਕ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ-**ਅਸੰਖ ਨਿੰਦਕ ਸਿਰਿ ਕਰਹਿ ਭਾਰੁ ॥** ਜਪੁ (੧੮) ਅਤੇ-- **ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਭਾਰੁ ਉਠਾਵੈ ਬਿਨੁ ਮਜੂਰੀ ਭਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥**[੧੧੮] ਏਸੇ ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰ ਪਵੰਨਿ ॥ ੬ ॥** [੭੫੫] ਫਿਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ:--

੬੩- **ਨਿੰਦਕੁ ਐਸੇ ਹੀ ਝਰਿ ਪਰੀਐ ॥ ਇਹ ਨੀਸਾਨੀ ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਭਾਈ ਜਿਉ ਕਾਲਰ ਭੀਤਿ ਗਿਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**
ਜਉ ਦੇਖੈ ਛਿਦ੍ਰੁ ਤਉ ਨਿੰਦਕੁ ਉਮਾਹੈ ਭਲੋ ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਰੀਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਚਿਤਵੈ ਨਹੀ ਪਹੁਚੈ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਤ
ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਪ੍ਰਭੂ ਭੁਲਾਇਆ ਕਾਲੁ ਨੇਰੈ ਆਇਆ ਹਰਿਜਨ ਸਿਉ ਬਾਦੁ ਉਠਰੀਐ ॥
ਨਾਨਕ ਕਾ ਰਾਖਾ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਆਮੀ ਕਿਆ ਮਾਨਸ ਬਪੁਰੇ ਕਰੀਐ ॥ ੨ ॥[੮੨੩]--੯--੯੫

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਸੁਣ, ਜਿਵੇਂ ਕੱਲਰ ਦੀ ਕੰਧ (ਕਿਰ ਕਿਰ ਕੇ) ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹ , ਇਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਿੰਦਕ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੈ । ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਨਿੰਦਿਆ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ, ਮਾਨੋ, ਕੱਲਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨਿੰਦਕ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਵੇਖ ਕੇ ਨਿੰਦਕ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ, (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਨਿੰਦਕ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੁਰਾਈ ਕਰ ਸਕਣ ਤੱਕ ਅਪੱੜ ਤਾਂ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਵਿਓਂਤ ਸੋਚਦਿਆਂ ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ **। ੧ ।** ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਦਾ ਵਾਲੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਿੰਦਕ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਚੁੱਕੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੈ । ਵਿਚਾਰੇ ਜੀਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ । ੨ ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੭੦੭ ਸਫੇ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਅਰਥ = ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣਾ, ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨੀ, ਗੁਣਾ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਲੱਭਣੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਸਾੜੇ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਅਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨਾ ਨਿੰਦਿਆ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀਂ ਹੈ ।

੧੫

ਸੰਤ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਥਵਾ ਹਰਿ-ਜਨ ਦੀ ਨਿੰਦਾ--

ਨਿੰਦਕ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ:--

੬੪- **ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਤੇ ਨਰ ਬੁਰਿਆਰੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤਿਨ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾ ਕਰਹੁ**
ਪਾਪਿਸਟ ਹਤਿਆਰੀ ॥ ਓਹਿ ਘਰਿ ਘਰਿ ਫਿਰਹਿ ਕੁਸੁਧ ਮਨਿ ਜਿਉ ਧਰਕਟ ਨਾਰੀ ॥.... ੨੩ ॥ [੬੫੧]

ਅਰਥ:--ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ (ਗੋਪਨਾ=ਨਿੰਦਨਾ, ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਬੁਰਾ ਕਹਿਣਾ) ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਭੈੜੇ ਹਨ, ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ! ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰੋ, ਉਹ ਬੜੇ ਪਾਪੀ ਤੇ ਹਤਿਆਰੇ ਹਨ, ਮਨੋਂ ਖੋਟੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨੀ, ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਫਲ ਦਾਇਕ ਕਹਿਣਾ, ਅਥਵਾ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ ਚੰਗੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਾਕੀ ਪਾਵਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਸ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਨਿੰਦਾ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਪੱਤ੍ਰ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਧ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸੇਧ ਪੱਤਰ Directive ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਭੈੜੀ ਆਦਤ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕੇ ।

੬੫- **.. ਜਿਨ ਗੁਰੁ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਸੇ ਲੈਦੇ ਢਹਾ ਫਿਰਾਹੀ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਭੁਖ ਕਦੇ ਨ ਉਤਰੈ**
ਨਿਤ ਭੁਖਾ ਭੁਖ ਕੂਕਾਹੀ ॥ ਓਨਾ ਦਾ ਆਖਿਆ ਕੋ ਨਾ ਸੁਣੈ ਨਿਤ ਹਉਲੇ ਹਉਲਿ ਮਰਾਹੀ ॥...॥ ੨ ॥[੩੦੮]-ਵਾ-੧੫

ਅਰਥ:--ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ (ਮਾਨੋ) ਢਾਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ, ਤੇ ਸਦਾ ਭੁੱਖ ਭੁੱਖ ਕੂਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਉਹ ਸਦਾ ਚਿੰਤਾ ਫ਼ਿਕਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖਪਦੇ ਹਨ ।

੬੬- **ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਤਿਸੁ ਠਉਰ ਨ ਠਾਉ ॥ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਦੋਵੈ ਗਏ ਦਰਗਹ**
ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਓਹ ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਲਗਹਿ ਪਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ

ਗਣਤੈ ਘੁਸੀਐ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਆਪੇ ਲਏ ਜਿਸੁ ਲਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਦਰਸਨੁ ਜਿਨਾ ਵੇਖਾਲਿਓਨੁ ਤਿਨਾ ਦਰਗਹ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥ ੧ ॥[੩੧੪]-ਵਾ-੨੬

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਥਾਂ ਹੈ ਨਾ ਥਿੱਤਾ । ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । (ਅਜੇਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ) ਫਿਰ ਉਹ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਸਕਣ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ (ਇਕ ਵੀ ਜੇ) ਖੁੰਝ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਮਰ ਬੀਤਦੀ ਹੈ।

(ਪਰ) ਪੁਰਖ (ਭਾਵ, ਮਰਦ, ਸੂਰਮਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਜਿਹਾ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ (ਨਿੰਦਕ) ਨੂੰ ਵੀ ਆਪੇ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਚਰਨੀ) ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੬੭- **.... ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ ਓਸ ਦਾ ਪਾਸੁ ਛਡਿ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ਬਹਿ ਜਾਇਆ ॥**
ਜੋ ਗੁਰੁ ਗੋਪੇ ਆਪਣਾ ਸੁ ਭਲਾ ਨਾਹੀ ਪੰਚਹੁ ਓਨਿ ਲਾਹਾ ਮੂਲੁ ਸਭੁ ਗਵਾਇਆ ॥... ੨ ॥ [੩੦੩]-ਵਾ-੮

ਅਰਥ:--ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨਮੁੱਖ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ! (ਮੁਕਦੀ ਗਹੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, (ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਜੋ ਖੱਟਣਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੬੮- **ਸੰਤ ਕਾ ਲੀਆ ਧਰਤਿ ਬਿਦਾਰਉ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਅਕਾਸ ਤੇ ਟਾਰਉ ॥ ਸੰਤ ਕਉ ਰਾਖਉ ਅਪਨੇ ਜੀਅ ਨਾਲਿ ॥ ਸੰਤ ਉਧਾਰਉ ਤਤਖਿਣ ਤਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ਜਿ ਭਾਵੈ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਏਕੈ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਊਪਰਿ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਥ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸੰਤਹ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਰਾਜ ਤੇ ਟਾਲਿ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਨਿੰਦੈ ਤਿਸ ਕਾ ਪਤਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਰਾਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥ ਝਖ ਮਾਰਉ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਭਇਆ ਬਿਸਾਸੁ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਉਪਜੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦ ਜੀਤਿ ॥ ੪ ॥**[੮੬੭]-੧੬-੧੮

ਪਦ ਅਰਥ:--ਲੀਆ=[ਅਰਬੀ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਲਈਨ '--ਜਿਸ ਉਤੇ ਲਾਹਨਤ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ] ਲਾਹਨਤਿਆ ਹੋਇਆ । ਬਿਦਾਰਉ=ਬਿਦਾਰਉਂ, ਮੈਂ ਚੀਰ ਦਿਆਂ । ਧਰਤਿ ਬਿਦਾਰਉਂ--ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁਟ ਦਿਆਂ । ਅਕਾਸ ਤੇ=ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ, ਉੱਚੇ ਮਰਾਤਬੇ ਤੋਂ । ਟਾਰਉ=ਟਾਰਉਂ, ਮੈਂ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂ । ਉਧਾਰਉ=ਉਧਾਰਉਂ, ਮੈਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਤਤਖਿਣ=ਝਟ-ਪਟ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ । ਤਾਲਿ=ਤਾਲੀ ਵੱਜਣ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ।

੬੯- **ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਹ ਉਮਰਾਉ ਪਤੀਆਏ ॥ ਦੁਸਟ ਅਹੰਕਾਰੀ ਮਾਰਿ ਪਚਾਏ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਮੁਖਿ ਕੀਨੋ ਰੋਗੁ ॥ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰੈ ਸਭੁ ਲੋਗੁ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਮਨਿ ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ॥ ਸੰਤ ਜਪਹਿ ਗੁਰਦੇਉ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮੁਖ ਊਜਲ ਭਏ ॥ ਸਗਲ ਥਾਨ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਗਏ ॥ ੩ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜਨੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਬੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਸਗਲ ਭੈ ਮਿਟੇ ਜਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ॥ ਨਿੰਦਕ ਮਾਰਿ ਪਾਏ ਸਭਿ ਧਰਨਿ ॥ ੪ ॥ ਜਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ ਦੁਖੀਆ ਹੋਇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਜਨੁ ਏਕੁ ਧਿਆਏ ॥ ਜਮੂਆ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ੫ ॥ ਜਨ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿੰਦਕ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਜਨ ਭਲ ਮਾਨਹਿ ਨਿੰਦਕ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਿਖਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧਿਆਇਆ ॥ ਜਨ ਉਬਰੇ ਨਿੰਦਕ ਨਰਕਿ ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥**[੮੬੯]-੧-੨੯

੭੦- **ਨਿੰਦਕੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਓਹੁ ਮਲਭਖੁ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥**
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪੇ ਨਾ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰੀ ॥ ੬ ।[੫੦੭]-੧-੭

ਅਰਥ :- ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਪਾ ਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਤਾਂ ਧੋ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਮਾਇਆ ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਪਰਾਈ ਮੈਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਨਾ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਹਨ । (ਭਾਵ ਸਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਏ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) । ੬ ।

੭੧- **ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਜੋਨੀ ਭਵਨਾ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਰੋਗੀ ਕਰਨਾ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਦੂਖ ਸਹਾਮ ॥ ਡਾਨੁ ਦੈਤ ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਜਾਮ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਕਰਹਿ ਜੋ ਬਾਦੁ ॥ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਸਾਦੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਗਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕੰਧੁ ਛੇਦਾਵੈ ॥ ਭਗਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਨਰਕੁ ਭੁੰਚਾਵੈ ॥ ਭਗਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਗਰਭ ਮਹਿ ਗਲੈ ॥ ਭਗਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਰਾਜ ਤੇ ਟਲੈ ॥ ੨ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੀ ਗਤਿ ਕਤਹੂ ਨਾਹਿ ॥ ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹਿ ॥ ਚੋਰ ਜਾਰ ਜੂਆਰ ਤੇ ਬੁਰਾ ॥ ਅਣਹੋਦਾ ਭਾਰੁ ਨਿੰਦਕਿ ਸਿਰਿ ਧਰਾ ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭਗਤ ਨਿਰਵੈਰ ॥ ਸੋ ਨਿਸਤਰੈ ਜੋ ਪੂਜੈ ਪੈਰ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖਿ ਨਿੰਦਕੁ ਭੋਲਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਤੁ ਨ ਜਾਇ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ੪ ॥**[੧੧੪੫]-੨੧-੩੪

੭੨- **ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਮਹਾ ਅਤਤਾਈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਖਿਨੁ ਟਿਕਨੁ ਨ ਪਾਈ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਮਹਾ ਹਤਿਆਰਾ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਮਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਰਾਜ ਤੇ ਹੀਨੁ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਦੁਖੀਆ ਅਰੁ ਦੀਨੁ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਸਰਬ ਰੋਗ ॥ ਸੰਤ ਕੇ ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਸਦਾ ਬਿਜੋਗ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਦੋਖ ਮਹਿ ਦੋਖੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਭਾਵੈ ਤਾ ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਹੋਇ ਮੋਖੁ ॥ ੩ ॥**[੨੮੦]-੧੩

੧੬

ਆਪਣਾ ਗੁਨੁ ਨ ਗਵਾਵੈ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਅਜੇਹੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਸਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਰ ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ

ਰੂਪ ਹੋ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਲਈ ਫਿਰ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਭਗਤ ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨਿਰਵੈਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਹਨਸ਼ੀਲਤਾ ਗੁਣ ਨਾਲ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੭੩-- **ਹਰਿ ਜਨੁ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਨਿੰਦ ਕਰੇ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਅਪੁਨਾ ਗੁਨੁ ਨ ਗਵਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪੇ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥ ਹਰਿ ਆਪੇ ਹੀ ਮਤਿ ਦੇਵੈ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਆਪੇ ਬੋਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਆਪੇ ਪੰਚ ਤਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ਵਿਚਿ ਧਾਤੂ ਪੰਚ ਆਪਿ ਪਾਵੈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਆਪੇ ਹਰਿ ਆਪੇ ਝਗਰੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥ ੨ ॥**[੭੧੯]--੩

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਤ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਭਗਤ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ, ਖਿਮਾ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਉ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਤਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧। (ਹੇ ਭਾਈ) ਭਗਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ) ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਜਗਤ-ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ) ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨।

ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਜੇਹੇ ਗੁਣ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਦਾ ਯਤਨ-ਸ਼ੀਲ ਰਹੀਏ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਦਾ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੰਜ ਅਥਵਾ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਆਪਣੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਦਰ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਖੰਡੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੭੪- **ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਕਿਸ ਕੀ ਕੀਜੈ ॥**
ਚੀਨਹੁ ਆਪੁ ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸਰੁ ਹਰਿ ਜਗੰਨਾਥੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥
ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਖੰਡਿ ਸੋ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝਹੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਭੋਗੇ ਭੋਗਣਹਾਰਾ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥[੧੦੪੧]--ਸੋਲਹੇ--੨੦

ਅਰਥ :- ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈ ਕੇ (ਇਹ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ) ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਆਤਮਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਹੇ ਭਾਈ !) ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲਦੇ ਰਹੋ, ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਰਹੋ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੩। ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੀ ਸਿਰਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਪਛਾਣੋ ॥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਇਹ ਭੇਤ ਸਮਝੋ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ॥ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਭੋਗ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ੧੪।

੭੫- **ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ਅਸਥਿਰ ਘਰ ਬਾਰ ॥ ਰਾਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜੋ ਨਿੰਦ ਕਰੈ ਇਨ ਗ੍ਰਿਹਨ ਕੀ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਹੀ ਮਾਰੈ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥**[੮੦੭]-੯-੨੭

੧੭

ਨਿੰਦਕ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਦੀ, ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ " ਨਿੰਦਾ " ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ, ਠੀਕ ਠੀਕ, ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਗੱਲ ਵਧਾਇਆਂ, ਕਿਸੇ ਬਦ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਦੀ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਿਸੇ ਭੁੱਲ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਘਿਣਾਵਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਲਿਖਣਾ ਵੀ " ਨਿੰਦਿਆ " ਹੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਨਿੰਦਕ ਮੁੱਖ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੭੬- **ਜਿਨ੍ ਅੰਦਰਿ ਨਿੰਦਾ ਦੁਸਟੁ ਹੈ, ਨਕ ਵਢੇ ਨਕ ਵਢਾਇਆ ॥ ਮਹਾ ਕਰੂਪ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ, ਕਾਲੇ ਮੁਹ ਮਾਇਆ ॥ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਨਿਤ ਪਰ ਦਰਬੁ ਹਿਰਹਿ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੁਰਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਤ ਕਰਹੁ, ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਦੇ, ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੭ ॥**[੧੨੪੪]-ਵਾ

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਮਨ ਦੇ ਮੁਰੀਦ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਭੈੜਾ ਸੁਭਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ) ਹੌਲੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਇਆ (ਦੇ ਇਸ ਵਿਕਾਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਣ) ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੜੇ ਕੋਝੇ ਤੇ ਭਰਿਸ਼ਟੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਨਿੱਤ ਉੱਠ ਕੇ (ਭਾਵ, ਆਹਰ ਨਾਲ) ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਜੋ ਤੁਹਮਤਾਂ ਲਾਉਣ ਰੂਪ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਇੱਜਤ-ਰੂਪ ਧਨ ਖੋਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ (-ਰੂਪ ਧਨ) ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਹਰਿ ਜੀਉ ! ਹੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ! ਸਾਡੀ ਸਹੈਤਾ ਕਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖੋ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਮਨ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਮਨੁੱਖ ਪਿੱਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ (ਹੁਣ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਕਿਰਤ) ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੧੭।

੭੭- **ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਫਿਟਕੇ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਝੂਠਾ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਮੈਲਾ ਆਚਾਰੁ ॥ ਦਾਸ ਅਪਨੇ ਕਉ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਮੁਆ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਨਾਲਿ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰਿ ਜਨ ਰਾਖੇ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਸਿਰਿ ਕੜਕਿਓ ਕਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਕਹਿਆ ਕੋਇ ਨਾ ਮਾਨੈ ॥ ਨਿੰਦਕ ਝੂਠੁ ਬੋਲਿ ਪਛੁਤਾਨੇ ॥ ਹਾਥ ਪਛੋਰਹਿ ਸਿਰੁ ਧਰਨਿ ਲਗਾਹਿ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਦਈ ਛੋਡੈ ਨਾਹਿ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ ਕਿਛੁ ਬੁਰਾ ਨ ਮਾਗੈ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਲਾਗੈ ਦੁਖ ਸਾਂਗੈ ॥ ਬਗੁਲੇ ਜਿਉ ਰਹਿਆ ਪੰਖ ਪਸਾਰਿ ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਕਢਿਆ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ੩ ॥**[੧੧੫੧-੫੨]-੪੧-੫੪

ਪਦ ਅਰਥ:-ਨਿੰਦਕ=ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਝੂਠੀਆਂ ਤੁਹਮਤਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ । ਬਿਉਹਾਰ=ਤੁਹਮਤਾਂ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕਸਬ । ਮੈਲਾ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਭਰਿਆ । ਆਚਾਰ=ਆਚਰਨ । ੧ । ਮੁਆ=ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੜਕਿਓ=ਕੂਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਕਾਲ=ਆਤਮਕ ਮੌਤ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਮਾਨੈ=ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਹਾਥ ਪਛੋਰਹਿ=(ਆਪਣੇ) ਹੱਥ (ਮੱਥੇ ਤੇ) ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ਧਰਨਿ=ਧਰਤੀ । ਦਈ=ਪਰਮਾਤਮਾ । ਹਾਥ ਪਛੋਰਹਿ =ਆਪਣੇ ਹੱਥ (ਮੱਥੇ ਤੇ) ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ਧਰਨਿ=ਧਰਤੀ । ਦਈ=ਪਰਮਾਤਮਾ । ੨ । ਦੁਖ ਸਾਂਗੈ=ਬਰਛੀ (ਵੱਜਣ) ਦਾ ਦੁੱਖ । ਪੰਖ ਪਸਾਰ ਰਹਿਆ=ਖੰਭ ਖਿਲਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ) । ੩ ।

੭੮- **ਨਿੰਦਕੁ ਜਮਦੂਤੀ ਆਇ ਸੰਘਾਰਿਓ ਦੇਵਹਿ ਮੂੰਡ ਉਪਰਿ ਮਟਾਕ ॥**
ਨਾਨਕ ਆਪਨ ਕਟਾਰੀ ਆਪਸ ਕਉ ਲਾਈ ਮਨੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੋ ਫਾਟ ॥ ੨ ॥[੧੨੨੪]-੮੨-੧੦੫

ਪਦ ਅਰਥ:--ਜਮਦੂਤੀ=ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ, ਮੌਤ ਨੇ । ਮੂੰਡ=ਸਿਰ । ਮਟਾਕ=ਸੱਟ, ਚੋਟ (ਮੌਤ ਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਸਮਾ ਆ ਚੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਆਪਸ ਕਉ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, (ਭਾਵ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੂਸ਼ਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਿੰਦਿਆ ਦੀ ਛੁਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਚਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ)। ਫਾਟ=ਜ਼ਖ਼ਮੀ ।

੭੯- **ਅਰੜਾਵੈ ਬਿਲਲਾਵੈ ਨਿੰਦਕ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬਿਸਰਿਆ ਅਪਣਾ ਕੀਤਾ ਪਾਵੈ ਨਿੰਦਕੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਕਾ ਸੰਗੀ ਹੋਵੈ ਨਾਲੇ ਲਏ ਸਿਧਾਵੈ ॥ ਅਣਹੋਦਾ ਅਜਗਰੁ ਭਾਰੁ ਉਠਾਏ ਨਿੰਦਕੁ ਅਗਨੀ ਮਾਹਿ ਜਲਾਵੈ ॥੧॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਜਿ ਹੋਇ ਬਿਤੀਤੈ ਸੁ ਨਾਨਕੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇ ਬਿਗਸਾਵੈ ॥ ੨ ॥**[੩੭੩]-੧੦

ਅਰਥ:--(ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬੜਾ ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ । (ਨਿੰਦਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਭੁਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਕਰਕੇ) ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਤੁਹਮਤਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ) ਕੀਤੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ) ਦੁੱਖ-ਰੂਪ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣੇ (ਨਿੰਦਕ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਨਿੰਦਕ) ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਤੁਰਦਾ ਹੈ (ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਦੀ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) । ਨਿੰਦਕ (ਨੰਦਾ ਦਾ) ਮਨੋ-ਕਲਪਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਭਾਰ (ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ) ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ **। ੧ ।** ਜਿਹੜਾ ਨਿਯਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸਦਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਨਾਨਕ ਉਹ ਨਿਯਮ (ਤੁਹਾਨੂੰ) ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਭਗਤ) ਜਨਾਂ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਤਾਂ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ) ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ (ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੮੦- **ਜੇ ਓਹੁ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਵੈ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਦੁਆਦਸ* ਸਿਲਾ ਪੂਜਾਵੈ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਕੂਪ ਤਟਾ ਦੇਵਾਵੈ ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਕੈਸੇ ਤਰੈ ॥ ਸਰਪਰ ਜਾਨਹੁ ਨਰਕ ਹੀ ਪਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਹਉ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰੈ ਕੁਲਖੇਤਿ ॥ ਅਰਪੈ ਨਾਰਿ, ਸੀਗਾਰ ਸਮੇਤਿ ॥ ਸਗਲੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨੈ ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਕਵਨੈ ਨਹੀ ਗੁਨੈ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਵੈ ॥ ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਸੋਭਾ ਮੰਡਪਿ ਪਾਵੈ ॥ ਅਪਨਾ ਬਿਗਾਰਿ ਬਿਰਾਂਨਾ ਸਾਂਢੈ ॥ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੈ ॥ ੩ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਹਾ ਕਰਹੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਪਰਗਟਿ ਪਾਹਾਰਾ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਸੋਧਿ ਸਾਧਿ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਾਪੀ ਨਰਕਿ ਸਿਧਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥**[੮੭੫]-੨-੧੧-੭-੨-੪੯ *[Foot note:--ਦਵਾਦਸ਼ ਭਾਵ ੧੨ ਜੋਤੀ ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਵਾਦੀ ੧੨ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ-ਅਸਥਾਨਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ]

ਅਰਥ:--ਸਾਧੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਜਗਤ ਵਿਕਾਰ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ, ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਜਾਣੋ ਉਹ ਸਦਾ ਨਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦੀ ਪੀੜ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰੇ, ਜੇ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕਰੇ, ਜੇ (ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ) ਖੂਹ ਤਲਾਬ (ਆਦਿਕ) ਵੀ ਲਵਾਏ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਵਿਆਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ **। ੧ ।** ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕੁਲਖੇਤ੍ਰ ਤੇ (ਜਾ ਕੇ) ਗ੍ਰਿਹਣ (ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ) ਕਰੇ, ਗਹਿਣਿਆਂ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ) ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੇ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਭਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ **। ੨ ।** ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਲਵਾਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੇ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਭਾ ਖੱਟ ਲਏ, ਜੇ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਜੇ ਉਹ ਭਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਹੈ **। ੩ ।** ਹੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕੋ ! ਤੁਸੀ (ਸੰਤਾਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਿਆ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? (ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਪਰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤ (-ਗੁਰੂ) ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਇਕ ਠੱਗੀ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ) ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਇਹ ਠੱਗੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਉੱਘੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਹੇ ਰਵਿਦਾਸ ! ਆਖ--ਅਸਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਕੁਕਰਮੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੮੧- **ਹਰਿ ਹਰਿ ਲੀਨੇ ਸੰਤ ਉਬਾਰਿ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ ਕੀ ਚਿਤਵੈ ਬੁਰਿਆਈ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਫਿਰਿ ਮਾਰਿ ॥ ੧ ॥ਰਹਾਉ ॥ ਜਨ ਕਾ ਆਪਿ ਸਹਾਈ ਹੋਆ ਨਿੰਦਕ ਭਾਗੇ ਹਾਰਿ ॥ ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ ਊਹਾਂ ਹੀ ਮੂਏ ਬਾਹੁੜਿ ਗ੍ਰਿਹਨ ਮੰਝਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਅਪਾਰਿ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਮੁਖੁ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਕੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ੨ ॥**[੬੭੪]-੧੫ {ਨੋਟ:- ' ਗ੍ਰਿਹ ਨ " ਪਾਠ, ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ]

ਪਦ ਅਰਥ:--ਲੀਨੇ ਉਬਾਰਿ=(ਸਦਾ ਹੀ) ਬਚਾ ਲਏ ਹਨ । ਚਿਤਵੇ=ਸੋਚਦਾ ਹੈ । ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ=ਉਸੇ (ਨਿੰਦਕ) ਨੂੰ ਹੀ। ਮਾਰਿ=ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਹਾਰਿ=ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ, ਅਸਫ਼ਲ ਹੋ ਕੇ । ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ= (ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ) ਭਟਕਦੇ ਭਟਕਦੇ । ਊਹਾਂ ਹੀ=ਉਸ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੀ । ਗਿਹਿਨ ਮਝਾਰਿ=(ਸਰੀਰ) ਘਰਾਂ ਵਿਚ, ਅਨੇਕ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ । ੧ ।

ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੋਭੀ, ਮਨ ਦਾ ਕਠੋਰ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਚੋਰ ਕਿਹਾ ਹੈ :-

੮੨- **ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਲੋਭੀ ਮਨਿ ਕਠੋਰ ॥**
ਗੁਰ ਸੇਵ ਨ ਭਾਈ ਸਿ ਚੋਰ ਚੋਰ ॥ ੨ ॥[੧੧੭੦]--੭

੧੮

ਨਿੰਦਾ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ?

ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾ ਦੀ ੨੯ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਨਾਲ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ--' **ਅਵਖਧ ਸਭੇ ਕੀਤਿਅਨੁ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਦਾਰੂ ਨਾਹਿ ॥** ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਪਰਚਾਰਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਦਾਰੂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਇਸ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਿ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਸਕਣਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਿਰਾ ਗ਼ਲਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਜੋਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੇ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਸਨ । ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੱਜਣ ਵਰਗੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਕਾਤਲ-ਠੱਗ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰਕ " ਭਾਈ ਸੱਜਣ " ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਸਮਰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦਮ ਖੋਰ ਕੌਡੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਦਾਰ " ਭਾਈ ਕੋਡਾ " ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਕੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹਟਾ ਸਕਦੇ ? ਪਰ ੭੨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੧੩ ਵੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪਦੇ ਦੀ ਆਖਰੀ ਤੁਕ-- **ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਦੋਖ ਮਹਿ ਦੋਖੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਭਾਵੈ ਤਾ ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਹੋਇ ਮੋਖੁ ॥ ੩ ॥** ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ--" ਸੰਤ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਵੀ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਉੱਪਰ ੬੬ ਨੰਬਰ ਤੇ ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾ ਦੀ ੨੬ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਲਈ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਠਿਕਾਣਾ ਨਾ ਕਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲੋਕ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਹੈ--**ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਆਪੇ ਲਏ ਜਿਸੁ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਸਨੁ ਜਿਨਾ ਵੇਖਾਲਿਓਨੁ ਤਿਨਾ ਦਰਗਹ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥** ਭਾਵ,, ਪੁਰਖ (= ਮਰਦ, ਸੂਰਮਾ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਜਿਹਾ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ (ਨਿੰਦਕ) ਨੂੰ ਵੀ ਆਪੇ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਚਰਨੀ) ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਛਡਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾਂ-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨਿੰਦਿਆ ਰੋਗ ਨੂੰ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਆਪ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ? ਅਜੇਹੀ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਵੀ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ ਕਿ ਅਭੁੱਲ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

ਅਸਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕ ਤੁਕ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮਿਥ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਮੁਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਤੁਕ, ਸਲੋਕ ਜਾਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਜੇ ਉਹੀ ਸੰਤ-ਨਿੰਦਕ ਆਪਣੀ ਉਸ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵ, ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ । ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਸਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੮੩- **ਅਵਖਧ ਸਭੇ ਕੀਤਿਅਨੁ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਦਾਰੂ ਨਾਹਿ ॥**
ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਨਾਨਕਾ ਪਚਿ ਪਚਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥ ੨ ॥[੩੧੫]-ਵਾ- ੨੯

ਅਰਥ:--ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਦਾਰੂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਪਰ ਨਿੰਦਕਾਂ (ਦੇ ਨਿੰਦਾ ਰੋਗ ਦਾ) ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਉਹ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ (ਇਸ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਿੰਦਕ ਖਪ ਖਪ ਕੇ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ੨ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਲੋਕ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤਕ ਵਿਚ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ --**ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਨਾਨਕਾ ਪਚਿ ਪਚਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥ ੨ ॥** ਆਉ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ " **ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ** " ਤੁਕ ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈਏ । ਉਪ੍ਰੋਕਤ ੭੨ ਨੰਬਰ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ--**ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨਿੰਦਕੁ ਭੋਲਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਤੁ ਨ ਜਾਇ ਮਿਟਾਇਆ ॥** ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬੀ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨਿੰਦਿਆ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਢੇਰ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਨਿੰਦਾ ਰੋਗ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਵੀ ਉਸੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨੂੰ **(ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ)**--ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋ ਸਕਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਧਾਨ ਹੈ--**ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥** (੨੦) ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ--**ਨਿੰਦਕ ਨਰ ਕਾਲੇ ਮੁਖ ਨਿੰਦਾ, ਜਿਨ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ਨ ਭਾਈ**॥ [੫੦੫] ਨਿੰਦਕ ਤਾਂ ਏਡਾ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੂੰ ਕਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਚੰਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੰਦਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੰਗਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਆਦਤ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੇ ਨਿੰਦਕ ਦੇ ਨਿੰਦਾ-ਰੋਗ ਦਾ (ਹੋਰ ਕੋਈ) ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਨਿੰਦਕ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਐਬ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਹੀ ਠੀਕ ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਜੇ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਗੁਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿੰਦਾ-ਰੋਗ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ਕਿ, ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਟਾ, ਮੂੰਹ ਦਾ ਮਿੱਠਾ, ਭੈੜੇ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਗੁਰੂ-ਨਿੰਦਕ ਵੀ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਨੀ ਆ ਪਏ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸੁਧਰ ਸਕਦਾ ਹੈ:---

੮੪- **ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਗਣਤ ਜਿ ਰਖੈ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਗਇਆ ॥ ਨਿਤ ਝਈਆ ਪਾਏ ਝਗੂ ਸੁਟੇ ਝਖਦਾ ਝਖਦਾ ਝੜਿ ਪਇਆ ॥ ਨਿਤ ਉਪਾਵ ਕਰੈ ਮਾਇਆ ਧਨ ਕਾਰਣਿ ਅਗਲਾ ਧਨੁ ਭੀ ਉਡਿ ਗਇਆ ॥ ਕਿਆ ਓਹੁ ਖਟੇ ਕਿਆ ਓਹੁ ਖਾਵੈ ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਪਇਆ ॥ ਨਿਰਵੈਰੈ ਨਾਲਿ ਜਿ ਵੈਰੁ ਰਚਾਏ ਸਭੁ ਪਾਪੁ ਜਗਤੈ ਕਾ ਤਿਨਿ ਸਿਰਿ ਲਇਆ ॥ ਓਸੁ ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਢੋਈ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਨਿੰਦਾ ਮੁਹਿ ਅੰਬੁ ਪਇਆ ॥ ਜੇ ਸੁਇਨੇ ਨੋ ਓਹੁ ਹਥੁ ਪਾਏ ਤਾ ਖੇਹੂ ਸੇਤੀ ਰਲਿ ਗਇਆ ॥ ਜੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣੀ ਫਿਰਿ ਓਹੁ ਆਵੈ ਤਾ ਪਿਛਲੇ ਅਉਗਣ ਬਖਸਿ ਲਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਇਆ ॥ ੨ ॥**[੩੦੭]-ਵਾ-੧੩

ਅਰਥ:--ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗ਼ਣਤੁ (=ਕਿੜ, ਵੈਰ) ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਮੁੱਚੇ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ) ਸਦਾ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵੱਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੰਦ ਪੀਂਹਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ) ਖਪਦਾ ਖਪਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) । (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਹ ਦੋਖੀ) ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਲਈ ਵਿਓਂਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅਗਲਾ (ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ) ਵੀ ਹਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਝੋਰਾ ਤੇ ਸਾੜਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੇ ਖਟਣਾ ਕੀ ਤੇ ਖਾਣਾ ਕੀ ? (ਭਾਵ, ਉਹ ਨਾ ਕੁਝ ਖੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਖੱਟੇ ਹੋਏਙ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਾਪਾਂ (ਦਾ ਭਾਰ) ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੂੰ ਵਿਚ ਅੰਬੁ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ, ਜੋ ਮੂੰਹੋਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੇ), ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਖੋਟਾ ਮਨੁੱਖ ਜੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਏ ਉਹ ਵੀ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਵੀ (ਭਾਵ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨੀਚ ਨਿੰਦ ਪਾਪੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ) ਜੇ ਉਹ (ਹੰਕਾਰ ਗੁਆਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਕੇ (**ਹੁਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸਿ ॥**) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਮਨੁੱਖ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੨ ।

ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਣਾ ਨਿ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਇਲਾਜ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਸੋ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਜੀਉ ! ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਮਨਮੱਤੀ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ ਓਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਾਂਗੇ । ਅਤੇ ਔਝੜੇ ਪਏ ਹੋਏ ਏਧਰ ਉਥਰ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਜੀਵਨ ਗੁਆ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਵਾਂਗੇ--**ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੂਕ ॥ ਅੰਧੇ ਏਕ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੂਕ ॥ ੧੫੮ ॥**[੧੩੭੨] ਪਰ ਜਿਥੇ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ, (**ਹਿੰਦੂ ਅੰਨ੍ਹਾ**--੮੭੫) ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ:--

੮੫- **ਗੁਰੂ ਜਿਨਾ ਕਾ ਅੰਧੁਲਾ ਸਿਖ ਭੀ ਅੰਧੇ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥ ਓਹਿ ਭਾਣੈ ਚਲਨਿ ਆਪਣੈ ਨਿਤ ਝੂਠੋ ਝੂਠੁ ਬੋਲੇਨਿ ॥ ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸਦਾ ਕਰੇਨਿ ॥ ਓਇ ਆਪਿ ਡੁਬੇ ਪਰਨਿੰਦਕਾ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਡੋਬੇਨਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਓਇ ਲਾਏ ਤਿਤੁ ਲਗੇ ਉਇ ਬਪੁੜੇ ਕਿਆ ਕਰੇਨਿ * ॥ ੨ ॥** [੯੫੧]-ਵਾ-੧੦

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ (ਆਪ) ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਉਹ ਸਿੱਖ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕੰਮ (ਭਾਵ, ਮੰਦੇ ਕੰਮ) ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਅੰਨ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਉਹ (ਸਿੱਖ) ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਝੂਠ ਤੇ ਠੱਗੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਆਪ ਵੀ ਡੱਬਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਵੀ ਗ਼ਰਕ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇਵੀ ਕੀ ਕਰਨ ਜਿੱਧਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਓਧਰ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

[* Foot Note:--ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਗੋਚਰੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਲੇ ਕਥਿਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਅਉਗੁਣਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਤੇ ਹੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ । ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅੱਡਰੇ ਲੇਖ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਠਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਜੋਗ ਹੈ]

੮੬- **ਮੇਰੇ ਮਨ, ਤਜਿ ਨਿੰਦਾ ਹਉਮੈ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥**
ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੨੯]--੪੨

੧੯

ਨਿੰਦਾ ਹਮਾਰਾ ਕਰੈ ਉਧਾਰੁ ॥

੮੭- **ਨਿੰਦਉ ਨਿੰਦਉ ਮੋ ਕਉ ਲੋਗੁ ਨਿੰਦਉ ॥ ਨਿੰਦਾ ਜਨ ਕਉ ਖਰੀ ਪਿਆਰੀ ॥ ਨਿੰਦਾ ਬਾਪੁ ਨਿੰਦਾ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿੰਦਾ ਹੋਇ ਤ ਬੈਕੁੰਠਿ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮਨਹਿ ਬਸਾਈਐ ॥ ਰਿਦੈ ਸੁਧ ਜਉ ਨਿੰਦਾ ਹੋਇ ॥ ਹਮਰੇ ਕਪਰੇ ਨਿੰਦਕੁ ਧੋਇ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹਮਰਾ ਮੀਤੁ ॥ ਨਿੰਦਕ ਮਾਹਿ ਹਮਾਰਾ ਚੀਤੁ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਸੋ, ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਹੋਰੈ ॥ ਹਮਰਾ ਜੀਵਨੁ ਨਿੰਦਕੁ ਲੋਰੈ ॥ ੨ ॥ ਨਿੰਦਾ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰੁ ॥ ਨਿੰਦਾ ਹਮਰਾ ਕਰੈ ਉਧਾਰੁ ॥ ਜਨ ਕਬੀਰ ਕਉ ਨਿੰਦਾ ਸਾਰੁ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਡੂਬਾ ਹਮ ਉਤਰੇ ਪਾਰਿ ॥ ੩ ॥** [੩੩੯]-੨੦-੭੧

ਅਰਥ:--ਜਗਤ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰੇ ਔਗਣ ਭੰਡੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੰਦਿਆ ਸੇਵਕ ਦਾ ਮਾਂ ਵਿ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਵਧਦੇ ਵੇਖਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵੀ ਔਗਣ ਨਸ਼ਰ ਕਰ ਕੇ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ।੧। ਰਹਾਉ ।

ਜੇ ਲੋਕ ਔਗਣ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਕਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਔਗਣ ਛੱਡ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਰੂਪ ਧਨ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਡੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ, ਜੇ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਸੀ ਆਪਣੇ ਔਗਣ ' ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਸੁਣੀਏ) ਤਾਂ ਨਿੰਦਕ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੧ । (ਤਾਂ ਤੇ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਭੰਡਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਸੁਰਤ ਆਪਣੇ ਨਿੰਦਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਅਸੀ ਆਪਣੇ ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ) । (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਸਾਡਾ ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਐਬ ਨਸ਼ਰ ਹੋਣੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ । ਨਿੰਦਕ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਚੰਗਾ ਬਣੇ । ੨ ।ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਡੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।ਸੋ, ਦਾਸ ਕਬੀਰ ਲਈ ਤਾਂ

ਉਸ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ । ਪਰ (ਵਿਚਾਰਾ) ਨਿੰਦਕ (ਸਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਗਣਾਂ ਵਿਚ) ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅਸੀ (ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਨਿਕਲਦੇ ਹਾਂ । ੩ ।

ਭਾਵ, ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਬੜੇ ਠੰਢੇ ਜਿਗਰੇ ਨਾਲ ਸੁਣੇ, ਤਾਂ, ਉਸ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਐਬ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦਾ ਉਹ ਵਧੀਆ ਸਾਧਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਐਬ ਲੱਭ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਝਾਤੀ ਨਾ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਬਾਂ ਵਿਚ ਫੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਘਾਬਰਦੇ ਨਹੀ ਹਨ । ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ :--

੮੮- **ਨਿੰਦਕ ਕੀ ਗਤਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਹੀ ਖਸਮੈ ਏਵੈ ਭਾਣਾ ॥**
ਜੋ ਜੋ ਨਿੰਦ ਕਰੇ ਸੰਤਨ ਕੀ ਤਿਉ ਸੰਤਨ ਸੁਖੁ ਮਾਨਾ ॥ ੩ ॥ [੩੮੧]-੧-੪੧

ਅਰਥ:--ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ (ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਕਉਂਕਿ ਉਹ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਸਦਾ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਜਿਉਂ ਜਿਉ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਕਾਈਆਂ ਨਸ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸੰਤ ਜਨ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) । ੩ ।

ਨਿੰਦਕ ਮੈਲ ਧੋਂਦਾ ਹੈ:--

੮੯- **ਨਿੰਦਕੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਓਹੁ ਮਲਭਖੁ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥**
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪੇ ਨਾ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰੀ ॥ ੬ ॥ [੫੦੭]-੧-੭

ਅਰਥ:--ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਕਰ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਮੰਦ-ਕਰਮਾ ਦੀ) ਮੈਲ ਤਾਂ ਧੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਮ,ਾਇਆ- ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਈ ਮੈਲ ਖਾਣ ਦਾ ਆਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫ਼ਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ (ਇਸ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ) ਨਾ ਉਰਲੇ ਬੰਨੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਘ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਐਬ ਵਿਚ ਫ਼ਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) । ੬ ।

ਉਸਤਰਿ ਅਤੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਕ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ:--

੯੦- **ਮੈ ਬਉਰੀ, ਮੇਰਾ ਰਾਮੁ ਭਤਾਰੁ ॥ ਰਚਿ ਰਚਿ, ਤਾ ਕਉ ਕਰਉ ਸਿੰਗਾਰੁ ॥ ੧ ॥**
ਭਲੇ ਨਿੰਦਉ, ਭਲੇ ਨਿੰਦਉ ਲੋਗ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਜੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਬਾਦੁ ਬਿਬਾਦੁ ਕਾਹੂ ਸਿਉ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਰਸਾਇਨੁ ਪੀਜੈ ॥ ੨ ॥
ਅਬ ਜੀਅ ਜਾਨਿ, ਐਸੀ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ਮਿਲਉ ਗੁਪਾਲ, ਨੀਸਾਨੁ ਬਜਾਈ ॥ ੩ ॥
ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ, ਕਰੈ ਨਰੁ ਕੋਈ ॥ ਨਾਮੇ ਸ੍ਰੀਰੰਗੁ ਭੇਟਲ ਸੋਈ ॥ ੪ ॥[੧੧੬੪]-੪

ਅਰਥ:--ਮੇਰਾ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਗੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਜਗਤ ਬੇ-ਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ ਭ੍ਰੈੜਾ ਆਖੀ ਜਾਏ (ਨਾ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਇਹ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) । ੧ । ਰਹਾਉ ।

(ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੀ ਨਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰਾ ਖ਼ਸਮ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ (ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਕਮਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਮੈਂ (ਭਗਤੀ ਤੇ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ) ਸੁਹਣੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ **। ੧ ।** (ਕੋਈ ਨਿੰਦਾ ਪਿਆ ਕਰੇ) ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜੀਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸ੍ਰੈਸ਼ਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ **। ੨ ।** ਹੁਣ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰ ਕੇ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹਾਂ **। ੩ ।** ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਆਖੇ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਆਖੇ (ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ), ਮੈਨੂੰ ਨਾਮੇ ਨੂੰ (ਲਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ । ੪ ।

ਭਾਵ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਏਨੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕਹੇ ਜਾਂ ਭੇੜਾ ਕਹੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ । ਨਾ ਕੰਨ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਨਾ ਮਨ ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ ।

੯੧- **ਕਬੀਰ ਮੈ ਜਾਨਿਓ ਪੜਿਬੋ ਭਲੋ, ਪੜਿਬੇ ਸਿਉ ਭਲ ਜੋਗੁ ॥**
ਭਗਤਿ ਨ ਛਾਡਉ ਰਾਮ ਕੀ, ਭਾਵੈ ਨਿੰਦਉ ਲੋਗੁ ॥ ੪੫ ॥ [੧੩੬੬]

ਅਰਥ:--ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ (ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਨਾ (ਮਨੁੱਖ ਲਈ) ਭਲਾ ਹੈ । (ਸੋ, ਇਸ ਗੱਲੋਂ) ਜਗਤ ਬੇ-ਸ਼ੱਕ ਮਾੜਾ ਪਿਆ ਆਖੇ ਮੈਂ (ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਵੱਟੇ ਵੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ । ੪੫ ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸੇ ਕਾਂਸ਼ੀ (ਬਨਾਰਸ) ਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਹੈ । ਉੱਚੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਏਥੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਬੀਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਉਹ ਅਸਾਂ ਉਤਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਝੱਲ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਗੰਵਾ ਸੂਦਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਕਬੀਰਾ ਸਹਿਬ ਅਜੇਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਜੋ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਤਿ ਵਿਚ ਆ ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਅਲੋਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰੀ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ । ਭਗਤ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਉਸ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸਨ ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਅਤੇ ਨਿਕੰਮਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ । ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਅੱਖਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਅਸਰ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵੱਲ ਵਧੀ ਹੈ:--

੯੨- **ਕਬੀਰ ਲੋਗੁ ਕਿ ਨਿੰਦੈ ਬਪੁੜਾ ਜਿਹ ਮਨਿ ਨਾਹੀ ਗਿਆਨੁ ॥**
ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਰਵਿ ਰਹੇ ਅਵਰ ਤਜੇ ਸਭ ਕਾਮ ॥ ੪੬ ॥ [੧੩੬੬]

ਨਿੰਦਾ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ : -

੧= [੮੮]-ਵਾ-੧੪	੨=[੩੧੬]-ਵਾ-੩੦(੨)	੩=[੩੨੩]-ਵਾ-੨੦(੨)	੪=[੨੮੧]-੧੩(੩)	੫=[੩੦੪]-ਵਾ-੮(੨)	੬=[੩੦੭]-ਵਾ-੧੩(੧)
੭= [੮੬੭]-੧੬-੧੮(੩)	੮=[੩੩੨]-੧-੪੫(੨)	੯=[੬੧੦]-੯-(੩)	੧੦=[੭੨੦]-੩(ਰਹਾ)	੧੧=[੨੧੫]-੩-੧੬੧(੩)	੧੨=[੫੧੭]-ਵਾ-੨
੧੩=[੫੨੯]-੩(ਰਹਾ)	੧੪=[੫੦੪]-੪(੪)	੧੫=[੫੧੭]-੨੧	੧੬=[੫੨੩]-ਵਾ-੨੦	੧੭=[੬੪੯]-ਵਾ-੧੭(੨)	੧੮=[੭੩੩]-੨-੯(੩)
੧੯=[੬੧੦]-੯(੩)	੨੦=[੮੦੬]-੧੩-੧੮(੩)	੨੧=[	੨੨=[੬੮੩]-੨੧-੫੨(੨)	੨੩=[	੨੪=[੩੭੩]-੧੦(੨)
੨੫=[੮੨੬]-੨੭-੧੧੩(੨)	੨੬=[੮੫੦]-ਵਾ-੪	੨੭=[੮੫੧]-ਵਾ-੫	੨੮=[੮੬੮]-੧੮-੨੦(੧)	੨੯=[੮੫੭]-੨-੧੧-੭-੨-(੪	੩੦=[੮੮੦]-੨(੪)
੩੧=[੯੦੦]-੨੭-੫੫(੨)	੩੨=[੧੦੨੫]-੬(੧੧)	੩੩=[੩੧੪]-ਵਾ-੨੫	੩੪=[੩੦੪]-ਵਾ-੮(੨)	੩੫=[੨੦੨]-੧੧੪(੨)	੩੬=[੧੧੯੧]-੧-੯(੬)
੩੭=[੧੩੬੭]-੪੯	੩੮=[੧੧੩੭]-੯(੩)	੩੯=[੧੧੩੮]-੧੩(੪	੪੦[੧੨੨੪]-੮੩-੧੦੬(੨)	੪੧=[੧੧੬੩]-੪(੪)	੪੨=[੧੨੭੦]-੧੪-੧੮(ਰਹਾ)
੪੩=[੧੩੦੯]-੨(੫)	੪੪=[੧੩੧੯]-੨(੨)	੬੩=[੧੩੨੦]-੧੨(ਰਹਾ)			

੯੩- **ਸਭੁ ਕੋਈ ਹੈ ਖਸਮ ਕਾ ਖਸਮਹੁ ਸਭੁ ਕੋ ਹੋਇ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ**
ਤਾ ਸਚੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੀਐ ਬੁਰਾ ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਹਿਲਾ ਆਇਆ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥[੧੨੪੪]-ਵਾ-੧੮

੨੦

ਉਸਤਤਿ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਅਰਥ, ਸੋਭਾ, ਸ਼ਲਾਘਾ ਜਾਂ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਅਰਥ, ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਰਕੀ ਕੀੜਾ ਬਣਾਉਂਦੀ । ਪਰ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ :--

੯੪- **ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਬਿਬਰਜਿਤ *, ਤਜਹੁ ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥**
ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨਹਿ, ਤੇ ਮੂਰਤਿ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ੧ ॥[੧੧੨੩]-੧

ਅਰਥ:-ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਐਬ ਫ਼ਰੋਲਣੇ-ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਮਾੜੇ ਹਨ । (ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਵੀ) ਛੱਡ ਦਿਉ (ਕਿ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ) ਆਦਰ (ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ) ਆਕੜ (ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ) । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਲੋਹੇ ਤੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ । [ਸੋਨ=ਆਦਰ । ਲੋਹਾ=ਨਿਰਾਦਰੀ **]**

(* Foot NOte:-ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਦੇਵਤੇ, ਰਿਖੀ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੀ ਉਸਤਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਵਰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ)

੯੫- **ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਉਸਤਤਿ ਨਹ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਸਮਾਨੋ ॥**
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ, ਜੋਗੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨੋ । ੧ ।[੬੮੫]--੩

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਜਾਂ ਪਰਾਈ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਜੋਗੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੯੬- **ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੈ ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥**
ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ ਕਿਨਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ।[੨੧੯]--੧

ਅਰਥ :-(ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਲੱਭ ਲਈ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ) ਨਾਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਾਸਨਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਹ ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਖੇਡਣੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।

੯੭- **ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥**
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥ ੧ ।[੬੩੩]--੧੧

੯੮- **ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਪਰਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਉਰਿ ਆਨੋ ॥**
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਭ ਹੀ ਮੈ ਪੂਰਨੁ ਏਕ ਪੁਰਖ ਭਗਵਾਨੋ ॥ ੨ ।[੧੧੮੬]--੧

ਪਦ ਅਰਥ:- ਪਰਹਰਿ--ਦੂਰ ਕਰ, ਛੱਡ ਦੇ । ਕੀਰਤਿ--ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ । ਉਰਿ--ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ । ਆਨੋ--ਲਿਆਓ, ਵਸਾਓ । ਪੂਰਨ--ਵਿਆਪਕ ।

੯੯- **ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਖੁ ਏ ਸਭ ਤਿਉ ਕੰਚਨ ਅਰੁ ਪੈਸਾ ॥**

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਏ ਸਮ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਫੁਨਿ ਤੈਸਾ ॥ ੨ ॥[੨੨੦]-੭

ਅਰਥ :- (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਸੁਰਗ--ਨਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਜ਼ਹਰ, ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਤਾਂਬਾ (ਪੈਸਾ) ਇਕ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ), ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੀ ਲੋਭ ਅਤੇ

੧੦੦- **ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਹਭ ਵਞਾਈ ਛੋੜਿਆ ਹਭੁ ਕਿਝੁ ਤਿਆਗੀ ॥**

ਹਭੇ ਸਾਕ ਕੂੜਾਵੇ ਡਿਠੇ, ਤਉ ਪਲੈ ਤੈਡੈ ਲਾਗੀ ॥ ੧ ॥[੯੬੩]--ਵਾ--੧੪

ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਆ, ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਰਜਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਦੋਵੇਂ (ਉਸਤਤਿ,ਨਿੰਦਾ) ਲਗ-ਪਗ ਇਕੋ ਪੱਧਰ ਦੇ ਐਬ ਅਥਵਾ ਆਉਗੁਣ ਸਮਝੇ ਗਏ ਹਨ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਿਤ ਵੇਖਦੇ ਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਦ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਜਾਂ ਸੁੱਚਾਨੰਦ ਆਦਿ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ੍ਹ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਲਉ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਅਥਵਾ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੁਸਤਕ-ਭੰਡਾਰ ਉਸਤਤਿ--ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਪਾਪ ਦੇ ਹੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਮੰਨ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ?

ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਵੀ ਅਸਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਸਤਤਿ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਤੁੱਲ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਸਤਤਿ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਭਾਵ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ' ਉਸਤਤਿ ' ਪਦ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧੦੧- **ਪਿਤਾ ਮੇਰੋ ਬਡੋ ਧਨੀ ਅਗਮਾ ॥ ਉਸਤਤਿ ਕਵਨ ਕਰੀਜੈ ਕਰਤੇ ਪੇਖਿ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੫੦੭]--੧-੮

ਅਰਥ :- ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ । ਹੇ ਕਰਤਾਰ ਤੇਰੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਵਡਿਆਈ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ ? ਤੇਰੀ ਲੀਲਾ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

੧੦੨- **ਤੁਮਰੀ ਉਸਤਤਿ ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਸਿ ਕੋਇ ॥ ੭ ॥**[੨੬੬]--੩

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇਥੋਂ ਹੀ ਬਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ।

੧੦੩- **ਉਸਤਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ਕਰ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਤਿ ਬਿਉਹਾਰ ॥- - ੨ ॥**[੨੮੧]--੧੪

੧੦੪- **ਜਿਹਬਾ ਏਕ ਉਸਤਤਿ ਅਨੇਕ ॥ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਪੂਰਨ ਬਿਬੇਕ ॥- - ੫ ॥**[੨੮੭]--੧੮

ਅਰਥ:--ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਭ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ, ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਹਨ (ਉਸਤਤਿ-ਗੁਣ) ।

੧੦੫- **ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ ॥ ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ ॥- - -੫ ॥**[੨੯੫]-੨੪

੧੦੬- **ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਕੇਤੇ ਮੁਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਤਨਿ ਮਨਿ ਸੂਚੈ ਸਾਚੁ ਸੁ ਚੀਤਿ ॥**

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਨੀਤਾ ਨੀਤਿ ॥ ੮ ॥[੨੨੨]--੨

ਅਰਥ :- ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮੁਨੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦ ਹੈ । ਤੂੰ ਭੀ ਸਦਾ ਸਦਾ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ ।

੧੦੭- **ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਾ ॥**

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਅਨਦਿਨੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥[੭੭੮]-੨

ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਸਤਤਿ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸਤਤਿ ਅਥਵਾ ਵਡਿਆਈ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਝੂਠੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨੀ, ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਣੀ, ਓਨੀ ਹੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਜਿਨੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਝੂਠੀ ਊਜ ਲਾਉਣੀ । ਜਿਵੇਂ ਨਿੰਦਕ ਘੋਰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ਠੀਕ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਚੰਗੇ ਅਥਵਾ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਦਸਣੀ ਸਮਾਜ ਵਾਸਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਾਧੂ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੱਚ ਸੱਚ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਾਮਾਜੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਕਿਸੇ ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਧੂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਕੋਲੋਂ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । ਉਂਜ ਲੱਗਦੇ ਚਾਰੇ ਬਦ ਦੀ ਬਦੀ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਧਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ (ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਨਾ) ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੈ । ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਜੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਂਉਦੀਆਂ ਹਨ । ਅੱਜ ਦਾ ਭਲਾ ਕੱਲ੍ਹ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣਿਆਂ ਖਲੋਤਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਦਾ ਚੋਰ ਭੂਮੀਆਂ ਕੱਲ੍ਹ " ਭਾਈ ਭੂਮੀਆਂ " ਬਣ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਾਧੂ ਉਸਤਤਿ ਕਰਕੇ ਉਸ

ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਸਿੱਧ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਕਈ ਵੀ ਪਸ਼ੇਮਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਦਾ ਨੇਕ ਮਨੁੱਖ, ਕੱਲ੍ਹ ਬੁਰਾ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਜਿਸ ਲੀਡਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲੋਕ ਅਖੀਆਂ ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕੱਲ੍ਹ ਉਸ ਤੇ ਗੰਦੇ ਅੰਡੇ ਅਤੇ ਸੜੇ ਹੋਏ ਟਮਾਟਰ ਵਗਾਹ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਮ ਗੰਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਿਆ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਦਾ ਸਥਿਰ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਈਸ਼ਵਰ ਹੀ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਦਾ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਰ ਸੁਭਾ ਅਤੇ ਸਾਂਵੇਂ ਵਤੀਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸੋ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੀ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ :- -

੧੦੮- **ਦੁਨੀਆ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਵੰਞਸੀ ॥ ਲੋਕਾ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਖਾਕੁ ਥੀਈ ॥ ੧ ॥**
ਵਾਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਵਾਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦੁਨੀਆ ਕੇਰੀ ਦੋਸਤੀ , ਮਨਮੁਖ ਦਝਿ ਮਰੰਨਿ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਵੇਲਾ ਨ ਲਹੰਨਿ ॥ ੨ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਲਗੰਨਿ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਸਹਜੇ ਸੁਖਿ ਰਹੰਨਿ ॥ ੩ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚੰਨਿ ॥ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੈ ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਫਿਰੰਨਿ ॥ ੪ ॥
ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਦੋਸਤੀ ਨਾਲਿ ਸੰਤਾ ਵੈਰੁ ਕਰੰਨਿ ॥ ਆਪਿ ਡੁਬੇ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਡੋਬੰਨਿ ॥ ੫ ॥
ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥ ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨਰਕੇ ਘੋਰ ਪਵੰਨਿ ॥੬॥[੭੫੫]-੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਨਾਹ ਕਰਦਾ ਫਿਰ, ਦੁਨੀਆ ਤਾਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਏਗੀ (ਸਮੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੈ) । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਹ ਵਡਿਆਉਂਦਾ ਫਿਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮਰ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ (ਮਨੱਖ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੈ) **। ੧ ।** ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ! ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੁਣ-ਜੋਗ ਹੈਂ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਕੇ) ਸਦਾ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ (ਮਨਮੁਖ--ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਨਾਂ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੁਦਰਾ) ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜ ਮਰਦੇ ਹਨ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਅੰਤੇ) ਜਮਰਾਜ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਹੱਥੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ) ਸਮਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ **। ੨ ।** ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **। ੩ ।** ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ) ਸੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ **। ੪ ।** ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਭੈੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਗੰਢੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ **ਸੰਤ ਜਨਾਂ** ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਆਪ ਆਪਨੇ ਸਮੇਤ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ) ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਭੀ (ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ) ਨਾਲ ਹੀ ਡੋਬ ਲੈਂਦੇ ਹਨ **।੫** ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਨਿੰਦਿਆ (ਬਦਨਾਮੀ) ਕਰਨੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਉਹ ਬਦਨਾਮੀ ਖੱਟਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਬੜੇ ਸਖ਼ਤ ਆਤਮਕ-ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ)

ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਸਮੇਂ, **ਕੁੜੀ-ਮੁੰਡੇ** ਦੀ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ **ਪਰਵਾਂ** ਦੀ ਉਸਤਤਿ (ਸੋਹਲੇ, ਵਡਿਆਈ) ਦੇ ਗੀਤ ਅਥਵਾ ਸਿਹਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ-(ਗਾਉਂਦੇ) ਹਾਂ । ਕਿਸੇ **ਦਾਨੀ** ਅਥਵਾ **ਸਿਆਸੀ** ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ, ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮੁੱਖ ਮੋੜ ਕੇ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਆਪਣੀ ਇਸ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅਸਰ ਅਧੀਨ ਅਸੀਂ, **ਬਿੱਪਰ ਰੀਤੀ** ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

੧੦੯- **ਢੰਢਾ ਢਾਣਹੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਸਹੀ ਬਿਨਸਿ ਜਾਤ ਏਹ ਹੇਤ ॥ ਗਣਤੀ ਗਣਉ ਨ ਗਣਿ ਸਕਉ ਊਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ਕੇਤ ॥**
ਢੇ ਪੇਖਉ ਸੋ ਬਿਨਸਤਉ ਕਾ ਸਿਉ ਕਰੀਐ ਸੰਗੁ ॥ ਢਾਣਹੁ ਇਆ ਬਿਧਿ ਸਹੀ ਚਿਤ ਝੂਠਉ ਮਾਇਆ ਰੰਗੁ ॥
ਢਾਣਤ ਸੋਈ, ਸੰਤੁ ਸੁਇ ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਕੀਚਤਿ ਭਿੰਨ ॥ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਤਿਹ ਕਢਹੁ ਜਿਹ ਹੋਵਹੁ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ॥
ਢਾ ਕੈ ਹਾਥਿ ਸਮਰਥ ਤੇ ਕਾਰਨ ਕਰਨੈ ਜੋਗ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਉਸਤਤਿ ਕਰਉ ਢਾਹੂ ਕੀਓ ਸੰਜੋਗ ॥ ੨੬ ॥[੨੫੫]

੨੧

ਸਾਧ-ਸੰਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹ ਲਿਖੇ ਹਨ:- ਸ਼ਾਂਤ, ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਟਿਕਾਇਆ ਹੋਵੈ । ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮ ।

ਉਸਤਤਿ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦ ਨੰਬਰ ੧੦੮ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਤੁੱਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ **(ਨਾਲਿ ਸੰਤਾਂ ਵੈਰ ਕਰੰਨਿ)** । ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਸਾਧ (ਬਹੁ ਵਚਨ ਭਾਵ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ, ਭਾਵ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ) ਦੇ ਗੁਣ ਸਮਝਾਏ ਹਨ । ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਾਲੇ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਧ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ:----

੧੧੦- **ਸਲੋਕੁ ॥ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋਇ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਇ ॥**
ਸੁਨਿ ਮੀਤਾ ਨਾਨਕੁ ਬਿਨਵੰਤਾ ॥ <u>ਸਾਧ ਜਨਾ</u> ਕੀ ਅਚਰਜ ਕਥਾ ॥ ੧ ॥ [੨੭੧]

ਧੱਧੇ ਦੇ ਪੈਰ ਹੇਠਾਂ ਔਂਕੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸੇ ਕਾਰਨ--<u>ਸਾਧ **ਜਨੁ**</u> ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ <u>ਸਾਧ **ਜਨਾ**</u> ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਿੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:--

ਅਰਥ:--ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ (ਜੀਵ ਦੀ) ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ (ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨੂੰ) ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ) ਖ਼ਲਾਸੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ! ਸੁਣ, ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ--(ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਗੁਰਮੁਖਾਂ (ਦੇ ਗੁਣਾਂ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੇਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜਿਆਂ ਅਚਰਜ ਰਹਿ ਜਾਈਦਾ ਹੈ) । ੧ ।

ਅਥਵਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਧ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਕਰਾਇਆ ਹੈ--**ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮੁਖ ਊਜਲ ਹੋਤ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਤ ॥**

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਥਵਾ ਉਪਮਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ--**ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ ॥ ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਦੂਰਿ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰਿ ॥....੮ ॥** [੨੭੨]-੭

ਅਗੇ ਤ੍ਰੇਰਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਦੇ ਦੋਖੀ ਅਥਵਾ ਸੰਤ ਦੇ ਨਿੰਦਕ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ--**ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਆਰਜਾ ਘਟੈ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਜਮ ਤੇ ਨਹੀ ਛੁਟੈ ....ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਮਹਾ ਹਤਿਆਰਾ । ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਮਾਰਾ ...** ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ :-

੧੧੦- **ਸੰਤ ਕਾ ਲੀਆ ਧਰਤਿ ਬਿਦਾਰਉ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਅਕਾਸ ਤੇ ਟਾਰਉ ॥.... ੧ ॥** [੮੬੭]--੧੮

ਪਦ ਅਰਥ:- ਲੀਆ=(ਅਰਬੀ ਲਫ਼ਜ਼ ਮੁਲੀਨ=ਜਿਸ ਉਤੇ ਲਾਹਨਤ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ] ਲਾਹਨਤਿਆ ਹੋਇਆ, ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ । ਬਿਦਾਰਉ=ਬਿਦਾਰਉਂ ਮੈਂ ਚੀਰ ਦਿਆਂ ਧਰਤਿ ਬਿਦਾਰਉ=ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜੜ੍ਹੰ ਪੁੱਟ ਦਿਆਂ । ਅਕਾਸ ਤੇ= ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ , ਉਚੇ ਮਰਤਬੇ ਤੋਂ । ਟਾਰਉ =ਸੁੱਟ ਦਿਆਂ ॥

੧੧੧- **ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਜੋਨੀ ਭਵਨਾ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਰੋਗੀ ਕਰਨਾ ॥**
ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਦੂਖ ਸਹਾਮ ॥ ਡਾਨੁ ਦੈਤ ਨਿੰਦਕ ਕਉ ਜਾਮ ॥ ੧ ॥[੧੧੪੫]-੨੧-੩੪

[ਇਹ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਪਿੱਛੇ ੭੧ ਨੰਰ ਤੇ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ]

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਹੀ **ਸੰਤ** ਇਕ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਏਡੀ ਡੂੰਘੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਉਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ । ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਸਾਧ ਅਥਵਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨੂੰ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ, ਲੱਛਣ ਅਥਵਾ ਗੁਣ ਅੱਡਰੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾ ਲਿਖੇ ਹਨ:-

੧੧੨- **ਇਹ ਨੀਸਾਣੀ ਸਾਧ ਕੀ ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਤਰੀਐ ॥**
ਜਮ ਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਮਰੀਐ ॥ .... ੧੧ ॥ [੩੨੦]-ਵਾ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਦੇ ਗਣੁ ਵੀ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:-

੧੧੩- **ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਤੂੰ ਹੈ ਜਾਣਹਿ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਤੂੰ ਆਪਿ ਪਛਾਣਹਿ ॥** ੧= ਪੀਹ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।
ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸੰਤਨ ਤੇਰੇ, ਜਿਨਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਪੀਠਾ[1] **ਜੀਉ ॥ ੩ ॥**
ਤੂੰ ਨਿਰਵੈਰ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ॥ ਜਿਨ ਦੇਖੇ ਸਭ ਉਤਰਹਿ ਕਲਮਲ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਜੀਵੈ ਬਿਨਸਿਆ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਧੀਠਾ[2] **ਜੀਉ ॥ ੪ ॥**[੧੦੮]-੪੨-੪੯ ੨=ਢੀਠ, ਅਮੋੜ ।

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਤਨਾ ਵਡਾ ਹੈਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ । ਤੇਰੇ ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੰਤ ਨੇ (ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ **। ੩ ।** ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਸੰਤ ਵੀ (ਵੈਰ ਆਦਿਕ ਦੀ) ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ । ਤੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਵੀ) ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰਾ) ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਅਮੋੜ ਭਟਕਣਾ ਦੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੪ ।

ਨਿਰਵੈਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਅਥਵਾ ਜੋ ਨਿਰਵੈਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੈਰ ਭਾਵਣਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ--**ਜਿਸ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਤੈਸੋ ਹੋਵੈ ॥**[੬੫] ਜੇ ਲੋਕ-ਵਿਖਾਵਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਜਾਂ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਐਬ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਠੱਗ ਹੈ, ਅਸੰਤ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਣਾ ਰੱਖ ਕੇ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ **ਸੰਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ** ਹੋ ਸਕਦਾ । ਅਜੇਹਾ ਭੇਖੀ ਸੰਤ-ਤਾਈ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਦਾਗ਼ ਹੈ । ਖਿਮਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪਰਧਾਨ ਗੁਣ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ, **ਜਹਾ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ ॥**(੧੩੭੨) ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਖਿਮਾ ਨਹੀਂ ਓਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਨੂੰ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਸੰਤ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹਰ ਸੁਆਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ । ਜਿਹੜਾ ਮਿਠ-ਬੋਲੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਖਿਮਾ, ਧੀਰਜ, ਸਹਿਨ-ਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਹੜਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਤੇ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦੇਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ :---

੧੧੪- **ਜਿਨ੍ਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥**
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ, ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ॥ ੧ ॥[੩੧੯]--ਵਾ-੮

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਆ ਤੈਨੂੰ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਸਮਝਾਵਾਂ :- -

੧੧੫- **ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ਕਾਟਿ ਡਾਰਿਓ ਮਨਿ ਨ ਕੀਨੋ ਰੋਸੁ ॥ ਕਾਜੁ ਉਆ ਕੋ ਲੇ ਸਵਾਰਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਦੀਨੋ ਦੋਸੁ ॥ ੧ ॥**
ਮਨ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਉ ਨਿਤ ਨੀਤਿ ॥ ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ
॥ ਚਰਣ ਤਲੈ ਉਗਾਹਿ ਬੈਸਿਓ ਸ੍ਰਮੁ ਨ ਰਹਿਓ ਸਰੀਰਿ ॥ ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਨਹ ਵਿਆਪੈ ਖਿਨਹਿ ਉਤਰਿਓ ਤੀਰਿ
॥ ੨ ॥ ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਲੇਪਨ ਤਿਸੁ ਸੰਗੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਬਿਸਟਾ ਮੂਤ੍ਰ ਖੋਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ

ਬਿਪਰੀਤਿ ॥ ੩ ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਬਿਕਾਰ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੰਲਗਨ ਸਭ ਸੁਖ ਛਤ੍ ॥ ਮਿਤ੍ ਸਤ੍ ਨ ਕਛੂ ਜਾਨੈ ਸਰਬ ਜੀਅ ਸਮਤ ॥ ੪ ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ ॥ ਪਵਿਤ੍ ਅਪਵਿਤ੍ਹ ਕਿਰਣ ਲਾਗੇ ਮਨਿ ਨ ਭਇਓ ਬਿਖਾਦੁ ॥ ੫ ॥ ਸੀਤ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਥਾਨ ਸਮਾਨ ॥ ਜਹਾ ਸਾ ਕਿਛੁ ਤਹਾ ਲਾਗਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨ ॥ ੬ ॥ ਸੁਭਾਇ ਅਭਾਇ ਜੁ ਨਿਕਟਿ ਆਵੈ ਸੀਤੁ ਤਾ ਕਾ ਜਾਇ ॥ ਆਪ ਪਰ ਕਾ ਕਛੂ ਨ ਜਾਣੈ ਸਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ॥ ੭ ॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਨਾਥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਲਾਲ ॥ ਗੋਪਾਲ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉ ਨਾਨਕ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੮ ॥[੧੦੧੭]--ਅਸਟ-੩

ਅਰਥ :- ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਦਇਆਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪ(ਦੇਵ) ਕਿਰਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ (ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ) ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹੁ (ਉਹ ਸੰਤ ਜਨ ਹੁੰਦੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਸੁਨ । ੧ ।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੀਖਣਿ ਭਾਵ ਤੇਜ਼ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ, ਰੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਉਤੇ ਰੋਸੁ ਭਾਵ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਰੁਖ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ।੧।

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ (ਉਗਾਹਿ) ਬੈਸਿਓ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤੜ ਕੇ, ਨੱਪ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੈਹ ਗਿਆ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪੈਂਡੇ ਦਾ ਸ੍ਰਮ ਭਵ ਥਕੇਵਾਂ ਨਾ ਰਿਹਾ । ਭਿਆਨਕ ਸਮੁੰਦਰ (ਦਰਿਆ ਆਦਿ) ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਝੱਟ ਪਾਰ ਜਾ ਉਤਰਿਆ ਬੇੜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਬੇਅਦਬੀ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਨੇਕੀ ਹੀ ਕੀਤੀ **। ੨ ।** ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਨਾਲ ਲੇਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਗੂੰਹ ਮੂਤਰ ਸੁਟਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰੁਧ ਧਰਤੀ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ **। ੩ ।** ਕੋਈ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਕਰੇ ਕੋਈ ਭਲਾਈ ਕਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਛਤਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਕਾਸ਼ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਸਮਾਨ ਹੈ । ੪ ।

ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਭਾਵ ਤੇਜ਼ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਿਖਾਦੁ ਭਾਵ ਦੁੱਖ, ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ **। ੫ ।** ਠੰਡੀ, ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀ-ਭਰੀ ਹਵਾ ਸਭਨਾ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਚੰਗੀਆਂ ਮੰਦੀਆਂ ਸੱਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸੰਕੇ ਦੇ ਭਾਵ ਬਿਨਾ ਝਿਜਕ ਦੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । ੬ ।

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅੱਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਅੱਗ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਪਰਾਏ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾ ਵਿੱਚ ਅਡੋਲ ਰਿਹਿੰਦੀ ਹੈ **। ੭ ।** (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖ਼ਸਮ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੂੰ ਵੀ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਰ ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਏ । ੮ ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਨ ਪਰੁਖ ਅਥਵਾ ਸੰਤ ਦੇ ਇਹ ਛੇ ਲੱਛਣ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

੧੧੬- **ਮੰਤ੍ਰੰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਾਮੰ, ਧ੍ਯਾਨੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੂਰਨਹ ॥ ਗ੍ਯਾਨੰ ਸਮ ਦੁਖ ਸੁਖੰ ਜੁਗਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਵੈਰਣਹ ॥ ਦਯਾਲੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਆ ਪੰਚ ਦੋਖ ਬਿਵਰਜਿਤਹ ॥ ਭੋਜਨੰ ਗੋਪਾਲ ਕੀਰਤਨੰ ਅਲਪ ਮਾਯਾ ਜਲ ਕਮਲ ਰਹਤਹ ॥ ਉਪਦੇਸੰ ਸਮ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰਹ, ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਭਾਵਨੀ ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਨਹ ਸ੍ਰੋਤਿ ਸ੍ਰਵਣੰ ਆਪੁ ਤ੍ਯਾਗਿ ਸਗਲ ਰੇਣੁਕਹ ॥ ਖਟ ਲਖ੍ਯਣ ਪੂਰਨੰ ਪੁਰਖਹ, ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸਾਧ ਸ੍ਵਜਨਹ ॥ ੪੦ ॥**[੧੩੫੭]

੧= ਪਰਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨੀ ।

੨= ਸੁਖਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣਾ , ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਵੈਰ-ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਜੀਊਣਾ ।

੩= ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ-ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣੀ ਅਤੇ ਕਾਂਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣਾ ।

੪= ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾਨਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਇਉਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਨਾ ਜਿਵੇਂ ਕਉਲ ਫੁੱਲ ਪਾਣੀਂ ਤੋਂ ਅਭਿਜ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

੫= ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਬਣਾਨਾ ।

੬= ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾ ਨਾਲ ਨਾ ਸੁਣਨੀ ਅਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਭ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਨਾ - - ਹੇ ਨਾਨਕ ! **ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਾਂ** ਵਿੱਚ ਇਹ ਛੇ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ , ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ **ਸਾਧ** ਆਖੀਦਾ ਹੈ ।੪੦।

ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਅਥਵਾ ਪੂਰਨ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਭਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ (ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁੱਝ ਵੀ ਸੁਣਨਾਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ) । ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੰਤ ਅਥਵਾ ਪੂਰਨ-ਪੁਰਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਨੇ ਹਨ ? ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਸੰਤ-ਜਨ ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਅੱਧ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

੧੧੭- **ਰਾਮ ਸੰਤਿ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਏਕੁ ਜਨੁ ਕਈ ਮਹਿ ਲਾਖ ਕਰੋਰੀ ॥**
ਜਾ ਕੈ ਹੀਐ ਪ੍ਰਗਟੁ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਆ, ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਰਸਨ ਰਮੋਰੀ ॥ ੩ ॥[੨੦੮]-੧੩-**੧੩੪**

੧੧੮- **ਨਿਸਿ ਦਿਨੁ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਡੋਲਤ ਨੀਤ ॥**
ਕੋਟਨ ਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋਊ ਨਾਰਾਇਨੁ ਜਿਹ ਚੀਤਿ ॥ ੨੪ ॥[੧੪੨੭]

ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਸੰਤ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅੱਧ ਹੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨੇ ਹੀ ਨਿੱਤ ਡੋਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥

ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਸ਼ਹੀਦ, ਮੁਰੀਦ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਲੋਂ ਸਤਕਾਰੇ ਅਤੇ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਂ ਪਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ, **ਸੰਤ** ਕਹਿ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ । ਜਿਸ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਪਾਪ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਸੀ, ਜੋ ਲੰਮੇ ਅਤੇ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਰੀਝਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ **ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ** ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੁਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਾਬਾ--(ਬੁਢਾ) ਆਖ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਅਤੇ ਵਿਦਾਵਾਨਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । **ਸੰਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ।** ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ **ਸੰਤ** ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ । **ਭਗ**ਤ ਜਾਂ **ਸ਼ੇਖ** ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਕੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ **ਸੰਤ** ਕਿਹਾ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਇਤਹਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੁਪ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਚਨ **ਸੰਤ** ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿਰਫ਼ **ਗਰਦੇਵ** ਜੀ ਲਈ ਜਾਂ **ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ** ਲਈ ਹੀ ਹੈ । ਉਦਾਹ੍ਰਣ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:---

੧੧੯- **ਭਾਗੁ ਹੋਆ ਸਤਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਘਰਿ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ .. ੪ ॥**[੯੬]--੮

ਅਰਥ:--ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਂ ਨਾਲ ਉਸ) ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ ।

੧੨੦- **... ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਦੀ ਮੈ ਟੇਕ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਿ ਸਭਨਾ ਸਮਰਥੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ**
ਮਸਤਕਿ ਧਰਿ ਕੈ ਹਥੁ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਿ ਤਾਰਿਆ ਸਗਲ ਜਗਤੁ ॥ ਮਨ
ਕੀਆ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਪਾਇਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਦ ਹੀ ਭੋਗੇ ਭੋਗ ॥ ੧ ॥[੯੫੮]-ਵਾ-੫

੧੨੧- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਸਾਂਤਿ ਪਾਈਐ ਕਿਲਵਿੱਖ ਦੁਖ ਕਾਟੇ ਸਭਿ ਦੂਰਿ ॥**
ਆਤਮ ਜੋਤਿ ਭਈ ਪਰਫੂਲਿਤ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਦੇਖਿਆ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥[੧੧੯੮]-੧

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਆਤਮਕ ਠੰਗ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਜਿੰਦ ਖਿੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਿਆ ਵੇਖ ਲਈਦਾ ਹੈ ।

੧੨੨- **ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੇ ਕਾਮਾ ॥**
ਗੁਰੁ ਸੰਤੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ ਸਗਲ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥ ....੪ ॥ [੭੭੯]-੧-੩

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ।

੧੨੩- **ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਆ ਜੀਵਨਾ ਫਿਟੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਚਤੁਰਾਈ ॥**
ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਧੁ ਨ ਸੇਵਿਆ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੪੨੨]-੨੨

ਅਰਥ :- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀ ਲੱਗੀ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਊਣਾ ਅਸਲ ਜੀਊਣਾ ਨਹੀ ਹੈ । (ਜੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਆਣਪ) ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ ।

੧੨੪- **ਸਾਧੂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਾ ਪਾਈਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ੧ ॥**[੨੧]--੧੯

੧੨੫- **ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨ ਸਰਿ ਨਾਇਣੁ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਏ ਗਵਾਇਣੁ ॥ ੩ ॥**[੧੧੩੪]-੧

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੁਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ-ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੩ ।

੧੨੬- **ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਗੁਪਤ ਹੀਰੁ ਹਰਿ ਰਾਖਾ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲਿ**
ਮਿਲਾਇਓ ਗੁਰੁ ਸਾਧੂ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹੀਰੁ ਪਰਾਖਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੬੯੬]-੨

ਅਰਥ:- ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ-ਹੀਰਾ ਲੁਕਾ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਦੀਨਾ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਹਰੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ । ਗੁਰੂ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀਰੇ ਦੀ ਕਦਰ ਦੀ ਸੂਝ ਆਈ ॥

ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ (੧੧੯ ਤੋਂ ੧੨੨) ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਤੱਤੇ ਦੇ ਪੈਰ ਹੇਠਾਂ ਔਂਕੜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ **ਸੰਤ ਿਕ ਬਚਨ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ੧੧੯ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ** ਵਿਚ " ਪਰਮੇਸ਼ਰ " ਨੂੰ **ਸੰਤ** ਕਿਹਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪਦ " ਗੁਰੂ " ਲਈ ਸਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਗਲੇ ਚਾਰ (੧੨੩ ਤੋਂ ੧੨੬) ਵਿੱਚ **ਵੀ ਸਾਧੁ ਇੱਕ ਵਚਨ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ** " ਗੁਰੂ " ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ " ਇੱਕ ਬਚਨ " Sigular ਸਾਧੁ ਜਾਂ ਸੰਤੁ ਕਿਸੇ ਭੇਖੀ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸਾਧ ਲਈ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਤੱਤੇ ਜਾਂ ਧੱਧੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਔਂਕੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧ ਜਾਂ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ, ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਲਈ ਅਥਵਾ ਭਗਤਾ ਜਨਾ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ **ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ** ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸੰਤ ਪਦ ਵਰਤਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮਨਮਤਿ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤਿ ਹੈ ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ **ਗੁਰੂ** ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ **ਸੰਤ** ਕਿਹਾ ਹੈ **ਓਸੇ** ਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ **ਗਿਆਨੀ** ਵੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:--

੧੨੭- **ਧਨੁ ਧਨੁ ਹਰਿ <u>ਗਿਆਨੀ</u> ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰੁ ਹਮ ਕਉ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਈ ॥**[੫੯੩]-ਵਾ-੧੯

ਅਰਥ:- ਹਰੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਗਿਆਨੀ (ਹਰੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲਾ) ਸਾਡਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਵੈਰੀ ਕੀਹ ਤੇ ਸੱਜਣ ਕੀਹ--ਸਭ ਵਲ ਸਾਨੂੰ ਏਕਤਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ।

੧੨੮- **ਤੂ ਜਾਣੁ ਗਿਆਨੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਨਾ ॥**
ਸੁਨਹੁ ਸਖੀ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਮੋਹਿਆ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭੀਨਾ ॥ ੩ ॥[੭੬੪]--ਛੰਤ-੨

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਜਾਨ ਹੈ, (ਭਾਵ ਸੁਜਾਨ ਹੈਂ) ਗਿਆਨੀ ਹੈਂ, ਅਤਰਜਾਮੀ ਹੈਂ (ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਕਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਜਗਤ ਰਚਿਆ ਹੈ) । ਹੇ ਸਹੇਲੀਹੋ ! ਮੋਹਨ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਸ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਿੱਜਾ ਪਿਆ ਹੈ ॥

ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਤਮਕ ਉਚਤਾ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਸਿਖ਼ਰ ਤੇ ਪੁਜਿਆ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ :-

੧੨੯- **ਕਈ ਬੈਕੁੰਠ ਨਾਹੀ ਲਵੈ ਲਾਗੈ ॥ ਮੁਕਤਿ ਬਪੁੜੀ ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਤਿਆਗੇ ॥. . ॥ ੮ ॥** [੧੦੭੮]-ਸੋਲਹੇ- ੨

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹੰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲੱਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰਮੱਖ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਕਈ ਥਾਂਈ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਅਥਵਾ ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋ ਕਰਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ **ਭਾਈ, ਜਨ, ਸੇਵਕ, ਦਾਸ, ਸਖੀ, ਸਹੇਲੀ** ਕਰਕੇ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੁਆਦਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁੱਖ, ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ, ਦਾਸ, ਸੇਵਕ, ਜਨ, ਭਾਈ, ਸਤਸੰਗੀ ਆਦਿ ਦੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਵਿਰੁੱਧ **ਸ਼ੱਕ** ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ " **ਸੰਤ** " ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ **ਠੱਗ** ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ--

੧੩੦- **ਗਜ ਸਾਢੇ ਤੈ ਤੈ ਧੋਤੀਆਂ ਤਿਹਰੇ ਪਾਇਨਿ ਤਗ ॥ ਗਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਜਪਮਾਲੀਆਂ ਲੋਟੇ ਹਥਿ ਨਿਬਗ ॥**
ਓਇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਾਨਾਰਸਿ ਕੇ ਠਗ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਸੰਤ ਨ ਮੋ ਕਉ ਭਾਵਹਿ ॥
ਡਾਲਾ ਸਿਉ ਪੇਡਾ ਗਟਕਾਵਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਸਨ ਮਾਂਜਿ ਚਰਾਵਹਿ ਊਪਰਿ ਕਾਠੀ ਧੋਇ ਜਲਾਵਹਿ ॥
ਬਸੁਧਾ ਖੋਦਿ ਕਰਹਿਦੁਇ ਚੂਲੇ ਸਾਰੇ ਮਾਣਸ ਖਾਵਹਿ ॥ ੨ ॥ ਓਇ ਪਾਪੀ ਸਦਾ ਫਿਰਹਿ ਅਪਰਾਧੀ
ਮੁਖਹੁ ਅਪਰਸ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਫਿਰਹਿ ਅਭਮਾਨੀ ਸਗਲ ਕੁਟੰਬ ਡੁਬਾਵਹਿ ॥ ੩ ॥[੪੭੬]--੨

ਅਰਥ--(ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਗਜ਼ ਲੰਮੀਆਂ ਧੋਤੀਆਂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ--[**ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੇ** ॥ (੬੪੭) ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਉਪਰਲਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਅਤੇ ਸੰਤਤਾਈ ਦੇ ਭੇਖ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਢੁੱਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ] । ਤੇਹਰੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਜਨੇਊ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਸ਼ੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਤੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਿਸ਼ਕਾਏ ਹੋਏ ਲੋਟੇ (ਸਿਮਰਨੇ, ਤੀਰ, ਗੜਵੇ ਆਦਿ) ਨਿਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਨਾਰਸੀ ਠੱਗ ਹਨ **। ੧ ।** ਅਜਿਹੇ ਸੰਤ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਜੋ ਮੂਲ ਨੂੰ ਵੀ ਟਹਿਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਣ (ਭਾਵ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਅਥਵਾ ਸਿਆਸੀ ਸੁਆਰਥ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ) **। ੧ । ਰਹਾਉ** । ਇਹ ਲੋਕ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦੋ ਚੁਲ੍ਹੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ ਚੁਲ੍ਹਿਆਂ ਉਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਧੋ ਕੇ ਬਾਲਦੇ ਹਨ (ਸੁੱਚ ਤਾਂ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਰਤੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਸਮੂਲਚਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ **। ੨ ।** ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖੱਚਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਂਞ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਛੋਂਹਦੇ, (ਇਹ ਆਪ ਤਾਂ ਡੁਬੇ ਹੀ ਸਨ) ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਦ ਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆ) ਡੋਬਦੇ ਹਨ । ੩ ।

ਗੁਰੂਬਾਣੀ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਿਆਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਤਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜ ਚੁੱਕਿਆ " ਭੇਖ " ਅਥਵਾ " ਸਾਧ-ਬਾਣਾ " ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਂਦਾ । ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਣਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਰਬ ਦਾ ਰੂਪ ਸੀ--" **ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਏਕੈ ਕਾਮ** "--, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋ ਨਿਆਰਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਅੱਡਰੀ ਡਿੱਠ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਨੀਕ ਬਣਿਆਂ ਬੈਠਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ' ਠੱਗ " ਹੋ ਦਿੱਸਿਆ । ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਅਤੇ ਸਰਬਸਾਂਝੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ **ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਘਿਰਣਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ?** ਆਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ, ਸੰਤ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ:-

੨੨

ਸਾਧ-ਡੇਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਲਈ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਕਈ **ਸਾਧ-ਟੋਲੇ** ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਚਪਲ ਬੁਧੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਤ-ਭੇਖ ਬਾਰੇ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ, ਸਾਧ ਜਾਂ ਸੰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਆ ਖਲੋਂਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਉਚੇਚੀ ਨੇੜਤਾ ਵਾਲਾ, ਤਿਆਗੀ, ਬੜੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਜਪੀ-ਤਪੀ ਸੀ । ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਵਰਾਂ ਕਾਰਨ ਮਨ ਇੱਛੇ ਫਲ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀਆਂ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਸਾਧ-ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ, ਸਾਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਸਾਧ-ਸੰਤ ਦੇ ਭੇਖ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਉਪਦਰੀ ਵੀ ਆ ਲੁਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਾਰੇ ਵੀ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਧ-ਬਾਣੇ ਦਾ ਭੈ ਮਿਲਵਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਦੇ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ । ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਡੇ ਡੇਰੇ ਸਿਰਜ ਲਏ ਜਿਛੇ ਜੰਤਾ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਊਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਭਗਵਾਨਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਮੱਠ, ਆਸ਼ਰਮ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਰੌਣਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਗਏ ਸਨ । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਭੈ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਕਾਰਨ **ਸਾਧ-ਭੇਖ** ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਵੀ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਤ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਆਇਆ । ਅਜੇਹੀ ਇਜ਼ਤ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਬਦਕਾਰੀ ਦਾ ਚਸਕਾ ਵਧਿਆ । ਫਿਰ ਕਈ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ-ਜਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਗਏ । ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਾਧ-ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਵਿੱਚ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ । ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਭੇਖੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਵੱਸਦੇ ਘਰ ਉਜਾੜੇ । ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲਿਸਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ--**ਕਾਲ ਚੱਕਰ**--ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਬਾਰੇ ਦੋਹਾ ਲਿਖਆ ਹੈ--**ਮਾਈਆਂ ਗਾਈਆਂ ਤੇ ਬਾਬੂ ਬੈਲ । ਸੰਤ ਸਾਨ੍ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੈਲ ।** ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਅਥਵਾ ਨੂਹਾਂ ਧੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਕਾਰੀ ਕਰਵਾਉਂਣ ਵਾਲੇ ਕੋਠਿਆਂ ਤੇ ਪੁਚਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣੀ, ਆਪਣਾ ਪੇਸ਼ਾ ਬਣਾ ਲਿਆ । ਕਈ ਪਰਸਿੱਧ ਡਾਕੂਆਂ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਠੱਗਾਂ, ਤਸਕਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸਾਧੂ ਭੇਸ ਵਰਤ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸਾਧ ਭੇਖ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ **ਸਾਧ-ਭੇਸ** ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ । ਸਾਧ ਲਈ ਬਣੀ **ਭੈ ਮਿਲਵੀ ਸ਼ਰਧਾ** ਵਿਚ ਅੱਜ ਤਾਂਈਂ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ।

ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੁਫ਼ਰ ਨੂੰ ਮੁਕਾਂ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਲੈ ਆਉਣੇ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸਾਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਈ ਮੌਲਾਣੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਭਾਰਤ ਆਏ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਪਰਚਾਰ ਨਾਲ ਬੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣੇ । ਪਰ ਏਸੇ ਪੱਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੌਲਵੀ ਅਥਵਾ ਇਸਲਾਮੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਭੇਖਾਂ ਅਤੇ ਜਪਾਂ ਤਪਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਥਿਤ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਵਾਲਾ **ਸਾਧ-ਭੇਸ** ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੀਰ, ਫ਼ਕੀਰ, ਵਲੀ-ਅੱਲਾ, ਸੌਰੀਆ, ਪੀਰ-ਦਸਤਗੀਰ, ਬਣ ਕੇ, ਡੇਰੇ ਸਾਜ ਬੈਠਾ । ਵਰਾਂ ਸਰਾਪਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਦੁਅਵਾਂ ਅਤੇ ਬਦ-ਦੁਆਵਾਂ, ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ, ਜਿੰਨਾ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਚਲਾ ਲਿਆ । ਕਈ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਉਜਾੜੇ । ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪੀਰ ਨੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੈ ਏਨਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਰ ਖਪ ਚੁੱਕੇ ਪੀਰ ਦੀ ਕਬਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਧਾਰਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧ ਭੇਖ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕੀਤੀ । **ਸੰਤ-ਬਾਣੇ** ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਭੇਖੀਆਂ ਦੇ ਪੋਲ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਸਰ ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਲਿਆ ਸੀ । ਆਪ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗ-ਅਡਿਆਂ (ਆਸ਼ਰਮਾ, ਡੇਰਿਆਂ, ਮੱਠਾਂ ਆਦਿ) ਤੇ ਪੁਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੋਲ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ । ਬੇਅੰਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਇਆ । ਅਜਿਹੇ ਭੇਖੀ ਸਾਧਾ ਸੰਤਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਪੰਡਤਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀ **ਸਾਧ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ** ਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਖ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਸਤੇ ਉਚੇਚਾ ਖ਼ਤਰਾ ਅਨਭਵ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਪਖੰਡੀ, ਸਿਖ-ਸਾਧ ਦੇ ਭੇਖ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉਚੇਚਾ ਡੇਰਾ ਸਿਰਜ ਕੇ ਪੰਥ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਨ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਹਲ ਸਕੇ ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ-ਜਾਦੂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਭਾਵੇ ਬੋਧੀ ਭਿਖਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਬਥੇਰੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਅੰਤ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਬੁਧ ਧਰਮ ਤੋਂ ੧੨/੧੩ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਤੁਰੇ ਸਨ । ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਹਾਲੀ ਹੈ ਹੀ ਨਵਜਨਮਿਆਂ ਬਾਲ ਸੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ **ਸਾਧ ਭੇਖ** ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨਵ ਜਨਮੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਾਲੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਭੇਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਚੇਚੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਚੇਚੇ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਚੁੱਕੇ ਸੰਤ ਪਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਉਂਜ **ਸੰਤ** ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ **ਸੰਤ ਦੇ ਸੱਚੇ ਆਚਰਨ** ਨਾਲ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਏਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤ ਆਖਣ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਨਭਵ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ **ਉਹ ਸੰਤ ਠੱਗ ਹੋ ਦਿਸਿਆ** ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਚਲਤ ਲਿਬਾਸ ਦੇ ਥਾਂ **ਖ਼ਾਸ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ।** ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤਿਆਗ ਕੇ **ਅਡਰਾ ਡੇਰਾ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀ** ਚਲਾ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਉਹ ਬਨਾਰਸੀ ਠੱਗ ਹੋ ਦਿੱਸਿਆ । ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ **ਵਰਾਂ-ਸਰਾਪਾਂ** ਦੇ ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਡੇ ਠੱਗ ਵਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ । ਅਜੇਹੇ ਕਪਟੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ :-

੧੩੧- **ਹਿਰਦੈ ਜਿਨ੍ ਕੈ ਕਪਟੁ ਵਸੈ ਬਾਹਰਹੁ ਸੰਤ ਕਹਾਹਿ ॥**
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕਈ ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛਤਾਹਿ ॥ ੨ ॥[੪੯੧]--੬

੧੩੨- **ਨਾਨਕ ਦੁਨੀਆ ਕੈਸੀ ਹੋਈ ॥ ਸਾਲਕੁ ਮਿਤੁ ਨ ਰਹਿਓ ਕੋਈ ॥**
ਭਾਈ ਬੰਧੀ ਹੇਤੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਦੁਨੀਆ ਕਾਰਣਿ ਦੀਨੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੫ ॥[੧੪੧੦]

ਪਦਅਰਥ :- ਸਾਲਕ--ਸੱਚਾ ਸੰਤ ਜੋ ਆਪ ਜਪੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਾਏ, ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ । ਮਿਤੁ--ਮਿੱਤ੍ਰ । ਭਈ ਬੰਧੀ--ਭਰਾਵਾਂ ਸਨਬੰਧੀਆਂ (ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ) । ਹੇਤ-- (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਪਿਆਰ । ਚੁਕਾਇਆ--ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ਦੀਨ--ਧਰਮ , ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਭੇਖੀਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਏਨੇ ਵੱਧ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸੰਤ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਾਰੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਹੀ ਵਿਛਾਈ ਫਿਰਦੇ ਸਨ । ਸੋ ਉਤਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਾਧ ਅਥਵਾ ਸੰਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ । ਭੇਖੀ ਅਤੇ ਪਖੰਡੀ ਦਾ

ਪਾਜ ਉਘੇੜ ਰਹੇ ਹਨ । ਭੇਖੀਆਂ ਦਾ ਪੋਲ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਬ ਵਿਚਾਰ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਬਖਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ । ਨਿਰੇ ਸਾਧ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੇ ਗੁਣ-ਹੀਣ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਤੋ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ।

ਠੱਗ ਨੀਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਲੰਮੇ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ (ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਰੰਗ ਵਾਲੇ) ਚੋਲੇ, ਗਲ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ, ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨੇ, ਤੇ ਲਿਸ਼ਕੇ ਹੋਏ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਗੜਵੇ (ਜਾਂ ਹੁਣ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਤੀਰ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਠੱਗੀ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ) ਅਨੋਖੀ ਅਤੇ ਉਚੇਚੀ ਸੁਚੱਮ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਵਿਹਲੜ, ਮੁਫ਼ਤ ਖੋਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੋਲੀ-ਚੁਕ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਹਰਾਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਗੌੜੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੰਦੇ ਹਨ । ਇਹੀ ਤਾਂ ਹੈ ਅੱਜ ਦੇ ਡੇਰੇਦਾਰ **ਸਿੱਖ-ਸੰਤ** ਦਾ ਭੇਖ । ਏਸੇ ਹੀ ਭੇਖੀ ਦਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਸੀ । ਏਸੇ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵੜਨੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਅਥਵਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੂੰ **ਸੰਤ** ਕਹਿ ਕੇ ਨਹੀ ਸੀ ਵਡਿਆਇਆ । ਏਸੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ **ਠੱਗ** ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਂਜ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੀ **ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸੰਤ** ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੀ । ਖ਼ਤਰਾ ਤਾਂ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਅਡੰਬਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਅਜੋਕੇ ਸੰਤ ਅਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕੀ ਹੈ ? ਵੱਖਰੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹੈ । ਐਵੇਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹੇਰ ਫੇਰ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੇ ਸੰਤ ਟੋਲੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾਉ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਭੀੜ ਵੀ ਉਨੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਅਥਵਾ ਚਤਰਾਈ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਬਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਜਮਘਟਾ ਜੁੜਿਆ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਗੋਂ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਤਾਂ ਐਲਾਨੀਆਂ ਅੱਡਰੇ ਤੌਰ ਖੁੱਲ੍ਹ-ਮਖੁਲ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਾ, ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਘੰਡ ਲਾਹ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ । ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਹਿਦਾਂ ਹੈ ਕਿ - " ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਬਿਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ " । ਪਰ ਏਧਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਬੈਠੇ ਸੰਤ, ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸੇਵਕ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ, ਉਹ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਡੀ ਠੱਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ । ਬਹੁਤੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧੰਙਾਣੇ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਆਪਣੀ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਸੰਤ-ਡੇਰੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਪਵੱਤਰ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸੰਤ-ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬੜੇ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਦਾਰ ਕਥਿਤ ਸਾਧਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਉਚੇਚੇ ਢੰਗ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ, ਇਕ ਡਰਾਮਾ ਅਥਵਾ ਛਲਾਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀ ਸਾਧਾਂ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕਈ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਕਰਕੇ ਸਾਧ-ਡੇਰੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਖਿਚ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ । ਬਹੁਤੀ ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤ-ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣੇ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਅੱਡਰੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਬੜੇ ਉਚੇਚੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ) ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਸੰਤ-ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਆਪਣੇ ਨੱਗਰ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰੂਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ, ਕੀ ਪਿੱਠ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਖੱਟ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ) । ਆਪਣੇ ਨੱਗਰ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਸਾਧ ਡੇਰੇ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਕੰਮ ਕਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਏਡੀ ਦੂਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭੋਲਿਉ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦਆਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ । ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਓਨੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਡਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੇ ਸਿੱਖੀ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸੰਤ, ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਹੈ ।

ਸੰਤਤਾਈ ਮਘਦੀ ਤੱਦ ਹੀ ਹੈ ਜਦ ਆਪਣਾ ਅੱਡਰਾ ਡੇਰਾ ਸਿਰਜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਆਦ ਸਿਰਜੇ ਸੰਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁੱਠਤਾ ਦਾ ਘੁਟਿ ਭਰਨ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖ ਲਏ ਹਨ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ । ਏਧਰ ਸਿੱਖ-ਸੰਤ ਡੇਰੇਦਾਰ ਵੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਏਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਅਸਿਖੀ ਹੈ । ਅਖੇ, ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜਿੰਨੀ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੀਏ ? ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹੀ ਸਮਝੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਾਲੀ ਉਚੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦੀ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਬਣਾਉਣੀ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣੀ ਤਾਂ ਕ*ੀ* ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਸਿਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਸੰਤ-ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਵੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਂਗ) ਪਿਸ਼ਾਬ

ਲੱਟ ਲੱਟ ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਹੜਾ ਸੁਣੇ ?) ਮੰਤਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ-ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ । ਨਾ ਸਿਖ, ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ) ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਪਾ ਸਕਣ ।

ਏਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ ਤਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਬੜੀ ਪਿੱਛੇ ਗਈ ਹੈ । ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਮਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹਰ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਨੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਕਈ ਧੜੇ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉਹ ਤਰਤੀਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਣਾਈ ਸੀ । ਸੋ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੱਡਰੇ ਢੰਗ ਚਾਲੂ ਕਰਕੇ, ਵੱਖਰੀ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਲਿਖ ਕੇ ਛਾਪ ਲਏ ਹਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੂੰਹੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਰਾਂ ਸਰਾਪਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਚਲਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ-ਭੇਖ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚੋਂ ਆਓਣੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬੜਾ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਜਾਦੂ ਚੱਲ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਥ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ । ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ:--

੧੩੩- **ਕੁਲਹਾਂ ਦੇਂਦੇ ਬਾਵਲੇ, ਲੈਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਜ ॥ ਚੂਹਾ ਖਡ ਨ ਮਾਵਈ, ਤਿਕਲਿ ਬੰਨੈ ਛਜ ॥**

ਦੇਨ੍ਹਿ ਦੁਆਈ ਸੇ ਮਰਹਿ ਜਿਨ ਕਉ ਦੇਨਿ ਸਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪਈ, ਕਿਥੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹਿ ॥[੧੨੮੬]--੧੯

ਅਰਥ:-ਉਹ ਲੋਕ ਮੂਰਖ ਕਮਲੇ ਹਨ ਜੋ (ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਲ੍ਹੀ ਟੋਪੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, (ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਗੱਦੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੇਹਲੀ ਟੋਪੀ) ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਬਦੀਦ ਹਨ (ਜੋ ਨਿਰੇ ਸੇਹਲੀ-ਟੋਪੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਰਕਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਇਉ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਚੂਹਾ (ਆਪ ਹੀ) ਖੁੱਡ ਵਿੱਚ ਸਮਾ (ਵੜ) ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਤੋਂ ਲੱਕ ਨਾਲ ਛੱਜ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਉਤੋਂ ਗੱਦੀ ਦਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਚੌਧਰ ਦਾ ਛੱਜ ਬਨ੍ਹ ਲਿਆ) ।

ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਏਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਥਾਪ ਕੇ) ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ (ਭਾਵ, ਵਰ) ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੋਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸਮਝੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । (ਮਰ ਕੇ) ਕਿਥੇ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਨਿਰੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਅਡੰਬਰ, ਡੇਰੇ ਅਤੇ ਗੱਦੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗੱਦੀਆਂ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮਰਸ਼ਦ ਦੀ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਗੱਦੀ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ) ।

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਭਿੱਖਾ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਤਪੱਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਮਿਠੇ (ਅੰਦਰ ਦੇ ਕਾਲੇ ?) ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਸਾਲ ਭਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਮਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਸੱਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ । ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧੩੪-- **ਰਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉ ਟੋਲਿ, ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰੇ ਡਿਠੇ ॥**
ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀਅਹ ਮੁਖਹੁ ਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ ॥
ਬਰਸੁ ਏਕੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਉ ਲਾਯਉ ॥
ਕਹਤਿਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ ॥
ਹਰਿਨਾਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਤਿਨਕੇ ਗੁਣ ਹਉ ਕਿਆ ਕਹਉ ॥
ਗੁਰੁ ਦਯਿ ਮਿਲਾਯਉ ਭਿਖਿਆ ਜਿਵ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਵ ਰਹਉ ॥ ੨ ॥ [੧੩੯੫]-੨੦

ਅਰਥ:-ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲਦਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਈ ਸਾਧ ਵੀ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਕਈ ਤਪੱਸਵੀ ਤੇ ਕਈ ਇਹ ਮੂਹੋਂ-ਮਿਠੇ ਪੰਡਿਤ ਵੀ ਵੇਖੇ ਹਨ -(ਝੂਠ ਨੂੰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿਚ ਸਜਾ ਕੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ, ਮਿਠੀ ਛੁਰੀ, ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ- -**ਮੁਖਿ ਝੂਠੁ ਬਿਭੂਖਣ ਸਾਰੰ**-- ੪੭੦-੧੪) ।

ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਸਾਰੇ ਮੂੰਹੋ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਰਹਿਤ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਮੈਂ ਕੀਹ ਆਖਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ? (ਭਾਵ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਰਹੇ ਹਨ) । ਹੇ ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ) ਜੀ ! ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ , ਹੁਣਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਰੱਖੇਂਗਾ ਤਿਵੇ ਮੈ ਭਿੱਖਾ (ਭੱਟ) ਰਹਾਂ ਗਾ

ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਨਾਕ, ਅਤੇ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਹਮਦਰਦ ਅਤੇ ਇਤਬਾਰੀ ਸੱਜਣ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਸੋ ਕੀ ਕੁੱਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕੁੱਝ ਸੰਤ ਬਾਣੇ (ਭੇਖੀ) ਵਾਲੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਲੇਜਾ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰੋ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਕੁੱਝ ਬੇਨਤੀਆਂ ਲਿਖ ਭੇਜੀਆਂ ਸਨ । ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਸ਼ਾਇਦ ਤਦੇ ਹੀ ਚਿਠੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ । ਯੋਗ ਸਮੇਂ ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਅਥਵਾ ਭੇਖੀ ਸੰਤ-ਬਾਬੇ ਦੀ ਏਥੇ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀਏ ?

ਇੱਕ ਚਾਕ ਹੋ ਤੋ ਸੀ ਲੂੰ ਗ੍ਰਿਬਾਂ ਆਪਣਾ ,
ਜ਼ਾਲਮ ਨੇ ਫਾੜ ਡਾਲਾ ਹੈ ਤਾਰ ਤਾਰ ਕਰਕੇ।

ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਫਤਹਿ

ਸਤਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਭੇਸ (Disguise)

ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਭੇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਕ ਪਹਿਨਾਵੇ ਜਾਂ ਪੁਸ਼ਾਕ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਦੀ ਬਣੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਨੰਗੇਜ ਕੱਜਣ ਲਈ ਅਥਵਾ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਉਪਜਦੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਦੇਸ਼ਾਂ, ਸਮਾਜਾਂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੈ । ਕੁੱਝ ਲਿਬਾਸ ਖ਼ਾਸ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਵਜੋਂ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਖ਼ਾਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬਧ ਹੋਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਕ ਪਛਾਣ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੀ ਹੈ । ਪਰ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਬਾਹਰੀ ਡਿੱਠ ਦਾ ਨਾਮ **ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਭੇਸ** ਹੈ । ਖ਼ਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਦਾ **ਝੂਠਾ, ਠੱਗ ਅਥਵਾ ਧੋਖੇ ਬਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।** ਭੇਖ ਵਟਾਉਣ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਮ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਬਹੁਰੂਪੀਆ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਪਰਚਲਤ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਥਾਂ ਉਚੇਚਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਉਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਲੁਕਾਉਣੀ ਹੋਵੇ । ਆਪਣੀ **ਉੱਤਮਤਾ** ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਲਿਬਾਸ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਾਧ ਸੰਤ, ਅਥਵਾ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ, ਉਚੇਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪਹਿਨਾਵਿਆਂ ਅਥਵਾ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ **ਭੇਖ** ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਬਾਹਰ ਦੇ ਭੇਖ ਦੇ ਆਸਰੇ ਚੰਗੇ ਬਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਬਾਹਰੋ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਪਤਵੰਤੇ ਪਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਝੂਠੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਅਜਹੇ ਵਿਖਾਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਜਿਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰ ਲੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਮੈਲ ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮਨੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹਰੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਉਚੇਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਹੀ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਆਸਾ ਦੀ ਵਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਸਾਧਾਂ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਬਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਠੱਗੀ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਅਜੇਹੇ ਭੇਖੀ ਮਨੁੱਖ ਭਾਂਵੇਂ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਰੇਸ਼ਮ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਸੰਸਰਾ ਵਿਚ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਨਿਆਂ ਕੀ ਹੈ ?--ਇਸ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸੁੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਤਿ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਬਾਹਰ ਬੇਸ਼ਕ ਗੋਦੜੀ ਹੀ ਹੋਵੇ :--

੧- **ਅੰਦਰਹੁ ਝੂਠੇ ਪੈਜ ਬਾਹਰਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਫੈਲੁ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਜੇ ਨਾਵਹਿ ਉਤਰੈ ਨਾਹੀ ਮੈਲੁ ॥**
ਜਿਨ ਪਟੁ ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਗੁਦੜੁ ਤੇ ਭਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਨ੍ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਰਬ ਸੇਤੀ ਦੇਖਨ੍ਹੇ ਵੀਚਾਰਿ ॥[੪੭੩]-ਵਾ-੨੦

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਵਾਂਗ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਿਆਸ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਸ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਨਿਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ :----

੨- **ਅਧਿਕ ਤਿਆਸ ਭੇਖ ਬਹੁ ਕਰੈ ॥ ਦੁਖੁ ਬਿਖਿਆ ਸੁਖੁ ਤਨਿ ਪਰਹਰੈ ॥**
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅੰਤਰਿ ਧਨੁ ਹਿਰੈ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਡਿ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਰੈ ॥ ੨ ॥[੩੫੨--੧੧

ਅਰਥ:--ਮਾਇਆ ਦੀ ਘਨੇਰੀ ਤੇਹ, ਬੰਦੇ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ (ਸਾਧਾਂ ਵਾਲੇ) ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ । [ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੁਣਾ ਨੇ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅੰਗੈਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ--Excessive thirst (of mammon) makes man adopt many religious garbs] (ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ) ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਦੇਹ ਦੇ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆਤਮਕ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਭੇਖੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਤਮਾ ਮਲੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਂਜ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਚੇਚੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਥਵਾ ਬਾਹਰੀ ਭੇਖ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਪਤਵੰਤਾ-ਸਾਧ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।

(ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਆਇਆ, ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹਮਦਰਦ, ਫਿਰ ਅਜੇਹੀ ਭੇਖੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਸਤਾਰੇ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਲਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਭੇਖੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋ ਮਾਇਆ-ਗ੍ਰਸੀ) ਦਬਿਧਾ, ਦਵੈਤ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ ਬੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਧਾਂ ਅਥਵਾ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ **ਉਚੇਚੇ ਭੇਖਾਂ** ਨੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ **ਠੱਗੀ** ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ।

ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਤੋੜ ਲੈਣ ਨਾਲ ਜਿਸ ਭਗਤ-ਆਤਮਾ ਅਥਵਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ? ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾਂ ਪਹਿਰਾਵਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ? ਅਜੇਹੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿਗੰਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨਭਵ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ? ਪਰਮ ਠੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਡੇਰੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ? ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਥਵਾ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਦਲਾਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਵੇ ? ਜਿਸ ਵਿਧਾਤੇ ਕੋਲੋਂ ਅਨੰਤ ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ **ਪਰਮ-ਨੂਰ** ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਜਾਣੇ ? ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪੱਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਦੀ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਡੇਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ

ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ--**ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਸਹਜਿ ਸਮਾਤਿ** ॥ (ਸੁਖਮਨੀ) ਅਜਹੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਅਥਵਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹੇ ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਬੁਰਾ ਕਹੇ । ਉਹ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਹਿਰਦਾ ਪਰਮ ਠੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਗਰਮੀ ਨੇੜੇ ਕਿਉਂ ਆਵੇ ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਭੇਖੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਪਟੀ ਅਤੇ ਠੱਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ :-

੩- **ਬਹੁ ਭੇਖ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈਐ ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕਪਟੁ ਕਮਾਇ ॥**
ਹਰਿ ਕਾ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਈ ਮਰਿ ਵਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥[੨੬]-੨-੩੫

ਅਰਥ:--ਬਹੁਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਹਿਨ ਕੇ (ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਲਈ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਅਥਵਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੋਟ ਕਮਾ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । (ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਵਿਖਾਵਾ-ਠੱਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜ ਕੇ (ਠੱਗੀ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ) ਗੰਦ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਉਚੇਚੀ ਤਰਜ਼ ਨਾਲ ਸੀਤੇ ਹੋਏ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਚੋਲੇ ਅਥਵਾ ਨਿਰਾਲੇ ਢੰਗ ਵਾਲੇ ਪੱਗਾਂ ਦੇ ਬੰਧੇਜ ਅਤੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨੇ ਆਦਿ ਫੜਨ ਦੀ ਲੋੜ, ਕੇਵਲ ਮੈਲੇ ਅਤੇ ਕਠੋਰ ਚਿਤ ਵਾਲੇ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾ ਕੀਹ ਲੋੜ ? ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਹੀ ਉਚੇ ਬਣ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਂਜ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਦੇ ਪਸੂ ਅਤੇ ਢੋਰ ਹੀ ਹੰਦੇ ਹਨ : -

੪- **ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ ਮੈਲੇ ਚਿਤ ਕਠੋਰ ਜੀਉ ॥**
ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨ ਊਪਜੈ ਦੂਜੈ ਵਿਆਪੇ ਚੋਰ ਜੀਉ ॥
ਮੂਲੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਆਪਣਾ ਸੇ ਪਸੂਆ ਸੇ ਢੋਰ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥[੭੫੧]--੧-੨

ਅਰਥ :- (ਬਗਲੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਹਨ, ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਵਾਸ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ) ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਤਾਂ ਚਿੱਟੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਮੈਲੇ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਹੋਂ (ਆਖਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਬਾਹਰੋ ਸਾਧ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਅਸਲ ਵਿਚ) ਚੋਰ ਹਨ, ਪਸ਼ੂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹਨ) ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ।੩।

ਗੇਰੂਏ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਥਵਾ ਗੋਦੜੀਆਂ ਆਦਿ ਪਾਈ ਫਿਰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੫- **ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ ਵਸਤ੍ਰ ਭੇਖ ਭੇਖਾਰੀ ॥**
ਕਾਪੜ ਫਾਰਿ ਬਨਾਈ ਖਿੰਥਾ ਝੋਲੀ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਹਾਰੀ ॥
ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਜੂਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥[੧੦੧੨]--੭

ਅਰਥ:--ਮਨਮੁਖ ਬੰਦਾ ਗੇਰੀ ਘੋਲ ਕੇ ਕੱਪੜੇ ਰੰਗਦਾ ਹੈ । ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੱਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ (ਪਹਿਨਣ ਲਈ) ਗੋਦੜੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ (ਅੰਨ ਆਟਾ ਆਦਿਕ) ਮਾਇਆ ਪਾਉਣ ਲਈ ਝੋਲੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭਿਛਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਸਤ ਧਰਮ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮਨ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੀ ਇਜ਼ੱਤ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ (ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਤੋਂ) ਖੁੰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਨਹੀਂ (ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜੁਆਰੀਆ) ਜੂਏ ਵਿਚ ਬਾਜੀ ਹਾਰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੬- **ਇਕਿ ਭਸਮ ਲਗਾਇ ਫਿਰਹਿ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨਿ ਮਾਰੀ ॥**
ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਭਰਮਿ ਭੇਖਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥[੧੦੪੬]--੧੬-੩

ਅਰਥ:--ਕਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ ਪਾ ਕੇ (ਪਿੰਡੇ ਉਤੇ) ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । (ਸਾਧ-ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ) ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ) ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੇਖ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ੬।

ਆਪਣੀ ਉਤੱਮਤਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹੰਕਾਰੀ ਭੇਖੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਜਮਾਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹੈ:--

੭- **ਕਾਜੀ ਸੇਖ ਭੇਖ ਫਕੀਰਾ ॥ ਵਡੇ ਕਹਾਵਹਿ ਹਉਮੈ ਤਨਿ ਪੀਰਾ ॥**
ਕਾਲੁ ਨ ਛੋਡੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਧੀਰਾ ॥ ੭ ॥[੨੨੭]--੧੪

[ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ੯੨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ]

ਅਰਥ:--ਕਾਜ਼ੀ ਅਖਵਾਉਂਣ, ਸ਼ੇਖ ਅਖਵਾਉਂਣ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ (ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਗੱਦੀਦਾਰ, ਚੇਲਿਆਂ ਬਾਲਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਟਕਸਾਲਾਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਅਖਵਾਉਂਣ, (ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਖਵਾਉਂਣ, ਪਰ ਜੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੀੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੌਤ ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ (ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪਲ੍ਰਦਾ ਨਹੀਂ) । ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ (ਨਾਮ-) ਆਧਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਇਹ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) । ੭ ।

੮- **ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ ॥ ਲੋਕ ਪਚਾਰਾ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥**
ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਮਾਇਆ ॥ ਛਪਸਿ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਕਰੈ ਛਪਾਇਆ ॥
ਬਾਹਰਿ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਇਸਨਾਨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਆਪੈ ਲੋਭੁ ਸੁਆਨੁ ॥
ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਬਾਹਰਿ ਤਨੁ ਸੁਆਹ ॥ ਗਲਿ ਪਾਥਰ ਕੈਸੇ ਤਰੈ ਅਥਾਹ ॥

ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੁ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਸਹਜਿ ਸਮਾਤਿ ॥ ੫ ॥[੨੬੭]--੪

ਅਰਥ :- ਜਾਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੈ) ਪਰ ਕੰਮ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਂਞ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ (ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ) ਵਿਖਾਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬਾਹਰ (ਸਰੀਰ ਉਤੇ) ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ ਹੈ, (ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖ ਨਾਲ) ਛਪਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ) ਲੁਕਦੀ ਨਹੀਂ । ਬਾਹਰ (ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਸਤੇ) ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਧੀਆਂ ਵੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਲੋਭ-ਰੂਪ ਕੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਨ ਵਿਚ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ) ਅੱਗ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਸਰੀਰ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ਲਿਬੇੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜੇ ਗਲ ਵਿਚ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ) ਪੱਥਰ (ਹੋਣ ਤਾਂ) ਅਥਾਹ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ) ਕਿਵੇਂ ਤਰੇ ? ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੫ ।

੯- **ਬਾਹਰ ਭੇਖਿ ਨ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥**
ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਾਹਰੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਨਿਕਾਮੀ ॥[੧੦੯੯]--ਵਾ-੧੪

ਭਾਵ, ਰੱਬ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਉਹ ਹਰੇਕ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ, ਇਕ ਰੱਬ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਅਰਥ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ।

੧੦- **ਨਗਨ ਫਿਰਤ ਜੌ ਪਾਈਐ ਜੋਗੁ ॥ ਬਨ ਕਾ ਮਿਰਗੁ ਮੁਕਤਿ ਸਭੁ ਹੋਗੁ ॥ ੧ ॥**
ਕਿਆ ਨਾਗੇ ਕਿਆ ਬਾਧੇ ਚਾਮ ॥ ਜਬ ਨਹੀ ਚੀਨਸਿ ਆਤਮ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੂਡ ਮੁੰਡਾਏ ਜੌ ਸਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ਮੁਕਤੀ ਭੇਡ ਨ ਗਈਆ ਕਾਈ ॥ ੨ ॥[੩੨੪]--੪

ਅਰਥ:--ਜੇ ਨੰਗੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੰਗਲ ਦਾ ਹਰੇਕ ਪਸ਼ੂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ **।੧।** ਜਦ ਤੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਤਦ ਤਕ ਨੰਗੇ ਰਿਹਾਂ ਕੀਹ ਸੌਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਚੰਮ ਲਪੇਟਿਆ ਕੀਹ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ? **।੧। ਰਹਾਉ ।** ਜੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾਇਆ ਸਿੱਧੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਤਾਂ ਇਹ ਕੀਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ) ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਡ ਹੁਣ ਤਾਂਈ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ? । ੨ ।

੧੧- **ਐ ਜੀ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਭਿਖਿਆ ਕਉ ਕੇਤੇ ਉਦਰੁ ਭਰਨ ਕੈ ਤਾਈ ॥**
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗਰਬੁ ਨਾ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥[੫੦੪]--੩

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! (ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਪੇਟ ਭਰਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ (ਦਰ ਦਰ ਤੋਂ) ਭਿਛਿਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਧਾਰਮਿਕ) ਭੇਖ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਪਰ, ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ੨ ।

੧੨- **ਜਿਸੁ ਜਲਨਿਧਿ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਾਹੀ ਜੀਉ ॥**
ਛੋਡਹੁ ਵੇਸੁ ਭੇਖ ਚਤੁਰਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਇਹੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥[੫੯੮]--੯

ਅਰਥ :- (ਹੇ ਭਾਈ !) ਜਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤੁਸੀਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ) ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਛੱਡੋ, ਮਨ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਵੀ ਛੱਡੋ (ਬਾਹਰੋਂ ਸ਼ਕਲ ਧਰਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਦੀ ਚਲਾਕੀ) ਇਸ ਦੋ-ਰੁਖੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਪਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ । ੧ ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਲ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਥਾਣੀ ਪਹਿਨੇ ਜਾਂਣ ਵਾਲੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਮਨਾਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਵਾਏ **ਦਸਤਾਰ** ਅਤੇ **ਕਛਹਿਰੇ** ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗਿਲ੍ਹਤੀਆਂ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਫੇਰ ਤਣੀਦਾਰ ਕੁੜਤੀਆਂ ਪਹਿਨਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਫੇਰ ਗੋਡਿਆਂ ਤਾਈਂ ਲੰਮਾ ਤਣੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਗਰਖਾ, ਚੋਗ਼ਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੋਟ ਪਤਲੂਨ ਆਦਿ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ । ਪਤਲੂਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਪਾਹੀ ਦੀ ਵਰਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੮੦੬ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਪਚਾਦਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁੰਗੀ ਅਤੇ ਖੇਸ ਭੇਟ ਕੀਤਾ । ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਲੁੰਗੀ ਤੇੜ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਖੇਸ ਰੱਖ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ--**ਜੇਹਾ ਦੇਸ ਤੇਹਾ ਭੇਸ । ਤੇੜ ਲੁੰਗੀ ਤੇ ਮੋਢੇ ਖੇਸ ।** ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਜਥਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਮਰਦਾਵਾਂ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ, ਚੁੰਨੀ, ਕੁੜਤੀ, ਕੱਛ, ਖੁਲ੍ਹੀ ਸਲਵਾ ਹੀ ਮੁਢ ਤੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ (ਸਵਾਏ ਕੱਛੇ ਅਤੇ ਪਗੜੀ ਦੇ) ਕੋਈ ਵੀ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਅਥਵਾ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਸੰਤ-ਬਾਣੇ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਏ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਖ ਵਖ ਸੰਤ ਟੋਲਿਆਂ ਨੇ ਮਾਇਕ-ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਪ ਕਰਨ ਦੀ ਦੌੜ ਅਰੰਭ ਲਈ ਸੀ । ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਟੋਲੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਠੱਗੀ ਜਾਵੇ । ਵਰਾਂ ਸਰਾਪਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਹੀ ਸਾਧਨ ਸੀ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਠੱਗੀ ਵੱਧ ਚੱਲ ਤੁਰਦੀ ਸੀ । ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਭੇਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਕਿ ਭੇਖੀਆਂ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਿਖ਼ਰ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ । ਸਾਧ ਭੇਖ ਵਾਲਾ ਭਾਂਵੇ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰ ਕੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਮੰਗਤਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਭੈ ਰਲਿਆ ਸਤਿਕਾਰ, ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਉੱਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੀ ਗੁਰੂ, ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਰਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਪਰਚਲਤ ਰਿਵਾਜ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ, **ਸੰਤ-ਬਾਣਾ** ਥਾਪ ਲਿਆ । ਅਰਥਾਤ ਉਚੇਚੇ ਬੰਧੇਜ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀ ਪੱਗ, ਲੰਮਾ ਕੁੜਤਾ ਜਾਂ ਚੋਲਾ, ਗੁਟ ਤੇ ਸਿਮਰਨਾ,ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਜਾਂ ਤੀਰ ਫੜ ਲਿਆ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਾਦਰ ਦੀ ਗਿਲਤੀ, ਕੰਬਲ ਦਾ ਪਹਿਰਨਾਂ, ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਥਾਂ ਖੜਾਵਾਂ ਆਦਿਕ ਪਾ ਲਈਆਂ । ਸੰਤ ਭੇਖ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੰਤ-ਟੋਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਿੱਖੀ-ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਸੰਤ-ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਸਿਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਅੱਡਰੇ ਡੇਰੇ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀਆਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਈਆਂ । ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ

ਵੀ ਪੰਜੇ ਘਿਉ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਭੇਖ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ, ਝੱਟ ਹੀ ਡੰਡੌਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣੀ । ਗੁਰਮਤ ਤੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਲਾਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ । ਕਈ ਠੱਗੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਆਇਆ । ਅਖੇ--" ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਚ ਖੰਡ ਵਿਚ ਲੈ ਵੜਦੇ ਹਨ, ਸਿਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ " । ਖ਼ੂਬ ਉਲੂ ਬਨਾਇਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸੰਤ-ਭੇਖ ਨੇ ।

ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਸੰਤ-ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਟਪਾ ਲਈ । ਉਹ ਗੁਰੂ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਬਣ ਬੈਠੇ । ਸੰਤ-ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਅਜੇਹੇ ਭੇਖੀ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ, ਅਤੇ ਸਾੜੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਏ । ਕਦੇ ਭੇਖੀ ਵੀ ਕਿਸ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਉਤਰ ਪਰਚਾਰ ਨਾਲ ਦੇਣ ਜੋਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ? ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਪਰਮਾਣਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਫੜ ਲਉ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਉਜਾੜ ਦਿਉ ਵੱਸਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੇ ਕਈ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਾਰੇ ਕਰਵਾਏ । ਅਤੇ ਅਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਵਾਪਰਨਾ ਹੈ । ਭੇਖੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਕਸਰ ਨਾ ਰੱਖੀ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਨੇ, ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤਾਂਈਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਰਾਮਾਤ **ਸਾਧ-ਭੇਖ** ਦੀ ਹੀ ਹੈ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਅਥਵਾ ਰਾਗੀਆਂ ਢਾਡੀਆਂ ਨੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਗੋਲ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਪਾ ਲਏ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਉਚੇਚੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਉਚੇਚੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ । ਅਜੇਹੇ ਸੁਆਰਥੀ ਭੇਖੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜਨੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੂਰਮਾਂ ਸਿੰਘ (ਅਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ) ਹੀ ਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਉਂਜ ਕਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਅਥਵਾ ਘੁੰਡ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗ-ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਅਥਵਾ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਕਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗਿਣੇ ਮਿਥੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾ ਕੇ ਜੇਬਾਂ ਭਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਮਾਇਆ-ਬਿਖ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ--

੧੩- **ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਜਮ ਪੁਰ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥** ੨ ॥ [੧੯੪]-੭੧-੧੪੦

ਬਾਹਰੋਂ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਅਤੇ ਉਚੇਚੇ ਪਖੰਡਾਂ ਗ੍ਰਸੀ ਸੁੱਚਮ-ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਥਿਤ ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਘਾਤਕ ਕਾਲਖ ਨੂੰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ--

੧੪- **ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਜ ॥ ਛੁਰੀ ਵਗਾਇਨਿ ਤਿਨ ਗਲਿ ਤਾਗ ॥ ਤਿਨ ਘਰਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਪੂਰਹਿ ਨਾਦ ॥ ਉਨ੍ਹਾ ਭਿ ਆਵਹਿ ਓਈ ਸਾਦ ॥ ਕੂੜੀ ਰਾਸਿ ਕੂੜਾ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ਕੂੜਿ ਬੋਲਿ ਕਰਹਿ ਆਹਾਰੁ ॥ ਸਰਮ ਧਰਮ ਕਾ ਡੇਰਾ ਦੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕੂੜੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਮਥੈ ਟਿਕਾ ਤੇੜਿ ਧੋਤੀ ਕਖਾਈ ॥ ਹਥਿ ਛੁਰੀ ਜਗਤ ਕਾਸਾਈ ॥ ਨੀਲ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਹੋਵਹਿ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਮਲੇਛ ਧਾਨੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਪੁਰਾਣੁ ॥ ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ ਕੁਠਾ ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ ॥ ਚਉਕੇ ਉਪਰਿ ਕਿਸੈ ਨ ਜਾਣਾ ॥ ਦੇ ਕੈ ਚਉਕਾ ਕਢੀ ਕਾਰ ॥ ਉਪਰਿ ਆਇ ਬੈਠੇ ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਮਤੁ ਭਿਟੈ ਵੇ ਮਤੁ ਭਿਟੈ ॥ ਇਹੁ ਅੰਨੁ ਅਸਾਡਾ ਫਿਟੈ ॥ ਤਨਿ ਫਿਟੈ ਫੇੜ ਕਰੇਨਿ ॥ ਮਨਿ ਜੂਠੈ ਚੁਲੀ ਭਰੇਨਿ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ਸੁਚਿ ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥** [੪੭੧]-ਵਾ-੧੬

[ਨੋਟ--ਇਸ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਡ ਦੇ " ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੁਕਾਰ " ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ]

੨

ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ?

ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਣਾ ਵੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਭੇਖ ਦੇ ਏਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਸਾਧਾ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸੀ ਉਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਝੂਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਝੂਠ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਭੇਖੀ ਸਾਧਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਲੋਕ, ਇੱਕ ਗ੍ਰਿਹਸੀ ਕਿਰਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਕਿਵੇਂ ਪਸੰਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੇ **ਸਾਧ-ਸੰਤ ਦੇ ਭੇਖ** ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਣ ਕਾਰਨ, ਸਾਧ-ਭੇਖ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬੜੇ ਡੂੰਘੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਬਕ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਸਾਧ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਸਨ । ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪਚਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣੀ ਸੀ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਜਬੂਰਨ **ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ, ਸਾਧ-ਭੇਖ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ।** ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ, ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਪਣੀ ਗੱਲ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾ ਇੱਕ ਪੈਰ ਵਿਚ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਖੜਾਉਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਚਮੜੇ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਲਈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਧੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਧਾਂ ਵਾਲਾ ਗੇਰੂਏ ਰੰਗ ਦਾ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹਰੇ ਅਥਵਾ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ।

ਅਜੇਹਾ ਭੇਖ ਵੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਵੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਚਲਤ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤ੍ਰ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ । ਗੰਦ ਦੇ ਭਰੇ ਚਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਛੰਨਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਗੱਲ ਸੀ । ਗੰਦ ਦੇ

ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿਗੀ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਗੰਦ ਵਿਚ ਵੜਨਾ ਪਿਆ ਸੀ । ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਭੇਖ ਦੀ ਖੰਡਣਾਂ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣ ਰਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਧ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ **ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਘਾਲ ਖਾਏ ਅਥਵਾ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨੀ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ।**

੧੫- **ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਸਿਖ ਹਮਾਰੀ ॥**
ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕੀਤਾ ਰਹਸੀ ਮੇਰੇ ਜੀਅੜੇ ਬਹੁੜਿ ਨ ਆਵੈ ਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੫੪]-੧-੧੩

੩

ਵੇਸ

ਉੱਪਰ ਅਸਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਭੇਸ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ " ਵੇਸ " ਲਫ਼ਜ਼ ਵੀ ਬੜੀ ਥਾਈਂ ਆਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਲਈ ਵੇਸ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਈਏ । ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੇਸ ਦਾ ਅਰਥ--ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਦਖ਼ਲ, ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਸ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ:--

(੧) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਿਬਾਸ, ਅਥਵਾ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਾਉਣੀ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨਾ । ਅਜੇਹੇ ਭਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਉਸ ਉਚੇਚੇ ਵੇਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਆਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੧੬- **ਇਕਿ ਕੰਦ ਮੂਲੁ ਚੁਣਿ ਖਾਹਿ ਵਣ ਖੰਡਿ ਵਾਸਾ ॥**
ਇਕਿ ਭਗਵਾ ਵੇਸੁ ਕਰਿ ਫਿਰਹਿ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸਾ ॥..੫ ॥[੧੪੦]-ਵਾ

੧੭- **.. ਇਕਿ ਭਗਵਾ ਵੇਸੁ ਕਰਿ ਭਰਮਦੇ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥**
ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਭਵਿ ਥਕੇ ਤੁਧੁ ਅੰਦਰਿ ਆਪੁ ਲੁਕਾਇਆ ॥.. ੨੫॥ [੧੨੯੦]-ਵਾ

੧੮- **ਲੋਕਾ ਵੇ ਹਉ ਸੂਹਵੀ ਸੂਹਾ ਵੇਸ ਕਰੀ ॥ ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਨਾ ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਰਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨੀ**
ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ ਇਨ ਬਿਧਿ ਕੰਤ ਮਿਲੀ ॥ ੨ ॥[੭੮੫]-ਵਾ-੨

੧੯- **ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੇ ਮੈਡੇ ਕਪੜੇ, ਕਾਲਾ ਮੈਡਾ ਵੇਸੁ ॥ ਗੁਨਹੀ ਭਰਿਆ ਮੈ ਫਿਰਾ, ਲੋਕੁ ਕਹੈ ਦਰਵੇਸੁ ॥ ੬੧ ॥**[੧੩੮੧]

" ਵੇਸੁ " ਲਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਰ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ---

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ " ਵੇਸ " ਅੱਖਰ ਪਹਿਰਾਵੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸਗੋਂ ਪਹਲੀ ਵਾਰੀ ੨੮ ਵਾੜੀ ਤੋਂ ੩੧ ਵਾੜੀ ਤੱਕ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਦਾ ਤੋਂ ਵਰਤ ਰਹੇ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਵੇਸ ਭਾਵ, ਨਿਯਮ ਅਥਵਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ੩੫ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ " ਵੇਸ " ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ---ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਈ ਟੋਲੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਸੰਨਿਆਸੀ, ਸਰੇਵੜੇ, ਉਦਾਸੀ, ਜੰਗਮ ਸਾਧ, ਸਿੱਧ ਜੋਗੀਆਂ ਆਦਿ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵੱਦ ਵਿਚੋਂ, ਸਿੱਧਾਂ ਅਥਵਾ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ, ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਪੁੱਗੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ । ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਚੇਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਸ਼ਨੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵਰਾਂ ਸਰਾਪਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ-ਜਾਲ ਦੁਆਰਾ ਜੰਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭੈ ਰਲਿਆ ਡੂੰਘਾ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚੋਂ " ਆਈ ਪੰਥੀਏ " ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਸਨ । ਸੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਜੋਗੀ-ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ੨੮ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਉਚਾ (ਆਈ) ਪੰਥ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਵਿਅਰਥ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਨ ਨਾਲੋਂ) ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੋੜ ਲੈਣ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹੀ ਅਸਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ੨੯ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜੋਗੀਆਂ ਵਲੋ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਧਰਮ-ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਨਿਸਫ਼ਲ ਦੱਸ ਕੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਈ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਪਿਆਪਕ ਸਮਝਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਦਇਆ ਭਰਪੂਰ ਸਮਾਨ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ, ਇਕ ਸਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦੋਹਾਂ ਵਾੜੀਆਂ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--**ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥ ੨੯ ॥** ਭਾਵ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਨਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੩੦ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਖੈ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਮਹੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ । ਫਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਆਪ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਚਲਾ ਰਿਹਾ । ਅਤੇ ਫਿਰ ੩੧ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ਦੀ ਉਸ ਅਟੱਲ (ਸਚੀ) ਕਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ, ਸ੍ਰਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਝਾਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਕਿ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ' ਇਕੱਲਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੋਹਾ ਵਾੜਆਂ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ (ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਰਥ ਉੱਪਰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ)---**ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥ ੨੯ ॥** ਲਿਖੀ ਹੈ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਿਤ ਚਾਰ ਵਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ੩੫ਵੀਂ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਬੇਅੰਤ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ " **ਵੇਸ** ' ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ:--

੨੦- **ਕੇਤੇ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ, ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ ॥ ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ ॥ ...**

ਅਗੇ ਕਈ ਵੇਸਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ--

ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥ਕੇਤੇ ਸਿਧ ਬੁਧ ਨਾਥ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ ॥ .... ੩੫ ॥ [੭]

ਰਾਗ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾ ਦੀ ਪੰਜਵੀ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ " ਵੇਸ " ਪਦ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ:--

੨੧- **..ਜੇ ਜਰਵਾਣਾ ਪਰਹਰੈ ਜਰ ਵੇਸ ਕਰੇਦੀ ਆਈਐ ॥ ਕੋ ਰਹੈ ਨ ਭਰੀਐ ਪਾਈਐ ॥ ੫ ॥**[੪੬੫]

ਭਾਵ, ਜੇ ਕੋਈ ਬਲਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਮਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ " ਬੁਢੇਪੇ " ਨੂੰ ਪਰੇ ਹਟਾਉਣਾ ਚਾਹੇ (ਭਾਵ, ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਤਨ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ) ਬੁਢੇਪਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਸੁਆਸ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ।

ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਸੋਹਿਲਾ ਵਿਚ ਆਇਆ " **ਵੇਸ** "" ਪਦ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੂਪ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ--

੨੨- **ਵਿਸੁਏ ਚਸਿਆ ਘੜੀਆ ਪਹਰਾ ਥਿਤੀ ਵਾਰੀ ਮਾਹੁ ਹੋਆ ॥ ਸੂਰਜੁ ਏਕੋ ਰੁਤਿ ਅਨੇਕ ॥**
ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕੇਤੇ ਵੇਸ ॥ ੨ ॥ [੧੨]-੨

੪

ਸੂਹਾ ਵੇਸ:-

ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਭ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਵਿਆਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਬਣਵਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਬਣ ਗਿਆ । ਕਿਸੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਗਲ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੱਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਦਾ ਪਤੀ ਨਾ ਰਹੇ ਉਸ ਲਈ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਵਡਾ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦਾ ਏਨਾਂ ਡੂੰਘਾਂ ਅਸਰ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਰਮਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਕਰਨ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ । ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਪਰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਹਟਣਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਸੀ । ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਸ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਢੰਗ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੀ । ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ।ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਪਤੀ ਜਾਣ ਕੇ ਪਤੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਅਥਵਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਚੋਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਥ-ਦੋਖੀ, ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾ ਵਾਲੇ ਭੇਖੀ ਲੋਕ, ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਲਿਬਾਸ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਬੜਾ ਅਸਰ ਹੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਪੋਸ਼ਾਕੇ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਕ **ਪੜ੍ਹ** ਕੇ, ਜਾਂ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨ ਨਾਲ **ਗਾ** ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ--**ਜਿਨ ਕੇ ਚੋਲੇ ਰਤੜੇ ਕੰਤ ਤਿਨਾ ਕੇ ਪਾਸਿ** ॥ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ---ਜਿਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੂਹੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਗੇਰੂਏ ਰੰਗ ਦਾ ਵੈਰਾਗੀ-ਬਾਣਾ ਅਥਵਾ ਸੰਤਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਲਿਬਾਸ ਹੀ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਲੋਚਦੇ ਹਨ--ਖ਼ਾਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੁਰ ਵਿਚ--**ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾ -ਆ-ਆ- ਹੇ... ਗੁਰੂ ਊ ......**ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਨਾਲ ਉਚਾਰ ਕੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ--**ਧੂੜ ਤਿਨਾ ਕੀ ਜੇ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ** ॥ ਸਰੋਤੇ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧਨ (ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ, ਜਾਂ ਨਾਨਕ ਸਰੀਏ ਆਦਿ) ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਦੀ ਧੁਨੀ ਅਲਾਪ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੜੀ ਉਚੇਚੀ ਲੈ ਵਿਚ ਗਾਇਨ

ਕਰਦੇ ਹਨ--**ਲਾਲੁ ਚੋਲਨਾ ਤੈ ਤਨਿ ਸੋਹਿਆ ॥ ਸੁਰਜਨ ਭਾਨੀ ਤਾਂ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ॥** ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਇਹ ਚੇਲੇ ਆਪਣੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਨੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਲਿਬਾਸ ਜਾਂ ਭੇਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਲਾਹਿਆ । ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਹੱਤਤਾ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਸਵੰਤ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਣਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਨੂੰ **ਕੱਪੜਾ** ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ -**ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ ਨਦਰੀ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ** । ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੱਪੜੇ ਤੋਂ ਬਣੇ ਚੋਲੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਚੋਲਾ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਉਪਜੀ ਆਤਮਕ ਠੰਡ ਅਥਵਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਾਸ ਨਾਲ ਹੋਏ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ-ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚੋਲਾ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ **ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਚੋਲਾ ॥**(੪੦੭) । ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਇਉਂ ਹਨ:--

੨੩- **ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਮੰਜੀਠੜਾ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਚੋਲਾ ਸਦ ਰੰਗ ਢੋਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੭੨੯]-੨-੪

ਅਰਥ :- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਮਜੀਠ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਮੇਰੇ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਚੋਲਾ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

੨੪- **ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ ਚੂਕਾ ਭੋਲਾ ਰਾਮ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲੇ ਸਾਚਾ ਚੋਲਾ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥**[੧੧੧੧]-ਛੰਤ-੩

ਪਦ ਅਰਥ:- ਆਵਣ ਜਾਣ= ਜਨਮ-ਮਰਨ । ਰਹੇ=ਰਹਿ ਗਿਆ, ਮੁਕ ਗਿਆ । ਚੂਕਾ=ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ । ਭੋਲਾ=ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ । ਮਾਰਿ=(ਹੰਕਾਰ) ਗੁਆ ਕੇ । ਸਾਚਾ=ਸਦੀਵੀ, ਅਟੱਲ, ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ । ਚੋਲਾ= ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲ ਜੀਵਨ ॥

੨੫- **ਸੰਜੋਗਿ ਮਿਲਾਏ ਸਾਧ ਸੰਗਾਏ ॥ ਕਤਹੂ ਨ ਜਾਏ ਘਰਹਿ ਬਸਾਏ ॥**
ਗੁਨ ਨਿਧਾਨੁ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਇਹ ਚੋਲੈ ॥ ੧ ॥ [੧੩੦੭]--੪੬

ਪਦਅਰਥ :- ਸਾਧ ਸੰਗਾਏ - ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ । ਕਤਹੂ - ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਪਾਸੇ । ਘਰਹਿ - ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ । ਗੁਨ ਨਿਧਾਨੁ - ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜਾਨਾ ਪ੍ਰਭੂ । ਇਹ ਚੋਲੈ - ਇਸ ਸਰੀਰ ਚੋਲੇ ਵਿਚ ॥੧॥

੨੬- **ਹਰਿ ਚੋਲੀ[1] ਦੇਹ ਸਵਾਰੀ ਕਢਿ ਪੈਧੀ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ॥** ੧= ਕੁੜਤੀ, ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ।
ਹਰਿ ਪਾਟੁ[2] ਲਗਾ ਅਧਿਕਾਈ[3] ਬਹੁ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਤਿ ਕਰਿ ॥ ੨= ਪੱਟ, ਰੇਸ਼ਮ । ੩= ਬਹੁਤ ।
ਕੋਈ ਬੂਝੈ ਬੂਝਣਹਾਰਾ ਅੰਤਰਿ ਬਿਬੇਕੁ ਕਰਿ ॥[੬੪੬]-ਵਾ-੧੧

ਅਰਥ :-(ਇਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ, ਮਾਨੋਂ, ਚੋਲੀ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤੇ ਭਗਤੀ (-- ਰੂਪ ਕਸੀਦਾ) ਕੱਢ ਕੇ ਇਹ ਚੋਲੀ ਪਹਿਨਣ-ਜੋਗ ਬਣਦੀ ਹੈ । (ਇਸ ਚੋਲੀ ਨੂੰ) ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਣਗੀਆਂ ਦਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪੱਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।

੨੭- **ਰੰਗੁ[1] ਮਾਣਿ ਲੈ ਪਿਆਰਿਆ ਜਾ ਜੋਬਨੁ ਨਉਹੁਲਾ[2] ॥** ੧= ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ । ੨=ਨਵਾਂ, ਜੁਆਨ ।
ਦਿਨ ਥੋੜੜੇ ਥਕੇ ਭਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਚੋਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੨੩]--੨੪

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਜਦ ਤਕ ਨਵੀਂ ਜੁਆਨੀ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਲੈ ਲੈ, ਜਦੋਂ ਉਮਰ ਦੇ ਦਿਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਜਾਇਗਾ (ਫਿਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ)

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਸਰੀਰ ਚੋਲਾ :-

੨੮- **ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾ ਚੋਲੜਾ ਸਭ ਗਲਿ ਆਏ ਪਾਇ ॥**
ਇਕਿ ਉਪਜਹਿ ਇਕਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਂਹਿ ਹੁਕਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥...੧੭॥[੧੪੧੪]

੨੯- **ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਾਇਆ ਲੈ ਜਾਰੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਗਾਗਰਿ ਫੂਟੀ ॥ ਅਰਥ :-** (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਮਟਕੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਕਾਮ ਦਾ ਕੋਝਾ ਚੋਲਾ ਹੁਣ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ । ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ) ਸਾਰੀ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ) ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ੨ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੩੦- **ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ ਪਿਆਰੇ ਲੀਤੜਾ ਲਬਿ ਰੰਗਾਏ ॥ ਮੇਰੈ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ ਪਿਆਰੇ ਕਿਉ ਧਨ ਸੇਜੈ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ਮਿਹਰਵਾਨਾ, ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ॥ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ਤਿਨਾ ਕੈ ਲੈਨਿ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਲੈਨਿ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਤਿਨਾ ਕੈ ਹੰਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਇਆ ਰੰਙਣਿ ਜੇ ਥੀਐ ਪਿਆਰੇ ਪਾਈਐ ਨਾਉ ਮਜੀਠ ॥ ਰੰਙਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਰੰਙੈ ਸਾਹਿਬੁ ਐਸਾ ਰੰਗੁ ਨ ਡੀਠ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨ ਕੇ ਚੋਲੇ ਰਤੜੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤੁ ਤਿਨਾ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ਧੂੜਿ ਤਿਨਾ ਕੀ ਜੇ ਮਿਲੈ ਜੀ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਰੰਗੇ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਮਣਿ ਕੰਤੈ ਭਾਵੈ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਵੇਇ ॥ ੪ ॥**[੭੨੧]--੧--੩

ਪਦ ਅਰਥ:- ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ=ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਪਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਾਹਿਆ=ਪਾਹ ਲੱਗੀ ਹੋਈ । ਲਬਿ=ਲੱਬ ਨਾਲ, ਜੀਭ ਦੇ ਚਸਕੇ ਨਾਲ । ਚੋਲਾ=ਜਿੰਦ ਦਾ ਚੋਲਾ, ਸਰੀਰ । ਚੋਲੜਾ=ਕੋਝਾ ਚੋਲਾ । ਮੇਰੈ ਕੰਤ=ਮੇਰੇ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕੰਤ ਨੂੰ । ਧਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ । ਸੇਜੈ=-(ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਜ ਉੱਤੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਮਿਲਾਪ । ਜਾਏ=ਪਹੁੰਚੇ **। ੧ ।** ਮਿਹਰਵਾਨਾ=ਹੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ! ਹੰਉ=ਮੈਂ । ਤਿਨ ਕੈ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ । ਲੈਨਿ=ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਸਦ=ਸਦਾ **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ । ਰੰਙਣ=ਉਹ ਖੁਲਾ ਭਾਂਡਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੀਲਾਰੀ ਕੱਪੜੇ ਰੰਗਦਾ ਹੈ, ਮੱਟੀ, ਮੱਟ । ਥੀਐ=ਬਣ ਜਾਏ । ਮਜੀਠ=[ਲੋਕ ਮਜੀਠ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕੱਪੜੇ ਰੰਗਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਰੰਗ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ।

ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਿਕ, ਪ੍ਰਭੂ **।** **੨** **।** ਰਤੜੇ=ਰੰਗੇ ਹੋਏ, ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਹੋਈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਜਲਾਲ **।** **੩** **।** ਸਾਜੇ=ਸਵਾਦਾ ਹੈ । ਨਦਰਿ=ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ । ਕਰੇਇ=ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰੇ । ਕਾਮਣ=ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ । ਰਾਵੇਇ=ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥

ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਬਦ :--

੩੧- **ਲਾਲੁ ਚੋਲਨਾ ਤੈ ਤਨਿ ਸੋਹਿਆ ॥ ਸੁਰਜਨਿ ਭਾਨੀ ਤਾਂ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ॥ ੧ ॥**
ਕਵਨ ਬਨੀ ਰੀ ਤੇਰੀ ਲਾਲੀ ॥ ਕਵਨ ਰੰਗਿ ਤੂੰ ਭਈ ਗੁਲਾਲੀ ॥ ੧ ॥ਰਹਾਉ ॥
ਤੁਮ ਹੀ ਸੁੰਦਰਿ ਤੁਮਹਿ ਸੁਹਾਗੁ ॥ ਤੁਮ ਘਰਿ ਲਾਲਨੁ ਤੁਮ ਘਰਿ ਭਾਗੁ ॥ ੨ ॥
ਤੂੰ ਸਤਵੰਤੀ ਤੂੰ ਪਰਧਾਨਿ ॥ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਨੀ ਤੂਹੀ ਸੁਰ ਗਿਆਨਿ ॥ ੩ ॥
ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਨੀ ਤਾਂ ਰੰਗਿ ਗੁਲਾਲ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੪ ॥
ਸੁਨਿ ਰੀ ਸਖੀ ਇਹ ਹਮਰੀ ਘਾਲ ॥ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਸੀਗਾਰਿ ਸਵਾਨਹਾਰ ॥੫॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥[੩੮੪]-੧-੫੨

ਅਰਥ :- (ਹੇ ਭੈਣੇ ! ਦੱਸ) ਤੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਲਾਲੀ ਕਿਵੇਂ ਆ ਬਣੀ ਹੈ ? ਕਿਸ ਰੰਗ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸੋਹਣੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈਂ ? **।੧। ਰਹਾਉ ।** (ਹੇ ਭੈਣੇ !) ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਚੋਲਾ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਲਾਲੀ ਸੋਹਣੀ ਡਲ੍ਹਕ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਸ਼ਇਦ) ਤੂੰ ਸੱਜਣ-ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਤਾਹੀਏਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵੀ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ **।੧।** ਤੂੰ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਸੁਹਾਗ-ਭਾਗ ਉਘੱੜ ਆਇਆ ਹੈ (ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ) ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ **।੨।** ਤੂੰ ਸੁਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੁਣ ਸਭ ਥਾਂ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈਂ । ਜੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈਂ **।੩।** ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਖ (ਹੇ ਭੈਣੇ ! ਮੈਂ) ਪ੍ਰੀਤਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਤਾਹੀਂਏਂ ਮੈਂ ਗੂੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਗਈ ਹਾਂ, ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਸਵੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ **।** **੪** **।** ਹੇ ਸਹੇਲੀ ! ਤੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈਂ (ਕੇਹੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਬੱਸ !) ਇਹੀ ਹੈ ਮਿਹਨਤ ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ) ਸੋਹਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ **।੧।**

ਕਿਸੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਲਾਲ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਲਾਲ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਜੋ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਠੰਡ ਅਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਕਾਰਨ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਤਾਂ ਸੂਹੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ ਪਰ ਪਿਆਰ ਕਿਸੇ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ ਅਥਵਾ ਮੰਦਕਰਮੀ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਲੋਕ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ :-

੩੨- **ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਦੋਹਾਗਣੀ ਪਰ ਪਿਰੁ ਰਾਵਣ ਜਾਇ ॥ ਪਿਰੁ ਛੋਡਿਆ ਘਰਿ ਆਪਣੇ ਮੋਹੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥**
ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਇਆ ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਵਧਿਆ ਰੋਗੁ ॥ ਸੁਧੁ ਭਤਾਰੁ ਹਰਿ ਛੋਡਿਆ ਫਿਰਿ ਲਗਾ ਜਾਇ
ਵਿਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਪਲਟਿਆ ਹਰਿ ਰਾਤੀ ਸਾਜਿ ਸੀਗਾਰਿ ॥ ਸਹਜਿ ਸਚੁ ਪਿਰੁ ਰਾਵਿਆ
ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਉਰਧਾਰਿ ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਦਾ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਆਪਿ ਮੇਲੀ ਕਰਤਾਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਚਾ ਸਦਾ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਨਾਰਿ ॥ ੧ ॥[੭੮੫]--ਵਾ-੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸੂਹ=(ਲਾਲ) ਕੁਸੁੰਭਾ, ਛੇਤੀ ਲਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ । ਦੋਹਾਗਣੀ=ਬੁਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ, ਦੁਰਾਚਾਰੀ, (ਦੂਜੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ), ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ, ਰੰਡੀ । ਰਾਵਣ ਜਾਇ=ਭੋਗਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੋਹੀ=ਠੱਗੀ ਗਈ, ਲੁੱਟੀ ਗਈ । ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕੈ=ਸੁਆਦਲਾ ਜਾਣ ਕੇ । ਸੁਧ=-ਖ਼ਾਲਸ, ਨਿਰੋਲ ਆਪਣਾ । ਭਤਾਰੁ=ਪਤੀ । ਵਿਜੋਗ--ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸੱਲ । ਗੁਰਮੁਖਿ=(ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ । ਪਲਟਿਆ=ਪਰਤਿਆ । ਸਾਜਿ ਸੀਗਾਰਿ=ਸਜਾ ਬਣਾ ਕੇ । ਹਰਿ ਰਾਤੀ=ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਹੋਈ । ਉਰ=ਹਿਰਦਾ ।

੩੩- **ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਵੀਏ ਨਿਮਾਣੀਏ ਸੋ ਸਹੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲਿ ॥**
ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਵਾਹਿ ਆਪਣਾ ਕੁਲੁ ਭੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥ ੨ ॥[੭੮੫]-**ਵਾ-੧**

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੂਹਵੀਏ=ਹੇ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ ! ਹੇ ਕੁਸੁੰਭੇ-ਰੰਗ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਏ । ਨਿਮਾਣੀਏ=ਹੇ ਵਿਚਾਰੀਏ ।

੩੪- **ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਬ ਤਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਾ ਮੰਨਿ ਲੈਹਿ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਣਾ ਮਨਾਇ ਲੈ ਰੂਪੁ**
ਚੜੀ ਤਾ ਅਗਲਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਐਸਾ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਤੂ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਲਾਗੈ ਭਾਉ ॥
ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਣਿ ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ ਹੈ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਖਸਮੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥[੭੮੫]-ਵਾ--੨

ਪਦ ਅਰਥ:- ਸੂਹਬ=ਹੇ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ । ਅਗਲਾ=ਬਹੁਤ । ਅਹਿ=ਦਿਨ । ਨਿਸਿ=ਰਾਤ । ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ । ਚਿਹਨ=ਲੱਛਣ ।

੩੫- **ਸਲੋਕ ਮਃ੩ ॥ ਸੂਹਵੀਏ ਸੂਹਾ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਹੈ, ਜਿਨ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਝੂਠੁ**
ਸਭੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜਿਉ ਟਿਕੈ ਨ ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਲੋ ਲਾਲੁ ਹੈ ਜਿਉ ਰੰਗਿ
ਮਜੀਠ ਸਚੜਾਉ ॥ ਉਲਟੀ ਸਕਤਿ ਸਿਵੈ ਘਰਿ ਆਈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਉ ॥
ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥[੭੮੬]-ਵਾ-੩

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੂਹਵੀਏ=ਹੇ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ ! ਹੇ ਕੁੱਸੰਭੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਏ (ਸੂਹੇ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਭਾਵੇਂ ਵਿਆਹ ਅਥਵਾ ਪਤੀ ਪਿਲਾਪ ਦੀ ਨਿਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬੀਬੀਆਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ ? ਕਈ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਪਾ ਕੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੈਸ਼ਨ-ਦਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੂਟ ਪਾਉਂਣ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਰੰਗ ਐਵੇਂ ਛਿਨ-ਮਾਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਹਾ ਵੇਸ ਆਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੁਰਮਤਿ=ਭੈੜੀ ਮਤ ਵਾਲੇ । ਦੂਜਾ ਭਾਉ=ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ । ਲਾਲੋ ਲਾਲ=ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸੱਚੀ ਲਾਲੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਵੇਸ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਸਚੜਾਉ--ਸੱਚਾ । ਸਕਤਿ=ਮਾਇਆ । ਸਿਵੈ ਘਰਿ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਘਰ । ਉਲਟੀ-=(ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਲੋਂ) ਪਰਤ ਕੇ । ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਅ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ।

੩੬- **ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਇਸੁ ਲਹਦੇ ਬਿਲਮ ਨ ਹੋਵਈ ਰੰਡ ਬੈਠੀ ਦੂਜੈ**
ਭਾਇ ॥ ਮੁੰਧ ਇਆਣੀ ਦੁੰਮਣੀ ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਲੋਭਾਇ ॥ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਰੰਗੁ ਲਾਲੁ ਕਰਿ ਭੈ ਭਾਇ ਸੀਗਾਰੁ

ਬਣਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿ ਚਲਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ॥ ੨ ॥[੭੮੬]

ਅਰਥ:--ਜਿਵੇਂ ਸੂਹਾ ਅਥਵਾ ਭੜਕੀਲਾ ਰੰਗ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ) ਵਿਕਾਰਾਂ (ਦਾ ਚਸਕਾ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ) ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਫਸਿਆਂ) ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ) ਇਸ (ਚੁਹਚੁਹੇ ਰੰਗ) ਦੇ ਉਤਰਦਿਆਂ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਗ, ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਪਛਤਾਵਾ) । ਸੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ (ਫ਼ਸੀ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ) ਰੰਡੀ ਹੋਈ ਜਾਣੋਂ । ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਲੁਭਿਤ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਅੰਵਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਜੋ ਜੋ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ) ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (੍ਭੂ ਨਾਮ ਦਾ ਪੱਕਾ) ਲਾਲ ਰੰਗੁ ਬਣਾ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਡਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹੀਂ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ) ਸੋਹਜ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਸ ਜੀਵਨ ਪੰਧ ਤੇ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਸਦਾ ਭਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ।

੩੭- **ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਕਾਮਣਿ ਕੁਲਖਣੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਛੋਡਿ ਪਰ ਪੁਰਖ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥**
ਓਸੁ ਸੀਲੁ ਨ ਸੰਜਮੁ ਸਦਾ ਝੂਠੁ ਬੋਲੈ ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ ਖੁਆਰੁ ॥
ਜਿਸੁ ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਭਤਾਰੁ ॥
ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਸਭੁ ਉਤਾਰਿ ਧਰੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰੈ ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰੁ ॥
ਪੇਈਐ ਸਾਹੁਰੈ ਬਹੁ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ਤਿਸੁ ਪੂਜ ਕਰੇ ਸਭੁ ਸੈਸਾਰੁ ॥
ਓਹ ਰਲਾਈ ਕਿਸੈ ਦੀ ਨ ਰਲੈ ਜਿਸੁ ਰਾਵੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਸੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਭਰਤਾਰੁ ॥ ੧ ॥[੭੮੬]-ਵਾ-੪

ਪਦ ਅਰਥ:- ਕਾਮਣਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਕੁਲਖਣੀ=ਕੁਲੱਛਣੀ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਅਡੰਬਰੀ ਅਤੇ ਭੇਖੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਦੇ ਵਰ-ਅਸੀਸ ਲਈ ਤਰਲੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੁਲੱਛਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ) । ਸੀਲ=ਚੰਗਾ ਆਚਰਨ । ਸੰਜਮ=ਬੰਦਸ਼ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ, ਜੁਗਤ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ । ਪੂਰਬਿ=ਪਹਿਲਾਂ ਤੋ (ਬਣਾਏ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ) । ਭਤਾਰ=ਰਾਖਾ । ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ । ਖਿਮਾ=ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਆਦਤ । ਪੇਈਐ=ਪੇਕੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਇਸੇ ਲੋਕ ਵਿਚ । ਸਾਹੁਰ=ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ । ਓਹ=ਉਹ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ।

੩੮- **ਮ: ੧ ॥ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਿਸੀ ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ ਕਾ ਗੁਰਮਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥**
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਰਸੀ ਸਭਿ ਬੁਰਿਆਈਆ ਛਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੭੮੬]--ਵਾ--੪

ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਡੰਬਰੀਆਂ, ਭੇਖੀਆਂ, ਅਥਵਾ ਪਰਚਲਤ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪੁਰਾਣਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੋਰਿਆ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਠੱਗੀ-ਬਾਣਾ ਉਤਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਉਚੇਚੇ ਭੇਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਅਜੇਹਾ ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਨਾਲ ਉਪਜੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਅੱਗ ਕਾਰਨ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਉਹੀ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ **ਸੰਤ ਬਾਣੇ** ਵਾਲਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਭੇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੁਕਾਉਣਾ ਚਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ **ਅਣਹੋਂਦ** ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

੩੯- **ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਸੂਹਵੀਏ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ** [1] **ਛਡਿ ਤੂ ਤਾ ਪਿਰ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸੂਹੇ ਵੇਸਿ ਪਿਰੁ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਮਨਮੁਖਿ ਦਝਿ ਮੁਈ ਗਾਵਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਗਇਆ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਤਾ ਲਾਲੁ ਹੋਆ ਰਸਨਾ ਰਤੀ ਗੁਣ ਸਾਰਿ ॥ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਸਬਦੁ ਮਨਿ ਭੈ ਭਾਇ ਕਰੇ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥**[੭੮੭]-ਵਾ-੫

੧--ਉਚੇਚੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ ॥

੪੦- **ਮ: ੩ ॥ ਮੁੰਧੇ ਸੂਹਾ ਪਰਹਰਹੁ ਲਾਲੁ ਕਰਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਵੀਸਰੈ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥**
ਮੁੰਧ ਸੁਹਾਵੀ ਸੋਹਣੀ ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਸਹਜਿ ਭਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਧਨ ਰਾਵੀਐ ਰਾਵੈ ਰਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥[੭੮੭]-ਵਾ-੫

ਪਦ ਅਰਥ:- ਮੁੰਧੇ=ਹੇ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਏ ! ਸੂਹਾ ਵੇਸ=ਉਹ ਭੇਖ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰੋਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਹੀ ਹੈ । ਪਰਹਰਹੁ=ਛੱਡ ਦੇਹ । ਲਾਲ=ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰੰਗਣ । ਘਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਸਹਜਿ=ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਕਾਰਣ । ਸਾਧਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਰਾਵੀਅ=ਮਾਣਦੀ ਹੈ । ਰਾਵਣਹਾਰੁ=ਚੋਜੀ, ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ।

੪੧- **ਸਭੇ ਕੰਤ ਮਹੇਲੀਆ ਸਗਲੀਆ ਕਰਹਿ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਗਣਤ ਗਣਾਵਣਿ ਆਈਆ**
ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਖੋਟਾ ਪਾਜੁ ਖੁਆਰੁ ॥ ੧ ॥[੫੩-੫੪]-੨

ਪਦ ਅਰਥ:- ਕੰਤ ਮਹੇਲੀਆ=ਖਸਮ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀਆਂ (ਜੀਵ) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ । ਗਣਤ-=ਗਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ, ਵਿਖਾਵਾ । ਸੂਹਾ ਵੇਸ=ਲਾਲ, ਮਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਜਿਸ ਵੇਸ ਨਾਲ ਖਸਮ ਦੀ ਪ੍ਰਪਤੀ ਅਥਵਾ ਖ਼ਸਮ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਭਰਮ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ=ਮਨੁੱਖ-ਖਸਮ ਲਈ ਲਾਲ ਸੂਟ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਲਈ ਸੰਤ ਬਾਣਾ) । ਵੇਸੁ=ਪਹਿਰਾਵਾ । ਪਾਖੰਡਿ=ਪਖੰਡ ਨਾਲ (ਸੰਤਤਾਈ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚ ਕੇ) । ਪਾਜ= ਵਿਖਾਵਾ ।

੪੨- **ਫਰੀਦਾ ਕੰਨਿ ਮੁਸਲਾ ਸੂਫੁ ਗਲਿ ਦਿਲਿ ਕਾਤੀ ਗੁੜੁ ਵਾਤਿ ॥**
ਬਾਹਰਿ ਦਿਸੈ ਚਾਨਣਾ ਦਿਲਿ ਅੰਧਿਆਰੀ ਰਾਤਿ ॥ ੫੦ ॥[੧੩੮੦]

ਅਰਥ :- ਹੇ ਫ਼ਰੀਦ ! ਤੇਰੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਮਸੱਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਗਲ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਖ਼ਫ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੋਈਹੈ, ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗੁੜ ਹੈ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੈਂਚੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲਣ ਲਈ ਫ਼ਕੀਰੀ ਵੇਸ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਦਿਲੋਂ ਮਾਇਆ ਠੱਗਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਖੋਟਾ ਹੈਂ ਸੋ) ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਚਾਨਣਾ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਾਪਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ।੫੦।

ਉਪਰਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਭੇਖੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਭੇਖੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿ ਕੇ ਪੰਥਕ ਜਥੇ-ਬੰਦੀ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਢਿੱਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਪਰਮ-ਧਰਮ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ **ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ।** ਡੇਰਾ ਵਾਦ ਇੱਕ ਮਾਇਆ ਦਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਰੂਪ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਇਉਂ ਸਮਝੋ---**ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਡੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ** ॥ (ਆਸਾ ਵਾ ਵਾੜੀ ੧੩) ।

ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਭੇਖੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੬੦]-੧੨(੪)	੨= [੨੫੧]-ਥਾ-੫(੧)	੩=[੨੭੬]-੪(੫)	੪= [੨੬੯]- ੫(੭)	੫=[੩੨੪]-੫(੨)	੬= [੩੫੧]-੧੧(੨)
੭= [੩੭੨]-੮(੩)	੮= [੪੩੯]-੧-੬(੩)	੯= [੪੬੭]-ਵਾ-੯(੨)	੧੦=[੫੨੫]-੧(੧)	੧੧=[੫੩੪]---੩੧(ਰਹਾ)	੧੨=[੫੮੬]-ਵਾ-੬(੧)
੧੩=[੫੮੮]-ਵਾ-੬(੨)	੧੪=[੬੪੪]-ਵਾ-੬(੨)	੧੫=[੬੫੦]-ਵਾ-੨੧(੨)	੧੬=[੭੩੨]-੪(੩)	੧੭=[੭੫੧]-੧-੨(੩)	੧੮=[੮੪੨]-੨(੯)
੧੯=[੮੫੬]-੮(੧)	੨੦=[੮੫੭]-੧(੧)	੨੧=[੯੦੩]-੨(੫)	੨੨=[੯੧੦]-੪(੩)	੨੩=[੧੦੧੨]-੬(੮)	੨੪=[੧੦੫੨]-੯(੮)
੨੫=[੧੦੫੯]-੧-੧੫(੧੧)	੨੬=[੧੦੬੭]-੧-੨੩(੧੪)	੨੭=[੧੦੮੯]-ਵਾ-੧੧(੧)	੨੮=[੧੦੯੯]-ਵਾ-੧੩	੨੯=[੧੧੨੭]-੭-੮(੪)	੩੦=[੧੧੩੧]-੪-੧੪
੩੧=[੧੧੩੨-੮-੧੮(੨)	੩੨=[੧੧੭੫]-੧੧(੨(	੩੩=[੧੨੨੨]-੭੧-੯੪(੧)	੩੪=[੧੨੩੩]-ਅਸਟ-੪	੩੫=[੧੨੪੨]-ਵਾ-੧੪	੩੬=[੧੨੯੦]-ਵਾ-੨੫
੩੭=[੧੨੯੭]-੪-੧੦(੧)	੩੮=[੧੨੯੯]- ੫(੩)	੩੯=[੧੪੧੪]-੩੩	੪੦=[੬੮]-੬-੨੩(੧)	੪੧=[੧੪੮]-ਵਾ-੨੧	੪੨=[੨੨੭]-੮(੧)
੪੩=[੫੯੩]-ਵਾ-੧੯*੧)	੪੪=[੫੯੮]-੯(੧)				

ਆਪਣੀ ਉੱਚਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਭੇਖ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ (ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਥਕ-ਮਰਯਦਾ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਥਵਾ ਆਪਣੀ ਚਲਾਈ ਵਿਧੀ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਆਦਿ ਦਾ) ਕੋਈ ਅਡੰਬਰ ਰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ **ਅਜੇਹੇ ਭੇਖੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਹਨ ।** ਭੇਖੀਆਂ ਤੋ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਈਏ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਥਾਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਈਏ । ਚੌਧਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਮਾਇਆ--ਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਖੀਆਂ ਦੇ ਖਚਰਊ-ਪੁਣੇ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਕਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

੫
ਸ਼ਿੰਗਾਰ

ਲੰਪਟੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਚਾਉਣਾਂ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਪਰਚਲਤ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਉਚੇਚੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੜੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਥਵਾ ਤਨ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅੱਗੇ ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਥਵਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਜੋੜੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੱਭ ਕੁਝ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਵਧਿਆ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਨਾਚ ਗਾਣਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਅਰੰਭ ਕਰਾਇਆ ਸੀ, ਸਮੇ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਥਾਂ ਨੇ ਮੱਲ ਬੈਠਾ ।

ਸਾਧ ਟੋਲਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸਮਾ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਾਣੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉੱਚਤਾ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਧ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਰੂਪਤਾ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਸੋਹਜ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਿੰਗਾਰ-ਭੇਖ (Make up) ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਤੀ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ । ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਬਨਬਾਸ ਦੇ ਸਮੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਰਾ ਲਛਮਣ ਜੀ ਸਮੇਤ ਜਦ ਰਿਖੀ ਅਤਰੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਅਨੁਸੂਈਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਸਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਦਾ ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਤੋਲਵਾਂ ਸੋਨਾ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਲਈ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਜਾਣਾ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ । ਸਿੰਗਾਰ ਲਈ ਸੋਨਾ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਦੌੜ ਲੱਗ ਗਈ । ਇਹ ਸੋਨਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਬਣ ਖਲੋਤਾ । ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਰੰਗ ਵਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦੂਰ ਰਹਿ ਗਈ । ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਨੁੱਕ ਬੱਨ੍ਹਣ ਲਈ ਹਾਰ-ਸ਼ੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਘਰ ਭਾਵੇਂ ਅਣਨ੍ਹਾਤੀ ਅਤੇ ਟੁੱਟੀ ਖੁੱਸੀ ਹੀ ਬੈਠੀ ਰਹੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਬੀਬੀ ਰਾਣੀ Make up ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਘੰਟਾ ਵੀ ਬੜਾ ਥੋਹੜਾ ਸਮਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਲੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ, ਅਜੇਹੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿਰੀਰ ਨੂੰ

ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਆਦਿ ਲਾਉਣ ਵਰਗੇ ਰਸਾਂ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਭ-ਗੁਣਾ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੪੩- **ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਤੁਸੀ ਰਾਵਿਆ ਕਿਨੀ ਗੁਣੀ ॥**
ਸਹਜਿ ਸੰਤੋਖਿ ਸੀਗਾਰੀਆ ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੀ ॥
ਪਿਰੁ ਰੀਸਾਲੂ ਤਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣੀ ॥ ੨ ॥[੧੭]-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ :- ਰਾਵਿਆ=ਮਾਣਿਆ, ਮਿਲਾਪ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ । ਸਹਿਜ=ਸਹਜ ਨਾਲ, ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਨਾਲ । ਰੀਸਾਲੂ =ਸੁੰਦਰ ਰਸ ਦਾ ਘਰ, ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ । ੨ ।

੪੪- **ਭੈ ਭਾਇ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਹਲੁ ਘਰੁ ਪਾਏ ॥**
ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਰਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗੁ ਬਣਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥[੧੧੧੨-੪-੫

ਪਦ ਅਰਥ :- ਭੈ=(ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਿਰਮਲ-ਡਰ । ਭਾਇ-=(ਪ੍ਰਭੂ ਦ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ) । ਰਵੈ= ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ । ਮਜੀਠੈ ਰੰਗੁ =ਮਜੀਠ ਵਾਲਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ।੪।

੪੫- **ਭਰਤਾ ਕਹੈ ਸੁ ਮਾਨੀਐ ਏਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਰੀ ॥ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਹੁ ਤੰਬੋਲਾ ਖਾਇ ਰੀ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਰਿ ਦੀਪਕੋ ਇਹ ਸਤ ਕੀ ਸੇਜ ਬਿਛਾਇ ਰੀ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਕਰ ਜੋੜਿ ਰਹੁ ਤਉ ਭੇਟੈ ਹਰਿਰਾਇ ਰੀ ॥ ੩ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਚਜੁ ਸੀਗਾਰੁ ਸਭੁ ਸਾਈ ਰੂਪਿ ਅਪਾਰਿ ਰੀ ॥ ਸਾਈ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਭਾਣੀ ਕਰਤਾਰਿ ਰੀ ॥ ੪ ॥**[੪੦੦]--੧੬-੧੧੮

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮਾਨੀਐ=ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਦੂਜਾ ਭਾਉ=ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਪਿਆਰ । ਤੰਬੋਲਾ=ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ।੨। ਕਰਿ=ਬਣਾ । ਦੀਪਕੋ=ਦੀਵਾ । ਸਤ=ਉੱਚਾ ਆਚਰਨ । ਕਰ=(ਦੋਵੇਂ) ਹੱਥ । ਤਉ=ਤਦੋਂ । ਭੇਟੈ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਹਰਿ ਰਾਇ=ਪ੍ਰਭੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ।੩। ਤਿਸ ਹੀ=ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ । ਚਜੁ=ਸੁਚੱਜ । ਸਾਈ ਉਹ (ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ) ਹੀ । ਰਪਿ-=ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ । ਅਪਾਰਿ=ਅਪਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ । ਭਾਣੀ=ਪਸੰਦ ਆਈ ਹੈ । ਕਰਤਾਰਿ=ਕਰਤਾਰਿ ਵਿਚ ਲੀਨ ।੪।

੪੬- **ਮਨੁ ਮੋਤੀ ਜੇ ਗਹਣਾ ਹੋਵੈ ਪਉਣੁ ਹੋਵੈ ਸੂਤ ਧਾਰੀ ॥ ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰੁ ਕਾਮਣਿ ਤਨਿ ਪਹਿਰੈ ਰਾਵੈ ਲਾਲ ਪਿਆਰੀ ॥ ੧ ॥ ਲਾਲ ਬਹੁ ਗੁਣਿ ਕਾਮਣਿ ਮੋਹੀ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਹੋਹਿ ਨ ਅਵਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਾਰੁ ਕੰਠ ਲੇ ਪਹਿਰੈ ਦਾਮੋਦਰੁ ਦੰਤੁ ਲੇਈ ॥ ਕਰ ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਕੰਗਨ ਪਹਿਰੈ ਇਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਧਰੇਈ ॥ ੨ ॥ ਮਧੁਸੂਦਨੁ ਕਰ ਮੁੰਦਰੀ ਪਹਿਰੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਟੁ ਲੇਈ ॥ ਧੀਰਜੁ ਧੜੀ ਬੰਧਾਵੈ ਕਾਮਣਿ ਸ੍ਰੀਰੰਗੁ ਸੁਰਮਾ ਦੇਈ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਮੰਦਰਿ ਜੇ ਦੀਪਕੁ ਜਾਲੇ ਕਾਇਆ ਸੇਜ ਕਰੇਈ ॥ ਗਿਆਨਰਾਉ ਜਬ ਸੇਜੈ ਆਵੈ ਤ ਨਾਨਕ ਭੋਗੁ ਕਰੇਈ ॥ ੪ ॥**[੩੫੯]-੧-੩੫

ਪਦ ਅਰਥ:- ਵਾਣੁ=ਹਵਾ, ਸੁਆਸ । ਸੂਤ=ਧਾਗਾ । ਕਾਮਣਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ ॥ ਤਨਿ=ਤਨ ਉਤੇ । ਰਾਵੇ =ਮਾਣਦੀ ਹੈ, ਮਿਲਦੀ ਹੈ **। ੧ ।** ਲਾਲਹੇ ਲਾਲ । ਅਵਰੀ=ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ **।੧।ਰਹਾਉ।** ਕੰਠ=ਗਲ ਵਿਚ । ਦਾਮੋਦਰੁ [ਦਾਮ ਉਦਰ=ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਤੜਾਗੀ ਹੈ] ਪਰਮਾਤਮਾ । ਦੰਤ=ਦੰਦਾਸਾ । ਕਰ=ਹਥਾਂ ਵਿਚ । ਕਰਿ=ਕਰ ਕੇ । ਚਿਤ ਧਰੇਈ=ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਟਿਕਾਏ **। ੨ ।** ਮਧਸੁਦਨ=ਪਰਮਾਤਮਾ । ਕਰ ਕਰਿ=ਹੱਥਾਂ (ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ) ਤੇ । ਪਟੁ=ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਾ । ਧੜੀ=ਮਾਂਗ, ਪੱਟੀ । ਸ੍ਰੀਰੰਗੁ=ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ **। ੩ ।** ਮੰਦਰਿ=ਮੰਦਰ ਵਿਚ । ਦੀਪਕ=ਦੀਵਾ । ਕਾਇਆ=ਸਰੀਰ, ਹਿਰਦਾ । ਗਿਆਨਰਾਉ =ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ।੪।

੪੭- **ਹਉਮੈ ਖੋਇ ਕਰੇ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਤਉ ਕਾਮਣਿ ਸੇਜੈ ਰਵੈ ਭਤਾਰੁ ॥ ੪ ॥**[੩੫੭]--੨੬

ਅਰਥ :- ਜਦੋਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਉਮੈ ਗਵਾਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਉਦੱਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਸ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦੀ ਹਿਰਦਾ-ਸੇਜ ਤੇ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੪ ।

ਸੁਹਜ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵਿਚ ਮਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਪੈਰ ਰੰਗਣ ਦਾ ਸ਼ੁੱਭ ਸ਼ਗਨ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਏਧਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਹਿੰਦੀ ਬਾਰੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੪੮-- **ਕਬੀਰ ਮਹਿਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਘਾਲਿਆ ਆਪੁ ਪੀਸਾਇ ਪੀਸਾਇ ॥**
ਤੈ ਸਹ ਬਾਤ ਨ ਪੁਛੀਆ ਕਬਹੂ ਨਾ ਲਾਈ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥[੯੪੭]-ਵਾ-੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਆਖ--) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ (ਭਾਵ, ਮਹਿੰਦੀ ਵਾਂਗ) ਪੀਹ ਪੀਹ ਕੇ ਘਾਲ ਕਮਾਈ, ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਵਾਤ ਹੀ ਨਾ ਪੁੱਛੀ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸਾਰ ਹੀ ਨਾ ਲਈ) ਤੇ ਤੂੰ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੈਰੀਂ ਨਾ ਲਾਇਆ ।

੪੯- **ਨਾਨਕ ਮਹਿਦੀ ਕਰਿ ਕੇ ਰਖਿਆ ਸੋ ਸਹੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪੇ ਪੀਸੈ ਆਪੇ ਘਸੈ**
ਆਪੇ ਹੀ ਲਾਇ ਲਏਇ ॥ ਇਹੁ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੨ ॥[੯੪੭]-ਵਾ-੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਸਾਨੂੰ) ਮਹਿਦੀ ਬਣਾਇਆ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਸਮ (ਪ੍ਰਭੂ) ਮੇਹ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ (ਮਹਿਦੀ ਨੂੰ) ਪੀਹੰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਮਹਿਦੀ ਨੂੰ ਰਗੜਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਆਪਣੀ ਪੈਰੀਂ) ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ) । ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਖ਼ਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਸਤ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੬
ਨਾਮ ਬਿਹੂਣੇ ਦਾ ਸ਼ੰਗਾਰ

ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀਮਤੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀਆਂ, ਗਹਿਣੇ, ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਅਤੇ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਕੀਮਤੀ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ, ਨਾਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ :-

੫੦- **ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਅੰਕਿ ਚੜਾਵਉ ॥ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਪਹਿਰਿ ਹਢਾਵਉ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥**
ਕਿਆ ਪਹਿਰਉ ਕਿਆ ਓਢਿ ਦਿਖਾਵਉ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ

ਗਲਿ ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ॥ ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਲਾ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਭਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਨੈਨ ਸਲੋਨੀ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ॥ ਖੋੜ ਸੀਗਾਰ ਕਰੈ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਭਜੇ ਨਿਤ ਖੁਆਰੀ ॥ ੩ ॥[੨੨੫]-੧੦

੫੧- **ਜਉ ਮੈ ਕੀਓ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰਾ** ॥ ਤਉ ਭੀ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਨ ਪਤੀਆਰਾ ॥
ਅਨਿਕ ਸੁਗੰਧਤ ਤਨ ਮਹਿ ਲਾਵਉ ॥ ਓਹੁ ਸੁਖੁ ਤਿਲੁ ਸਮਾਨਿ ਨਹੀ ਪਾਵਉ ॥
ਮਨ ਮਹਿ ਚਿਤਵਉ ਐਸੀ ਆਸਾਈ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਦੇਖਤ ਜੀਵਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ੧ ॥[੩੭੩]-੧੧

੫੨- ਹਉ ਸਭਿ ਵੇਸ ਕਰੀ ਪਿਰ ਕਾਰਣਿ ਜੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ ਭਾਵਾ ॥ ਸੋ ਪਿਰੁ ਪਿਆਰਾ ਮੈ ਨਦਰਿ ਨ ਦੇਖੈ ਹਉ ਕਿਉਕਰਿ ਧੀਰਜੁ ਪਾਵਾ ॥ ਜਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਹਉ **ਸੀਗਾਰੁ ਸੀਗਾਰੀ** ਸੋ ਪਿਰੁ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਅਵਰਾ ॥
ਨਾਨਕ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋਹਾਗਣਿ ਜਿਨਿ ਪਿਰੁ ਰਾਵਿਅੜਾ ਸਚੁ ਸਵਰਾ ॥ ੨ ।[੫੬੧]-੧

੭

ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ

੫੩- ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥
ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਥੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ।[੮੩੬]੫--੮

੫੪- ਮਨਮੁਖਿ ਸੀਗਾਰੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਸਭੁ ਹਾਰਿ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸੀਗਲਰੁ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਜੰਮਹਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਸੈਸਾਰੁ ਵਿਚ ਸੋਭ ਨ ਪਾਇਨੀ ਅਗੈ ਜਿ ਕਰੇ ਸੁ ਜਾਣੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥... ੨ ॥ [੯੫੯]-ਵਾ-੮

੫੫- ਮਾਨੁਖੁ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਬਿਰਥਾ ਆਇਆ ॥
ਅਨਿਕ **ਸਾਜ ਸੀਗਾਰ** ਬਹੁ ਕਰਤਾ ਜਿਉ ਮਿਰਤਕੁ ਓਢਾਇਆ ॥ ਰਹਾਉ ।[੭੧੨]੨-੪

ਅਰਥ :- (ਜਨਮ-ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ) ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੱਖ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਆਇਆ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਣੋ । (ਜਨਮ-ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸੂਝ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਾਸਤੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਨਾਵਟਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ

ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਬੰਧੀ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

੧= [੧੭]-੧੦(੨)	੨= [੩੮]-੨੯-੬੨(੨)	੩= [੩੧]-੧੩-੪੬(੧)	੪= [੪੨]-੧-੭੧(੧)	੫= [੫੪]-੨(੧)	੬= [੫੮]-੯(੧)
੭= [੬੩]-੧੬(੫)	੮= [੬੨]-੧੪(੭)	੯= [੧੨੨]-੨੨-੨੩(੪)	੧੦=[੧੩੪]-੭	੧੧=[੧੮੮]-੪੨-੧੧(੨)	੧੨=[੩੬੩]-੮-੪੭(੨)
੧੩=[੯੬੪]-ਵਾ-੧੫	੧੪=[੧੨੭]-੨੯-੩੦(੭)	੧੫=[੧੪੮]-ਉ-੨੨	੧੬=[੧੮੨]-੧੯-੮੮(੩)	੧੭=[੨੨੫]-੧੦-੮	੧੮=[੨੪੨]-੧(੧)
੧੯=[੨੪੬] -੩	੨੦=[੩੫੭] -੨੬(੫)	੨੧=[੩੭੯]-੩੭(੪)	੨੨=[੪੨੬]-੮-੩੦(੬)	੨੩=[੪੩੦] ੨੨-੧੫-੩੭(੫)	੨੪=[੪੩੧]-੨-੪(੪)
੨੫=[੪੩੯]-੧-੬(੧)	੨੬=[੪੮੩]-੮-੩੦(੩)	੨੭=[੫੬੪]-੧-੯(੪)	੨੮=[੬੫੦]-ਵਾ-੨੧	੨੯=[੬੫੧]ਵਾ-੨੪(੨)	੩੦=[੭੩੭]-੪-(੪)
੩੧=[੭੫੦]-੧(੨)	੩੨=[੭੮੮]੯(੩)	੩੩=[੨੪੨]-ਝਮ-੨	੩੪=[੮੦੧]-੧(੩)	੩੫=[੮੧੨]-੧੫-੪੫(੪)	੩੬=[੮੩੬]- ੫(੭)
੩੭=[੯੭੧]-੪-੭(੨)	੩੮=[੯੨੮]-੧-੬-੮(੫)	੩੯=[੯੩੩] ਓ-੩੦	੪੦=[੯੩੭]ਓ-੫੧	੪੧=[੯੮੩]-੫(੩ਓ	੪੨=[੧੦੮੮]-ਵਾ-੬(੧)
੪੩=[੧੧੨੮-੪(੧)	੪੪=[੧੧੬੪]-੪(੧)	੪੫=[੪੪੩]-੨-੯(੩)	੪੬=[੫੬੮]-੧(੩)	੪੭=[੧੧੦੯]-੧੬	੪੮=[੧੨੫੫]-੪(੪)
੪੯=[੧੨੭੪]-੩(੬)	੫੦=[੧੨੦੩]-੪(੧)	੫੧=[੧੨੮੫]-੧੭(੨)	੫੨=[੧੩੩੫]-੩(੩)	੫੩=[੧੩੪੩]-੩(੨)	੫੪=[੧੦੪੭]-੪(੭)
੫੫=[੧੦੯੨]-ਵਾ-੧੭(੨)	੫੬=[੧੧੪੨]-੧੪-੨੭(੧)	੫੭=[੧੧੮੭]-੧(੬)	੫੮=[੧੪੧੮]-੫੭	੫੯=[੧੨੭੮]-ਵਾ-੧(੧)	੬੦=[੧੩੬੨-੨

੫੬- **ਮੈ ਅਵਰੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਪੂਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿ ਰਹੇ ॥**
ਭੇਖੁ ਭਵਨੀ ਹਠੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਗਹਿ ਰਹੇ ॥ ੧ ॥ [੮੪੪]-੨

ਸਾਦੇ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਬਸਤਰ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਭੜਕਾਊ ਲਿਬਾਸ ਪਾ ਕੇ, ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਘੁੰਡ ਕੱਢ ਕੇ ਕੋਈ ਬੀਬੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦੀ । ਇਕ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਕ ਵੀ ਮੰਡੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਫੈਦ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਭੜਕਾਊ ਲਿਬਾਸ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣ ਦੀ ਜਿਦ ਨਿਭਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਨਗਨ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਦੌੜ ਗਈ ਸੀ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਕੇ ਘਰ ਘਾਟ ਵਾਲੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ । ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿਹਰਾ ਵੀ ਲਾਲ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਧੂੜੇ ਨਾਲ ਲਿਪ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਚੇਚੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਮੇਕ-ਅੱਪ ਅਥਵਾ ਹਾਰ-ਸ਼ੰਗਾਰ, ਅਤੇ ਭੜਕਾਊ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਲੀਲ੍ਹਾ-ਮੰਦਰ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । **ਇਹ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਹੀ ਰੀਤ ਹੈ।**

੮

ਨੱਚਣਾ (ਨਾਚ) ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ

ਭਾਵੇਂ ਭੇਖ ਨਾਲ ਨਾਚ ਦਾ ਬੜਾ ਘੱਟ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੱਡਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਾਚ ਵੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਥਵਾ ਤਮਾਸਬੀਨੀ ਦਾ ਹੀ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਨਾਚ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਮਹਿਫਲਾਂ ਦਾ ਮਸਹੂਰ ਅੱਡਾ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਕੋਠਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੋਰੰਜਣ ਦੇ ਸ਼ੋਕੀਨ ਅਥਵਾ ਵਿਭਚਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਕੋਠੇ ਦੀ ਹੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਚ ਵੇਖਣਾ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ Art ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੱਚਣਾ ਹੁਣ ਅਮੀਰ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਢ, (ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਦੇ ਅੱਡੇ) ਅਥਵਾ ਧੁਰੇ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਦੀ ਹਰ ਮਹਿਫ਼ਲ (ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬੜੇ ਪਤਵੰਤੇ ਦੇ ਘਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ) ਵਿਚ ਕਾਮ ਦੇਵਤਾ, (ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਹੇ ਆਚਰਨ-ਹੀਣਤਾ ਲਈ ਉਕਸਾਹਟ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕਾਮੀ ਅਤੇ ਤਮਾਸ਼-ਬੀਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਸ-ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮਜਣੀਆਂ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਵਿਥਿਆ, ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ । ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਭਗਵਾਨਾਂ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਨਾਚ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਗਾਣੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਨਾਚ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁਰਮਟ ਵਿਚ ਨੱਚਦਾ, ਹੋਲੀਆਂ ਖੇਡ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਖਰੂਦ ਕਰਦਾ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੌਤ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਕਾਮ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤਿਆ ਸਗੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਚ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਡਾਢਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਦਰਸਾਇਆ । ਰਾਮਾਇਣ ਦੀਆਂ Video ਰੀਲਾ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ **ਗਾਉਂਦਾ** ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਟਪੋਸਲੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ **ਨਾਚ** ਕਰਦਿਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ । ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰੰਜਣ ਲਈ, ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਵਿਚ ਗੜੁੱਚ ਹੋਈਆਂ, ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਸੁਨੱਖੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਰਾਮਜਣੀਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵੇਸਵਾ ਹੀ ਸੀ) ਕੋਲੋਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾਚ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨਾ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ । ਭਾਵ, ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਚ ਅਤੇ ਗਾਣੇ ਦਾ ਦੌਰ ਚਲਣੇ ਵੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਦੀਦਾਰੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੱਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਵੀ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਨੇ ਵੀ ਨਚ ਨਚ ਕੇ ਗਾਇਆ--**ਪਗ ਘੁੰਘਰੂ ਬਾਂਧ ਮੀਰਾਂ ਨਾਚੀ ਰੇ** । ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਅਤੇ ਗਾਣੇ ਅੱਜ ਵੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣੇ ਹੋਏ ਫਿਲਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । T.V ਦੀ ਸਕਰੀਨ ਅਤੇ ਡਰਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ, ਹਾਰ ਸ਼ੰਗਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਗਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਮ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਭੜਕਾਊ ਅਹਾਰ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਭਜਨ ਅਤੇ ਨਾਚ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨੇ ਭਗਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਨਾਲ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮੀ ਭਗਤੀਆਂ ਅਥਵਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਸ-ਧਾਰੀਆਂ, ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਜ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਚ ਅਤੇ ਗਾਣੇ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਗਤ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਰੂਪ ਹਨ । ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੇ ਭਗਤੀਆਂ ਅਥਵਾ ਰਾਸਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੱਚਦਿਆਂ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ :--

੫੬- **ਵਾਇਨਿ ਚੇਲੇ ਨਚਨਿ ਗੁਰ ॥ ਪੈਰ ਹਲਾਇਨ ਫੇਰਨਿ ਸਿਰ ॥**
ਉਡਿ ਉਡਿ ਰਾਵਾ ਝਾਟੈ ਪਾਇ ॥ ਵੇਖੈ ਲੋਕੁ ਹਸੈ ਘਰਿ ਜਾਇ ॥
ਰੋਟੀਆ ਕਾਰਣਿ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾੜਹਿ ਧਰਤੀ ਨਾਲਿ ॥
ਗਾਵਨਿ ਗੋਪੀਆ ਗਾਵਨਿ ਕਾਨ ॥ ਗਾਵਨਿ ਸੀਤਾ ਰਾਜੇ ਰਾਮ ॥
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ -+॥ ਜਾ ਕਾ ਕੀਆ ਸਗਲ ਜਹਾਨੁ ॥
ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਕਰਮਿ ਚੜਾਉ ॥ ਭਿੰਨੀ ਰੈਣਿ ਜਿਨਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥
ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਲਘਾਏ ਪਾਰਿ ॥
ਕੋਲੂ ਚਰਖਾ ਚਕੀ ਚਕੁ ॥ ਥਲ ਵਾਰੋਲੇ ਬਹੁਤੁ ਅਨੰਤੁ ॥
ਲਾਟੂ ਮਾਧਾਣੀਆ ਅਨਗਾਹ ॥ ਪੰਖੀ ਭਉਦੀਆ ਲੈਨਿ ਨਾ ਸਾਹ ॥
ਸੂਐ ਚਾੜਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਜੰਤ ॥ ਨਾਨਕ ਭਉਦਿਆ ਗਣਤ ਨ ਅੰਤ ॥
ਬੰਧਨ ਬੰਧਿ ਭਵਾਏ ਸੋਇ ॥ ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਨਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਨਚਿ ਨਚਿ ਹਸਹਿ ਚਲਹਿ ਸੇ ਰੋਇ ॥ ਉਡਿ ਨ ਜਾਹੀ ਸਿਧ ਨ ਹੋਹਿ ॥
ਨਚਣੁ ਕੁਦਣੁ ਮਨ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ ਮਨਿ ਭਉ ਤਿਨਾ ਮਨਿ ਭਾਉ ॥ ੨ ॥[੪੬੫]-ਵਾ--੫

ਅਰਥ :- (ਰਾਸਾਂ ਵਿਚ) ਚੇਲੇ ਸਾਜ ਵਾਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੱਚਦੇ ਹਨ । (ਨਾਚ ਵੇਲੇ ਉਹ ਗੁਰੂ) ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਫੇਰਦੇ ਹਨ । ਉੱਡ ਉੱਡ ਕੇ ਘੱਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, (ਰਾਸ ਵੇਖਣ ਆਏ ਹੋਏ) ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੱਚਦਿਆਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਨਚਣ ਵਾਲੇ ਉਹ

ਰਾਸਧਾਰੀਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟਦੇ ਹਨ । ਗੋਪੀਆਂ, ਕਾਨ੍ਹ ਰਾਜੇ ਰਾਮ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਸਾਂਗ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਡਰ ਹੈ, ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਸੇਵਕ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ) ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ-ਰੂਪ ਰਾਤ ਸੁਆਦਲੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ--ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖ ਲਈ ਹੈ, ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

(ਨੱਚਣ ਅਤੇ ਫੇਰੀਆਂ ਲੈਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਵੇਖੋ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਜੀ ਸਦਾ ਭੌਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਕੋਹਲੂ, ਚਰਖ਼ਾ, ਚੱਕੀ, (ਘਮਿਆਰ ਦਾ) ਚੱਕ, ਥਲਾਂ ਬੇਅੰਤ ਵਾ-ਵਰੋਲੇ, ਮਧਾਣੀਆਂ, ਫਲ੍ਹੇ, ਪੰਛੀ, ਭੰਭੀਰੀਆਂ ਜੋ ਇਕ-ਸਾਹੇ ਉਡਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ--ਇਹ ਸਭ ਭੌਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੂਲ ਉਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਜੰਤ ਭਵਾਈਂਦੇ ਹਨ , ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਭੌਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ । (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜ ਕੇ ਭਵਾਂਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੋ ਜੀਵ ਨੱਚ ਨੱਚ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੱਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਏਥੋਂ ਰੋਂਦੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ (ਕਿ ਸ਼ੁਗ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਿਮਰਿਆ) । ਉਂਵ ਵੀ ਨੱਚਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਪੜਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਿਧ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਨਚਣਾ ਕੁੱਦਣਾ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦਾ ਸੌਂਕ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪ੍ਰੇਮ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ।

੫੭- **ਵਾਜਾ ਮਤਿ ਪਖਾਵਜੁ ਭਾਉ ॥ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥**
ਏਹਾ ਭਗਤਿ ਏਹੋ ਤਪ ਤਾਉ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਨਾਚਹੁ ਰਖਿ ਰਖਿ ਪਾਉ ॥ ੧ ॥
ਪੂਰੈ ਤਾਲ ਜਾਣੈ ਸਾਲਾਹ ॥ ਹੋਰੁ ਨਚਣਾ ਖੁਸੀਆ ਮਨ ਮਾਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵਜਹਿ ਦੁਇ ਤਾਲ ॥ ਪੈਰੀ ਵਾਜਾ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥
ਰਾਗੁ ਨਾਦੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਨਾਚਹੁ ਰਖਿ ਰਖਿ ਪਾਉ ॥ ੨ ॥
ਭਉ ਫੇਰੀ ਹੋਵੈ ਮਨ ਚੀਤਿ ॥ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਨੀਤਾ ਨੀਤਿ ॥
ਲੇਟਣਿ ਲੇਟਿ ਜਾਣੈ ਤਨੁ ਸੁਆਹੁ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਨਾਚਹੁ ਰਖਿ ਰਖਿ ਪਾਉ ॥ ੩ ॥
ਸਿਖ ਸਭਾ ਦੀਖਿਆ ਕਾ ਭਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਣਣਾ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ॥
ਨਾਨਕ ਆਖਣੁ ਵੇਰਾ ਵੇਰ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਨਾਚਹੁ ਰਖਿ ਰਖਿ ਪੈਰ ॥ ੪ ॥[੩੫੦]--੬

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧਿ ਨੂੰ ਵਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ--ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜੋੜੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁਧਿ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਸਲ ਭਗਤੀ ਇਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਮਹਾਨ ਤਪ । ਇਸ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸਦਾ ਜੀਵਨ-ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤੁਰੋ । ਬੱਸ ! ਇਹ ਨਾਚ ਨਚੋ (ਨਚਣ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਤੀ ਸਮਝਣਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ) **।੧।**

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਜੀਵਨ-ਨਾਚ ਵਿਚ) ਤਾਲ-ਸਿਰ ਨੱਚਦਾ ਹੈ (ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਹੀ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ) । (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਮੂਰਤੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਇਹ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਾਚ ਇਹ ਨਿਰੀਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਹਨ, ਮਨ ਦੇ ਚਾਉ ਹਨ, (ਇਹ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਮਨ ਦੇ ਨਚਾਏ ਨੱਚਣ ਹੈ) **।੧। ਰਹਾਉ ।**(ਖ਼ਲਕਤ ਦੀ) ਸੇਵਾ, ਸੰਤੋਖ (ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ)- ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਛੈਣੇ ਵੱਜਣ, ਸਦਾ ਖਿੜੇ-ਮੱਥੇ ਰਹਿਣਾ-- ਇਹ ਪੈਰੀ ਘੁੰਘਰੂ ਵੱਜਣ, (ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਗਨ ਨ ਹੋਵੇ-- ਇਹ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰ) ਰਾਗ ਤੇ ਅਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਸ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਟਿਕੋ, ਇਸ ਜੀਵਨ-ਰਸਤੇ ਤੁਰੋ । ਬੱਸ ! ਇਹ ਨਾਚ ਨੱਚੋ (ਭਾਵ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਤਮਕ ਹੁਲਾਰਾ ਮਾਣੋ ।੨।

ਉਠਦਿਆਂ ਬੈਠਦਿਆਂ ਸਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਅਦਬ ਮਨ-ਚਿਤ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ--ਨਾਚ ਦੀ ਇਹ ਭੁਆਟਣੀ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਸਵੰਤ ਸਮਝੇ--ਇਹ ਲੇਟ ਕੇ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹੋ, ਇਹ ਜੀਵਨ ਜੀਵੋ । ਬੱਸ ! ਇਹ ਨਾਚ ਨੱਚੋ (ਇਹ ਆਤਮਕ ਹੁਲਾਰਾ ਮਾਣੋ) ।੩।

ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਿਆਰ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਟੱਲ ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਪਣਾ--ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਟਿਕੋ ਇਸ ਜੀਵਨ-ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰੋ ਬੱਸ ! ਇਹ ਨਾਚ ਨੱਚੋ (ਇਹ ਜੀਵਨ-ਆਨੰਦ ਮਾਣੋ) ।

ਜਿਸ ਕੋਝੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦੁਰਾਚਾਰ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ **ਰਾਗ** ਅਤੇ **ਨਾਚ** ਰਾਮਜਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਾੜਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਜਦ ਅਰੰਭਕ ਸਮੇ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਿਸੇ ਪੀਹੜੀ ਨੇ ਕਿੰਤੂ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਣਾ ਸੀ ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾਚ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਰਾਗ** ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰਮਤ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਨੱਖ ਦੀ ਕਦਰ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਅਨਮਤੀ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗ ਵਿਚ **ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਉਣੀ** ਸਿੱਖ ਲਈ ਸੀ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਉਹ ਭਾਂਵੇ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਗਲੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ । ਸਿਰਫ਼ ਢਾਡੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਵਾਂ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸੀ ।

ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੀ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਇਸ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ **ਰਾਗ** ਨਾਲ ਹੀ ਨਾ ਜੁੜ ਜਾਏ, ਕਦੇ ਰਾਗ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਕਿਤੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਨਾਚ** ਦੇ ਨਾਲ **ਰਾਗ** ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਰਚੇ । ਰਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਣ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤਾ :-

੫੮- **ਸਚਾ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ਹਠਿ ਨ ਪਤੀਜਈ ॥ ਇਕ ਗਾਵਹਿ ਰਾਗ ਪਰੀਆ, <u>ਰਾਗਿ</u>* ਨ ਭੀਜਈ ॥**
ਇਕਿ ਨਚਿ ਨਚਿ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜਈ ॥ ਇਕ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹਿ ਮੂਰਖ, ਤਿਨਾ ਕਿਆ ਕੀਜਈ ॥
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਈ ਬਹੁਤੁ ਕਿਵੈ ਨ ਧੀਜਈ ॥ ਕਰਮ ਵਧਹਿ ਕੈ ਲੋਅ ਖਪਿ ਮਰੀਜਈ ॥
ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਸੰਸਾਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜਈ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਅਸਨੇਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਘੀਜਈ ॥ ੧੭ ॥[੧੨੮੫]-ਵਾ-੧੭

ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਫ਼ਤਹਿ

ਅਰਥ :- (ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ਕਿਸੇ ਹਠ ਨਾਲ (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਹਠ-ਕਰਮ ਨਾਲ) ਉਹ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਕਈ ਲੋਕ ਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ **ਰਾਗ** ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ, ਕਈ ਬੰਦੇ ਨੱਚ ਨੱਚ ਕੇ ਤਾਲ ਪੂਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ) ਭਗਤੀ ਨਹੀਂਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਈ ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਅੰਨ ਨਹਿਂ ਖਾਂਦੇ, ਪਰ ਦੱਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਹ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ? (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਏ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ) । ਜੀਵ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਠ--ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ) ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਧਰਤੀਆਂ (ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ) ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਏਥੇ ਵਧ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਖਪ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰੀਦਾ ਹੈ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਖੱਟੀ ਹੈ, ਆਤਮਕ-ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਹੀ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਨਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਿੱਜਦਾ ਹੈ ।੧੭। Foot note--ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਰਾਗ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਅੱਡਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਪ੍ਰਕਰਣ --ਗੁਰਦੁਆਰੇ-- (ਭਾਗ ਦੂਜਾ) ॥

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਸਾਜ਼ ਵਾਜਾਉਣ ਦੀ ਅਤੇ ਨੱਚਣ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ ਹੈ :-

੫੯- **ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਹੋਵੈ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਚੈ ਆਪੁ ਨਿਵੇ ॥ ਪੰਚ ਜਨਾ ਲੇ ਵਸਗਤਿ ਰਾਖੈ ਮਨ ਮਹਿ ਏਕੰਕਾਰੇ ॥ ੧ ॥**
ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਨਿਰਤਿ ਕਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ਰਬਾਬੁ ਪਖਾਵਜ ਤਾਲ ਘੁੰਘਰੂ ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧੈ ਅਪਨਾ ਪਾਛੈ ਅਵਰ ਰੀਝਾਵੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਜਪੁ ਹਿਰਦੈ ਜਾਪੈ ਮੁਖ ਤੇ ਸਗਲ ਸੁਨਾਵੈ ॥ ੨ ॥
ਕਰ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ ਚਰਨ ਪਖਾਰੈ ਸੰਤ ਧੂਰਿ ਤਨਿ ਲਾਵੈ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰੇ ਗੁਰ ਆਗੈ ਸਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥
ਜੋ ਜੋ ਸੁਨੈ ਪੇਖੈ ਲਾਇ ਸਰਧਾ ਤਾ ਕਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖੁ ਭਾਗੈ ॥ ਐਸੀ ਨਿਰਤਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ॥ ੪ ॥ ॥[੩੮੧]-੪-੪੩

ਪਦ ਅਰਥ:--ਆਪੁ--ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ । ਪੰਚ ਜਨਾ--ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ । ਵਸਗਤਿ--ਕਾਬੂ ਵਿਚ **।੧।** ਨਿਰਤਿ--ਨਾਚ, ਭਗਤੀ ਨਾਚ । ਪਖਾਵਜ--ਜੋੜੀ, ਤਬਲਾ । ਤਾਲ--ਛੈਣੇ । ਅਨਹਦ--ਇਕ-ਰਸ, ਬਿਨਾ ਸਾਜ ਵਜਾਇਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰਾਗ **।੧।ਰਹਾਉ।** ਪਰਬੋਧੈ--ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਅਵਰ--ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ । ਰੀਝਾਵੈ--ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰੇ । ਤੇ-ਤੋਂ **।੨।** ਕਰ ਸੰਗਿ--ਹਥਾਂ ਨਾਲ । ਸਾਧੂ ਚਰਨ--ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰ । ਪਖਾਰੈ--ਧੋਂਦਾ ਹੈ, ਪਖਾਲੈ । ਤਨਿ--ਸਰੀਰ ਉਤੇ । ਅਰਪਿ--ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਕੇ । ਸਤਿ--ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ **।੩।** ਪੇਖੈ--ਵੇਖਦਾ ਹੈ । ਸਰਧਾ-ਯਕੀਨ । ਨਿਵੈ--ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ **।੪।**

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਬੰਧੀ ਇਕ Video Tape ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ TV ਤੇ ਵੀ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭਜਨ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਗਾਹ ਸੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸ਼ੂਟੰਗ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਾਚ ਗਾਣਿਆਂ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਦਾ ਨੀਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਆ ਰਹੀ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਪਰਦਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਿ । ਸਾਡੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ । ਸਿਨਮਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਦਾ ਜਾਣਾ ਕੌਮੀ ਹੇਠੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਸੰਤ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਤਕੜੇ ਨਚਾਰ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੈਂਕੜੇ ਬੀਬੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਮਤ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ । ਕੌਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਥਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨੱਚਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਜਹੀਆਂ ਮਨਮਤੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਗਿਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ **ਮੰਸੋ ਰੰਘੜ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ** ਜਦ ਸਿੱਖ, ਆਪ ਆਪਣੇ ਤਖ਼ਤਾਂ ਤੇ ਕਰਦਾ ਅਤੇ TV ਦੁਆਰਾ ਪਰਚਾਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੇਠੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਅਨਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਦਾ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੁਣ ਕਿਥੋਂ ? ਜਾਗੋ ਗੁਰੂ ਦਿਉ ਲਾਲੋ ਜਾਗੋ ! ਸਞਾਂਭੋ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ । ਅਜੇ ਹੀ ਡਲ੍ਹਿਆਂ ਬੇਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਬਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ?

੬੦- **ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਾਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਤੂਰ ਵਜਈਆ ॥**
ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਰਖਿ ਰਖਿ ਚਰਣ ਹਰਿ ਤਾਲ ਪੂਰਈਆ ॥ ੫ ॥
ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਗਾਵੈ ਰਸਿ ਰਸਾਲ ਰਸਿ ਸਬਦੁ ਰਵਈਆ ॥
ਨਿਜ ਘਰਿ ਧਾਰ ਚੁਐ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਜਿਨਿ ਪੀਆ ਤਿਨ ਹੀ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ ॥ ੬ ॥[੮੩੪]--ਅਸਟ-੩-੬

ਪਦ ਅਰਥ:- ਨਾਚੈ=ਨੱਚਦਾ ਹੈ । ਨਾਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ=ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨੱਚਦਾ ਹੈ, ਜਿਧਰ ਗੁਰੂ ਤੋਰੇ ਉਧਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ [ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਨੱਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ਤੂਰ=ਵਾਜੇ । ਚਰਣ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ । ਰਖਿ ਰਖਿ=ਮੁੜਮੁੜ ਰੱਖ ਕੇ । [ਤਾਲ-ਸਿਰ ਨੱਚਣ ਵਾਸਤੇ ਨੱਚਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਵੀ ਵਜਾਂਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ=ਇਹ ਹੈ ਅਸਲ ਨੱਚਣਾ । ਇਕ=ਰਸ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਲਗਨ--ਇਹ ਹਨ ਵਾਜੇ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖਣੀ--ਇਹ ਹੈ ਤਾਲ-ਸਿਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ । ੫ ।

ਕੈ ਰੰਗ=ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ । ਰਤਾ=ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ । ਰਸਿ=ਸੁਆਦ ਨਾਲ । ਰਸਾਲ- [ਰਸ-ਆਲਯ] ਰਸਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰਭੂ । ਰਵਿਆ--ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਨਿਜ ਘਰਿ=ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ । ਚੁਐ=ਚੋਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ੬ ।

੬੧- **ਮੂਲ ਖ਼ਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਮੇ]ਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾ ਲਾਲੀ ਵਿ ਲਾਲਾ ਮੇਰਾ, ਹਉ ਲਾਲੇ ਕਾ ਜਾਇਆ ॥ ਲਾਲੀ ਨਾਚੈ ਲਾਲਾ ਗਾਵੈ ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਤੇਰੀ ਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ਪੀਅਹਿ ਤ ਪਾਣੀ ਆਣੀ ਮੀਰਾ ਖਾਹਿ ਤ ਪੀਸਣ ਜਾਉ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪੈਰ ਮਲੋਵਾ ਜਪਤ ਰਹਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਨਾਨਕੁ ਲਾਲਾ ਬਖਸਿਹਿ ਤੁਧੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥**[੯੯੧]-੬

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਟੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਖ਼ਰੀਦ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਮੈਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੈਂ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ **। ੧ ।** (ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਮੈਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਥੋਂ, ਹੇ ਸਾਹਿਬ ! ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ (ਅਕਲ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੇਵਾ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਪਰ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਪੂਰੀ ਵੀ ਨਿਬਾਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ) **। ੧ । ਰਹਾਉ ।** (ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ (ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਬਣੀ ਉਸ ਮਤਿ) ਮਾਂ (ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੇਵਕ-ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ), (ਤੇਰਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਸੰਤੋਖ) ਮੇਰਾ ਵਿਾ ਬਣਿਆ । ਮੈਨੂੰ (ਮੇਰੇ ਸੇਵਕ-ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ) ਸੰਤੋਖ-ਵਿਾ ਤੋਂ ਹੀ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ । ਹੁਣ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਉ ਜਿਉ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ (-ਮਤਿ) ਹੁਲਾਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਵਿਾ (-ਸੰਤੋਖ) ਉਛਾਲੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ **। ੨ ।** (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਾ ਸਕਾਂ, ਪਰ ਜੇ ਤੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰੇਂ ਤਾਂ) ਹੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ (ਬੰਦਿਆਂ) ਲਈ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾਂ, ਤੇਰੇ (ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ) ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਕੀ ਪੀਹਾਂ, ਪੱਖਾ ਫੇਰਾਂ, ਤੇਰੇ (ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ) ਪੈਰ ਘੁੱਟਾਂ, ਤੇ ਸਦਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ **। ੩ ।** (ਪਰ ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਓਨੀ ਖ਼ਿਦਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿੰਨੀਆਂ ਤੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ (ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ) ਤੇਰੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖ਼ਿਦਮਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇਂ (ਤਾਂ ਮੈ ਖ਼ਿਦਮਤ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ) ਤੇਰੀ ਹੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ । ਤੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਦਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈਂ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਖ਼ਲਾਸੀ ਤੇਰੀ ਸਹੈਤਾ (ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ੪ ।

੯੨- **ਅਬ ਮੋਹਿ ਨਾਚਨੋ ਨ ਆਵੈ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮੰਦਰੀਆ ਨ ਬਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੪੮੩]--੬-੨੮

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਅਧੀਨ ਭਟਕਣ ਵਾਲੀ) ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਮੇਰਾ ਮਨੂਆ (ਹੁਣ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ) ਢੋਲ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਂਦਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਮੇਰੀ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ੧ ।

ਨਾਚ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ:--

੧= [੩੬੪]-੧੨-੫੧(੫)	੨= [੫੦੬]-੧-੬(੧੦	੩= [੮੭੨]-੭-੧੦(੨)	੪= [੮੮੪]-੭(੪)	੫= [੮੮੫]-੮(੩)	੬- [੧੧੯੬]-੭੧੦(੨)
੭=[੧੨੦੩)-੩(ਰਹਾ)	੮=[੩੩੮]-੨-੧੭-੮੬(੨)	੯= [੪੮੩]-੬-੨੮(੩)	੧੦=[੮੩੪]-੩(੬)	੧੧=[੧੨੫੨]-੨(੨)	੧੨=[੧੨੮੫]-ਵਾ-੧੭

੯੩- **ਮਨੂਆ ਨਾਚੈ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨੈ ਮਨੁ ਮਿਲਾਏ ॥**
ਸਚਾ ਤਾਲੁ ਪੂਰੇ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਏ, ਸਬਦੇ ਨਿਰਤਿ ਕਰਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥
ਊਚਾ ਕੂਕੇ ਤਨਹਿ ਪਛਾੜੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਜੋਹਿਆ ਜਮਜਾਲੇ ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਇਸੁ ਮਨਹਿ ਨਚਾਏ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥ [੧੨੧]-੨੦-੨੧

੯

" ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ " ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ "

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਗੁਰੂ ਅਰੰਭ ਤੋਂ, ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਰੂਪ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੱਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਦੀ ਰੀਤ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਚਲਾਈ ਸੀ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਰਾ ਬਾਈ ਵੀ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਚਦੀ ਹੋਈ ਗਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ--ਪਗ ਘੁੰਗਰੂ ਬਾਂਧ ਮੀਰਾ ਨਾਚੀ ਰੇ । ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਵਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਇਸ ਰੀਤ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੈਣਾ, ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਆਚਰਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਬੜਾ ਨਿੱਖਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਭੁੱਲੜ ਸਿੱਖ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਰੌਲਾ ਤੇ ਹਾਸਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ " ਵੇਖੋ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਇਹ ਕਿੱਧਰ ਆ ਵੜਿਆ ਹੈ ? ਅੱਜ (ਭਾਵ, ੧੯੯੬) ਤੋਂ ੬੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਅਖੀਆਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਕੱਚੀ ਅਥਵਾ ਝੂਠ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨੀ ਅਥਵਾ ਝੂਠ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਾਣਾ, ਸਿੱਖੀ ਸ਼ਾਨ ਲਈ ਹੱਤੱਕ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਇਹ ਛਾਪ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਸੈਨਮਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਪਰਾਣੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੀ Cast ਵੇਖ ਲਵੋ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ । ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਚਨਉਤੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।

ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਕਿ, ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਚ ਗਾਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਮਹਿਫ਼ਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ । ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੂਏ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸੈਨਮਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ । ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਜੇ ਕਦੇ ਸੈਨਮੇ ਆ ਵੜਿਆ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਕੇ ਮੋਨੇ ਦਰਸ਼ਕ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ--ਔਹ ਵੇਖੋ ! ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਇਹ ਅੱਜ ਕਿੱਧਰ ਆ ਵੜਿਆ ? ਸਿਖ ਬਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗਾਉਣ ਵਜਾਉਂਣ ਵਾਲੇ ਜਲਸੇ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਇਸ਼ਕ-ਮਸ਼ੂਕੀ ਦਾ ਗੰਦ ਖਿਲਾਰਦੀਆਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ।

ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਕਬੂਲਿਆ ਸੀ, ਬਿਪ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਜਰਬਾ ਸੀ । ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਸ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮੰਡਲੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਸੀ ਜੋ ਬੜਾ ਅਣਖੀਲਾ ਰਾਜਪੂਤ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਸੂਮ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਮੂਰਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣੀ--" **ਕੰਨਿਆਂ ਦਾਨ ਮਹਾਂ ਕਲਿਆਣ**" ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਹਜ਼ਾਰਾ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਰਾਮਜਣੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਹਵਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੀਆਂ । ਭਾਵ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਬਣੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਆਚਰਨ ਹੀਣਤਾ ਅਤੇ ਅਣਖ ਹੀਣਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਤਕੜਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਏਸੇ ਲਈ ਸੁਜਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵੜਨ ਦਿੱਤੇ । ਨਾਚ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਖਲੋਤਾ ਸਿੰਘ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲਈ, ਇਸ ਅਣਖੀਲੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਤੋਂ, ਅਣਖ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਨਿਆਰੀ **ਮਰਯਾਦਾ**, ਖੋਹ ਲੈਣੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪਤਿਤ ਪੁਣਾ ਪਰਚਲਤ ਕਰਨਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦਾ ਵਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ । ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ, ਭਾਵ, ਘੋਨ-ਮੋਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਵਣਾ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਲਈ ਪਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਘੜੀ ਹੋਣੀ ਸੀ । ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਸਟੇਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹਥਿਆਰ ਸੀ । **ਜੇ ਕਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਫ਼ਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਵੜਨ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਬਣ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਨੌਨਿਹਾਲ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਸਟੇਜ ਵਾਲੇ ਕੰਜਰ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਜਾਣੀ ਹੈ ।** ਇਹ ਸੀ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵੈਰੀ ਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿਨਮੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਾੜਨ ਦਾ " ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ " ਕਰਨ ਲਈ ਬਿੱਪ੍ਰ ਲਗਾਤਾਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰੀ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

੧੯੪੫-੪੬ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਯਾਦ ਹੈ, ਕਿ ਅਟਾਰੀ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨੌਂਹ ਸਰਦਾਰਨੀ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੀ ਤਾਂ ਲਗ-ਪਗ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘ ਬਚੀਆਂ ਥੂ ਥੂ ਕਰਦੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਉਸ ਸਮੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਸਖ਼ਤ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ । ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਦੰਦ-ਕਥਾ ਚੱਲ ਪਈ । ਮਗਰੋਂ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸ ਬੀਬੀ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਬੇਦਖ਼ਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੋਟੋ ਸਿਨਮੇ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਸਕੰਦਰੇ-ਆਜ਼ਮ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ, ਅਕਬਰ ਆਦਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਮਰਾਟਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੂਵੀ (Movie) ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਬੜੀਆਂ ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਈ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨਮੋਹਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ, ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨੌਨਿਹਾਲ ਤਿਆਰ ਵੀ ਕਰ ਲਏ ਗਏ, (ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕਈ ਭੁੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ) ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੀਡਰੀ ਸਮੇਂ ਵੈਰੀ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅ ਨਹੀ ਸੀ ਫੱਬ ਸਕਿਆ । ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸੈਨਮਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਅਸਲ ਚਾਲ ਦਾ ਕੱਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰੋਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਉਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਨੀ ਸੀ । ਸੋ ਬਹਾਨਾ ਇਹ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਨਮਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਵਾਲੇ, ਸਿਗ੍ਰਟਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਿਗ੍ਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭੈ ਹੈ । ਬੜਾ ਢਿਲਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਗ੍ਰਸਿਆ ਸੀ ਇਹ ਬਹਾਨਾ । ਭਲਾ ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਅਸਲੀਯਤ ਦਾ ਕੀ ਮੇਲ ? ਸਿੱਖ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਸਿਨਮੇ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਢਿੱਲ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ ।

ਪੰਥ ਤੇ ਡੇਰਾਦਾਰੀ ਦਾ ਮਨਹੂਸ ਪਰਛਾਵਾਂ-

ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ " ਸਾਧ ਡੇਰੇਦਾਰ " ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ । ਸ਼ਕਲ ਵਟਾ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੀ ਡੇਰੇਦਾਰੀ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਨਾ ਤਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਅਤੇ-- **ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥** ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਰੋਗ ਜਿਹੜੇ ਔਝੜੇ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਰਹਿੰਦੇ-ਖੂੰਹਦੇ ਪੰਥਕ ਵਿਕਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਆ ਬਣਿਆਂ । ਅਰਥਾਤ ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਚੰਦਰਾ ਮਹੂਰਤ ਆ ਢੁਕਿਆ । ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਤਜਰਬੇ ਕਾਰ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਸੱਚੇ ਦਰਦੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਘਾਤ ਕਰਕੇ, ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆ ਸਾਂਭੀ । ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਚਿੜ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਣੇ " ਬਿੱਪ੍ਰ " ਦੇ ਘਰ ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗ ਪਏ । ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਦਾਅ ਸੋਹਣਾ ਫੱਬ ਸਕਦਾ ਸੀ ।

੧੯੬੯ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ੫੦੦ ਸਾਲਾ ਆਗਮਨ ਉਸਤਵ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਕਈਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ-ਤਾੜ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਧ

ਗਦਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਘੋਰਾ ਲੱਭ ਪਿਆ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ **ਡੇਰੇ-ਦਾਰੀ ਦੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਦੁਆਰਾ** ਅਗਿਆਨੀ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਅਸਰ ਰਸੂਖ਼ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸਫ਼ਲਤਾ-ਪਉੜੀ ਦੇ ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ, ਪੰਥਕ ਲੀਡਰ ਆ ਬਣੇ ਸਨ । ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਤਬਾਰੀ ਸੇਵਕ-ਚੇਲੇ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੱਛੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਪਦਵੀਆਂ (ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਅਤੇ S.G.P.C. ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ) ਡੇਰੇ-ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ । ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਹੈ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ । ਹੰਡੇ-ਵਰਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਜਰਬੇ-ਕਾਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਲਈ, ਸਿੱਖ ਗਭਰੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਫ਼ਿਲਮੀ ਭੰਡ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਾਇਆ ਮਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਕੀਆ ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦੀਆਂ, ਨਿੰਗੇਜ ਦੀ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਦੀਆਂ (ਹਿੰਦੂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ) ਫਿਲਮੀ ਰਾਮ ਜਣੀਆਂ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸਾਹਿਤ ਪੰਥ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ ਬਣਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵਰਤ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਵਾਲੀ " **ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼** " ਨਾਮਕ ਫ਼ਿਲਮੀ ਕਹਾਣੀ ਘੜ ਲਈ ਅਤੇ ਝੱਟ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ । ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੁਆਲੀ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਖਿੜ ਕੇ ਗੁਲਾਬ ਬਣਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਏ ।

੧੮ਵੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਖ਼ਾਲਸਈ ਮਰਯਾਦਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਭਰਮ ਝੱਟ ਕਬੂਲ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ, ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੱਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਚੁੱਭਾ ਸੀ । ਬਿੱਪ੍ਰ ਮਹੰਤ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਏਹ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ, ਮਹੰਤ ਟੋਲੇ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਬੜਾ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਅੱਡੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣ ਲਿਆ । ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ੭ ਥਾਈਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਰਜਨੀ ਅਤੇ ਕੋਹੜੇ ਦੀ ਅਜੀਬ ਕਹਾਣੀ ਘੜ ਕੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਗੀ ਬੇਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖਭੰਜਨੀ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । [ਮਹੰਤੀ-ਦੇਣ ਉਹ, ਬੇਰੀ ਭਾਵੇਂ ੧੯੭੩ ਵਿਚ ਸੁੱਕ ਗਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ " ਕਰਮਾਤੀ " ਬੇਰੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦੀ **ਭਰਮ-ਸੇਵਾ** ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ]। " **ਰਾਮਦਾਸਿ ਸਰੋਵਰ ਨਾਤੇ ॥ ਸਭ ਲਾਥੇ ਪਾਪ ਕਮਾਤੇ ॥ ੨ ॥**" ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰੇ ਕਿ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਜਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ । ਅਕਾਲੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਅਥਵਾ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਨੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਚੁਕਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। " । ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਵੇ-ਨਿਆਰੇ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਫਿਰ-- "**ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜੀ**-- " ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲੀ--ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ " ਬੇਰੀ ਸੁੱਕ ਸੜ ਕੇ ਮੁੜ ਨਵੀਂ ਨਕੋਰ ਬਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ--**ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮ** -- ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਜਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਉਸੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ-**ਭਾਈ ਮਤ ਕੋ ਜਾਣਹੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਹੈ ਸਭ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ ॥ ਜਰਾ ਮਰਾ ਤਾਪੁ ਸਿਰਤਿ ਸਾਪੁ ਸਭੁ ਹਰਿ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਕੋਈ ਲਾਗਿ ਨ ਸਕੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਲਾਇਆ ॥ ਐਸਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਨਿਤਿ ਧਿਆਵਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੋ ਅੰਤੀ ਅਉਸਰਿ ਲਏ ਛਡਾਇਆ ॥ ੪ ॥** [੧੬੮]-੧੩-੫੧ ਜਲ ਅਤੇ ਬੇਰੀ ਮਨ ਇਛੀਆਂ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਜ ਵੀ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਭਰਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸਿਆਣੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਹਿਬ ਵਿਚ ਲਾਈ ਸੀ ।

ਸੰਤ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਨੇ ਵੀ ਉਹੀ ਮਹੰਤੀ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਚਨਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ S.G.P.C. ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਆਦਿ (ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ) ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ, ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਘਾਤਕ ਸਕੀਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ । ਭਾਵ, ਖ਼ਾਲਸਈ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਲਈ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਲੁੱਛਦੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠੀਆਂ ਦਾਹੜੀਆਂ ਤੇ ਨਕਲੀ ਕੇਸ ਲਾ ਕੇ ਫਿਲਮ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਾਧ ਜੁੰਡਲੀ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ", ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਆਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਦੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ (ਜਲੂਸ) ਦੇ ਸੀਨ (Scene), ਫਿਲਮਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਸ ਫ਼ਿਲਮ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਵਾਇਆ । ਮਾਨੋ, ਮਨਘੜਤ ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਇਸ ਸਾਧ-ਜੁੰਦਲੀ ਨੇ, ਉਸ ਚੰਦਰੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਅਰੰਭ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਕਰਵਾਇਆ । ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਤੀ " ਸ੍ਰੀ ਗਿਰੀ " ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ । ਆਪਣੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਮਾ ਰਹੇ । ਕਿਸੇ ਨਾ ਜਾਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਜ਼ਾਤ ਨਾਲ ਘਣਾਵਣਾ ਮਖ਼ੌਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਜੁੰਡਲੀ ਨੇ ਉਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਸੀਨ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਘੋਰ ਖੰਡਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦੇ ਸਰਬ ਉੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਦਰਬਾਰ ਅਥਵਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਵਰ ਅਤੇ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਾਹਲੇ ਪਏ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਨੂੰ ਸੁਜਾਖਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਹਰੀ

ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜੋਤਿ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਦਰਸਾਈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨਾਂ ਵਾਲੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ (Scene) ਫਿਲਮਾਉਣ ਸਮੇ S.G.P.C. ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਸੀਨ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਮਹੰਤ ਤਾਂ ਪਰਕਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਲਾ ਸਕੇ ਸਨ, ਪਰ ਸੰਤ-ਟੋਲੇ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਵਾਲੇ Scene ਫ਼ਿਲਮਾਏ ਜਾਣੇ ਕੇਵਲ ਪਰਕਰਮਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰੱਖੇ । ਮਹੰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਟੱਪ ਕੇ ਇਹ ਘਿਣਾਵਣਾ ਅਪਰਾਧ ਸਿੱਧਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ, ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ, ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਂਦਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਸ਼ੋਭਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾਇਆ ।

ਸੰਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਅਜੇ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥ ਤੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਪਕਾਰ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਅਲ੍ਹੜ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕਲਚਰਲ (ਕੰਜਰਲ) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦੇਣ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਪਰਵਾਨੇ ਵਜੋਂ, ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗਾਵਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਸੂਕਾ ਨਾਮੀ ਘਟੀਆ ਕਿਰਦਾਰ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਬਾਣੇ ਕੋਲੋਂ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਣ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਕਈ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਭੰਡ (Joker) ਹੋਟਲਾਂ ਦੇ ਬਹਿਰੇ, ਟੈਕਸੀਆਂ, ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਆਦਿ, ਬਣਾ ਕੇ ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਸਲਾਮਾਂ ਵਜੋ ਮਖ਼ੌਲੀਆ ਸੁਰ (Tone) ਵਿਚ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ਤਹ ਦੇ ਥਾਂ) ' ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ " ਬੁਲਵਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਕਈ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਇਸ ਨੰਗੇਜ-ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ । ਆਖ਼ਰ ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਿਫ਼ਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਿੱਖ ਗਭਰੂ ਨੂੰ, ਇਸ਼ਕੀਆ ਗਾਣੇ ਗਾਉਂਦੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੌਕੇ ਭਰਦੇ, ਜੋਗੀ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਹੋਏ T.V ਤੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬੇ-ਗਿਣਤ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਦੀ ਚੁੰਨੀ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਿਸ ਲਈ ਕਦੇ ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਰਥ **" ਵਿਧਵਾ "** ਅਥਵਾ " **ਰੰਡੀ "** ਹੋਣਾ ਸੀ ਅੱਜ (ਪੰਥ ਦੀ ਉਹੀ ਸ਼ੇਰ-) ਬੱਚੀ ਰਾਮ-ਜਣੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਨਰੋਏ ਜੁੱਸੇ ਦੀ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਈ, ਵਾਹਗੁਿਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾ ਦੀ ਜਿੰਦਾ-ਜਾਨ, ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਨ ਵਾਲੀ, ਬਿਮਾਰਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਫੜੀ, ਅੱਥਰੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲਗਾਮ ਸਾਂਭੀ, ਕਾਠੀ ਤੇ ਡਟੀ ਬੈਠੀ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੀ ਬੱਚੀ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਆਉਣ ਲਈ ਬੇਚੈਨ ਵੇਖ ਕੇ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ, ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜੀ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਡਰਾਉਣਾ ਰੂਪ, ਅੱਖੀਆਂ ਅੱਗੇ ਆ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਇਸ਼ਕੀਆ ਗਾਣੇ ਗਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ ਅੱਜ ਫਿਫਟੀ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬਨ੍ਹੀ ਦਾੜੀ ਕੱਟੇ ਉਹੀ ਸਿਖ ਗਭਰੂ ਅਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਇਸ਼ਕ ਮਸ਼ੂਕੀ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਕਰਦੀਆਂ T.V. ਤੇ ਦਰਸਾਈਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਮਹਰਾਜ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾਓਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋ ਗਈ । ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਤਕੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸਮੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ **ਮਹਿੰਦੀ ਸਗਨਾਂ ਦੀ**-- ਦੀਆਂ Video ਰੀਲਾਂ ਵਿਦੇਸੀਂ ਪੁਜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ । ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਰਜਵਾਂ ਮੌਜੂ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਟਿਆ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੋਨਾ ਸਿੱਖ ਹੀਰੋ ਅਤੇ Side ਹੀਰੋ ਹਨ । ਮੋਨੇ ਸਿੱਖ--" ਸਾ ਸਿਰੀ ਕਾਲ " (ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ) ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਫਤਿਹ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚਿੜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਿਖੀ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਸਿਖੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਘਾਤਕ ਚਾਲ ਦੇ ਦਾਖ਼ਲੇ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਵਾਜਾ ਖੋਹਲਿਆ ।

ਖ਼ਾਲਸਈ ਆਨ-ਬਾਨ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ-ਕਲਾ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਨ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੌੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਫਿਲਮਾਈ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣੀ, ਪੰਥਕ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਹੋਇਆ ਦੁਖਦਾਈ ਹਮਲਾ ਇੱਕ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਕਾਰਾ ਸੀ । ਉਸ ਮੰਦ ਭਾਗੇ ਦਿਨ ਪੰਥ-ਦੋਖੀ ਨੇ ਪੰਥਕ-ਸ਼ਾਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ **ਆਪਣੀ ਵੈਰੀ-ਚਾਲ** ਵਿਚ ਉਚੇਚਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ । ਸੁਹਿਰਦ ਅਤੇ ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਸ ਦਿਨ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਡੂੰਘਾ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ ਸੀ । ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰੀ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਸੀ ਪੈਂਤੜੇ ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੱਸ ਕੇ ਦੋਹੀ ਦੋਹੀ ਹੱਥੀ ਪੰਥ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਬਰਬਾਦ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

੧੯੬੯ ਦੇ ੫੦੦ ਸਾਲਾ ਗੁਰ ਪੁਰਬ ਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਉਪਹਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ, ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਦੁਖਦਾਈ ਉਪਹਾਰ, ਜੋ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੬ ਵਿਚ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਦੁਖ ਭਰੀ ਵਿਥਿਆ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤਮ ਭਾਗ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਅਤੇ ਕੰਜਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ, ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ਼ਕੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ, ਨੱਚਦੀ ਟੱਪਦੀ, ਧਮਾਲਾਂ ਪੌਂਦੀਏ, ਹੇ ਸੁੱਖੀ-ਲੱਦੀ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀਏ ! ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੱਲ ਵੀ ਕੰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਝੱਲ ਵੇਖ:--

੬੪- **ਕੁਦਮ ਕਰੇ ਪਸੁ ਪੰਖੀਆ ਦਿਸੈ ਨਾਹੀ ਕਾਲੁ ॥ ਓਤੈ ਸਾਥਿ ਮਨੁਖੁ ਹੈ**
ਫਾਥਾ ਮਾਇਆ ਜਾਲਿ ॥ ਮੁਕਤੇ ਸੇਈ ਭਾਲੀਅਹਿ ਜਿ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੨ ॥ [੫੩]-੩-੭੩

ਭਾਵ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਖੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨੱਚ ਟੱਪ ਕੇ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ (ਹੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ !) ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਲਿਆਂ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੌਤ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਇਸ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਫਸਿਆ ਹੈਂ ? ਏਧਰੋਂ ਨਿਕਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ।

ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਥਵਾ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਥ ਦੇ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿਖ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲੱਬਾਂ, ਪਾਰਟੀਆਂ, ਡਰਾਮਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਵੀ ਬਾਰਨੀ (=ਸ਼ਰਾਬ) ਦਾ ਘੁਟ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹਰ ਗੁਰਸਿਖ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਚੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਿਸੱਖ ਰਾਗੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਸਿਰਫ਼ ਸੁਰ ਤਾਲ ਵਧੀਆ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਂਜ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇ ਘੋਨਾ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਤਰੀ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲਾਉਂਣ ਵਾਲਾ, ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ (ਬਾਹਰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੇ ਪਰ ਤਮਾਕੂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਗੀਆਂ ਤੇ ਜਰੂਰ ਕਾਇਮ ਹੈ) ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਵਕਤ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਫਿਰ ਤੂੰਬੀਆਂ, ਘੜਿਆਂ, ਬੰਸਰੀਆਂ, ਡੱਫਾਂ, ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਵਰਜਤ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਆਖ ਕੇ, ਕੱਚੀਆਂ ਫਿਲਮੀ ਤਰਜ਼ਾਂ ਅਥਵਾ ਕਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਗਾਂਉਂਦੇ ਹਨ । ਰਾਸਾਂ ਵਿਚ ਵੇਲਾਂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ, ਅਨੋਖੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਭਰਦੇ ਬੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਨਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭੈ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਿਰਫ਼ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਅਥਵਾ ਕੇਂਦਰੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਦਾ ਦੀ ਖੰਡਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਨੇ ਝੱਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।**

੬੫- **ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਪਿਰਿ ਸੋਹਾਗੁ ਬਣਾਇਆ ॥ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਖੀਏ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ॥**
ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਤਿਤੈ ਘਰਿ ਸੋਹਹਿ ਜੋ ਧਨ ਕੰਤਿ ਸਿਗਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥
ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਾ ਵਡਭਾਗਣਿ ॥ ਪੁਤ੍ਰਵੰਤੀ ਸੀਲਵੰਤਿ ਸੋਹਾਗਣਿ ॥
ਰੂਪਵੰਤਿ ਸਾ ਸੁਘੜਿ ਬਿਚਖਣਿ ਜੋ ਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥
ਅਚਾਰਵੰਤਿ ਸਾਈ ਪਰਧਾਨੇ ॥ ਸਭ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੇ ॥
ਸਾ ਕੁਲਵੰਤੀ ਸਾ ਸਭਰਾਈ ਜੋ ਪਿਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਸਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥
ਮਹਿਮਾ ਤਿਸ ਕੀ ਕਹਣੁ ਨਾ ਜਾਏ ॥ ਜੋ ਪਿਰਿ ਮੇਲਿ ਲਈ ਅੰਗਿ ਲਾਏ ॥
ਥਿਰੁ ਸੁਹਾਗੁ ਵਰੁ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੯੭]-੪-੧੧

੧੦

ਜਨੇਊ

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ---ਵੇਦ-ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਕਪਾਹ ਚੁਣ ਲੈਣੀ । ਉਸ ਦੀ ਰੂੰ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਕਢਣੀ । ਫਿਰ ਖੂਹ ਦੀ ਮਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲਾਟੂ ਫੇਰ ਕੇ ਸੂਤ ਕੱਤਣਾ । ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਲਾਟੂ ਆਪਣੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨਾਲ ਧਾਗੇ ਨੂੰ ਵੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਦ ਇਤਨਾ ਲੰਮਾ ਸੂਤ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਜਨੇਊ ਦਾ ਮੇਚਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਧਾਗੇ ਨੂੰ ਤਿਹਰਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਡੋਰੀ ਵੱਟਣੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਹਰੀ ਤੰਦ ਡੋਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕ **ਅਗ੍ਹ** ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੋ **ਅਗ੍ਹਾਂ** ਦਾ ਇੱਕ ਜਨੇਊ ਬਣਦਾ ਹੈ । **ਸੂਤ ਦੇ ਬਣੇ ਇਸ ਜਨੇਊ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ** । ਮਨੂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ **ਖੱਤ੍ਰੀ** ਦੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਨੇਊ **ਸਣ** ਦਾ ਅਤੇ **ਵੈਸ਼** ਦੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਨੇਊ **ਮੀਢੇ (ਭੇਡੂ) ਦੀ ਉੱਨ ਦਾ ਹੋਣਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਸ਼ੂਦ੍ਰ** ਅਤੇ **ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਨੇਊ ਪਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।** ਇੱਕ ਏਹੋ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬਣਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਇਹ ਤੱਥ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਨੇਊ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਲੀਅਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ **ਭੇਖ** ਹੀ ਹੈ । ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੀ ਸਰਬ-ਉਚੱਤਾ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਜਨੇਊ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ--

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ **ਗਰਭ** ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ **ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅਠਵੇਂ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਗਯਾਰਵੇਂ** ਅਤੇ **ਵੈਸ਼ ਦਾ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ** ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੇ ਏਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਜੋਗ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਜਨੇਊ-ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚਿਆ ਜਾਣ ਦਾ ਦਿਨ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਦਿਨ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਮੇਲੂਆਂ ਦਾ ਤਕੜਾ ਇਕੱਠ ਜੁੜ ਗਿਆ । [**ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਰਿੰਨਿ੍ ਖਾਇਆ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਪਾਇ ॥ ... ੨ ॥** [੪੭੧] ਬੱਕਰੇ ਵੱਡੇ ਗਏ ਅਤੇ ਤਕੜੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਪ੍ਰੋਹਤ ਜੀ ਵੀ ਸੱਜੇ ਸਜਾਏ ਆਸਣ ਤੇ ਆ ਬਿਰਾਜੇ । ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ, ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਘੋਸ਼ਣਾਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਨੇਊ-ਧਾਰਨ ਦਾ ਸ਼ੁੱਭ ਮਹੂਰਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸੋ ਕਾਕਾ ਜੀ ਸਾਡੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਆ ਜਾਣ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਨੇਊ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਦ ਉਹ ਜਨੇਊ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਾਲ ਉਮਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲੋਂ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਪੁੱਛ ਲਿਆ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਔਖੇ ਸ਼ਲੋਕ ਬੋਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ " ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਨੇਊ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਮੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਕਿ ਇਹ ਰੀਤ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ । ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਰੀਤ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ " ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, ਪਰੋਹਤ ਜੀਓ ! ਕੀ ਇਹ ਅੱਜ ਦਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜਨੇਊ ਮੈਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ, ਟੁੱਟਣ ਤੋ ਅਥਵਾ ਸੜਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਨਿਭ ਸਕੇਗਾ ? ਅਜੇਹੀ ਪੁੱਛ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅੰਦਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ । ਕ੍ਰੋਧ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸੀ । ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਿਗਰਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸਮਝਾਇਆ---ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਫਸ ਕੇ ਜਨੇਊ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ ਅਥਵਾ ਸੜ ਜਾਣਾ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜੇ ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਘਸ ਕੇ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਪਾ ਲਈਦਾ ਹੈ । ਕਾਕਾ ਜੀ ! ਜਨੇਊ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਜਨੇਊ-ਧਾਰੀ ਹੋਣਾ, ਪਵਿਤੱਰ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਲੁਕਵਾਂ ਜਿਹਾ ਦਾਬਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ---ਅਜੇਹੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਗੇ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਚਲਾਏ ਕਿਲਿਆਨ ਕਾਰੀ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਿਆ । ਕਾਕਾ ਜੀ ! ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ ਆਏ ਸਨ । ਉਹ ਤਾਂ ਝੂਠ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਢਾ-ਢੇਰੀ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਸਨ । ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਫੋਕੀ ਦਲੀਲ ਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੀ ਘੁਰਕੀ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਨਣ ? ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਮਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ । ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜਨੇਊ ਦੇ ਪੋਲ ਖੁਹਲਦਿਆਂ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਮੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ :-

੬੬- **ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥ ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥**
ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ, ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥
ਚਉਕੜਿ ਮੁਲਿ ਅਣਾਇਆ ਬਹਿ ਚਉਕੈ ਪਾਇਆ ॥ ਸਿਖਾ ਕੰਨਿ ਚੜਾਈਆ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਥਿਆ ॥
ਓਹੁ ਮੁਆ ਓਹੁ ਝੜਿ ਪਇਆ ਵੇਤਗਾ ਗਇਆ ॥ ੧ ॥[੪੭੧]-ਵਾ-੧੫

ਅਰਥ :- (ਹੇ ਪੰਡਤ ! ਇਹ ਜਨੇਊ ਜੋ ਤੂੰ ਪਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ) ਚਾਰ ਕੌਡਾਂ ਮੁਲ ਦੇ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ, (ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਦੇ) ਚੌਂਕੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ (ਉਸ ਦੇ ਗਲ) ਪਾ ਦਿੱਤਾ, (ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ) ਕੰਨ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ (ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੇਰਾ) ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੋ ਗਿਆ । (ਸਮਾ ਪੁਗੱਣ ਤੇ ਜਦੋਂ) ਉਹ (ਜਜਮਾਨ) ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਜਨੇਊ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਢਹਿ ਪਿਆ (ਸੜ ਗਿਆ ਜਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਨਿਭਿਆ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਜਜਮਾਨ ਵਿਚਾਰਾ ਜਨੇਊ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਗਿਆ)।

੬੭- **ਲਖ ਚੋਰੀਆ ਲਖ ਜਾਰੀਆ ਲਖ ਕੂੜੀਆ ਲਖ ਗਾਲਿ ॥ ਲਖ ਠਗੀਆ ਪਹਿਨਾਮੀਆ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ ਜੀਅ ਨਾਲਿ ॥**
ਤਗੁ ਕਪਾਹਹੁ ਕਤੀਐ ਬਾਮਣੁ ਵਟੇ ਆਇ ॥ ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਰਿੰਨਿ੍ ਖਾਇਆ ਸਭੁ ਕੋ ਆਖੈ ਪਾਇ ॥
ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਟੀਐ ਭੀ ਫਿਰਿ ਪਾਈਐ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਤਗੁ ਨ ਤੁਟਈ ਜੇ ਤਗਿ ਹੋਵੈ ਜੋਰੁ ॥ ੨ ॥[੪੭੧]-੧੫

ਅਰਥ:--ਮਨੁੱਖ ਲੱਖਾਂ ਚੋਰੀਆਂ ਤੇ ਜਾਰੀਆਂ (ਯਾਰੀਆਂ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹੀਆਂ ਕੱਢਦਾ ਹੈ । ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਲੱਖਾਂ ਠੱਗੀਆਂ ਤੇ ਪਹਿਨਾਮੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਦਾ ਹਾਲ ਪਰ ਬਾਹਰ ਤੱਕੋ, ਲੋਕਾ-ਚਾਰੀ ਕੀਹ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਕਪਾਹ ਲਿਆ ਕੇ ਧਾਗਾ ਕੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਘਰ) ਆ ਕੇ (ਉਸ ਧਾਗੇ ਨੂੰ) ਵੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । (ਘਰ ਆਏ ਹੋਏ ਅੰਗ ਸਾਕਾਂ ਨੂੰ) ਬੱਕਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਘਰ ਦਾ) ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਜਨੇਊ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਨੇਊ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਨੇਊ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਥਾਂ ਹੋਰ ਜਨੇਊ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਦੇ ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ, ਜੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਜਨੇਊ ਹੋਵੇ) ਤਾਂ ਧਾਗਾ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦਾ । ੨ ।

੬੮- **ਨਾਇ ਮੰਨਿਐ ਪਤਿ ਊਪਜੈ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੁ ਸੂਤੁ ॥ ਦਰਗਹ ਅੰਦਰਿ ਪਾਈਐ ਤਗ ਨ ਤੂਟਸਿ ਪੂਤ ॥ ੩ ॥**[੪੭੧]

ਅਰਥ:--(ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਕੱਤੇ ਹੋਏ ਸੂਤਰ ਦਾ ਜਨੇਊ ਪਾ ਕੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਤਦੋਂ ਹੀ) ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲਈਏ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਰਬ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਹੀ ਸੱਚਾ ਜਨੇਊ ਹੈ, (ਇਹ ਸੁੱਚਾ ਜਨੇਊ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਦੇ ਟੁੱਟਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ । ੩ ।

੬੯- **ਤਗੁ ਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਤਗੁ ਨ ਨਾਰੀ ॥ ਭਲਕੇ ਥੁਕ ਪਵੈ ਨਿਤ ਦਾੜੀ ॥ ਤਗੁ ਨ ਪੈਰੀ ਤਗੁ ਨ ਹਥੀ ॥ ਤਗੁ ਨ**
ਜਿਹਵਾ ਤਗੁ ਨ ਅਖੀ ॥ ਵੇਤਗਾ ਆਪੇ ਵਤੈ ॥ ਵਟਿ ਧਾਗੇ ਅਵਰਾ ਘਤੈ ॥ ਲੈ ਭਾੜਿ ਕਰੇ ਵੀਆਹੁ ॥ ਕਢਿ
ਕਾਗਲੁ ਦਸੇ ਰਾਹੁ ॥ ਸੁਣਿ ਵੇਖਹੁ ਲੋਕਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ ਮਨਿ ਅੰਧਾ ਨਾਉ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪ ॥[੪੭੧]-ਵਾ--੧੫

ਅਰਥ:--(ਪੰਡਤ ਨੇ ਆਪਣ) ਇੰਦਰਿਆਂ ਤੇ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ (ਕਿ ਉਹ ਇੰਦਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਨਾ ਜਾਣ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਨਿਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ (ਕਿ ਭੈੜੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਣ), ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ (ਕਿ ਉਹ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ), ਜੀਭ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ (ਕਿ ਉਹ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਹਟੀ ਰਹੇ), ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ (ਕਿ ਪ੍ਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਲ ਨਾ ਤੱਕਣ) ਆਪ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜਨੇਊ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਹੋਇਆ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਕਪਾਹ ਦੇ ਸੂਤ ਦੇ) ਧਾਗੇ ਵੱਟ ਵੱਟ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਂਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਜਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੱਛਣਾ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰੀ ਸੋਧ ਸੋਧ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਲੋਕੋ ! ਸੁਣੋ ਤੇ ਵੇਖੋ, ਇਹ ਅਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ਾ (ਪੰਡਤ ਆਪ ਤਾਂ) ਮਨੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ (ਭਾਵ, ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣਾ) ਨਾਮ (ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਸਿਆਣਾ ।

੭੦- ਮ: ੧ ॥ **ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਜ ॥ ਛੁਰੀ ਵਗਾਇਨਿ ਤਿਨ ਗਲਿ ਤਾਗ ॥... ੨ ॥**[੪੭੧]--ਵਾ--੧੬

[ਨੋਟ:--੧੪ ਨੰਬਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਸਲੋਕ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ]

ਅਰਥ:--ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਤਾਂ) ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਣ ਲੱਗੇ ਏਨੇ ਬੇ-ਰਹਿਮ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਉਹ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੁਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹਲਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ (ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਆਪਣੀ) ਗਰਦਨ ਦੁਆਲੇ ਜਨੇਊ ਵਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੭੧- **ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤ ਵਿਣੁ ਸੰਜਮੁ ਜਤ ਵਿਣੁ ਕਾਹੇ ਜਨੇਊ ॥**
ਨਾਵਹੁ ਧੋਵਹੁ ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਵਹੁ ਸੁਚ ਵਿਣੁ ਸੋਚ ਨ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥[੯੦੩]-੧

ਅਰਥ :- ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਇਹ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਕਿਸ ਅਰਥ ? ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਸੰਜਮ ਦਾ ਕੀਹ ਲਾਭ ? ਜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ-ਥੰਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਨੇਊ ਕੀਹ ਸੰਵਾਰਦਾ ਹੈ ? (ਹੇ ਪੰਡਿਤ !) ਤੁਸੀ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, (ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਲ ਮਲ ਕੇ) ਧੋਂਦੇ ਹੋ, ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ (ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹੋ), ਪਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਬਾਹਰਲੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਜਨੇਊ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭੇਖ ਦਾ ਹਿਸਾ ਸੀ ।

੧੧

ਤਿਲਕ, ਧੋਤੀ, ਟਿੱਕਾ (ਭੇਖ)

ਤਿਲਕ = ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਲਕ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ-- ਤਿਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਜੋ ਸੋਭਾ ਦੇਵੇ । ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਭਸਮ ਆਦਿ ਦਾ ਮੱਥੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਚਿਨ੍ਹ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਿਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਫ਼ਰਕ ਹੈ । ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਵਾਲੇ ਟੇਢਾ ਤਿਲਕ, ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਨਵ ਮਤ ਵਾਲੇ ਖੜਾ ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸਨਵ ਨੂੰ ੧੨ ਤਿਲਕ ਬਾਰਾਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ , ੧) ਕੇਸ਼ਵ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ੨) ਮੱਥੇ ਉੱਪਰ, ਪੇਟ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਮ ਨਾਲ, ੩) ਛਾਤੀ ਤੇ ਮਾਧਵ, ੪) ਕੰਠ ਤੇ ਗੋਵਿੰਦ, ੫) ਸੱਜੀ ਕੁੱਖ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ੬) ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਮਧੁਸੂਦਨ, ੭) ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਵਿਕ੍ਰਮ, ੮) ਖੱਬੀ ਕੁੱਖ ਤੇ ਵਾਮਨ, ੯) ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਸ੍ਰੀਧਰ, ੧੦) ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼, ੧੧) ਪਿੱਠ ਤੇ ਪਦਮਨਾਭ, ਅਤੇ ੧੨) ਕਮਰ ਤੇ ਦਾਮੋਦਰ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਤਿਲਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਉਣ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ--**ਬਾਰਹ ਤਿਲਕ ਮਿਟਾਇਕੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਿਲਕੁ ਨੀਸਾਣੁ ਚੜਾਇਆ** ।(ਵਾ-੭ ਵਾੜੀ - ੧੨) ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਤਿਲਕਾਂ (ਦੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਰਮ) ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੇ ਨੀਸਾਣਿ (ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਥਵਾ ਉਜਲਤਾ, ਆਚਰਨ ਦੀ ਸੁਚੱਮ) ਦਾ ਤਿਲਕ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਥਨੀ, ਕਰਨੀ ਅਥਵਾ ਸੁੱਚ-ਆਚਾਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ) ਖ਼ਾਸ ਢੰਗ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਧੋਤੀ, ਟਿੱਕਾ, ਚਿੱਟੇ ਅਥਵਾ ਲਾਲ ਤਿਲਕ, ਜਨੇਊ, ਗੋਦੜੀ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਿੱਪੀ (ਕਮੰਡਲ) ਡੰਡਾ, ਮਾਲਾ, ਸਿਮਰਨਾਂ, ਆਦਿ ਰੱਖਣਾ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੋਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋ ਬਿਨਾਂ ਅਲਫ਼-ਨੰਗੇ ਹੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰਨਾਂ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੇਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹਨ । ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ :-

੭੨- **...ਗਲਿ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਲਿਲਾਟੰ ॥ ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਕਪਾਟੰ ॥**
ਜੋ ਜਾਣਸਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਕਰਮੰ ॥ ਸਭਿ ਫੋਕਟ ਨਿਸਚਉ ਕਰਮੰ ॥... ੨ ॥ [੪੭੦]-ਵਾ- ੧੪

ਅਰਥ:--(ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਦੋ ਧੋਤੀਆਂ ਪਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਧਿਆ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਇੱਕ ਵਸਤਰ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਪੰਡਤ ਰੱਬ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਨਿਸਚਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਵੇ ਕਿ, ਇਹ ਸਭ ਕੰਮ ਫੋਕੇ ਹਨ ।

੭੩- **ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਦੇਹੁਰਾ ਪੋਥੀ ॥ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਸੋਚ ਪਾਕ ਹੋਤੀ ॥**
ਧੋਤੀ ਡੰਡਉਤਿ ਪਰਸਾਦਨ ਭੋਗਾ ॥ ਗਵਨੁ ਕਰੈਗੋ ਸਗਲੋ ਲੋਗਾ ॥ ੪ ॥[੨੩੭]-੪

ਅਰਥ:--ਤੀਰਥ, ਦੇਵਤੇ, ਮੰਦਰ, ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ, ਮਾਲਾ, ਤਿਲਕ, ਸੁੱਚੀ ਰਸੋਈ, ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨੇਤੀ-ਧੋਤੀ ਤੇ ਡੰਡਉਤ-ਨਮਸਕਾਰਾਂ (ਸੱਭ ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਖੰਡ ਹਨ) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਮਹਲਾਂ ਦੇ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ--ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਆਖ਼ਰ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਵਿਅਰਥ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ।੪।

੭੪- **ਧੋਤੀ ਊਜਲ ਤਿਲਕੁ ਗਲਿ ਮਾਲਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪੜਹਿ ਨਾਟਸਾਲਾ ॥**
ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਮਾਇਆ ਮਦੁ ਪੀਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਸੁਖੁ ਥੀਆ ॥ ੪ ॥[੮੩੨]-੨

[ਨੋਟ:-ਪਿੱਛੇ ਭੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੨੭ ਨੰਬਰ ਤੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ]

੭੫- **ਮਾਥੇ ਤਿਲਕੁ ਹਥਿ ਮਾਲਾ, ਬਾਨਾਂ ॥ ਲੋਗਨ ਰਾਮੁ ਖਿਲਉਨਾ ਜਾਨਾਂ ॥ ੧ ॥**[੧੧੫੮]-੬

ਅਰਥ:- (ਲੋਕ) ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਹੱਥ ਵਿਚ **ਮਾਲਾ** ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਾ (ਬਾਣਾ) ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖਿਡੌਣਾ (ਭਾਵ ਅੰਞਾਣਾ ਬਾਲ) ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ (ਕਿ ਇਨ੍ਹੀ ਗੱਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) ।੪।

੭੬- **ਗਜ ਸਾਢੇ ਤੈ ਤੈ ਧੋਤੀਆਂ, ਤਿਹਰੇ ਪਾਇਨਿ ਤਗ ॥ ਗਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਜਪਮਾਲੀਆ ਲੋਟੇ ਹਥਿ ਨਿਬਗ ॥**
ਓਇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਅਹਿ, ਬਾਨਾਰਸਿ ਕੇ ਠਗ ॥ ੧ ॥ [੪੭੬]-੨

ਅਰਥ:--(ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਗਜ਼ ਲੰਮੀਆਂ ਧੋਤੀਆਂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿਹਰੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਜਨੇਊ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ (ਅਥਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ) ਮਾਲਾਂ ਹਨ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕਾਏ ਹੋਏ ਲੋਟੇ ਹਨ, (ਨਿਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾ ਕਰਕੇ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਆਖੇਂ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਬਨਾਰਸੀ ਠੱਗ ਹਨ । ੧ ।

ਦਿਗੰਬਰ = ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨੰਗੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿਗੰਬਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:--

੭੭- **ਉਪਜੀ ਤਰਕ ਦਿਗੰਬਰੁ ਹੋਆ ਮਨੁ ਦਹਦਿਸ ਚਲਿ ਚਲਿ ਗਵਨੁ ਕਰਣੀਆ ॥**

ਪ੍ਰਭਵਨੁ ਕਰੈ ਬੂਝੈ ਨਹੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਦਇਆ ਘਰੁ ਲਹੀਆ ॥ ੪ ॥[੮੩੫]--੪-੭

ਅਰਥ:--(ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ) ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਂਗਾ ਸਾਧੂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਟਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ । ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦਇਆ ਦੇ ਸੋਮੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।੪।

੭੮- **ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਿ ਦਿਗੰਬਰੁ ਹੋਗੁ ॥ ਜਟਾ ਧਾਰਿ ਕਿਆ ਕਮਾਵੈ ਜੋਗੁ ॥**
ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਹੀ ਦਸਵੈ ਦੁਆਰ ॥ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਵੈ ਮੂੜਾ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ੧ ॥[੧੧੬੯]-੪

[ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਤੁਕ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੂਚੀ ਦੇ ਨੌਂਵੇਂ (੯) ਨੰਬਰ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ]

ਚਕ੍ਰ = ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਟੋਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨਾਲ ਉਚੇਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਸ ਕਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਪਖੰਡ ਹੀ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

੭੯- **ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਇ ਕਰੈ ਪਾਖੰਡ ॥ ਝੁਰਿ ਝੁਰਿ ਪਚੈ ਜੈਸੇ ਤ੍ਰਿਅ ਰੰਡ ॥ ੧ ॥**[੧੧੫੧]-੪੦-੫੩

ਅਰਥ :- (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਹਾੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂ, ਗਣੇਸ਼ ਆਦਿਕ) ਦੇ ਚੱਕ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤਰਲੇ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।੧।

੮੦- **ਮਨ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥**
ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਬ ਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥[੧੩੪੮]-੨

ਅਰਥ :- ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਬਲੀ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸਿਆ ਰਹੇ, ਪਰ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਰੇ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਜੇ (ਤੀਰਥ-ਆਦਿ ਉਤੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ (ਧਾਰਮਿਕ ਚਿਹਨਾਂ ਦ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਏ ਜਾਣ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਨ ਦੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਭੇਖ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ, ਧੋਤੀ, ਜਨੇਊ, ਟਿਕਾ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

੮੧- **ਕਾਇਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮਨੁ ਹੈ ਧੋਤੀ ॥ ਗਿਆਨੁ ਜਨੇਊ ਧਿਆਨੁ ਕੁਸਪਾਤੀ ॥ ਹਰਿਨਾਮਾ ਜਸੁ ਜਾਚਉ ਨਾਉ ॥**
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬ੍ਰਹਮਿ ਸਮਾਉ ॥ ੧ ॥ ਪਾਂਡੇ ਐਸਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮੇ ਸੁਚਿ ਨਾਮੋ ਪੜਉ ਨਾਮੇ ਚਜੁ
ਆਚਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਹਰਿ ਜਨੇਊ ਜਿਚਰੁ ਜੋਤਿ ਹੈ ਨਾਲਿ ॥ ਧੋਤੀ ਟਿਕਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ਐਥੈ
ਓਥੈ ਨਿਬਹੀ ਨਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਹੋਰਿ ਕਰਮ ਨ ਭਾਲਿ ॥ ੨ ॥ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਇਆ ਪਰਜਾਲਿ ॥
ਏਕੋ ਵੇਖਹੁ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਲਿ ॥ ਚੀਨੈ ਤਤੁ ਗਗਨ ਦਸਦੁਆਰ ॥ ਹਰਿ ਮੁਖਿ ਪਾਠ ਪੜੈ ਬੀਚਾਰ ॥ ੩ ॥
ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਭਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਪਾਹਰੂਅਰਾ ਛਬਿ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਤਿਲਕੁ ਲਿਲਾਟਿ ਜਾਣੈ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ॥
ਬੂਝੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਅੰਤਰਿ ਬਿਬੇਕੁ ॥ ੪ ॥ ਆਚਾਰੀ ਨਹੀ ਜੀਤਿਆ ਜਾਇ ॥ ਪਾਠ ਪੜੈ ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥
ਅਸਟਦਸੀ ਚਹੁ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੫ ॥[੩੫੫]--੨੦

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪਾਂਡੇ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਚ ਹੈ, ਮੈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ (--ਰੂਪ ਵੇਦ) ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਤੂੰ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ **। ੧ ।ਰਹਾਉ ।** (ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ) ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਹੀ (ਉੱਚ ਜਾਤੀਆ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, (ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਇਆ) ਮਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਦੀ) ਧੋਤੀ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਜਨੇਊ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤਿ ਦੱਭ ਦਾ ਛੱਲਾ (ਕੁਸ--- ਦੱਭ । ਪਾਤੀ--ਛੱਲਾ । ਕੁਸਪਾਤੀ--ਦੱਭ ਦਾ ਛੱਲਾ ਜੋ ਪੂਜਾ ਸਮੇਂ ਚੀਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ) ਮੈਂ ਤਾਂ (ਹੇ ਪਾਂਡੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਦੱਛਣਾ) ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਾਂ **। ੧ ।** (ਹੇ ਪਾਂਡੇ !) ਬਾਹਰਲਾ ਜਨੇਊ ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਜੋਤਿ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ (ਫਿਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ?) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭ - ਇਹੀ ਹੈ ਧੋਤੀ ਇਹੀ ਹੈ ਟਿੱਕਾ । ਇਹ ਨਾਮ ਹੀ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਹੇ ਪਾਂਡੇ !) ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨਾ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰ ।੨।(ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜ ਦੇ (ਪਰਜਾਲਿ--ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜ ਦੇਣਾ) ਏਹੀ ਹੈ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ । ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖ, (ਹੇ ਪਾਂਡੇ !) ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਨਾ ਲੱਭਦਾ ਰਹੁ । ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੋ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰੁ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ (ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਦਿਖਾਵੇ, ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਹੈ) । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ) ਉਹੁ (ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ) ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ **। ੩ ।** (ਹੇ ਪਾਂਡੇ ! ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਪ੍ਰੀਤ ਜੋੜ, ਇਹ ਹੈ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ) ਭੋਗ, (ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਡਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਪਹਿਰੂਅਰਾ - ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਰਾਖਾ, ਪ੍ਰਭ) ਪ੍ਰਭੂ - ਰਾਖੇ ਦਾ ਤੇਜ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ) ਕੋਈ ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦਾ । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ, ਮਾਨੋ, ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ-ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪਰਖ ਸਿਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਇਹੀ ਹੈ ਅਸਲ ਬਿਬੇਕ) (**ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਡਰੈ ਬਿਬੇਕੀਏ ਬਣਨ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ)** । ੪ ।

(ਹੇ ਪਾਂਡੇ !) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਵੇਦ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ । **(ਰਚਲਤ ਵਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਣਾ ਹੈ)** ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਸਾਨ) ਉਹ (ਸੁੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰ ਥਾਂ) ਵਸਦਾ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ **। ੫ । ੨੦ ॥**

੮੨- **ਖਟੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਉਚਰਤ ਰਸਨਾਗਰ ਤੀਰਥ ਗਵਨ ਨ ਥੋਰੀ ॥**
ਪੂਜਾ ਚਕ੍ਰ ਬਰਤ ਨੇਮ ਤਪੀਆ ਊਹਾ ਗੈਲਿ ਨ ਛੋਰੀ ॥ ੧ ॥
ਅੰਧ ਕੂਪ ਮਹਿ ਪਤਿਤ ਹੋਤ ਜਗੁ ਸੰਤਹੁ ਕਰਹੁ ਪਰਮ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕੁ ਭਇਓ ਮੁਕਤਾ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਭੋਰੀ ॥ ੧ ॥[੧੨੧੬]--੩੭-੬੦

ਅਰਥ:--ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਉਚਾਰਿਆਂ, ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਰਟਨ ਕੀਤਿਆਂ ਵੀ (ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਤ) ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ । ਅਨੇਕ ਲੋਕ ਹਨ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, (ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਆਦਿਕ ਦੇ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਂਣ ਵਾਲੇ, ਵਰਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਨੇਮ ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਪਰ ਮਾਇਆ ਉਥੇ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ (ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ) । ੧ ।

ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਜਗਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਅੰਨੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਤੁਸੀ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ) ਮੇਰੀ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਬਣਾ ਦਿਓ (ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾਓ) । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਥੋੜਾ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ) ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸੀਰਰ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਥਿਤ ਧਾਰਮਿਕ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਿਖਾਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਠੱਗ-ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨਾਂਗੇ ਸਾਧ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਤਿਲਕ, ਟਿੱਕਾ, ਚਕ੍ਰ ਆਦਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਭੇਖਾਂ ਦੇ ਵਿਅਰਥ ਹੋਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਹਨ । ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

<u>ਤਿਲਕ ਜਨੇਊ ਆਦਿ :-</u>

੧= [੩੫੫]-੨੦(੪)	੨= [੩੭੪]-੧੨(੨)	੩= [੬੭੪]-੧੩(੧)	੪= [੮੮੭]-੬-੧੭(੨)	੫= [੯੦੨]-੧(੬)	੬= [੯੧੩]-੧(੫)
੭= [੯੨੩]-੧(੫)	**੮= [੧੦੯੯]-ਵਾ-੧੩**	੯= [੧੧੦੫]-੧(੨)	੧੦=[੧੨੪੫]-ਵਾ-੨੧(੧)	੧੧=[੧੨੮੬]-ਵਾ-੧੯(੧)	੧੨=[੧੩੦੫]-੩-੩੬(੧)
੧੩=[੧੩੫੧]-੧(੪)	੧੪=[੨੦੧]-੧੦੭(੨)	੧੫=[੯੮]-੫-੧੨(੨)	੧੬=[੧੬]-੬(੨)	੧੭=[੧੪੯]-ਵਾ-੨੬(੧)	੧੮=[੩੦੭]-ਵਾ-੧੪(੧)
੧੯=[੩੦੯]-ਵਾ-੧੫(੩)	੨੦=[੪੬੭]-ਵਾ-੮(੧)	੨੧=[੪੭੫]-੨(੧)	੨੨=[੯੦੨]-੧(੬)	੨੩=[੧੧੨੭-੭-੮(੩)	੨੪=[੧੩੫੯] -੫੬
੨੫=[੪੧੭]-੧੧(੬)	੨੬=[੧੭]-੮(੧)				

੮੩- **ਪਾਇਓ ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਸੁਖੁ ਰੇ ॥ ਹਰਖ ਸੋਗ ਹਾਨਿ ਮਿਰਤੁ ਦੂਖ ਸੁਖ ਚਿਤਿ ਸਮਸਰਿ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਉ ਲਉ ਹਉ ਕਿਛੁ ਸੋਚਉ ਚਿਤਵਉ ਤਉ ਲਉ ਦੁਖਨੁ ਭਰੇ ॥ ਜਉ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਆ ਤਉ ਆਨਦ ਸਹਜੇ ॥ ੧ ॥ ਜੇਤੀ ਸਿਆਨਪ ਕਰਮ ਹਉ ਕੀਏ ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਪਰੇ ॥ ਜਉ ਸਾਧੂ ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਰਿਓ ਤਬ ਹਮ ਮੁਕਤ ਭਏ ॥ ੨ ॥ ਜਉ ਲਉ ਮੇਰੋ ਮੇਰੋ ਕਰਤੋ ਤਉ ਬਿਖੁ ਘੇਰੇ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਬੁਧਿ ਅਰਪੀ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਤਬ ਹਮ ਸਹਜਿ ਸੋਏ ॥ ੩ ॥ ਜਉ ਲਉ ਪੋਟ ਉਠਾਈ ਚਲਿਅਉ ਤਉ ਲਉ ਡਾਨ ਭਰੇ ॥ ਪੋਟ ਡਾਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਉ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਏ ॥ ੪ ॥** [੨੧੪]-੧-੧੫੯

੧੨

ਮਾਲਾ-ਸਿਮਰਨਾ

ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਚੇਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅਥਵਾ ਪੂਜਾ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਡੂੰਘਾ ਭਰਮ ਮਾਲਾ ਅਥਵਾ ਸਿਮਰਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਧੋਤੀ ਤਿਲਕ ਆਦਿ ਭੇਖ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਚਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ (੫) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਆਇਆ ਅਸਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਪੰਜਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜਪਮਾਲੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਭੇਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਭਾਂਵੇਂ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਲਈ ਏਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਮਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਥਵਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਭ੍ਰਮ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ **ਮਾਲਾ** ਅਥਵਾ **ਤਸਬੀ** ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਭੇਖੀ ਜਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਨਮੱਤੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਭਰਮ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕੇ । ਅਜੇਹੇ ਨਾਜ਼ਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣੀ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਤਿਲਕ, ਧੋਤੀ, ਟਿੱਕਾ--ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚਲੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ **(੭੦ ਤੋਂ ੭੪ ਨੰਬਰ ਤੱਕ)** ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋ ਅੱਗੇ ਹੁਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਊਣਤਾਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ :---

੮੪- **ਗਊ ਬਿਰਾਹਮਣ ਕਉ ਕਰੁ ਲਾਵਹੁ ਗੋਬਰਿ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥**
ਧੋਤੀ ਟਿਕਾ ਤੈ ਜਪਮਾਲੀ ਧਾਨੁ ਮਲੇਛਾਂ ਖਾਈ ॥
ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ ਪੜਹਿ ਕਤੇਬਾ ਸੰਜਮੁ ਤੁਰਕਾ ਭਾਈ ॥
ਛੋਡੀਲੇ ਪਾਖੰਡਾ ॥ ਨਾਮਿ ਲਇਐ ਜਾਹਿ ਤਰੰਦਾ ॥ ੧ ॥[੪੭੧]-੧੬

ਅਰਥ :- (ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੱਤਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ) ਗਊ ਅਤੇ (ਆਪਣੇ ਜਾਤੀ ਭਰਾ) ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਸੂਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਗਊ ਨੂੰ ਦਰਿਆਉਂ ਪਾਰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਪੱਤਣ ਤੇ ਆਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਊ ਸਮੇਤ ਮਸੂਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ), ਫੇਰ (ਤੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਗਊ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਸੂਲ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਉਸ ਗਊ ਦੇ) ਗੋਹੇ ਨਾਲ (ਪੋਚਾ ਫੇਰਿਆਂ, ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਧੋਤੀ (ਪਹਿਨਦਾ ਹੈਂ), ਟਿੱਕਾ (ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ) ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਪਦਾਰਥ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, (ਭਾਵ, ਪਦਾਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛਕਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਲੇਛ ਆਖਦਾ ਹੈਂ) ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਕੇ (ਭਾਵ, ਤੁਰਕ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ, ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ) ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿਤ ਤੂੰ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਪਖੰਡ ਤੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ । ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੇਂਗਾ, ਤਾਂ ਹੀ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤ) ਤਰੇਂਗਾ ।

੮੫- **ਕੋਈ ਪੜਤਾ ਸਹਸਾਕਿਰਤਾ[੧] ਕੋਈ ਪੜੈ ਪੁਰਾਨਾ ॥** ੧=ਮਾਗਧੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ।

ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਪਮਾਲੀ ਲਾਗੈ ਤਿਸੈ ਧਿਆਨਾ ॥

ਅਬ ਹੀ ਕਬ ਹੀ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਨਾ ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੧ ॥[੮੭੬]-੧

ਅਰਥ:- ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਕੋਈ ਮਨੁਖ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਬੋਧ ਤੇ ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ (ਤੈਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ) ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ (ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ) ਮਾਲਾ ਨਾਲ (ਦੇਵਤੇ ਦੇ) ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉੱਦਮ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਜੋ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਸਕੇ । ੧ ।

੮੬- **ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਅਰੁ ਆਸਣੁ ਧੋਤੀ ॥ ਭਾਗਠਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੜੈ ਨਿਤ ਪੋਥੀ ॥**

ਮਾਲਾ ਫੇਰੈ ਮੰਗੈ ਬਿਭੂਤ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋਇ ਨ ਤਰਿਓ ਮੀਤ ॥ ੩ ॥[੮੮੮]-੬--੧੭

ਪਦ ਅਰਥ:- ਖਟੁ ਕਰਮਾ=ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਛੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ [(ਵਿਦਿਆ) ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਤੇ (ਮਾਇਆ) ਦਾਨ ਲੈਣਾ, ਜੱਗ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਰਾਉਣਾ, ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ] ਭਾਗਠਿ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਧਨਾਢ । ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ ਵਿਚ । ਬਿਭੂਤ=ਧਨ । ਮੀਤ=ਹੇ ਮਿੱਤਰ ।

੮੭- **..ਕਾਜੀ ਹੋਇ ਕੈ ਬਹੈ ਨਿਆਇ ॥ ਫੇਰੇ ਤਸਬੀ ਕਰੇ ਖੁਦਾਇ ॥**

ਵਢੀ ਲੈ ਕੇ ਹਕੁ ਗਵਾਏ ॥ ਜੇ ਕੋ ਪੁਛੈ ਤਾ ਪੜਿ ਸੁਣਾਏ ॥... ੧ ॥ [੯੫੧]-੧੧

ਅਰਥ:- ਕਾਜ਼ੀ ਬਣ ਕੇ (ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ) ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਤਸਬੀ (ਭਾਵ, ਮਾਲਾ) ਫੇਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ) ਵੱਢੀ ਲੈ ਕੇ (ਦੂਜੇ ਦਾ) ਹੱਕ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ(ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ) ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਗੱਲ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

੮੮- **ਕਬੀਰ ਜਪਨੀ[੧] ਕਾਠ[੨] ਕੀ ਕਿਆ ਦਿਖਲਾਵਹਿ ਲੋਇ[੩] ॥** ੧= ਮਾਲਾ । ੨= ਲੱਕੜੀ । ੩= ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ।

ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹੀ ਇਹ ਜਪਨੀ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ ੭੫ ॥[੧੩੬੮]

[ਏਸੇ ਭਾਗ ਦੇ ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ " ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ " ਲੇਖ ਨੰਬ ੧੧ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਦਾ ਨੰਬਰ ੭੬ ਹੈ]

੮੯- **ਮ੍ਰਿਗ ਆਸਣੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥ ਕਰ ਊਜਲ ਤਿਲਕੁ ਕਪਾਲਾ ॥**

ਰਿਦੈ ਕੂੜੁ ਕੰਠਿ ਰੁਦ੍ਰਾਖੰ ॥ ਰੇ ਲੰਪਟ ਕ੍ਰਿਸਨੁ ਅਭਾਖੰ ॥ ੪ ॥[੧੩੫੧]-੧

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮ੍ਰਿਗ--ਹਿਰਨ । ਕਰ ਉਜਲ--ਸਾਫ਼ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ । ਕਪਾਲਾ--ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ । ਕੰਠਿ--ਗਲੇ ਵਿਚ । ਰਿਦੇ--ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਰੇ ਲੰਪਟ--ਹੇ ਵਿਸ਼ਈ ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-- ਪਰਮਾਤਮਾ । ਅਭਾਖੰ-- ਅ+ਭਾਖੰ, ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ।

੯੦- **ਕਬੀਰ ਬੈਸਨੋ ਹੂਆ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ਮਾਲਾ ਮੇਲੀਂ ਚਾਰਿ ॥**

ਬਾਹਰਿ ਕੰਚਨੁ ਬਾਰਹਾ ਭੀਤਰਿ ਭਰੀ ਭੰਗਾਰ ॥ ੧੪੫ ॥[੧੩੭੨]

[ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖੇ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਉਥੇ ੭੮ ਨੰਬਰ ਹੈ]

੯੧- **ਖੇਚਰ ਭੂਚਰ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ॥**

ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਪਰਮ ਤਤੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਇ ਲਖਾਇਆ ॥ ੩ ॥[੯੭੩]-੩

ਅਰਥ :- ਨਾਮਦੇਵ ਆਖਦਾ ਹੈ--ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ), ਕੋਈ ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਆਦਿਕ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਸਹਾਈ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ (ਉਸ ਨੇ ਜਗਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ) । ੩ ।

੯੨- **ਜਾ ਕੈ ਕਰਮੁ ਨਾਹੀ ਧਰਮੁ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਸੁਚਿ ਮਾਲਾ ॥**

ਸਿਵ ਜੋਤਿ ਕੰਨਹੁ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ੨ ॥[੧੩੨੮]-੪

ਅਰਥ :- ਜੋ ਬੰਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੌਕੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸੁੱਚ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਿੰਨਾ ਕੋਲ ਮਾਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ-ਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤਿ ਪਾਸੋਂ (ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦੀ) ਅਕਲ ਮਿਲ ਗਈ । ੨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਭੇਖ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਅਤੇ ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਯੰਤ੍ਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦੇ ਹਨ । ਅੱਗਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਾਲਾ--**ਈਹਾ ਮੁਕਤ ਆਗੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈ**---ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਾਧਨ ਹੈ :--

੧੩

ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਮਾਲਾ

੯੩- **ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਖਰੁ ਦੁਇ ਇਹ ਮਾਲਾ ॥ ਜਪਤ ਜਪਤ ਭਏ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ੧ ॥**

ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਪੁਨੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ,

ਮੋ ਕਉ ਦੇਹੁ ਹਰੇ ਹਰਿ ਜਪਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਰਿ ਮਾਲਾ ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕਾ ਦੂਖੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥ ੨ ॥

ਹਿਰਦੈ ਸਮ੍ਾਲੈ ਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬੋਲੈ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਇਤ ਉਤ ਕਤਹਿ ਨ ਡੋਲੈ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜੋ ਰਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ਹਰਿ ਮਾਲਾ ਤਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥[੩੮੮]-੧੯-੭੦

ਅਰਥ :- ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਰਿ-ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇਹ **। ੧ ।ਰਹਾਉ** । (ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ) ਹਰਿ-ਹਰਿ - ਇਹ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਹਰਿ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ ਜਪਦਿਆਂ ਕੰਗਾਲਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਇਆਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ **।੧।** ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ **।੨।** ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਹਰਿ-ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਹ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾਹ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ **।੩।** ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ (ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੯੪- **ਚੇਤਹੁ ਬਾਸੁਦੇਉ ਬਨਵਾਲੀ ॥ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਜਪਮਾਲੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੫੦੩]-੧

ਪਦ ਅਰਥ :- ਬਾਸਦੇਉ-- ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਪ੍ਰਭੂ । ਬਨਵਾਲੀ--ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ । ਰਿਦ--ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ । ਜਪਮਾਲੀ--ਮਾਲਾ ।੧।ਰਹਾਉ

੯੫- **ਹਿਰਦੈ ਜਪਨੀ ਜਵਾ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਪਰੰਪਰ**

ਸੁਆਮੀ, ਜਨ ਪਗਿ ਲਗਿ ਧਿਆਵਉ ਹੋਇ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੮੪੧]-੧

ਅਰਥ :- ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਣਾ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ) ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹਾਂ (ਇਹੀ ਹੈ ਮੇਰੀ) ਮਾਲਾ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸ ਤਕ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਮੈਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਕੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ ।

੯੬- **ਕੰਠੇ ਮਾਲਾ ਜਿਹਵਾ ਰਾਮ ॥ ਸਹੰਸ ਨਾਮੁ ਲੈ ਲੈ ਕਰਉ ਸਲਾਮੁ ॥ ੩ ॥**[੪੭੯]-੪--੧੩

ਅਰਥ :- ਜੀਭ ਉਤੇ ਰਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਹੈ ਉਸ ਰਾਮ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ੩ ।

੯੭- **ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਜਪਮਾਲਾ ॥**

ਜਿਨ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖਿਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਬਨਮਾਲਾ ॥ ੧ ॥[੯੯੫]-੫

੯੮- **ਸਚੁ ਵਰਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਤੀਰਥੁ, ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥**

ਦਇਆ ਦੇਵਤਾ ਖਿਮਾ ਜਪਮਾਲੀ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥ ... ੧ ॥[੧੨੪੫]-ਵਾ-੨੧

ਅਰਥ :- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਸਚ ਨੂੰ ਵਰਤ ਬਣਾਇਆ (ਭਾਵ, ਸੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਹੈ) ਸੰਤੋਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜਨ ਨੂੰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਮਝਿਆ ਹੈ (ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ) ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹਨ।

੯੯-- **...ਰਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਮਾਲ ॥ ਮਨਿ ਫੇਰਤੇ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸੰਗੀਆ ॥... ੨ ॥** [੧੨੭੧]-੧--੨੩

੧੦੦- **ਜਲਿ ਜਾਉ ਜੀਵਨੁ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ॥**

ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਾਪੁ ਜਵਾ ਜਪਮਾਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਵੈ ਸਾਦੁ ਮਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੩੩੨]-੧੭

੧੦੧- **ਐਸਾ ਜਾਪੁ ਜਵਾ ਜਪਮਾਲੀ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਰਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥**[੧੩੪੨]-੨

੧੦੨- **ਸਭੇ ਵਖਤ ਸਭੇ ਕਰਿ ਵੇਲਾ ॥ ਖਾਲਕੁ ਯਾਦਿ ਦਿਲੈ ਮਹਿ ਮਉਲਾ ॥**

ਤਸਬੀ ਯਾਦਿ ਕਰਹੁ ਦਸ ਮਰਦਨੁ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਬੰਧਾਨਿ ਬਰਾ ॥ ੭ ॥[੧੦੮੪-੩-੧੨

ਪਦਅਰਥ :- ਵਖਤ--ਵਕਤ [ਵਕਤ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫ਼ਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਲਾ ਹੇਂਦਕਾ ਹੈ] ਖਾਲਕੁ--ਖ਼ਲਕਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਦਸ ਮਰਦਨ--ਦਸਾਂ (ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ) ਨੂੰ ਮਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰੱਬ, ਦਸਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅੱਲਾ । ਸੀਲ--ਚੰਗਾ ਸੁਭਾਉ । ਬੰਧਾਨਿ--ਪਰਹੇਜ਼, ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੰਕੋਚ । ਬਰਾ--ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ੭ ।

੧੦੩- **ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸਿਮਰਨੀ ਰਸਨਾ ਊਪਰਿ ਰਾਮੁ ॥**

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਸਗਲ ਭਗਤ ਤਾ ਕੋ ਸੁਖੁ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ੧ ॥(੧੩੬੪)

੧੦੪- **ਕੰਠ ਰਮਣੀਯ ਰਾਮ ਰਾਮ ਮਾਲਾ ਹਸਤ ਊਚ ਪ੍ਰੇਮ ਧਾਰਣੀ ॥**

ਜੀਹ ਭਣਿ ਜੋ ਉਤਮ ਸਲੋਕ ਉਧਰਣੰ ਨੈਨ ਨੰਦਨੀ ॥ ੩੨ ॥[੧੩੫੬]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਕੰਠ--ਗਲਾ । ਰਮਣੀਯ--ਸੁੰਦਰ । ਹਸਤ--ਹੱਥ । ਹਸਤਊਚ--ਗੋਮੁਖੀ--ਮਾਲਾਧਾਨੀ, ਇਕ ਥੈਲੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਊ ਦੇ ਮੁਖ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਪਾ ਕੇ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਛੁਹਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਛਾਤੀ ਦੀ ਕੌਡੀ ਨਾਲ ਹਥ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ **ਨਾਮ ਹਸਤਉਚ** ਹੈ [**ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀਹ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ ?**] ਜੀਹ--ਜੀਭ । ਭਣਿ--ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਭਣੇ । ਨੰਦਨੀ--ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ । ਨੈਨ ਨੰਦਨੀ--ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਮਾਇਆ ।

੧੦੫- **ਨਾਮੁ ਤੇਰੋ ਤਾਗਾ ਨਾਮੁ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਸਗਲ ਜੂਠਾਰੇ ॥ .. ੩ ॥** [੬੯੪]-੩

ਅਰਥ:-ਨਾਮ ਹੀ ਧਾਗਾ ਹੈ ਨਾਮ ਹੀ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ । ਸਿਰਫ਼ ਏਹੀ ਇੱਕ ਮਾਲਾ ਸੁਚੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਜੂਠੀ ਹੈ)

੧੦੬- **ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਬਿਪ ਪੂਜਿ ਮਨਾਵਹੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥**

ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਪਿ ਬੇੜਾ ਬਾਂਧਹੁ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲਾ ॥ ੧ ॥[੧੧੭੦]-੧--੯

(ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹਨ)

੧੪

ਮਾਲਾ ਗਹਿਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ

੧੦੭- **ਤੇਰੇ ਬੰਕੇ ਲੋਇਣ ਦੰਤ ਰੀਸਾਲਾ ॥ ਸੋਹਣੇ ਨਕ ਜਿਨ ਲੰਮੜੇ ਵਾਲਾ ॥ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ**

ਸੁਇਨੇ ਕੀ ਢਾਲਾ ॥ ਸੋਵੰਨ ਢਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸਨਮਾਲਾ ਜਪਹੁ ਤੁਸੀ ਸਹੇਲੀਹੋ ॥... ੭ ॥[੫੬੭]-ਛੰਤ-੨

ਪਦਅਰਥ :- ਬੰਕੇ--ਬਾਂਕੇ । ਲੋਇਨ--ਅੱਖਾਂ । ਰੀਸਾਲਾ--(ਰਸ-ਆਲਯ) ਸੋਹਣੇ । ਜਿਨ--ਜਿਨਾ ਦੇ । ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ--ਅਰੋਗ ਸਰੀਰ । ਢਾਲਾ--ਢਾਲਿਆ ਹੋਇਆ । ਸੋਵੰਨ--ਸੋਨੇ ਦੇ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਮਾਲਾ--ਵੈਜਯੰਤੀ ਮਾਲਾ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰਤਨ ਜੜੇ ਹੋਇਆ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੇ । ਰਤਨ ਇਹ ਹਨ- ਮੋਤੀ, ਮਾਣਿਕ, ਜਮੁੱਰਦ, ਨੀਲਮ, ਤੇ ਹੀਰੇ ਹਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਬਣੀ ਮਾਲਾ ਆਦਿ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਨਮੋਲ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਲੰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਲੋਚਿਆ ਹੈ । ਘਰੜ ਮੁਨਾਈ ਫਿਰਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਜਾਣ ਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੱਧਰ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਦੀ ਤਾਂ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜੋ ਅਸਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਮਝ ਚੁਕੇ ਹਾਂ) ।

੧੦੮- **ਬਨਮਾਲਾ ਬਿਭੂਖਨ ਕਮਲ ਨੈਨ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਲ ਮੁਕਟ ਬੈਨ ॥ .... ੧੦ ॥**[੧੦੮੨]-੨--੧੧

ਪਦਅਰਥ :- ਬਨਮਾਲਾ--ਕਦੇ ਨਾ ਕਮਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਵਰਗੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕਲਪਤ-ਮਾਲਾ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦਰਸਾਈ ਹੈ । (ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਚੁੱਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੱਥ-ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਿਆਂ ਵੀ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਧਨਵਾਦੀ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖ) । ਬਿਭੂਖਨ--ਗਹਿਣੇ । ਨੈਨ--ਅੱਖਾਂ । ਬੈਨ--ਬੇਨ, ਬੰਸਰੀ, ਸ੍ਰਿਟੀ ਵਿਚਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਅਤੇ ਮੇਲੇ । ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਲ--ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸੋਹਣੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ।

੧੦੯- **ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਬਿਰਾਜਿਤ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਜਮੁ ਡਰਿਓ ॥... ੨ ॥** [੧੧੦੫]-੧

ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਤੇਰੇ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਲਕ ਲਾ ਕੇ ਅਨਮੋਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਨਮਾਲਾ ਪਾਈ ਗਰਜਵੀਂ ਧੁਨੀ ਵਾਲੇ ਜੰਗੀ ਬਿਗਲ ਅਥਵਾ ਸੰਖ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ-ਚਕ੍ਰ ਵਰਗੇ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਸਤਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ**॥ ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਲਾ ॥ .... ੨ ॥** [੨੨੫]-੧੦

ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਮ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਮ ਆਦਿ ਦਾ ਕੀਹ ਭੈ ?

੧੧੦- **ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ॥ ਬਨਵਾਲੀ ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ ਦਰਸਿ ਅਨੂਪਿਆ ॥**
ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਸਹਸਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸਭ ਹੈ ਮੰਗਾ ॥ ੪ ॥[੧੦੮੨]-੨-੧੧

੧੧੧- **ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ ਗਲਿ ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ॥ ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਲਾ ॥ ... ੨ ॥** [੨੨੫]-੧੦

੧੫
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦਾ ਰੂਪ

ਹੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸੱਵਰ ਵੀਰੋ ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਉਂਣੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਇੱਕ ਪਾਪ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਫੜੀ ਵਿਖਾ ਦੇਣੀ ਅਜੇਹਾ **ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ** । ਜੇ ਸਤਿਗਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਫੜਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਸਮਝ ਲਉ--

੧੧੨- **ਕਾਇਆ ਕੂਮਲ ਫੁਲ ਗੁਣ ਨਾਨਕ ਗੁਪਸਿ ਮਾਲ[੧] ॥** ੧= ਹਾਰ, (ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਗੁੰਦੀ ਮਾਲਾ)
ਏਨੀ ਫੁਲੀ ਰਉ ਕਰੇ ਅਵਰ ਕਿ ਚੁਣੀਅਹਿ ਡਾਲ ॥ ੧ ।[੭੯੧]-ਵਾ-੧੮

ਅਰਥ:- ਗੁਦੇਵ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--ਸਰੀਰ (ਮਾਨੋ, ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ) ਕੂਮਲੀ ਹੈ, (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਗੁਣ (ਇਸ ਕੋਮਲ ਟਹਿਣੀ ਨੂੰ ਮਾਨੋ) ਫੁੱਲ ਹਨ (<u>**ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ)**</u> ਮਾਲਾ ਗੁੰਦਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਾਏ ਤਾਂ (ਮਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ) ਹੋਰ ਡਾਲੀਆਂ ਚੁਣਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ? ਜੇ ਬਣਾ ਸਕੋ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲਾ ਬਣਾਉਣੀ ਸਿੱਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਜੋ ਸਕੇ ।

੧੬
ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕੇ

੧੧੩- **ਏਕੈ ਸੂਤਿ ਪਰੋਏ ਮਣੀਏ ॥ ਗਾਠੀ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਤਣੀਏ ॥**
ਫਿਰਤੀ ਮਾਲਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਇ ॥ ਖਿੰਚਿਆ ਸੂਤੁ ਤ ਆਈ ਥਾਇ ॥ ੩ ॥ [੮੯੬]--੧੨

ਪਦ ਅਰਥ :- ਏਕੈ ਸੂਤਿ--ਇਕੋ ਧਾਗੇ ਵਿਚ, ਇਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚੇਤਨ-ਸੱਤਾ ਵਿਚ । ਸੂਤਿ--ਸੂਤਰ ਵਿਚ । ਗ਼ਾਠੀ--ਗੰਢਾਂ, ਸ਼ਕਲਾਂ, ਸ਼ੰਸ਼ੀਅਤਾਂ । ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ--ਵੱਖ ਵੱਖ । ਤਣੀਏ--ਤਾਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਮਾਲਾ--ਸੰਸਾਰ-ਚੱਕਰ । ਬਹੁ ਬਿਧਿ--ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ । ਬਹੁ ਭਾਇ--ਕਈ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ । ਸੂਤ--(ਮਾਲਾ ਦਾ) ਧਾਗਾ, (ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚੇਤਨ-ਸੱਤਾ) । ਆਈ ਥਾਇ--(ਸਾਰੀ ਮਾਲਾ) ਇਕੋ ਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਕੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) । ੩ ।

੧੧੪- **ਕੁਮਾਰੈ ਏਕ ਜੁ ਮਾਟੀ ਗੂੰਧੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਾਨੀ ਲਾਈ ॥**
ਕਾਹੂ ਮਹਿ ਮੋਤੀ <u>ਮੁਕਤਾਹਲ</u> ਕਾਹੂ ਬਿਆਧਿ ਲਗਾਈ ॥ ੨ ॥[੪੭੯]-੩-੧੬

ਪਦਅਰਥ:- ਬਹੁ ਬਿਧਿ--ਕਈ ਕਿਸਮਾ ਦੀ । ਬਾਨੀ--ਰੰਗਤ । ਮੁਕਤਾਹਲ--ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ । ਬਿਆਧਿ--ਮਧ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੋਗ ਲਾਉਂਣ ਵਾਲੀਆਂ । ੨ ।

ਅਰਥ :- ਘੁਮਿਆਰ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਗੁਨ੍ਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾ ਦਿੱਤੇ (ਭਾਵ, ਕਈ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ) । ਕਿਸੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਮੋਤੀ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਂ (ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ (ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿਕ) ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਭਾਵ, ਇਕ ਨੂਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਗੁਣ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਅਵਗੁਣ) । ੨ ।

੧੭

ਮਾਲਾ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰੂਪ

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਟਿੰਡਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੱਖਣੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਬਿਨਸ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਵਾਲੇ ਅਪਾਰ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਮਾਲਾ ਹੀ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗਿਲੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਘੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਹੈ :---

੧੧੫- **ਜੈਸੇ ਹਰਹਟ[1] ਕੀ ਮਾਲਾ ਟਿੰਡ ਲਗਤ ਹੈ ਇਕ ਸਖਨੀ ਹੋਰ ਫੇਰ ਭਰੀਅਤ ਹੈ ॥** ੧--ਟਿੰਡਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ।

ਤੈਸੋ ਹੀ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਖਸਮ ਕਾ ਜਿਉ ਉਸ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨ ॥[੧੩੨੯]-੮

੧੧੬- **ਕਰ ਹਰਿਹਟ ਮਾਲ ਟਿੰਡ ਪਰੋਵਹੁ ਤਿਸੁ ਭੀਤਰਿ ਮਨੁ ਜੋਵਹੁ ॥**

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਚਹੁ ਭਰਹੁ ਕਿਆਰੇ ਤਉ ਮਾਲੀ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ॥ ੨ ॥[੧੧੭੧]-੧--੯

ਪਦਅਰਥ :- ਕਰ--(ਦੋਵੇਂ) ਹੱਥ, ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ । ਮਾਲ--ਮਾਲਾ, ਮਾਹਲ, ਮਾਲ੍ਹ । ਤਿਸ ਭੀਤਰਿ--ਉਸ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ। ਮਨ ਜੋਵਹੁ--(ਜਿਵੇਂ ਹਰ੍ਹਟ ਅੱਗੇ ਬੈਲ ਜੋਈਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ) ਮਨ ਜੋੜੋ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ । ਮਾਲੀ--ਜਗਤ-ਬਾਗ਼ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ । ੨ ।

ਮਾਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸੀ ਠੱਗ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀ **ਮਾਲਾ ਦਾ ਵਿਅੰਗ ਮਈ ਜ਼ਿਕਰ** ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ :-

੧੧੭- **ਹਮਾਰੇ ਕੁਲ ਕਉਨੇ ਰਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥**

ਜਬ ਕੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਨਿਪੂਤੇ, ਤਬ ਤੇ ਸੁਖੁ ਨ ਭਇਓ ॥ ੧ ॥[੮੫੬]--੪

ਪਦਅਰਥ :- ਕਉਨੇ--ਕਿਸ ਨੇ ? (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ) । ਨਿਪੂਤੇ--ਇਸ ਔਂਤਰੇ ਨੇ (ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤਾਨ-ਹੀਣ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ) । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣੇ ਹਨ ।

੧੧੮- **ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਯਹ ਮਾਲਾ ਅਪਨੀ ਲੀਜੈ ॥**

ਹਉ ਮਾਂਗਉ ਸੰਤਨ ਰੇਨਾ ॥ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਿਸੀ ਕਾ ਦੇਨਾ ॥ ੧ ॥[੬੫੬]-੧੧

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਜੇ ਮਾਲਾ ਨਾਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਰਨੀ ਸੀ ? ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਠੋਸ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨਾਲੋ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜ ਲੈਣ ਦੀ ਝਟ ਪਟ ਗੱਲ ਤਦ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤੰਗੀ ਅਨਭਵ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਅਜੇਹੀ ਵਸਤੂ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਸੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ (ਭਾਵ, ਮਾਲਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇ । ਉਪਰਲੇ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਮਾਲਾ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਂਦੀ । ਇਹ ਉਪਰ ਆਏ ਮਾਲਾ ਦੇ ਜਿਕਰ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਹਨ । (ਨੋਟ--ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ, **ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ** ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ)

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੰਨ ਅਵਸਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਫੁਰ-ਸਮਾਧੀ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਨੇਮ ਵਿੱਚ ਨੱਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਵੀ ਓਸੇ ਪੱਕੇ ਨੇਮ ਅਥਵਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਜੇਹੇ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਾਲਾ ਜਾਲ, ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ, ਮਾਲਾ ਫੇਰਨੀ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ, ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਵਾਲਾ ਇੰਦਰ-ਜਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪ ਤਣਿਆ ਹੈ :-

੧੧੯- **ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥ ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਨ ਗਊ ਗੋੁਆਲਾ ॥**

ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਵੰਸੁ ਵਜਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥[੧੦੩੫]-੧੫

ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤੋ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਭੇਖੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਿਸਾ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣੀ ਵਰਜਤ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਦਤ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਙਣਾ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ (ਤਸਵੀਰ ਵਿਚਲੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਫੜਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬਿੱਪ੍ਰ ਰੀਤੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

੧੮

ਟਿੱਕਾ ਅਥਵਾ ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ

ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਰਮਾਂ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਆਏ ਸੱਚ ਦੇ ਢੰਡੋਰਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਥਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਸਨ । ਝੂਠ ਦਾ ਇੱਕ ਅਖੱਰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੱਚ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਬਾਬ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਅਪਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਕੇਵਲ-ਮਾਤ੍ਰ ਟੇਕ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਧੁਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਮਰਯਾਦਾ ਜਾਂ ਕਥਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਣਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਾ ਉੱਤਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਿਡੇ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ-ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਥਵਾ ਸੰਤ-ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ ਨੇ ਕਿਉ ਨਾ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ, **ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣਾ** ਹਰ ਸੂਝਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸਮ ਰਿਵਾਜ ਅਥਵਾ ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਾਏ ਉਚੇਚੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਇਹ ਤੌਖਲਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਦੀ ਸੌਂਪਣ ਲਗਿਆਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ਅਥਵਾ ਟਿੱਕਾ ਕਿਵੇਂ ਲੁਆ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਨਾਸਵੰਤ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਦੇ ਨਾਲ, ਪੈਸੇ, ਨਰੇਲ ਅਥਵਾ ਮੌਲੀ ਦੇ ਧਾਗੇ ਆਦਿ (ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ) ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਦਾ (ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ) ਤਿਲਕ ਲਵਾਉਂਣਾ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ, ਨਿਸੰਦੇਹ ਕਿਤੇ ਨ ਕਿਤੇ ਖੋਟ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ।

ਹਥ ਵਿਚਲੀ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ਕਿ, ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸੌਂਪਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਠੋਸ ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ? ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀ ਉਪਜ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਾਲੀ ਅਜੇਹੀ ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਵਾਏ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ । ਗੁਰੂ ਚਰਨਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਆਸਰਾ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ–ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚਲੀ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ **ਸਦ** ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਅਰਥ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ, ਕਈ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਸਦ ਸਟੀਕ ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਦ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ **ਵਿਦਵਾਨ ਪੜੋਤਰੇ ਸੁੰਦਰ ਜੀ**[*] ਨੇ>>>>>>>

(* Foot Note:- ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਸਨ, ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਬਾਬਾ ਅਨੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਅਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤ੍ਰ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਸਨ ।)

<<<<<ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਪਰਵਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਸੋਂਪਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੋਥੀਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਗਏ, ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਬਾਣੀ ਨੂੰ **ਸਦੁ** ਅਰਥਾਤ **ਸੱਦਾ** (ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ) ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ । ਇਸ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਸੋਂਪਣ ਦੀ ਰਸਮ ਨਾਲ ਸੰਬਧਤ ਹਨ, ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ । ਸਦੁ ਦੇ ਚੌਥੇ ਬੰਦ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਇਹ ਹਨ :-

੧੨੦-....**ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਖਿ ਹੋਦੈ ਬਹਿ ਰਾਜੁ ਆਪਿ ਟਿਕਾਇਆ ॥**

ਸਭਿ ਸਿਖ ਬੰਧਪ ਪੁਤ ਭਾਈ ਰਾਮਦਾਸ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥[੯੨੩]-ਸਦ

ਅਰਥ :- ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੈ ਸਰੀਰਕ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਵੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ, ਸਾਕਾਂ-ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ, ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਫਿਰ ਪੰਜਵੇਂ ਬੰਦ ਦੀਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਸਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਰਾਮਦਾਸ ਸੋਢੀ ਤਿਲਕੁ ਦੀਆ ਗੁਰਸਬਦੁ ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥[੯੨੩]

ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੋਢੀ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਸੱਚੀ ਰਾਹਦਾਰੀ ਅਤੇ ਤਿਲਕ ਵਜੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ।

ਗੁਰਗੱਦੀ ਸੋਪਣ ਸਮੇ ਦੇ ਹੋਰ ਉਚੇਚੇ ਹਾਲਾਤ ਵਾਲਾ ਆਖ਼ਰੀ ਛੇਵਾਂ ਬੰਦ ਇਉਂ ਹੈ :-

੧੨੧- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਬੋਲਿਆ ਗੁਰਸਿਖਾ ਮੰਨਿ ਲਈ ਰਜਾਇ ਜੀਉ ॥**
ਮੋਹਰੀ ਪੁਤੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇਆ ਰਾਮਦਾਸੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥
ਸਭ ਪਵੈ ਪੈਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਜਿਥੈ ਗੁਰੂ ਆਪੁ ਰਖਿਆ ॥

ਕੋਈ ਕਰਿ ਬਖੀਲੀ ਨਿਵੈ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਣਿ ਨਿਵਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰਹਿ ਭਾਣਾ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ਰਜਾਇ ਜੀਉ ॥
ਕਹੈ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥[੯੨੪]

ਅਰਥ :- ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ (ਕਿ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਣ, ਤਾਂ) ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਲਿਆ । (ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੇ (ਪਿਤਾ ਦੇ) ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਆ ਖਲੋਤੇ । ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਆ ਪਈ । ਜੇ ਕੋਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀ ਸੀ ਨਿਵਿਆਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਆ ਕੇ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ ।

ਸੁੰਦਰ ਆਖਦਾ ਹੈ--ਹੇ ਸੰਤੋ ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ) ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ੀ, ਧੁਰੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਇਹੀ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ਸੀ । ਸੋ ਸਾਰਾ ਜਗਤ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ) ਪੈਰੀਂ ਪਿਆ ।੬।

ਅਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣਾ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰਸਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ, ਸਾਡਾ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣੇਗਾ ? ਕੀ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜਾਂ ਗੇ ਕਿ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂ ਗੇ ਕਿ---**ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਨਰੇਲ ਆਦਿ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮੱਥਾ ਨਾ ਟੇਕਦੇ ਅਥਵਾ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਤਿਲਕ ਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਮੱਥਾ ਨਾ ਟੇਕਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲ ਗੁਰਗੱਦੀ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀ ਸੀ ਸਕਦੀ ।** ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ, **ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਪਖੰਡ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤਿ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਅਥਵਾ ਚੋਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,** ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਾਡੀ ਮੱਤ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਜੇ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਅਸਲ ਗੱਲ ਲਿਖਣੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਕੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗ਼ਲਤ ਜਾਂ ਅਧੂਰੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚਾੜ੍ਹ ਲਈ ਸੀ ? ਅਜੇਹਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਸਾਡਾ ਕਿਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਅਸਲ ਹਾਲਾਤ ਲਿਖਦਿਆਂ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਦਾ ਵੀ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੰਦ ਸੋਚਣੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ, ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਕਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਖੀ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਵਾੜਨ ਦਾ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ? **ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕਿਸੇ ਰਸਮ ਵਿਚ ਬੱਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਲਕ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾ ਸਕਦੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਸਮੱਗ੍ਰੀ** (ਨਰੇਲ, ਮੌਲੀ ਆਦਿ) **ਹੀ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਇਹ ਕਰਮ ਪੰਥ ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ।**

ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਟਿੱਕਾ ਅਥਵਾ ਤਿਲਕ ਸ਼ਬਦ ਤੋ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈਏ :-

੧੨੨- **ਲਹਿਣੇ ਧਰਿਓਨੁ ਛਤੁ ਸਿਰਿ, ਕਰਿ ਸਿਫ਼ਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਦੈ ॥**
ਮਤਿ ਗੁਰ ਆਤਮ ਦੇਵ ਦੀ ਖੜਗਿ ਜੋਰਿ ਪਰਾਕੁਇ ਜੀਅ ਦੈ ॥
ਗੁਰਿ ਚੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ ਕੀਈ ਨਾਨਕਿ ਸਲਾਮਤਿ ਥੀਵਦੈ ॥
ਸਹਿ ਟਿਕਾ ਦਿਤੋਸੁ ਜੀਵਦੈ ॥ ੧ ॥ [੯੬੬]-੧

ਅਰਥ:--ਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ (ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ) ਮਤਿ-ਰੂਪ ਤਲਵਾ ਨਾਲ, ਭਾਵ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ-ਆਤਮਕ ਬਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ (ਅੰਦਰੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜੀਵਨ ਕੱਢ ਕੇ) ਆਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ, (ਬਾਬਾ) ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ, ਜੋ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ) ਛਤਰ ਧਰਿਆ । ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਸਲਾਮਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ (ਬਾਬਾ ਲਹਿਣ ਜੀ) ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਹੀ (ਗੁਰਿਆਈ) ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ।**(ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ) ।**

੧੨੩- **ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਮਾਹਿ, ਆਪੁ ਆਪੈ ਸੇਤੀ ਮਿਕਿਓਨੁ[1] ॥** ੧= ਸਾਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ।
ਸਿਖਾਂ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਘੋਖਿ ਕੈ, ਸਭ ਉਮਤਿ ਵੇਖਹੁ ਜਿ ਕਿਓਨੁ[2] ॥ ੨= ਉਨ ਕੀਤਾ ।
ਜਾਂ ਸੁਧੋਸੁ ਤਾਂ ਲਹਣਾ ਟਿਕਿਓਨੁ ॥ ੪ ॥[੯੬੭]

ਅਰਥ:- (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਆਤਮਾ (ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ) ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਇਉਂ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੇ (ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ) ਨਾਲ ਸਾਂਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ । ਹੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ! ਵੇਖੋ, ਉਸ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਨੇ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਲਈ ਬਾਬਾ) ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ।੪।

੧੨੪- **ਜਿ ਹੋਂਦੈ ਗੁਰੂ ਬਹਿ ਟਿਕਿਆ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੋਈ ॥**
ਤਿਸੁ ਕਉ ਜਗਤੁ ਨਿਵਿਆ ਸਭੁ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ਜਸੁ ਵਰਤਿਆ ਲੋਈ ॥
ਤਿਸ ਕਉ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਹਿ , ਜਿਸ
ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਹਥੁ ਧਰਿਆ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਈ ॥ .. ੩ ॥ [੩੦੯]-ਵਾ-੧੫

ਅਰਥ :- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਹਿ ਕੇ (ਭਾਵ, ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀ) (ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਦੀ) ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼-ਰੂਪ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਿਊਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖਿਲਰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜਗਾਏ ਹੋਣ) ਉਹ ਸਭ ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਖੰਡਾਂ-ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

੧੨੫- **ਨਾਨਕ ਹੰਦਾ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰਿ, ਉਮਤਿ ਹੈਰਾਣੁ ॥ ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਹਣਾ ਸੋਈ ਦੀਬਾਣੁ ॥**
ਪਿਯੂ ਦਾਦੇ ਜੇਵਿਹਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੬ ॥[੯੬੮]

ਅਰਥ :- (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਲਾ ਛਤਰ (ਵੇਖ ਕੇ) ਸੰਗਤਿ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਪੋਤਰਾ-ਗੁਰੂ (ਅਮਰਦਾਸ ਵੀ) ਮੰਨਿਆ-ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਗੁਰੂ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ, (ਇਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਵੀ) ਉਹੀ ਨੂਰ ਹੈ, (ਇਸ ਦਾ ਵੀ) ਉਹੀ ਤਖ਼ਤ ਹੈ, ਉਹੀ ਦਰਬਾਰ ਹੈ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਗੁਰਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਸੌਂਪੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ, ਨਾ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕੋਈ ਰੀਤ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਸਲ ਭਾਣਾ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ--- ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੀ ਉੱਚਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵੇਦ-ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਰਾਜਾ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਾਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਵਰਤ ਰਖਾਉਣਾ, ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਲ-ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣੀ, ਕਈ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਕੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹਵਨ ਕਰਾਉਣਾ । ਫਿਰ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨੁਹਾ ਧੁਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ । ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਕੇਸਰ, ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਰਗੜ ਕੇ ਬੜੇ ਟੱਸਣਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਦਾ **ਤਿਲਕ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜ-ਗੁਰੂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ।** ਤਿਲਕ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਖ ਵਜਦੇ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਹੁੰਦੇ, ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿਲ ਖੋਹਲ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੱਛਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ । **ਇਸ ਸਾਰੇ ਅਡੰਬਰ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਤਿਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ।**

ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ **ਰਾਜ--ਗੱਦੀ** ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ **ਰਾਜ-ਤਿਲਕ** ਵੀ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਸੱਚ-ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਦੀ, ਜਿਹੜੀ ਅਜੇਹੇ ਫੋਕਟ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਝੂਠੇ ਰਾਜ-ਤਿਲਕ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਸਮ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜ ਸਕਣ ਦੀ ਨੀਹ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਇਸ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਅਜੇਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਜ-ਸੁਆਰਥ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਣ ਤੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਉ । ਜਦੋਂ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਨਿਆਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ, ਰਾਜ-ਭਾਗ ਤੁਹਾਡੇ ਬੂਹੇ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਆਣ ਖੜਕਾਏਗਾ । ਜੇ ਵੇਲਾ ਨਾਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤਾਂ ਜਿਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਮੋਰਚੇ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਕੌਮ ਦਾ ਧਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰੀ ਜਾਓ ਮਿਲਣਾ ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਖੁੱਸਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਰਬ ਕਲਾ ਭਰਭੂਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਲਾਵਾਸ ਨਾ ਬਣੀ ਜਾਈਏ ।

ਮਨੁੱਖ (ਰਾਜਾ-ਰਾਮ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹੁ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜੇ । ਜਿਵੇਂ ਰਬ ਦੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨਾਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪੀਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੀਰੀ, ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ, ਗੁਰ--ਗੱਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿਲਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ ਰੱਬ ਦੇ ਇਹ ਨਾਮ ਨਾ ਹੀ ਸੀਤਾ-ਪਤੀ-ਰਾਮ ਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਲਛਮੀ-ਪਤੀ-ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਰਾਧਾ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੀ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਗੱਦੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਤਿਲਕ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਸ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਖਲੋਤਿਆਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ (ਗੁਰੂ) ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦਿਲੀ ਵਿਚੋ ਹੀ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਬੈਠੇ (ਬਾਬਾ) ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਨੌਵਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੱਚ ਦੇ ਅਵਤਾਰ, ਸਾਰੇ ਭਰਮਾਂ ਪਖੰਡਾ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਸੀ ? ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਪਖੰਡ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ । ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ । **ਗਹੁਰਦੇਵ ਜੀ ਬਾਹਾਂ ਉਚੀਆਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਆਉ ! ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣੀਏ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ**---

੧੨੬- **ਸੰਤਹੁ ਸੁਨਹੁ ਸੁਨਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰ ਕਾਢੀ ਬਾਹ ਕੁਕੀਜੈ ॥**
ਜੇ ਆਤਮ ਕਉ ਸੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਿਤ ਲੋੜਹੁ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪਵੀਜੈ ॥ ੫ ॥[੧੩੨੬]-ਅਸਟ-੬

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਿਮ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨ ਜਾ ਫੜੀ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ--**ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ**--ਹੇ ਮਿੱਤਰੋ ! ਕਿ ਭਾਈਓ ! ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਚਾਲ ਚਲਣੀ ਸਿਖੋ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਸਿਖ ਜਾਉ--**ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਹੈ ਸੋਈ**

ਭਲ ਮਾਨਹੁ--(੬੬੭) ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਫਿਰ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾ ਦੀ ਮੈਲ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਭਾਈਓ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਵੀ ਨਾ ਸੁਣੋ । ਜੇ ਸਮਾਂ ਨਾ ਸਾਂਭਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕ, ਇਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ------

ਇਹ ਡੇਰੇਦਾਰ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚਮਾਕਾਉਂਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਈ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਠੱਗ-ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ । **ਅਜੇਹੀ ਘਾਤਕ ਨੀਤੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣਾ ਚਿੱਤ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਾ ਫੇਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ, ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣਾਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਤੇ ਆਪ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਨਾ ਹੈ । ਇਹੀ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ।**

ਆਉ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰ ਫ਼ੋਲੀਏ ਕਿ ਕੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ (ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ) ਫੁਰਮਾਨ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕ ਰਿਹਾ---

੧੨੭- **ਫ਼ਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆਂ ਚਾਂਗੇਦਿਆਂ, ਮਤੀ ਦੇਂਦਿਆ ਨਿਤ ॥**
ਜੋ ਸੈਤਾਨ ਵੰਞਾਇਆ, ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ ॥ ੧੫ ॥[੧੩੭੮]

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਅਠਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਸੁੱਖਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ

ਸੁੱਖਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੩੩੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- **ਸੁਖਣ**=ਮੰਨਤ । ਸੁਖ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਨੀ, ਸੁੱਖਣਾ ਅਥਵਾ ਮੰਨਤ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਗਿਆਨੀ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ--ਜੇ ਮੇਰਾ ਅਮੁਕਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਦ ਮੈਂ ਇਤਨੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਕਰਾਵਾਂਗਾ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਪਵਾਵਾਂਗਾ, ਮੰਦਿਰ ਚਿਣਵਾਵਾਂਗਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਾਵਾਂਗਾ, ਅਦਿਕ । ਪਰ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਹੈ । ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਰਥੀ ਆਗੂਆਂ ਤੇ, ਜੋ ਟਕੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਐਸੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਹਥ ਵਿਚਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ---**ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ**--ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ-ਪ੍ਰਥਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਠੱਗਣ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਕਾਢ ਕਢੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇ ਇਤਬਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸੌਦੇ ਬਾਜ਼ੀ (ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਇਕਰਾਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਅਥਵਾ) ਵਾਲਾ ਪਰਪੰਚ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਰਚਾਇਆ ਸੀ । ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋ ਵੀ ਏਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਣਾ ਵਾਲਾ ਰਿਵਾਜ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰੰਭ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । **ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ** ਦੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:--**ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ--ਮਟ, ਬੁਤ, ਤੀਰਥ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਾ, ਬਰਤ, ਪੂਜਾ, ਅਰਚਾ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ, ਪੀਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੁੱਖਣਾ, ਤਰਪਨ, ਗਾਯਤ੍ਰੀ, ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਨਾਹੀ । ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜਿਨ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ ।**

ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ :-

(ੳ) ਸੁੱਖਣਾ ਕਰਨੀ ਵੀ ਉਨੀ ਹੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਜਿਨਾ ਕਿ, ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭਟਕਣਾ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਖਣਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਭਾਵ, **ਸੁਖਣਾ ਕਰਨੀ ਵੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ ।**

(ਅ) ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਣ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੁਰੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਖੇੜਿਆ ਸੀ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਢਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ ਲਿਖ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਓਸੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ, ਕਥਨੀ ਅਤੇ ਕਰਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ । ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਥਵਾ ਮਰਯਾਦਾ, ਸੁਖੈਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਪਰਚਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਅਟੱਲ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਵੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਕੋਲ ਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਅੱਜ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ (ਕਾਮਰੇਡ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਜੇ ਸੁਖਣਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ੧੦੦ ਵਿਚੋ ਘਟੋ ਘੱਟ ੯੦ ਅਤੇ ਮਰਦ ੧੦੦ ਵਿਚੋਂ ੭੦, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੁਖਣਾ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦੇਣਗੇ । ਉਸ ਹਾਲਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਣੀ ਪਈ ਸੀ, ਬੜੀ ਅਸਰਦਾਰ ਕਰੁਣਾ-ਮਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਜਾਣਗੇ । ਫਿਰ ਲੱਗਦੇ ਵਾਹ, ਕਥਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਥਾਂ-ਟਿਕਾਣੇ, ਜਿਵੇਂ,ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਮੰਦਿਰ, ਪੀਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ, ਕਬਰ, ਸੱਪ ਦੀ ਵਰਮੀ, ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜਲ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਮੱਸਿਆ ਆਦਿ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਲਾਰੇ ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ, ਦੁਖ ਭੰਜਣੀ ਬੇਰੀ ਹੇਠਲੇ ਜਲ ਆਦਿਕ ਕਈ ਕਥਿਤ ਕਰਾਮਾਤੀ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਦਾ ਜਾਂ ਵੱਧ ਥਾਂਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਣਗੇ । ਅਤੇ ਸੁਖੰਣਾ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭਰਮ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਸੁਖਣਾ ਦੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਣ ਨੂੰ ਫੋਕਾ ਭਰਮ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰਿਆ ਹੀ, ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ ।

ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਂ ਅਫ਼ਵਾਹ ਨੂੰ ਹੀ ਜੰਤਾ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਕਬੂਲਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਉਦਾਹਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੧= ਸੰਨ ੧੯੭੧ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਬਾਲਕ ਬਾਰੇ ਇਹ ਅਫ਼ਵਾਹ ਖਿੱਲਰ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਕਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲਾ ਮੋਰ ਦਾ ਖੰਭ ਜਿਸ ਦਖਿਆਰੇ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਾਉਣ ਲਈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕ, ਕਾਰਾਂ ਉਚੇਚੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁਖੀ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣੇ ਢੋਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕੋਲੋਂ ੫/੫ ਰੁਪੀਏ ਲੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਧਿਙਾਣੇ ਦੇ ਚੰਦੇ ਨਾਲ ਲਖਾਂ ਰੁਪਈਏ ਬਣਾ ਲਏ ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ (ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਾ-ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਕੇ ਦੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲੁਹਾ ਆਇਆ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਕੋਲ ਗਿਆ । ੧੨/੧੩ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਬੜੀ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲੇ ਕਾਕੇ ਨੇ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਮੋਟੇ ਸ਼ੀਸਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲਾਹੀਆਂ ਹੋਈ ਸਨ । ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦਾਸ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਚਮਤਕਾਰ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਭਲੇ ਲੋਕ ਨੇ ਕਿਹਾ---

" ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਉਸ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬਾਲ-ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੱਸਾਂ ! ਬੱਸ ਏਹੀ ਕੁਝ ਸਮਝ ਲਉ ਜੋ ਰੋਜ਼ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ--**ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖ ਜਾਏ**- -ਉਸ ਬਾਲ ਵਿਚ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਹੈ । ਜਿੱਧਰ ਦੀ ਉਹ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਬਢੇ, ਬੁੱਢੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪੁੱਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਦੁਖਿਆਰੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਵਕਤ ਸਿਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਉਸ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬਾਲ ਨੂੰ ਲਿਉਂਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੋਰ ਦਾ ਖੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕਾਕੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਖੰਭ ਛੁਹਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਖੰਭ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰੋਗ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਡ-ਪੁੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਐਨਕਾਂ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ । ਅਸੀਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪਰਤ ਆਏ । ਸਾਡੇ ਮਸਾਂ ਦੋ ਕੁ ਸੌ (੨੦੦) ਰੁਪਈਏ ਖ਼ਰਚ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਆਹ ਵੇਖੋ ਮੁੰਡਾ, ਆਰਮ ਚੈਨ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੈ " ।

ਦਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮੱਤਿ-ਗਿਆਨ ਐਵੇਂ ਨਾਂ ਮਾਤਰ ਹੀ ਸੀ । ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਦੇਣ ਸੀ । ਸੋ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਾ ਦਿਸਿਆ । ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜਹ ਸ਼ਰਧਾ **ਭਰੀ ਸੁਰ ਵਿਚ** ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਸੀ, ਕਿ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ, ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਸੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਭਰਮ ਬਣ ਗਿਆ । ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਥੇ ਹਰਿਆਣੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀਆਂ **ਸੰਗਤਾਂ** ਨੂੰ ਮਖ਼ੌਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕਰਾਮਾਤੀ ਪਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਕਾ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ --" ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕੀ ਭੇਤ ਹੈ । ਖਬਰੇ ਕਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਤੇ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ? " ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣੋਂ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਹੁਣ ਝਿਜਕ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਕਾਕੇ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੁਰਲੱਭ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਪੁਟਿਆ । ਅਜੇਹੇ ਫੋਕਟ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕੋਲੋਂ ਹਰਿਆਨਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੁੱਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਖਜ਼ਨਾ, ਮੁੜ ਹਰਾ ਕਰਾ ਲਿਆ । ਆਖ਼ਰ ਪੋਲ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਾਕਾ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਖਿਸਕਾ ਲਏ ਗਏ ।

੨= ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ (ਪੰਜਾਬ) ਮਜੀਠੇ ਵਿਚਦੀ ਫ਼ਤਹਿਗੜ੍ਹ ਚੂੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਵਡਾਲਾ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਡਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਨੇ ਥੁਹੜਾ ਜਿਹਾ ਥਾਂ ਵਗਲ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਧੁਮਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ, ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਫ਼ਕੀਰ, " **ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ** " ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਬੜਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਵਧੀਆ ਸ਼ਰਾਬ ਇਸ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਭੇਟਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕਹੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਮਰ-ਖੱਪ ਚੁੱਕੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਭੇਟਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਹ ਮੁਸ਼ਕ ਏਨੀ ਖਿਲਰੀ ਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਹਰ ਸਾਲ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿੱਨ ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਪੁਲਸ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਮਸਾਲੇ ਪਾ ਕੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਸਾਲੇਦਾਰ ਅਤੇ ਕਰਾਰੇ ਭੱਲੇ ਪਕੌੜਿਆ ਵਾਲੇ ਵੀ ਭੱਠੀਆਂ ਜਾ ਬੀੜਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਆਹ-ਖੇਹ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਲਿਆ ਗੱਡਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਉਜਾੜ ਥਾਂ ਤੇ ਕਈ ਰੰਗਾਂ-ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ " **ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦਾ ਲਹੌਰ** " ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਰੀਸੇ, ਭੇਟਾ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਜੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਫੇਰੀ ਵਾਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲ ਹੋਰ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਕਣੋ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਮੰਗੇ ਪੈਸੇ ਵਟਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵੀ---ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਰੋਡਾ ਜੀ-- ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੇ।

ਮੇਲੇ ਦੇ ਪਬੰਧਕ ਹੁਣ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਅਰੰਭ ਕਰਾ ਕੇ ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦੇ ਕਈ ਭਗਤ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਸੁਣੇ ਗਏ ਕਿ---ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕਠ ਵਿਚ ਗੁਰੂਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਏਡਾ ਉਦਾਰ ਚਿਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਭੋਗ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਆਏ ਰਾਗੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ--" **ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੪੦੩]੭-੧੯

ਪਹਿਲੇ ਤੋੜ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛੱਕਣ ਨਾਲ ਨਸ਼ਾ ਵੀ ਸਿਖਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਂਗਰਾਂ, ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਅਤੇ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਹਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ, ਮੇਲੇ ਦੀ ਰੌਣਕ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਦ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤਾੜੇ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜਨ, ਮਰਨਾਊ ਪਏ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ--" **ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥ ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੇ ਰਾਮਕਾਰ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ ੧ ॥** " [੮੧੯]--" **ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨ ਦੇਖਣ ਦੇਈ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਲੇ ॥** ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ ਕਉ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ॥ ੧ ॥ [੬੮੨] ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਓ ! ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀ ਖਿਮਾਂ ਕਰੋ--**ਅਸੀਂ ਖਤੇ ਬਹੁਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ....**ਏ ? ਮਾਇਆ ਉਗਰਾਹੁਣ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਝੋਲੀ-ਚੁੱਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਜੀ,, ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਮਨਮੁੱਖ, ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਰਮ ਸੇਵਕ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਦੇ ਕਈ ਸੇਵਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਜੇ ਕੇਸ ਪੁੱਟਣ ਦੇ ਨਾਲ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੀਹ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟਣ ਵਾਲੇ ਸਲੋਕ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਭੂਤ-ਇਕੱਠ ਵਾਲੇ ਘੜਮੱਸ ਨੂੰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (**ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਇਸ ਬੇਅਦਬੀ ਵਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਨੇ ਅਕਾਲ-ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਪਰ .....**?) ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਂਗਰਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਡਿਗਣ ਢੈਂਣ ਦਾ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਰਘਟਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਰੋਣਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਦਕਵਾਨਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ **ਦੀਆਂ ਸੁਖਣਾ ਬਾਬੇ ਰੋਡੇ ਨੇ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।** ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਰੋਡੇ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗੇ **ਪਦਰਾਥ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।**

੩= ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੰਜਾਬ) ਦੇ ਡੇਹਲੋਂ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਇੱਕ " ਛਪਾਰ " ਨਾਮੀ ਬੜਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਲੁਟੇਰੇ ਨੇ **ਗੁੱਗੇ (ਨਾਗ)** ਦੀ ਵਰਮੀ ਦੱਸ ਕੇ ਗੁਗੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁੱਗੇ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀਆਂ " ਅੱਖੀ ਵੇਖੀਆਂ " ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਪੁੱਜਣ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਢਿੱਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ? ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਇਹ ਵਰਮੀ ਵੀ ਮੂੰਹ--ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਥਾਂ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਬੜੀ ਬੜੀ ਦੂਰੋਂ ਲੋਕ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਖਣਾ ਲਾਹੁਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਛਪਾਰ ਦਾ ਇਹ ਮੇਲਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਖਣਾ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤਾਂ ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਵੀ ਲਿਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਭਰਮਾਰ ਅਨਾਜ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੋਧਾਲੂ ਭੇਣ ਭਾਈ, ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਢੇਰ ਘਟੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾਈ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਪ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਦਾਣਿਆ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ।

ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਾਂਸੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮੂਰਖ-ਮੱਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਤਿਆਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਅਥਵਾ ਗੱਡਿਆਂ ਤੇ ਲੱਦ ਲੱਦ ਕੇ ਘਰੀਂ ਪੁਚਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛਾਨਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਦਮੀ ਸਾਂਸੀ, ਘੱਟੇ ਵਿਚ ਰਲੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਣ ਕੇ ਅੱਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖੱਦਰ ਪੋਸ਼ ਚਿੱਟ-ਕਪੜੀਏ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਟੇਜ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਸਟੇਜ ਲਾ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਰੋਣੇ ਰੋ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮਦਾਰੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਉਲੂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (**ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਵੀ**

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਕੇ ਵਰਮੀ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿਆਸੀ ਬੁਖ਼ਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੁਛ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)

ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਮੜ੍ਹੀਆਂ, ਦਰਖ਼ਤਾਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਕਠਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਵਾਕਿਆ ਸੁਣਿਆ ਸੀ । ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਥਵਾ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਠੀਕ ਰਹੇ । ਵਾਕਿਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੀ :-

੪= ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੇ ਆਦੀ ਵਾਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ " ਜਾਂਗਲੀ " ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਜਾਂਗਲੀਆਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਅਥਵਾ ਸਿਧੱੜ ਪੁਣੇ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ--

ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਸਿਆਣੀ ਉਮਰ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾ ਦੀ ਸੁਆਣੀ (ਜ਼ਨਾਨੀ) ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕੇ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੀ ਹਾਜਤ ਹੋਈ । ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਝਾੜੀ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ । ਏਨੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ੪/੫ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਏ ਜਾਂਗਲੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖੇ । ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ, ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਹ ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੱਜਰਾ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕੀਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਾ ਮਾਰਨ, ਉਸ ਚਾਤੁਰ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਘੱਟੇ ਦੀ ਢੇਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੋ ਵਾਰ ਸਜਦਾ ਚਾ ਕੀਤਾ (ਭਾਵ,ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ) । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਝਾੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬਣੀ ਮਿਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਨੂੰ ਸਜਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛ ਲਿਆ । ਬੀਬੀ ਨੇ ਬੜੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਢਿਡ ਦੇ ਸੂਲ ਨਾਲ ਮਰਨਾਊ ਪਿਆ ਸੀ । ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮੁੱਕ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਪੀਰ ' **ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ** ' ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਨਤ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕਾਕਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈ ਢਿੱਲ ਨਾ ਲਾਈ ਤੇ ਮੰਨਤ ਚਾ ਮੰਨੀ (ਭਾਵ, ਸੁੱਖਣਾ ਕਰ ਲਈ) । ਮੇਰਾ ਛੋਹਰ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਆ ਕੇ ਇਸ ਝਾੜੀ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਲਿਆ । ਹੁਣ ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਜ਼ਾਹਰਾ " **ਪੀਰ ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ** " ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਰ ਬਣਾਵਾ ਕੇ ਪੀਰ ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਬੀਬੀ ਖਿਸਕਦੀ ਬਣੀ ।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਾਂਧੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਚੈਹਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ **ਪੀਰ ਬੋਲ ਸ਼ਾਹ** ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਜਦਾ ਕਰਕੇ (ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ) ਮੰਨਤ ਮੰਨੀ ਕਿ ਜੇ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਨਿਆਜ਼ ਅਤੇ ਪੰਜ ਰੁਪਈਏ ਨਕਦ ਦੇਣਗੇ । ਰੱਬ ਦਾ ਕਰਨਾ, ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੀ ਵਾਜ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਜੱਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ' ਬਰੀ " ਦਾਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਪੀਰ ਬੋਲ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਮਠਿਆਈ ਲਈ ਅਤੇ ਉਤੇ ਪੰਜ ਰੁਪਈਏ ਨਕਦ ਰੱਖ ਕੇ ਮੰਨਤ ਲਾਹੁਣ ਲਈ **ਪੀਰ ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ** ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਪਿਛੋਂ, ਹਵਾ ਦਾ ਕੋਈ ਬੁੱਲਾ ਆਇਅ ਤੇ ਝਾੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੱਗੀ ਘੱਟੇ ਦੀ ਉਹ ਢੇਰੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਮੁਕੱਦੇਮ ਵਿਚੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਣੇ, ਢੇਰੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ । ਨੇੜੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ---ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਇੱਕ ਬੜੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਪੀਰ ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਗਾਹ ਸੀ ਉਹ ਕਿਧੱਰ ਗਈ ?

ਪੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ' **ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ** ' ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ **ਪਲੀਤ** (ਗੰਦੇ) ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ । ਉਸ ਨੇ ਖੋਹਲ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਲਈ ਪੁੱਛ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਪੀਰ ਵਾਸਤੇ ਨਿਆਜ਼ ਦੀ ਗਠੜੀ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾ ਜਾਂਗਲੀਆਂ ਨੇ ਸਵੇਰ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ । ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਦਾ ਹਾਸਾ ਬੰਦ ਨ ਹੋਵੇ । ਉਸ ਨੇ **ਬੋਲ-ਸ਼ਾਹ** ਪੀਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ :--

ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੁੜ ਅਸੀਂ **ਬੋਲ** ਕਹਿਦੇ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਂ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਜਾਂਗਲੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ --

" ਲੈ ਸੱਚ ਭਾਈਆ, **ਬੋਲ** ਤਾਂ ਮੁੜ ਅਸੀਂ **ਮੂਤਰ** ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ "। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਗੋਂ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ---

ਭੋਲਿਉ, ਉਸ ਸੁਆਣੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾ ਲਈ । ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਚਾਤੁਰ ਸੁਆਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਸੱਚ ਮੁਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਰ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ।

ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਬੜੀ ਗਰਮੀ ਜੇਹੀ ਖਾ ਕੇ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ---**ਤੇ ਮੁੜ ਸਾਨੂੰ ਬਰੀ ਕਿੱਸ ਕਰਾਇਆ ਹਈ** ?

ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਉਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੋਰ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੱਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਉਣ ਗਿਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਸਮੇਂ ਉਂਞ ਤਾਂ ਕਈ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਅਤੇ ਗੱਦੀ-ਦਾਰਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗੰਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕੁੱਝ ਸੁਣਿਆ, ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ਨਜਿਠਿਆ ਵੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਡੇਰੇ-ਦਾਰੇ " ਮਹਾਂਪੁਰਖ " ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਬੜੀ ਉਚੇਚੇ ਢੰਗ ਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਪੁਣੇ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ? ਇੱਕ ਬੜੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰਤੂਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾਸ ਨੇ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਰੱਖੇ ਹਨ ।

੨

ਸੰਤ ਪੰਡੋਰੀ ਵਾਲੇ

੫= ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜੌੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ: ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਕੇ ਦੀ ਕੁੜਮਾਈ ਤੇ ਆਈਆਂ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲੀਂ ਜੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ :-

ਰਾਮੀ: ਪਰੀਤੋ ਭੈਣ ! ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਤੇਰਾ ਕਾਕਾ ਹੁਣ ਰਾਜੀ ਬਾਜੀ ਹੈ, ਕਿਥੋਂ ਹੋਇਆ ਰਾਜੀ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ?

ਪ੍ਰੀਤੋ: ਲੈ ਭੈਣਾਂ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਐ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਕਾਕਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਊ । ਨਿਖੱਤੇ ਡਾਕਟਰ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਸੀ । ਮੈਂ ਮੱਸਿਆ ਨ੍ਹਾਉਣ ਗਈ ਨੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੋਹੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ । ਮੈ ਤੇਰੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ੧੫ ਮੱਸਿਆ ਨ੍ਹਾਵਾਂਗੀ ਮੇਰਾ ਗਰੀਬਣੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦੇਹ । ਲੈ ਭੈਣਾਂ, ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਮੋੜਾ ਖਾ ਲਿਆ ਤੇ ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁੰਡਾ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਹੋ ਗਿਆ । ਭੈਣ ਸ਼ਾਮੋ ਤੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵੀ ਕਿਤੋਂ ਖੈਰ ਪਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ?------ ਨਾਲ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੋ ਨੇ ਸ਼ਾਮੋ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ।

ਸ਼ਾਮੋ: ਹਉਕਾ ਭਰ ਕੇ, ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦੀ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਆਂ, ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਕਿਤੋਂ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਪਈ । ਅੰਬਰਸਰ ਦੁਖਭੰਜਣੀ ਬੇਰੀ ਦੇ ਐਨ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਮਸਿੱਆ ਨ੍ਹਾਤੀਆਂ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸ ਪਾਈ, ਕਿ ਛਿਹਰਟੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਮੱਸਿਆ ਸੁਖਾਂ । ਅਖੇ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੇ ਥਾਂ ਸੱਤ ਪੁੱਤਰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ । ਭੈਣ ਜੀ ! ਮੈ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਓਥੇ ਵੀ ਪੰਜ ਮਸਿਆ ਨ੍ਹਾ ਵੇਖੀਆਂ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਿਕਰਮਣ ਦੀ ਝੋਲੀ ਓਥੋਂ ਵੀ ਖਾਲੀ ਹੀ ਮੁੜੀ । ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸ ਪਾਈ ਕਿ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਖੰਡ (ਅਖੰਡ) ਪਾਠ ਕਰਾਵਾਂ । ਅਖੇ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਡੁਬਦਾ ਜਾਂਦਾ ਬੇੜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋ ਬੰਨੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ- - - -

ਰਾਮੀ: (ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਕੇ)--ਸਤ ਹੈ ਭੈਣ ਜੀ, ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਡੁਬਦੇ ਜਾਂਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੋਢੇ ਵਿਚ ਵਡਾ ਸਾਰਾ ਕਿੱਲ ਖੁੱਭ ਗਿਆ । ਪਰ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਬੰਨੇ ਲਿਆ ਚਾੜ੍ਹਿਆ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਮੂਰਤਾਂ ਆਮ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ੫੦੦ ਦੇ ਥਾਂ ਪੰਜ ਮੋਹਰਾਂ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਆਪਣਾ ਜਖਮੀ ਮੋਢਾ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ! **ਮੋਢੇ ਵਿਚੋਂ ਪਰਲ ਪਰਲ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਦਿਸਦਾ ਹੈ । ਧੰਨ ਹਨ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਬਰੇ ਕਿਥੇ ਬਹਿ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਦਾ ਆਪਣੇ ਅੱਖੀ ਵੇਖਿਆ ਹਊ ?**

ਸ਼ਾਮੋ: ਆਹੋ ਭੈਣਾ ! ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਰਿਓਂ ਵੀ ਖਾਲੀ ਹੀ ਮੁੜੀ । ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਇਆ, ਲੰਗਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ, ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰੀਸੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਈਏ ਨਕਦ ਵੀ ਚਾੜ੍ਹੇ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਪੱਲਾ ਫੇਰ ਵੀ ਖਾਲੀ ਦਾ ਖਾਲੀ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਡਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹਾਂ, ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਰ ਕੇ ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ ਹੀ ਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਪੈ ਜਾਏ ?

ਰਾਮੀ: ਸੁਖ ਬੋਲ ਨੀ ਸ਼ਾਮੋ ਭੈਣੇ, ਤੇਰਾ ਸਰਦਾਰ, ਲਖਾਂ ਗਊਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਲ ਗਊ ਹੈ । ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਮਰਦੀ ਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹੇ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਦੇ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ ? ਐਵੇਂ ਟਪਲੀਆਂ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰ ।

ਸ਼ਾਮੋਂ: ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਸੱਚ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਉਂਜ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਦਾ ਗਊ ਦਾ ਜਾਇਆ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਦੁੱਧ ਤੇ ਬੁੱਧ ਫਿੱਟਦਿਆਂ ਕਿਹੜਾ ਚਿਰ ਲੱਗਦਾ ਐ ? ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ।

ਪ੍ਰੀਤੋ: ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਦਾ ਬੀਬੀ ! ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੀਦਾ ਐ । ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੇਰੀ ਸੋਚਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੂਰਾ ਫਲ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਅਨਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਰੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਮੇਟੀ ਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤ ਪੰਡੋਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਸੋਲਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀਰੇ ਵਰਗਾ ਪੁੱਤ ਖੇਡਦਾ, ਜਾਹ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲੈ । ਬੁਹੜੀ ਕੀਤਿਆਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣੇ ਮੰਨ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿਸਮਤ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ । ਬੇੜੇ ਪਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਫਿਰ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗੇ ਹਨ ।

ਜਵੰਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ (ਪ੍ਰੀਤੋ) ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ, ਗਾਲੜੀ ਅਤੇ ਕਈ ਪੱਤਨਾਂ ਦੀ ਤਾਰੂ, ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ । ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਨਰਸ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪੁੱਛ ਪ੍ਰਤੀਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਜਵੰਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੀ ਬੜੀ ਕਦਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕੇ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਸ਼ਾਮੋਂ: ਭੈਣ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਨਿਕਰਮਣ ਦੀ ਝੋਲੀ ਖੈਰ ਪੈ ਜਾਏ । ਤੁਹਾਡੀ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਜੁਗ ਦਿਆਂ ਗੀ ? ਮੈ ਘਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਕੇ ਪੰਡੋਰੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪੈਣਾ ਹੈ । ਹਾਂ ਸੱਚ, ਤੁਸਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਬੁਹੜੀ ਕੀਤਿਆਂ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ । ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਮਨਾਵਾਂ ?

ਪ੍ਰੀਤੋ: ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਪ-ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਹੀਮਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਪੈਣਾ । ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਸੇ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਪ-ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜਾ ਘੱਟ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੀਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਆਵੇ । ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਬੀਬੀ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਿਸੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਭੇਜਣਾ ਦਾ ਰਾਹ ਕੱਢ ਲਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਘੁਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੀਂ । ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੀਂ । ਸੰਤਾ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਦੱਸਣ ਲਈ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਈਂ ਕਿ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ । ਜੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕੰਮ ਖਰਾਬ । ਜਾਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ । ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ ।

ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋ ਪਰਿੰਗੜੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਅਮਲੀ ਦੀ ਧੀ ਸੀ । ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਫ਼ੀਮ ਖਾਣ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਚੰਬੜੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਚਾਰ ਕਿੱਲੇ ਭੁਇੰ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਅਫ਼ੀਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬੂੜ ਸਿੱਘ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ । ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਘੋੜੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਟਾਂਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਸਾਂ ਅਫ਼ੀਮ ਖਾਣ ਜੋਗੀ ਕਮਾਈ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਦੀ ਘਰਦੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਸਿਆਣੀ ਅਤੇ ਨਿੱਘੇ ਸੁਭਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੱਪੜੇ ਸੀਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੱਕੋ ਧੀ ਸ਼ਾਮੋ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਪੜੇ ਸੀਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਦੋਵੇਂ ਮਾਂਵਾਂ ਧੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸੀ ਕੇ ਡੰਗ ਟਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਬੂੜ ਸਿੱਘ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਬਣਿਆਂ । ਭਾਂਵੇ ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ ।

ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ, ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਲਹੁਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫ਼ਾਰਮ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋ ਦਾ ਵਿਆਹ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ । ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ । ਵਾਹੀ ਵਾਸਤੇ ਦੋ (ਮੈਸੀ-ਫ਼ਰਗੂਸਨ) ਟਰੈਕਟਰ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਪਹਿਲੀ ਘਰਦੀ ਬੇ-ਔਲਾਦ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ੫੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ । ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੀ ਉਮਰ ੨੦/੨੧ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਸ ਦਾ ਕੱਦ ਆਮ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਲੰਮਾ ਸੀ । ਗੋਰੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ-ਰੂਪ, ਫ਼ੱਬਵੇਂ ਨਕਸ਼ ਨੈਣ ਅਤੇ ਬੜੇ ਨਰੋਏ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਵਾਲੀ ਮੁਟਿਆਰ ਸੀ । ਗ਼ਰੀਬ ਘਰਦੀ ਜਮ-ਪਲ ਇਸ ਬੀਬੀ ਦੇ ਕੱਦ ਕਾਠ, ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸਾਊ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਚਰਚੇ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ।

ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਧੀਰੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਸਿੱਧਾ-ਸਾਦਾ, ਵਲਾਂ-ਛਲਾਂ ਤੋ ਰਹਿਤ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੱਜਣ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਨਿਸ਼ਕਪਟ, ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ, ਅਤੇ ਬੀਬਾ ਰਾਣਾ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ । ਅਮੀਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਕੂਲੇ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਵੇਖ ਲਈ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਅੜਿਆ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤੋ ੪/੫ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ, **ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ** ਸੀ । ਇਸ ਗੁਰਮੁਖ ਬੀਬੀ ਨੇ BA ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਬੁਰਜੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦੁਰ ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕਲੌਤੇ ਲੜਕੇ, ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਭਾਣਾ, ਅਜੇ ਪਹਿਲੀ ਔਲਾਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬੀਬੀ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ (ਵਿਧਵਾ) ਹੋ ਗਈ । ਥੁਹੜੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਮੁਖਵਾਕ ਲੈ ਕੇ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ **ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ** ਰਖਿਆ । ਬੀਬੀ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਨੇ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਗਭਰੂ ਬਣਾਇਆ । ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਬੀਬੀ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲੈਣ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ । ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਚਉਧਰ ਸੀ । ਕਿਤੇ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਜਿੱਨਾ ਖ਼ਰਚ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਰੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਦੇ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰਤਿਆ ।

ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਡੋਰੀ ਜਾਣ ਲਈ ਝੱਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਿਆ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਜਾ ਪੁੱਜੇ । ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਿਆ । ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖ ਚਾਖ ਕੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਛਿਆ--ਕੀ ਕਦੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਡਕਟਰ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਗਏ ?

ਸ਼ਾਮੋ: ਡਾਕਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਪਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਵਾਧੂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ।

ਟ: ਸਿੰਘ: ਬੀਬੀ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤੋਂ ਪਛਿਆ ਹੈ ।

ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ: ਨਹੀਂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਭਾਂਣਜਾ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਪੁੱਠੀ ਗੱਲ ਐ । ਅਵਾਨਾਂ ਘਰਦੀ ਨੇ ਜੰਮਣਾ ਹੈ ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਰਾਉ । ਲਉ ਦੱਸੋ ! ਅੰਞਾਣਾਂ ਭਲਾ ਕੋਈ ਮੈਂ ਜੰਮਣਾ ਹੈ ਜੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਫਿਰਾਂ ?

ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ ਮਸਾਂ ੩੧/੩੧ ਸਾਲ ਸੀ । ਕੁੰਢੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਵਾਲੇ ਇਸ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗ ਗੋਰਾ, ਅਖੀਆਂ ਬਿੱਲੀਆਂ, ਕੱਕੇ ਰੰਗੀ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਸਰੀਰ ਭਰਵਾਂ ਅਤੇ ਫੁਰਤੀਲਾ ਸੀ । ਡਾਕਟਰਾਂ ਬਾਰੇ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਏ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਟਹਿਲ ਝੱਟ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅੰਦਰੋਂ ਆ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ--ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਦਹੀਂ ਖਾ ਕੇ ਆਏ ਲੱਗਦੇ ਹੋ ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਮਿਹਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਾਉ ! ਲੰਘ ਜਾਉ ਅੰਦਰ ।

ਪਲੰਘ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ । ਗੋਰਾ ਚਿੱਟਾ ਰੰਗ, ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤਿੱਖੇ ਨਕਸ਼, ਸਰੂ ਵਰਗੇ ਲੰਮੇ ਕਦ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗੇ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹਰਣਾਖੀ ਕਾਮਿਣ, ਸ਼ਾਮੋ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ । ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਜਾ ਫੜੇ, ਅਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਘੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ । ਸੰਤ ਮਸਤੀ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ੧੦/੧੫ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਹਲੀਆਂ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ--

ਬੀਬੀ ਜੀ ! ਜਾਉ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਉ । ਅਸਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸੱਭ ਕੁਝ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਗੋਦ ਜ਼ਰੂਰ ਭਰਨ ਗੇ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਸਾਂ ਭਰਪੂਰ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨੇ ਗ੍ਰਸ ਲਿਆ । ਸਰਦਾਰਨੀ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਾਲੇ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਨਰੋਏ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਰ ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤੀ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹਟਾਇਆ ਅਤੇ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਆਖ ਕੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ---ਜਾਉ ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇ ਗਾ ।

ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ । ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਘਰ ਪਰਤੇ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਚਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਆਸ ਬੱਝ ਜਾਣ ਦੀ ਅਪਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਮੋ ਦੀ ਤਾਂ ਅੱਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ । ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੈ । ਸਰਦਾਰਨੀ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲਾ ਕਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਘਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋ ਚੂਨੇ ਗੱਚ ਕਰਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਂਜ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁਆ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਰਸੋਈ-ਘਰ ਦਾ ਤਾਂ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਬਰਤਨਾਂ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ । ਪੂਰੀ ਸੁੱਚਮ ਦਾ

ਵਧੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਰਸੋਈ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਿਸ਼ਰਾਣੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ) ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ।

ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਚਾਰ ਕਨਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ । ਬੀਬੀ, ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਦੀ MA ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬਾਗ਼ੀਚੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਬਗ਼ੀਚੀ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਬਹਿਣ-ਖਲੋਣ ਲਈ ਪਲਾਟ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਰੀਕ ਘਾ ਲਾ ਕੇ ਬੰਨੇ ਬੰਨੇ ਗੁਲਾਬ ਅਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਇਸ ਪਲਾਟ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ੧੨ ਫੁਟ ਚੌਰਸ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਕਮਰਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਛੱਤ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੰਗਾਰਿਆ । ਨਵੀਂ ਦਰੀ ਮੰਗਾ ਕੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਤੇ ਵਿਛਾ ਕੇ ਉਪੱਰ ਚਿਟਿਆਂ ਦੁੱਧ ਚਾਦਰਾਂ ਦੀ ਦੂਹਰੀ ਵਿਛਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਕੀਮਤੀ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾਇਆ ਗਿਆ । ਸਾਮੋ ਸੀਣ-ਪ੍ਰੋਣ ਅਥਵਾ ਕਸ਼ੀਦਾ-ਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬਚਪਨ ਤੋ ਹੀ ਬੜਾ ਵਧੀਆਂ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਕੀਮਤੀ ਮਖ਼ਮਲ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕੋਲੋਂ ਪੂਰਨੇ ਪੁਆ ਕੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਧਾਗੇ ਦੀ ਕਢਈ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ **ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਡੋਰੀ ਵਾਲੇ** ਅਤੇ ਦੁਆਲੇ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਵੇਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ । ਸੰਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਰੇਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਉਨ ਦੀ ਬਣੀਆਂ, ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠ ਰਖ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਵਿਹੜੇ ਨੂੰ ਰੰਗ-ਬ੍ਰੰਗੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ । ਸਾਰਾ ਵੇਹੜਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛੜਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਵਧੀਆ ਟੀਊਬਾਂ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ । ਕਮਰੇ ਦਾ ਤਾਤਮਾਨ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਯੰਤ੍ਰ ਲਾਏ ਗਏ । ਵਧੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਆਂ ਧੁਖਾ ਕੇ ਸੰਤ ਕੁਟੀਆ ਸਵਰਗ ਦਾ ਨਮੂੰਨਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਸੰਤ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਲਗਵੇਂ ਥਾਂ ਦੇ ਘਾ ਉਤੇ ਨਵੀਆਂ ਦਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਪਰ ਨਵਾਂ ਚੰਦੋਆ ਤਣਿਆਂ ਗਿਆ । ਸਤਿਸੰਗ ਵਾਲੀ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਤਿੰਨ ਫ਼ੁੱਟ ਚੌਰਸ ਲੱਕੜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਚੌਕੀ ਬਣਵਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਲੱਗੇ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੋਲੇ ਗੱਦੇ ਦੇ ਉ–ਪਰ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਕਰਾ ਕੇ ਰਖਾ ਦਿੱਤੀ । ਹੋਰ ਨਿਆਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਵੱਡੇ ਚੰਦੋਏ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਜਿਹਾ ਛੋਟਾ ਚੰਦੋਆ (ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਉ–ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਚੌਕੀ ਦੇ ਠੀਕ ਉਪਰ ਵੀ ਬੱਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆ ਗਿਆ । ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੀ ਆਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੋਹਣਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਨੇ ਪਾਠੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਟਿਕਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਾ ਲਿਆ ।

੩

ਧੂਪ ਸਮੱਗਰੀ*

ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧੂਪ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-- ਕਸਤੂਰੀ, ਕੇਸਰ, ਮੁਸ਼ਕਪੂਰ, ਸੁਚੇ ਮੋਤੀ, ਗੋਕਾ ਘਿਉ, ਦੇਸੀ ਖੰਡ, ਜਾਵਿਤ੍ਰੀ, ਦੇਸੀ ਜੌਂ, ਇੰਦਰ ਜੌਂ, ਛੱਲ ਛਲੀੜਾ, ਕਪੂਰ ਚੰਦਨ ਚਿੱਟਾ, ਬਾਲ ਛੜ, ਭੋਜ ਪੱਤਰ, ਅਗਰ, ਅਲਾਚੀ ਛੋਟੀ, ਅਲਾਚੀ ਵੱਡੀ, ਖੋਪਾ ਗਿਰੀ, ਬਦਾਮ, ਛੁਹਾਰੇ, ਖਸ, ਧੂਪ-ਲੱਕੜ, ਕਾਲੇ ਤਿਲ, ਚਿੱਟੇ ਤਿਲ, ਨਾਗਰ ਮੋਥਾ, ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲ, ਅਤੇ ਗੁਲਾਬ, ਬ੍ਰਹਮੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਦਾਰ, ਹਾਉ ਬੇਰ, ਫੁੱਲ ਧਾਵੇ, ਲੋਹ ਬਾਨ, ਮੁਸ਼ਕਅੰਬਰ, ਕਚੂਰ, ਊਦ, ਅਤੇ ਦਾਲ ਚੀਨੀ । ਦੂਜੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਸੀ, ਕੁੰਭ ਜੋਤ, ਨਰੇਲ, ਧੂਪ, ਫੁੱਲ, ਸਿਹਰੇ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਸਦ* ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਵੀ ਲਈ ਆਉਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ।

*Foot Note:-ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਆਦਿ ਦੀ ਸਾਰੀ LisT ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਗੁਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੧੭੧ ਸਫ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ।
ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਕਿਸੇ ਧੂਪ ਸਮੱਗਰੀ ਆਦਿ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ।

ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਗਈ ਪਰ ਸਮਗਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਣ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ । ਧੂਪ ਸਮੱਗਰੀ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਬੜੇ ਸਤਕਾਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਾ ਲਈ । ਪਾਠੀਆਂ ਅਥਵਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਂਸਤੇ ਬਦਾਮ, ਛੋਟੀ ਲਾਚੀ, ਪਿਸਤਾ, ਖ਼ਸ਼ਖ਼ਾਸ਼, ਮਗਜ਼, ਕਾਜੂ, ਸੌਗੀ, ਛੁਹਾਰੇ, ਕੂਜਾ-ਮਿਸਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁੱਕਾ ਫਲ-ਫ਼ਰੂਟ ਕਿਲੋਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਗਿਆ । ਟੈਹਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਤਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਲੱਭ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦ ਲਿਆ । ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਸਮੇ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀ-ਆਇਆਂ ਆਖਣ ਆਈ ਸੰਗਤ ਤੇ ਛਿੜਕਣ ਲਈ ਗੁਲਾਬ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ । ਰਸੋਈ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਸਾਮਾਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜੇ ਖੁਲੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਖ਼ਰੀਦ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸ ਘਿਉ ਦੇ ਦੋ ਪੀਪੇ ਹੋਰ ਖ਼ਰੀਦ ਲਏ । ਧੂਪ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾਠ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਉ–ਚੀ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ । ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੀਆਂ ਮੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸੁਚੱਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਖੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੀ ਧੂਪ-ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ।

ਗੁਰਜੀਤ ਨੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਸਰਦਾਰਨੀ ਸ਼ਾਮੋ ਅਤੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਤੁਰੇ ਆਉਣ---ਜਿਸ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਾਠ ਭਲਾ ਮਨ-ਇੱਛੇ ਫਲ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਦੇਵੇ ? ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗਾ

ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰੀਂ ਕਰਾਏ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ । ਧੰਨ ਸੰਤ ਜੀ ਅਤੇ ਧੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ । ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਸੰਤ ਮਿਲ ਪਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ **ਧੂਪ ਸਮੱਗਰੀ** ਹੀ ਏਹੋ ਜੇਹੀ ਹੈ---ਲਗ-ਪਗ ਹਰ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਏਹੀ ਚਰਚਾ ਸੀ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਪੁੱਜਣਾ ਸੀ । ਕੁਝ ਸ: ਛੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੱਦੇ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਧੁੰਮ ਪੈ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਭੀੜ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਜੜੀ ਸੀ । ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਬਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਦੰਦ-ਕਥਾ ਸੀ । ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ੪੦/੪੨ ਵਸਤੂਆਂ ਹੀ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ੮੦/੯੦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸਮਾ ਕਿਸਮ ਦੀ ਏਨੀ **ਧੂਪ- ਸਮੱਗਰੀ** ਨੇ ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਵਖਾਉਣੀ ਹੈ ? ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵਧੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧਰਮ-ਪੱਤਨੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਬੈਂਡ ਵਾਜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ । ਉਹ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਜਿਥੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਨੇ ਖੜੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਕੁਟੀਆ ਤੱਕ ਚਿਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਝੰਡੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਰੰਗ ਬ੍ਰੰਗੇ ਹਾਰ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ । ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਕਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਹੋਵੇ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲੇਟ ਆਏ । ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਲਾਪਰਾਹੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋ ਵਾਲੀ ਹਰਕਤ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਇਆ । ਸਗੋਂ **ਸੰਤਾਂ** ਦੀ **ਮੌਜ** ਅਥਵਾ **ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ-ਦੀ-ਲੀਲ੍ਹਾ** ਮੰਨ ਕੇ ਦੂਣੇ ਚੌਣੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਬੈਂਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਪਿਛੇ ਜਿਹੜੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਤਰਜ਼ ਵਜਾ ਲੈਣ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ--**ਆ ਗਿਆ ਬਾਬਾ ਵੈਦ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ**--ਅਤੇ--**ਮਿਟੀ ਧੁੰਦ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ**--ਦੀ ਧੁੰਨ ਹੀ ਵਜਾਉਣ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਦੇ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵੈਨ ਸੀ । ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਬੂਟਾਂ ਵਾਲਾ ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੀਰੀ ਨੇ ਗੋਲੇ ਚਲਾਉਣੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਪੰਜ ਗੋਲੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਬੈਂਡ ਵਾਲਿਆ--**ਆ ਗਿਆ ਬਾਬਾ ਵੈਦ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ**---ਦੀ ਧੁੰਨ ਵਜਾ ਕੇ ਘਣਘੋਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਕਲ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਉਂ ਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ।

ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੱਦ ਮਧਰਾ ਪਰ ਮੋਟਾ ਤਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਗਠੀਲ ਸੀ, ਪੇਟ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ, ਲੀਲ੍ਹਾ ਪਰਸ਼ੋਤਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਰਗਾ, ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਾਂਵਲਾ ਰੰਗ਼, ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਪਰ ਠੋਡੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਉਗੀ ਹੋਈ ਸੰਘਣੀ ਬੱਕਰ-ਦਾਹੜੀ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਭਰਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਨਿਆਰੀ ਡਿੱਠ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ । ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਲਾਲੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੰਖੀਏ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ, ਬਸਤਰ ਚਿੱਟੇ, ਚੌੜੇ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਦਰਮਿਆਨੇ ਅਕਾਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ, ਤੇੜ ਕਛਿਹਰਾ, ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ, ਬੜੀ ਕੀਮਤੀ ਕੰਬਲੀ ਦੀ ਬੁੱਕਲ, ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸਤਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੱਟੀ ਸੀ ਪਰ ਬੰਧੇਜ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ । ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਵਰਖਾ ਦੀ ਛਾਂਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਆਂ ਨਾਲ ਲਪਟਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੰਤ-ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ।

ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਈ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੯ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛੁੱਟੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ । ਵਾਜੇ ਵਾਲੇ ਹੁਣ---**ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਣਣ ਹੋਆ**--ਧੁੰਨ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੈਨ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਠ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਲਈ ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿੱਤ ਨੇਮ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਕਰ ਲਈ । ਪੀਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਠੀ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁੰਭ (ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੋਰਾ ਘੜਾ) ਨਰੇਲ ਜੋਤ, ਧੂਪ (ਜੋ ਸਾਰੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ), ਫੁੱਲ, ਆਰਤੀ ਦਾ ਸਮਾਨ ਸਿਹਰੇ ਆਦਿਕ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲਈ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਢੱਕੀ ਹੋਈ ਚੌਕੀ ਰੱਖ ਕੇ ਪੀਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਤੇ ਚੰਦੋਆ ਲਾਇਆ । ਚੰਦੋਏ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਗਦੇਲਿਆ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਕਰਕੇ ਉ–ਪਰ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੀ । ਫਿਰ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਿਧੀ* ਅਨੁਸਾਰ ਲੈ ਆਏ । ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਾਸ਼ਾਦਿ ਪੂਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ।

* Foot Note:-ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕਮਰ ਕੱਸਾ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਝੰਡਾ ਸਿਘ ਦੇ ਸਿਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਗ ਦੇ ਉਤੇ ਰੁਮਾਲਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਚੌਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤੌਂਪੇ ਛੜਕਾਦ ਹੋਇਆ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ । **ਜਿਥੇ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ**–ਹੋਲੀ ਹੋਲੌ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਆਉਭਗਤ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਲਿਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇਹ ਸੀ ।

ਨੌ ਵਜੇ ਤੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸੰਤ-ਕੁਟੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤਣੇ ਹੋਏ ਚੰਦੋਏ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਗਏ । ਸੰਤ ਜੀ ਵੀ ਨਿੱਤ ਨੇਮ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । (ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਤਬਾਰੀ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਜੋ ਕੁਟੀਆ ਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਤੇ ਸੀ) ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁਹਲ ਦਿੱਤਾ । ਥੁਹੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ । ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਠ ਖੜੀ ਹੋਈ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ---ਭਾਈ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹਨ । ਰਾਤ੍ਰੀ ਦੇ ਇਕਾਂਤ ਸਮੇਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਖ਼ਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਫੱਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪਾਠ ਵੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸੰਪਟ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਸੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਂ ਗੇ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ । ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਵਾਲਾ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਿਆ--**ਬੋਲੇ-ਏ-ਏ-ਏ ਸੋ-ਓ-ਨਿਹਾਲ**--ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬੜਾ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ---**ਸਾਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ**--ਦੀ ਲੰਮੀ ਤੇ ਗਰਜਵੀਂ

ਧੁੰਨ ਨਾਲ **ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ** ਵਾਲੀ ਖ਼ਬਰ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ । ਆਈ ਸੰਗਤ ਨੇ ਲਡੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਹ ਛਕੀ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਧਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਣਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਏਡੀ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ, ਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਅਗੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ । ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਪਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਸ਼ਾਦਿ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ । ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਉਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੰਜ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਏ । ਸੰਤ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਗਈਆਂ । ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ, ਬੀਬੀ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਈ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤਾ ਦੇ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਈ । ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਗਈ । ਪਰ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਮੋਟੀ ਪੱਟੀ ਨੇ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹ ਭੋਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ।

੪

ਸੰਤ (ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ)ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਾਂਈਂ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਖ਼ਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਕਾਰਨ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਤੀਰਥ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾ ਟਲਣਾ । ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਬੋਰਡ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ--ਮੈਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਅਤੇ ਨੀਚ ਜਿਹਾ ਦਾਸ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ **ਨੀਚ** ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਸੰਤ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ **ਨੀਚ** ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ । ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ **ਸੰਤ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ** । ਸੰਤਾ ਦੇ **ਦਰਸ਼ਨ,** ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ **ਦਰਸ਼ਨ** ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਧਸ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਮੱਥਾ ਰਗੜਨਾ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ **(ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ)** ਇੱਕ ਟੂਟੀ ਵਾਲੀ ਬਾਲਟੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਚਰਣ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਚੁਲੀ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ । ਲੋਕ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ* ਹੀ ਪਿਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਹ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਾ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਸਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਬੇਦਲੀਲੇ ਰੌਲੇ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ **ਚਾਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਹਨ** । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਦੁਰੰਗੀ ਧਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਸਮੇਂ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਗਰਮਾ ਗਰਮੀ ਵੀ ਹੋ ਪੈਣੀ । ਆਖ਼ਰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣੀ ਕਿ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਹੀ ਜੋਤਿ ਸੀ । ਗੱਲ ਕੀ ਆਖ਼ਰ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਹੀਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ।>>>>

(*Foot Note:-ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਰ ਤੇ, ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ)

<<<<< ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸੀ । ਉਂਜ ਵੀ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਾਠ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟਿਕਦਾ । ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲਿਆ ਤੇ ਝੱਟ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚ੍ਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੁਟ ਭਰ ਕੇ ਜਨਮ ਸਫ਼ਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਹਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਸੰਤ-ਕੁਟੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੱਗੇ ਚੰਦੋਏ ਹੇਠਾਂ ਆ ਬੈਠਦੇ ਸਨ ।

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪਰਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪਾਠ ਸੁਣਿਆਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੈਣਾ ਵੀ ਐਵੇਂ ਭਰਮ ਹੀ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚ੍ਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨੀ ਹੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਾਉਂਦੀ ।

ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਆਪ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੰਤ ਟੋਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਰਹਿੰਦੀ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਹਿਰਾ ਤੇ ਮਿਸ਼ਰਾਣੀ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ-ਪਾਣੀ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਆਪ ਵੱਖਰੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਅੱਡਰੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਚੌਂਕੇ ਵਿਚ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਉਂਦਾ ਸੀ । ਸੁਚੱਮ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਰਸੋਈ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਘਰਦੀ ਨੌਕਰਾਨੀ ਨੂੰ ਪਾਠ-ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਕੰਮ ਕਾਜ ਵਿਚ ਹੁਣ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹੰਦਾ ਸੀ । ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਜੇ ਕਦੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੱਥ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਨੇ ਝਟਕ ਦੇਣਾ । ਇੱਕ ਦਿਨ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੱਥ ਬੀਬੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਬੜੇ ਰੰਜ ਨਾਲ ਕਿਹਾ---ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਭੁੱਲ ਅਗੇ ਤੋ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰਾਨੀ ਵਾਪਸ ਕੰਮ ਤੇ ਬੁਲਾ ਲੈਣੀ ਹੈ । ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਮੋਂ ਤਾਂਈਂ ਪੁੱਜਣਾ ਸੌਖਾ

ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਸ ਰਾਤ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਢੇਰ ਸਮਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸਕੀਮਾ ਘੜਦਾ ਰਿਹਾ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਤਬਾਰੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤੋ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਪੰਡੋਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਤਪ-ਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਏਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਤ ਕੁਟੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦੀ । ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਬਾਹਰ ਬਣੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਆ ਬਿਰਾਜਦੇ ਸਨ । ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਵੀ ਬੈਠ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇਵਲ ਮਰਦ ਹੀ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਟਵੇਂ ਥਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਦਰਸਨਾਂ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਰਹਿਰਾਸ ਵਾਲੇ ਉਸ ਘੰਟੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨਾਲ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਈਂ ਤਕੜੀ ਭੀੜ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਸੁਰੀਲੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਦੇ ਸਨ । ਜੈਕਾਰਾ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਦੇ ਸਨ ।

ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕਲੋਤਾ ਭਾਂਣਜਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਰੂਸ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਇਹ ਗੁਰਮੁੱਖ ਬੱਚਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੋ ਸਾਲ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਰੂਸ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੇ ਘਰ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਝੱਟ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾਂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ । ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਮਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਈ । ਮਾਮਾ ਜੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸੋ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ । ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਅੱਧੇ ਕੋ ਘੰਟੇ ਮਗਰੋਂ ਪਾਠੀ ਨੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆ ਗਿਆ । ਸੰਤ-ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਰਖਿਅਕ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ । ਸ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਵੀ ਕਿ ਉਹ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਕਾ ਭਾਂਣਜਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਾ ਇੱਕੋ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕੇ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ਼ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠ ਗਿਆ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ । ਜਿਹੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਭਿਲਾਖੀ ਆਵੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਟੂਟੀ ਵਾਲੀ ਬਾਲਟੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੁਟ ਪੀਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ-ਬੀਬੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਜਲ ਦੇ ਛੱਟੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਮਾਮੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਬਾਰੇ ਜਾ ਪੁੱਛਿਆ । ਸ਼ਾਮੋ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ--

ਸ਼ਾਮੋ: ਕਾਕਾ ਜੀ ! ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਦਾ ਅੰਬਰਤ ਐ । ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਣ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਬਰਤ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਣ । ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਂ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਬਣੇ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ: ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਤਾਂ ਪੈ ਗਈ ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਕੀ ਓਧਰ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ?

ਸ਼ਾਮੋ: ਮੇਰੇ ਭੋਲੇ ਕਾਕਾ ਜੀ ! ਪਾਠ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਕੀ ਰਖਿਆ ਐ ? ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪਾਠ ਤਾਂ ਹੋਈ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਭਲਾ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਐ ।

ਸ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਭਾਂਪ ਲਈ । ਮਾਮੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਬੈਠਕ ਦੇ ਨਾਲਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ । ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਫਿਟਿੰਗ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਕਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਗਰਮੀਆਂ ਲਈ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਛੱਤ ਦਾ ਪੱਖਾ ਅਤੇ ਕੂਲਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਗਰਮ ਹਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੀਟਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਦੋਹਰੀਆਂ ਟੀਊਬਾਂ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਲੋ, ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਹੋਏ ਹਲਕੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਸੀ । ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਨਿੱਘ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਭਾਂਣਜੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਾਣਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਨ-ਹੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ । ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪੱਤਰ-ਭਾਂਣਜੇ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਮਰਾ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਬਣਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਫ਼ਰਨੀਚਰ ਅਤੇ ਸੋਹਣੇ ਜਿਹੇ ਮੰਜੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਵਾਂ ਬੜਾ ਬਾਂਕਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਰ ਵੀ ਸੀ । ਜਿਦੋਂ ਵੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਠਹਿਰਦਾ ਸੀ । ਬੀਬੀ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਨੇ, ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਰਥ--ਵਿਚਾਰ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਏਥੇ ਵੀ ਰਖਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ **ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ** ?

ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਹਰੋਂ ਪਰਤ ਆਇਆ । ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਿਆ । ਘੁੱਟ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਆਪਣੇ **ਭਾਂਣਜੇ-ਪੁੱਤਰ** ਨੂੰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ । ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛੱਣ ਤੇ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੁਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਬਦਾਮ, ਪਿਸਤਾ, ਛੋਹਾਰੇ ਤੇ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਨਿਕਸੁਕ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ

ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਕਦੋਂ ਕੁ ਦਾ ਆਇਆ ਐਂ ? ਰੂਸ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ । ਕੁਛ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਕਿ ਬੈਠਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਰਸਮੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਤਾਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਾਠ ਰਖਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਆਵਾਂ । ਏਥੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹੀ ਘਰ ਆਏ ਸੰਤ ਨੂੰ ਸਾਥੋਂ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ।

ਝੰ:ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਨਈਂ ਕਾਕਾ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ । - - ਏਨੀ ਆਖ਼ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ-ਕੁਟੀਆ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਬੁਹੜੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹੀ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਆ ਗਿਆ ।

ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਅਤਰ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ । ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਈ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੇ ਥਾਂ ਕੁਰਸੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੈਠ ਗਿਆ । ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੁਬੁਰਜੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ । ਬੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਵਾਹੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਥਾਂ ਏਸੇ ਦੀਆਂ ਹੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਉਚੇਚੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨੀ ਸੀ ? ਬੜੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਬੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਆ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹੀ--**ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਿਣ, ਰਸ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸੁ । ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ ਰਸ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ ।** (੧੫--੪) ਸੰਤ ਜੀ ਝੱਟ ਵਿਚੇ ਹੀ ਬੋਲ ਪਏ :--

ਸੰਤ: ਕਾਕਾ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਾਸ ਖਾਣੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਸ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਗੁ: ਸਨਮਾਨਤ ਸੰਤ ਜੀ, ਦਾਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ । ਕੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ?

ਸੰਤ: ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਬਚਨ ਅਨਮੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨਣ ਜੋਗ ਹੈ ।
(ਅਜੇਹੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਹੀ ਸੰਨ ਕਿ ਸੰਤਾ ਦਾ ਅੰਗ ਰਖਿਆਕ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੋ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੋਰ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ)

ਗੁ: (ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ) ਕੀ ਆਪ ਜੀ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

: ਸੰਤ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਠਠੰਬਰ ਜਿਹੇ ਗਏ ਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਘੁਲਾਟੀਏ ਸਨ ਝੱਟ ਪੈਂਤੜਾ ਬਦਲ ਲਿਆ :-

ਸੰਤ: ਕਾਕਾ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੈਂ ?

ਗੁ: (ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ) ਨਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਿਖਣ ਲਈ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਸੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ **ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ, ਕਿਛੁ ਸੁਨੀਐ ਕਹੀਐ । ਮਿਲੈ ਅਸੰਤੁ ਮਸਟਿ ਕਰਿ ਰਹੀਐ ।** (੮੭੦) ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਸੰਤ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਨਾ ਛੇੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੀ ?

ਸੰਤ: ਝਿੱਥੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਬੋਲੇ । ਪਰਮਲ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਗੁ: ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਸੰਤ ਜੀ ! ਮਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਰਸ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ- - - - - -

ਕਈ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਹੀ **ਰਸ ਸੋਇਨਾ-** - - - -ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਓਸੇ ਸਮੇ ਹੀ ਤਾੜ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਅਤਰ ਤੇ ਚੋਟ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਤਦੇ ਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝਟ ਪਟ ਮਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਸੰਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਗੇ ਨਾ ਤੋਰੇਗਾ । ਪਰ ਸਰਲ ਸੁਭਾ ਅਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ, ਆਪਣਾ ਸਿੱਖੀ-ਧਰਮ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਜਦ ਸਾਰਾ ਭਾਂਡਾ ਹੀ ਭੱਜਦਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਲ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੁਹਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜੀ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਬੋਲੇ :-

ਸੰਤ: ਮੁੰਡਿਆ ! ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਸੰਤ ਕਿਹਾ, ਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਵੀ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਮੱਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ।

ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਝੱਟ ਹੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਉਠਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ । ਮਗਰੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ --" ਐਸੇ ਮੂਰਖ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਟਿਕਾਉ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਮੇਰੀ ਲਿਵ ਤੋੜਨ ਦਾ ਵਡਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ " । ਜਿਹੜਾ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਮੰਦੀ ਭਾਵਣਾ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣ ਸਕਦਾ, ਉਹੀ ਸ: ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਅਗੇ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਕਾਰਨ ? ਆਪਣੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਪਰਬਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ ਪੁੱਤਰ-ਪਿਆਰ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਾ । ਉਸ ਸਮਝਦਾਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੱਸਆ ਅਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਅਸਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ :-

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਤੁਸਾਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬੇਅਰਥ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ । ਭਾਣਾ ਇਹ ਵਰਤਿਆ, ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਪੁੱਛ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਤੋ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜਿਹੜੇ ਕੰਨ, **ਸਤ-ਬਚਨ ਜੀ** ਹੀ ਸੁਣਨਾ ਗਿੱਝ ਗਏ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਬਚਨ ਕਿਵੇਂ ਚੰਗੇ ਲੱਗ +ਸਕਦੇ ਸਨ । ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਵਰਤੋ ਰਸ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ । ਤੁਹਾਡਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਬੜਾ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਸੀ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਚਲੋ ਛੱਡੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ । ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਕਿਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਗਿ:ਸਿਘ ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਬੋ ਕੀ ਲਵੰਡੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ । ਭਾਈ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵੜਿਆ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਆਇਆ ਸਾਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਏਧਰ ਆਉਣ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਾਠੀਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਏ, ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਦਾਸ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨਨਹੀਂ ਢਾਲਣਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਐਵੇਂ ਡਰਾਮਾ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਉ-ਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਏਥੋ ਭਰੋਸਾ ਬੱਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਅਨਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਸਕਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ ।

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਜੋ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਏਸੇ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾ ਕੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਕਦੇ ਕਦੇ ਭਿੰਡਰੀਂ ਵੀ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਕਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਫ਼, **ਮੰਤ੍-ਪਾਠ,** ਕੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਸੁਆਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਦੇਖੋ ਜੀ ਮੈਂ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ-- **ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ**--ਲਿਖੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੧੬੬ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ੨੨੫ ਸਫੇ ਤੱਕ ਪਾਠਾਂ ਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਫਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ । ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੇ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਮਝਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਦੇ । ਸੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਹੋ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ । ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਠ ਜ਼ਰੂਰ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣੇ ਹਨ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਪਾਠ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੁਆਰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਦਾਸ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਆਂ ਦੋ ਪਸਤਕਾਂ ਹਨ । ਇਕ ਏਹੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ **ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ** । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜਨ ਤੋ ਦਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੰਕੇ ਉਤਪਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾ ਦੀ ਗੱਲ ਫ਼ੇਰ ਕਰਾਂ ਗੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਕੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲੋਂ ਤੁਸੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਿਖ ਦੀ ਲਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪੰਥ ਦੀ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ । ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਨਾ ਚੱਲਣਾ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਇਸ ਮੰਦਭਾਗੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਕਿਸ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਕੈਂਦ੍ਰੀ ਸਥਾਨ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਅਸਥਾਨ ਤੋ ਹੀ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਉਸ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਙਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੇ ਸੂਝਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਪੰਥਕ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕੈਂਦ੍ਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋਏ ਲੋਕ ਆਪ ਵੀ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਸਗੋਂ ਆਪ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਜਾ ਮੱਥੇ ਰਗੜਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਡੋ ਅਡਰੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਐਬ ਕਿਵੇਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰੋਸ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੈ । ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਵਾਲੀ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਤੁਸੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਦੀ ਗੱਲ ਪੁਛਦੇ ਹੋ, ਭੋਲੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਉਥੇ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਹੀ ਖੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਸਿੱਧੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਵੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਿਛੇ ਜਹੇ ਤੁਸਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਆਸੀ ਝਗੜੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਏਡੀ ਹੇਠੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੋ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ । ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜਾ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਖੁਲ੍ਹਾ ਜੂਤ ਪਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਲੀਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕਦਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ? ਫਿਰ ਕੋਈ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾ ਵੜੇ, ਜਾਂ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀਆਂ ਦੇ ਚਲਾ ਜਾਏ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਜਾ ਬਣੇ, ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੇਲੇ ਬਣੀ ਜਾਵੇ । ਕਸੂਰ ਸਾਰਾ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਹੈ । ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਵੱਖ ਹੋ ਰਹੇ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਕੀ ਹੈ ? ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਅਖੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹੀ ਅਵੱਗਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੰਤਾਂ ਅਥਵਾ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇੱਕ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਪੱਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਧੀਨ ਵਿਚਰਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਖ਼ਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧੜੇਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਉਣੀ ਹੋਈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਪੈ ਕੇ ਦਾਸ, ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਪੰਥ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਸੋ ਅਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਉਹੀ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ । ਕੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੁਰੀਤੀ ਅਥਵਾ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਵਾਲੀ ਉਚੇਚੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਵੀ

ਵੇਖੀ ਹੈ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਵੇਖੋ ਜੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਭ੍ਰਮ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲੋਕ, ਦੁਖਭੰਜਣੀ ਬੇਰੀ ਵਾਲੇ ਥਾਂ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ, ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਪੁਜਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਅਡੋ ਅਡਰੇ ਰੇਟਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਇਆ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਭ ਤੋ ਬਹੁਤਾ ਰੇਟ ਉਸ ਹੱਥ-ਲਿਖ਼ਤ ਬੀੜ ਤੇ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਪਾਠ ਪਰਕਰਮਾ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਥਾਂਈ ਹੋ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾੜੇ ਦੇ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਭ ਕਿਹੜੀ ਤੁਕ ਉਚਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਰੁਚੀ ਘੜੀ ਦੀ ਸੂਈ ਵੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਦੋ ਪੁੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਪਾਠ ਬੁੱਕ ਕਰਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਠ ਤਾਂ ਕੀਹ ਸੁਣਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪਾਠ ਕਿਸ ਸਮੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵਾਲਾ ਮੁਖਵਾਕ ਲਿਖ ਕੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲਾ ਆਪ ਕਰੇ ਜਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣੇ। ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ। ਕੀਹ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਆਪ ਹੀ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਘੋਰ ਖੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ? **ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ। ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ ॥** (ਸੁਖਮਨੀ-੨੬੯)

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗਿ:ਸਿੰਘਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਜੋਗ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਪਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਸੱਚੇ ਸੁਚੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇੰਜ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੋਹਾਂ ਤੋ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਣ ਤੁਲ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਬਹੁਪੱਖੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਗਰਤ ਲਿਆ ਕੇ ਮਹੰਤ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਪਰ ਆਪ ਹੀ ਪੰਥਕ ਧੁਰੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਅਸਲ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਰਾਏ ਹੋਏ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀ ? ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਧੁਰਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ।ਜਿਹੜਾ ਕਰਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕਰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਈਏ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਬਿਪ੍ਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਦਾਸ ਦੇ ਉਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਉੱਤਰ ਦਿਉ ਕਿ ਕੀ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਫਲ ਦੇਣ ਜੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਕਿਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ--**ਇਕੁ ਭਉ ਲਥੀ ਨਾਤਿਆ ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰੁ ॥** [੭੮੯]-ਵਾ-੧੨

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਵੇਖੋ ਜੀ, ਜਦ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਜਾ ਟਿਕੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੋਚਣਾ ਪਾਪ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ। ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠ ਅਥਵਾ ਉਚੇਚੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਰੋ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਚੇਚੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ।

੫

ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਿਰਾ ਹੈ ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੇ ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਭੈਰਵ, ਕਾਲੀ, ਲੱਛਮੀ ਆਦਿਕ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ TV ਤੇ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਆਮ ਮਨੋਰੰਜਨ ਵਾਲੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਇੱਕ Documentaries ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ TV ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਿਖਾਂਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦਾਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਿਲਮੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਅਧਾਰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ Video ਰੀਲਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਆਮ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਈ ਅਦਭੁਤ ਭਾਣੇ ਵਰਤਦੇ ਵਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਿਸ਼ੀ ਖ਼ਾਸ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਖੀਰ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਰਾਜੇ ਦਸ਼ਰਥ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਂਈ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਵਿੱਚ ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਅਦੁਤੀ ਜੋਧਾ ਕਰਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡੋ ਭਰਾ, ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਖਾਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਉਪੱਦਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਯਸੱਦਕਾ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਹਨ।

ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕੁਫ਼ਰ ਦੀ ਰੀਸੇ **ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ** ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਵੀ **ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਕ** ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਚ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਪ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਜਾਪ ਕਰਨ ਸਮੇ ਆਸਨ ਜਮਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ, ਤੇ ਮਾਲਾ ਕਿਨੀ ਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਫੇਰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਲ ਦੱਸ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਨਿਰਮੂਲ ਭਰਮ ਪਾਏ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਜਾਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਧੀ ਵਾਲੇ ਜਾਪਾਂ ਨਾਲ ਅੱਡ ਅੱਡ ਫਲ ਮਿਲਦੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਸਿਰਜ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਕਲਾ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਢਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸੰਤ-ਤਾਈ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋ--**ਨਾਨਕ ਸਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਧੀ**

ਵਾਲਾ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ--ਗੁਟਕਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੁਖਮਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਸਰੀਏ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਵਿਧੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਸ਼ਕਲ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਂਗ ਹੀ **ਝੂਠੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ** ਵਾਲੀਆਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁਟਕਾ ਮੇਰੀਆਂ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਏਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ । [ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਗੁਟਕਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ, ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਗੁਟਕੇ ਦਾ ੩੭ ਸਫਾ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੋਰ ਲਈ] ਆਹ ਵੇਖੋ ! ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚੇਚੀ ਵਿਧੀ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਟਕੇ ਦੇ ੩੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

੧= " ਸੋ ਇਸ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਬੀਬੀ ਅਬਨਾਸ਼ ਕੌਰ ਨੇ ਭੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਐਤਵਾਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਬਣ ਬਨਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇਲ ਦਾ ਕੜਾਹ ਅੱਗ ਤੇ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਨੇਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਐਸੀ ਹੋਈ ਕ ਨਵੇਂ ਕੜਾਹ ਵਿੱਚ ਗਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਾਰਾ, ਮਣ ਸਵਾਮਣ ਤੇਲ, ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਚ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗੇ ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਪਾਠ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ ਹਨ,ਅੱਗੇ ਤੇ ਐਸਾ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ । ਭਠੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟੀ । ਤਕਰੀਬਨ । ਡੇਢ ਗਜ਼ ਡੂੰਘਾ ਮੋਮਜਾਮੇ ਦਾ ਲਿਫ਼ਾਫਾ ਨਿਕਲਿਆ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਤਵੀਤ ਅਤੇ ਤਵੀਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਤ੍ਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੋਨੋ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ, ਇੱਕ ਤਵੀਤ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਹੱਡੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹਡੀਆਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਫ਼ਾਫ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਾਮਣੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਲਿਆਏ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਸਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮਸਾਣ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਹਨ । ਤੁਹਾਡਾ ਬਚਾ ਹੋ ਗਿਆ । **ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਤਵੀਤ ਹੈ । "**

ਗਿ: ਸਿੰਘ ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਵਿਚੇ ਬੋਲ ਪਿਆ ਹਾਂ । ਅਜੇਹੀ ਘੱਟਣਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਕੀ ਸਾਰਾ ਝੂਠ ਹੀ ਹੈ ? ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਤ ਕਿਰਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕੀ ਅਜੇਹਾ ਹੋ ਸਕਣਾ ਝੂਠ ਹੋਵੇਗਾ ? ਹੱਡੀਂ ਬੀਤੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਨ-ਘੜਤ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਵਾਏ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਹੈ ਇਸ ਕਾਰਨ ਦਾਸ ਇਸ ਨੂੰ, ਸੱਚ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨੇ ? ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਜੀਵਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਵੀਤਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਮੈ ਕੀਹਦੱਸਾਂ ਜੀ । ਕੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਝੂਠ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਝੂਠ ਪਰਖਣ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ । ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੌਤ ਤਵੀਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਪਰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਲੈਣਾ । ਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰੋ :-

੧= **ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ ॥ ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥**
ਜਿਸ ਕੈ ਦੀਐ ਰਹੈ ਅਘਾਇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥
ਮਾਰੈ ਰਾਖੈ ਏਕੋ ਆਪਿ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹਾਥਿ ॥
ਤਿਸ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੁ ਕੰਠਿ ਪਰੋਇ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥[੨੮੧]-੧੪

੨= **..ਹਰਿ ਆਪੇ ਮਾਰੈ ਹਰਿ ਆਪੇ ਛੋਡੈ ਮਨ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ਪੜਿ ਰਹੀਐ ॥**
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋਈ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਿ ਨ ਸਕੈ ਮਨ ਹੋਇ ਨਿਚਿੰਦ ਨਿਸਲੁ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥[੫੯੪]--ਵਾਰ--੨੧

ਅਰਥ :- ਹੇ ਮਨ ! ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੁ । ਹੇ ਮਨ ! ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਜਿਵਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹੁ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਤਾਣ ਛੱਡ (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਓਟ ਨਾ ਤੱਕ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ) । (ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਕਰਣ ੭੦ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ)

ਸੋ ਪਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਾਗੇ ਤਵੀਤਾ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਹੋਈ ਨਿਰਮੂਲ ਕਹਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਝੂਠਾ ਭ੍ਰਮ ਪਾਉਣਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਦਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ ।

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਹੈ । ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਨਾਨਕ ਸਰੀਏ ਗੁਟਕੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਸੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਦਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਹਨ । ਗੁਟਕੇ ਦੇ ੪੧ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਰੀ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਈਆਂ ਹਨ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਅਥਵਾ ਮਾਇਕ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਫ਼ਿਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਵਾਸਤੇ ਸਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਬਾਣੀ ਉਹੀ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੰਬਰ ਵਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਜੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਦੱਸੇ ਹਨ । ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ **ਓਅੰ,** ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ **ਨਮਹ,** ਦਾ ਵਾਧਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਬਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

੨= **ਓਅੰ**, ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਧਨਵੰਤੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਪਤਿਵੰਤੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਜਨ ਪਰਵਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸਿ ਬੇਮੁਤਾਜੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸਿ ਸਰਬ ਕੇ ਰਾਜੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਲਾਗੇ ਜਿਨ ਆਪਿ ਦਇਆਲਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੀ ਮੰਗੈ ਰਵਾਲਾ ॥ **ਨਮਹ** ॥ ਵਿਧੀ : ਸਵਾ ਲੱਖ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਰਨਾ । ਨਵਚਿੰਦੇ ਬੁਧਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ, ਧ੍ਰੂ ਵਲ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨਾ । ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ ਆਵੇਗੀ । ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਕ ੨੬੩ - ੪ ।

ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਫਤਹਿ

੩= ਓਅੰ, ਜਨ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗੇ ਅਸਨੇਹੁ । ਸਾਜਨੋ ਤੂ ਮੀਤੁ ਮੇਰਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੇਰੈ ਸਭ ਕੇਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥- - - -ਨਮਹ ॥ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕ ੧੩੦੭--੧੭ ॥ ਵਿਧੀ:ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਐਤਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੁਤ੍ਰ ਬਖ਼ਸ਼ੇਗਾ ।

੪= ਓਅੰ, ਪਾਛੈ ਕਰੋਤਿ ਅਗ੍ਰਨਵੀਹ- - - -॥ ਨਮਹ ॥ ਅੰਕ ੧੩੫੫ ॥ ਵਿਧੀ : ੧੨੫ ਵਾਰੀ ਰੋਜ਼ ਕਰੇ, ਵੀਰ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ, ਦਿਨ ੪੦, ਗਿਆ ਧਨ ਮੁੜ ਆਵੇ । ਹੋਰ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ । ਪੂਰਬ ਵਲ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ਕਰੇ ।

੫= ਓਅੰ, ਭੈਰਉ ਭੂਤ ਸੀਤਲਾ ਥਾਵੈ ॥- - - - -ਨਮਹ ॥ ਅੰਕ ੮੭੪--੧੩ ਵਿਧੀ : ੧੦੮ ਵਾਰੀ ਸੁਬਾਹ ਸ਼ਾਮ ਰੋਜ਼ ੪੦ ਦਿਨ ਕਰੇ । ਜੱਲ ਦਾ ਗਡਵਾ ਪਾਸ ਰਖੇ, ਛਾਇਆ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਿਲਾਵੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਛੱਟਾ ਦੇਵੇ । । ਪੂਰਬ ਵਲ ਮੂੰਹ ਰਖੇ, ਏਹ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ।

੬= ਓਅੰ, ਥਿਰ ਘਰੁ ਬੈਸਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥- - - - ਨਮਹ ॥ ਅੰਕ ੨੦੧--੬, ਵਿਧੀ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਠੋਤ੍ਰੀ ੧ ਮਾਲਾ ਰੋਜ਼ ਕਰਨੀ । ਸ਼ੁਕਰ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ, ਦੱਖਣ ਵਲ ਮੁਖ ਕਰੇ, ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਰਾਤ ਦੇ ੧੨ ਵਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਟਾਈਮ ਨਿਸਚਤ ਕਰਕੇ ਕਰੇ, ੪੦ ਦਿਨ । ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇ, ਅਫ਼ਸਰ ਵੱਸ ਹੋਵੇ ।

੭= ਓਅੰ, ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨ ਦੇਖਣ ਦੇਈ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਲੇ ॥ - - -ਨਮਹ ॥ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਕ ੬੮੨ ॥ ਵਿਧੀ: ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ੧੦੮ ਵਾਰੀ ਰੋਜ਼ ਸਵਾ ਮਹੀਨਾ ਕਰੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ । ਨਵਚਿੰਦੇ ਐਤਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ।

੮= ਓਅੰ, ਸਤਿਨਾਮ ਲੈ ਪੁਰਖ ਪਛਾਨੈ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਲੈ ਬਚਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਲੈ ਮਾਰਗ ਚਲਈ ॥ ਤਾਂਕੋ ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂ ਦਲਈ ॥ਨਮਹ ॥ (ਨੋਟ:-ਇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਵਿਧੀ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ੧੧੩ ਵਾਰੀ ਨਿਤ ਕਰੇ, ਵੀਰਵਾਰ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕਰੇ,੪੨ ਦਿਨ , ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋਵਨ, ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋਵੇ ।

ਉਗ੍ਰਦੰਤੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

੯= ਓਅੰ, ਕਰਹੁ ਮਿਹਰ ਅਪੁਨੀ ਚਰਨ ਧੂਰਿ ਪਾਵਉਂ ॥ ਤੁਮਨ ਦ੍ਵਾਰ ਪਰ ਸੀਸ ਅਪਨਾ ਘਸਾਵਉ ॥ ਯਹੀ ਦਾਨ ਮਾਂਗਉ ਕਰਹੁ ਜੈ ਹਮਾਰੀ । ਸਭੈ ਦੁਸਟ ਦੈਤ ਖਪੈ ਛਿਨ ਮਝਾਰੀ ॥ ਨਮਹ ॥ ਵਿਧੀ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ੧੦੧ ਵਾਰੀ ਨਿਤ ਕਰੇ, ਬੁਧਵਾਰ ਅਰੰਭ ਕਰੇ, ੪੦ ਦਿਨ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਦਾਅ ਨਾ ਚਲੇ ।

ਅਗੇ ਲਿਖੀ ਬੇਮਤਲਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੧੦= ਓਅੰ, ਅਖੀ ਘਟਾ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡਟਾ, ਬਿਟ ਬਿਟ ਤਕੇ ਕੂੜ ਕੁਮੱਤਾ ॥ ਨਮਹ ॥ ਵਿਧੀ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠ ਕਰੇ ੪੦ ਦਿਨ, ਸੋਮਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ । ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੁਕਣਾ ਹੋਵੇ ਇਸਦਾ ਪਾਠ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸੇਗਾ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਲਫ਼ਜ਼ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਨ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਨਕ ਸਰੀਆਂ ਜੇਹੇ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆ ਅਥਵਾ ਮਸਾਣਾ ਆਦਿ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਊਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਟੇਪ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਇਕ ਫਲ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦਾ ਭਰਮ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰੀਬ ੬੦ ਸਫ਼ੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਪਾਠ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਫਲਾਂ ਦੇ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਮੈਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੇ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਾਂਈ ਕਿਸੇ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁੱਲਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਤਾਂ ਦਾਸ ਵੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਜਾਪ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਕਰਾਉਣਾ, ਕਿਵੇਂ ਗ਼ਲਤ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਨਮੂਨੇ ਅਸਾਂ ਉੱਪਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:--

(੧) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਗਾੜਨੀ, ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਲਿਖਨੀ, ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ ।

(੨) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਵਾਲਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ, ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿੰਜੀ ਹੇਠੀ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਬਣਨ ਦਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ-ਨਿੰਦਕ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--" **ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਤੇ ਨਰ ਬੁਰਿਆਰੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤਿਨ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾ ਕਰਹੁ ਪਾਪਿਸਟ ਹਤਿਆਰੀ ॥** [੬੫੧]

ਗਿ:ਸਿੰਘ (ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਕੇ) ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ-- " ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਦੱਸਣਾ, ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਲਾਭ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿੰਦਕ ਬਣਦਾ ਹੈ " । ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ । ਸਗੋਂ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਜਤਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਜਤਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਹਿਣਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਆਖਣਾ ਕੀ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਾਂਈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਜੋਗ ਹੈ । ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲ ਦੇਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਬਾਲ ਉਮਰੇ ਫ਼ਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਤਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਮੁਸੱਲੇ ਹੇਠਾਂ ਸ਼ੱਕਰ ਆਪ ਹੀ ਲੁਕਾ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਤੇ ਅੱਲਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੱਕਰ ਰੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਆਖ਼ਰ ਅਜੇਹਾ ਦਿੱਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ੱਕਰ, ਖੰਡ, ਮਿਸ਼ਰੀ, ਗੁੜ, ਸ਼ਹਿਦ ਅਤੇ ਮਾਝੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲੋ ਵੀ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ:- **ਫ਼ਰੀਦਾ, ਸਕਰ ਖੰਡੁ ਮਿਨਵਾਤ ਗੁੜੁ, ਮਾਖਿਉ ਮਾਂਝਾ ਦੁਧੁ । ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ, ਰਬ ਨ ਪੁਜਨਿ ਤੁਧੁ ॥੨੭॥**(੧੩੭੯) ਇਹ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਬੜੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਮੰਦੀ ਭਾਵਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਪਰ ਫ਼ਿਰ ਵੀ, ਦਾਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸਮਝੀ ਹੈ ? ਆਪਣੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਸ ਦੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਰਾ ਇਗਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ :-

(੧) ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬੋਰਡ ਉਤੇ ਚਾਕ ਨਾਲ ਦੋ ਲਕੀਰਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇੱਕੋ ਜਿਡੀਆਂ ਖਿਚੀਆਂ ਅਤੇ ਵਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੀ ਲਕੀਰ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ " ਛੋਟੀ " ਕਿਸੇ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਦੋਵੇ ਲਕੀਰਾਂ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹ ਨ ।

ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਇੱਕ ਲਕੀਰ ਜ਼ਰਾ ਲੰਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਵਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਦੂਜੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ । ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਉਹ " ਛੋਟੀ " ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈ ? ਉਸ ਦਾ ਅਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਛੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ? ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਨੀਵੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ? ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ--" ਨਾਲਦੀ ਲਕੀਰ ਲੰਮੀ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਛੋਟੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

(੨) ਕੁਝ ਮਨੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰੀ ਜਾਈਏ ਕਿ ਏਹੀ ਮਨੁੱਖ ਖ਼ਾਸ ਗੁਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਦੂਜੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਘਟਦੀ ਅਥਵਾ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋ ਰਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਾਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਬਾਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਾ ਜੀ? ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਏਸੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਜੋੜਨੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਕਿਡੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪੱਧਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ਼ ਤੇ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਫਲ ਦੱਸਣ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਛਿਲੇ ਕੱਢਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਅਜੇਹੇ ਗ਼ਲਤ ਕਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਜ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਪਤਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਹੈ ਸੀ ਪਰ ਦਾਸ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ । ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸਾਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ । ਨਾਲੇ ਅੱਜ ਕਲ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਅਥਵਾ ਸਿੱਧਾ ਕਲਗੀ ਧਰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋਵੋ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿਤਣ ਵਾਲੀ ਝੂਠੀ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਗਲ ਜੋੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ । ਉਸ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਉਹ ਸਫ਼ਾ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ :-

ਗਿ:ਸਿੰਘ **ਆਹ ਵੇਖੋ ੨੪੦ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ**--ਇੱਕ ਗੁਰੁਮੁਖ ਨੇ--ਥਿਰ ਘਰ ਬੈਸਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਛਿਲਾ ਕਢਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿਤਨਾ ਸੀ । ਉਹ ਇੱਕ ਤਾਂ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਦੂਜਾ ਰਹਾਉ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ । ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਧ ਹੀ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਬੈਠਾ । ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈ ਐਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਜਿਤਿਆ ਗਿਆ । ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਛਿਆ-- ਭਾਈ ! ਤੂੰ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ਤੇ ਰਹਾਉ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕਿ ਨਹੀ ? ਕਹਿੰਦਾ --ਮੈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ । ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ-- ਦੋਵੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਪਾਠ ਕਰ, ਉਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਤੇ ਰਹਾਉ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਕਾਰਜ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ਫੇਰ ਮੰਨ ਗਿਆ ਕਿ ਠੀਕ ਮੈਥੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚੋਂ ਏਹ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆ ਵਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਚ ਵੀ ਫੁਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਛਿਲੇ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਥਵਾ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਚੱਲਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ? ਉਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਜਿਤ ਹਾਰ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਕੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਛਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਸੇ ਲੁਕਵੇ ਕਾਰਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਹਾਰਿਆ ਸੀ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਜੇਹੇ ਛਿਲੇ ਕੱਟ ਸਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਥਵਾ ਜੁੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਘਾਟ ਸੀ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਅਥਵਾ ਟੂਣਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ । ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਛੁੱਟੀ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਮੈ ਆਪਣੀ ਟੇਪ ਲੈ ਆਵਾਂ ਮੈਨੂ ਪਛਤਾਵਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਰੀਕਾਰਡ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੀ ਗਿਆ ?

(ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਝੱਟ-ਪਟ ਹੀ ਮੁੜ ਆਇਆ ਅਤੇ ਟੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਈ)

ਗੁ:ਸਿੰਘ:- ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਸਿਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ, ਜੜੀਆਂ ਖੇਡਣ, ਮਸਾਣ ਜਗਾਊਣੇ ਅਦਿ ਦੇ ਭ੍ਰਮਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਮਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮਨੁਖਤਾ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੩- **ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨਾ ਜਾਣਾ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥**
ਅੰਜਨੁ ਨਾਮੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਸੂਝੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਜਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥[੭੬੬]-੨-੫

ਅਰਥ:--ਮੈਂ ਕੋਈ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਪਖੰਡ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮੰਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੁਰਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਸੂਝ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਤਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ।

ਗਿ:ਸਿਘ ਜੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰ ਦਿਉ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਧਨ ਭਾਗ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਖੇਚਲ ਕਿਉਂ ਸਮਝੀਏ । ਨਾਮ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜਹੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਲਉ ਸੁਣੋ :-

੪- **ਸੁਨਤ ਜਪਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਸੁ ਤਾ ਕੀ ਦੂਰਿ ਬਲਾਈ ॥**
ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਾਨਕੁ ਕਥੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ੪ ॥[੮੧੪]-੨੩-੫੩
[ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਵੇਖੋ ਏਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇ ਕਾਂਡ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਨੰਬਰ]

੫- **ਗੁਣ ਸਮੂਹ, ਫਲ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ, ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ਹਮਾਰੀ ॥**
ਅਉਖਧ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਪਰ ਦੁਖਹਰ, ਸਰਬ ਰੋਗ ਖੰਡਣ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ... ੬ ॥[੧੩੮੮-੮੯]-੧-੧੦

ਅਰਥ :- (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ) ਸਾਡੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਪਰਾਏ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ (ਇਹ ਨਾਮ) ਅਉਖਧੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਮੰਤ੍ਰ-ਰੂਪ ਹੈ, ਤੰਤ੍ਰ-ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੬- **ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਹੀ ਤੁਝੁ ਭਾਰ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਅਧਾਰੁ ॥**
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਾ ਕਾ ਨਹੀ ਅੰਤੁ ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਆਗੇ ਤੰਤੁ ਨ ਮੰਤੁ ॥ ੮ ॥[੯੭੧]-੯

ਅਰਥ:- ਜਿਸ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਉਤੋਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ) ਬੋਝ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ (ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਦਾ)ਆਸਰਾ ਬਣਾ । ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, (ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੰਤਰ ਕੋਈ ਟੂਣਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ । (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀਦਾ)

੭- **ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੈ, ਰਾਤਿ ਜਗਾਵਨ ਜਾਇ ॥**
ਸਰਪਨਿ ਹੋਇ ਕੈ ਅਉਤਰੈ ਜਾਇ ਅਪੁਨੇ ਖਾਇ ॥ ੧੦੭ ॥[੧੩੭੦]

ਅਰਥ :- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਾਂਜੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਹੀ (ਕੋਈ ਔਤਰੀ ਜਾਹਲ ਜਨਾਨੀ) ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਸਾਣ ਜਗਾਉਣ ਲਈ (ਮਸਾਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਪਰ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾ ਤੋਂ ਸੁਖ ਕਿਥੋਂ ? ਅਜੇਹੀ ਤ੍ਰੀਮਤ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹਥੋਂ ਗਵਾ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ) ਸਪਣੀ ਬਣ ਜੇ ਜੰਮਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬੱਚੇ ਖਾਂਦੀ ਹੈ *। (*Foot NOte:-ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਕਾਂਡ ਚੌਥਾ ਲੇਖ ਪਹਿਲਾ ਦੂਜਾ):

ਅਜੇਹੀਆਂ ਭੁੱਲੜ ਬੀਬੀਆਂ ਮਸਾਣਾ ਵਿਚੋਂ ਉਹੀ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਨਾਨਕ ਸਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਬਿਨਾਸ਼ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਚੁਲ੍ਹੇ ਥਲਿਉਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਦੱਸਦਾ ਸੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਅਜੇਹੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਓਸੇ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਛਿਲੇ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਕਿਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ? ਜਿਸ ਪੰਥ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਅਨਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਹੋਣ ਉਸ ਦੀਂ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਰਾਖਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਹ ਤੁਸੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਅਥਵਾ ਸਿਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਪਰਤੀਤੇ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਥ ਧਰੋਈ ਨਾ ਸਮਝੋਗੇ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਖੰਡ-ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਏਡੀਆਂ ਕਰੜੀਆਂ ਚਿਤਾਵਣੀਆਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਨਾ ਤੁਰੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਸਿਖੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਨਾਮ । ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇ ਹੋਰ ਕਈ ਭੁਲੇਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰ ਸਕੋ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਪਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਤਿ ਸੰਗ ਬਣਿਆ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾਉ ਦਾਸ ਨੇ ਅੱਜ ਰਾਤ ਏਥੇ ਹੀ ਟਿਕਣਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਸੀ ਸਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸੰਪਟ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਪੰਥਕ ਧਾਰਣਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸਮਾਗਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਧਾਰਣਾ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਵਹਿਗੁਰੂ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੇਗਾ । ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਆਦਿ ਜਿਹੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਿਵਾਜ ਚਲ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮੁਚੇ ਪੰਥ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਰੀਤਾਂ ਰਿਵਾਜ ਕਥਿਤ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਅਥਵਾ ਡੇਰੇ-ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਪੰਥਕ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ । ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਧੀ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਅਥਵਾ ਕਰਾਮਾਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੁਛਿਆ ਹੈ । ਬੜੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਜੋਰ ਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਅਥਵਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਧੁਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਣਾ ਮਿਲਣੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇਖਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਨ ਵਿਚ ਭੜਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਅਥਵਾ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੁਆਦ ਹੈ-- **ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ**--(੨੯) ਅਵਰਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਹੋਰ ਪਾਸੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ, ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚਸਕਾ । ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲੈਣੀ, ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ । ਸਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮੋਹ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਯਥਾ-- **ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ** ॥ (੫੯੩) ਅਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਨ ਜਮਾ ਦੇ ਛਿਲੇ ਕਖਦਣੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਂਸਤੇ ਅਜੇਹੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੮- **ਆਸਣ ਸਿਧ ਸਿਖਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਮਨਿ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚੇਟਕ ਚੇਟਕਈਆ ॥**
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਿਧਿ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥[੮੩੫]-੪-੭

ਅਰਥ::--ਕਈ ਜੋਗੀ ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਣ ਸਿੱਖੇ ਹਨ [ਸ਼ੀਸ-ਆਸਣ, ਪਦਮ-ਆਸਣ, ਆਦਿਕ] ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੇ ਨਾਟਕ-ਚੇਟਕ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਮ ਜੰਤਾ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਣ) । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਹਾਂ, ਸਾਧ-ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ **। ੩ ।**

ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਵਾਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਰਖਣੀ ਅਥਵਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਿਸਫਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ :-

੭- **ਸਿਧਾ ਸੇਵਨਿ ਸਿਧ ਪੀਰ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ॥**
ਮੈਂ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਸਾਚੇ ਗੁਰ ਬੁਧਿ ॥ ੨ ॥[੪੧੮]-੧੪

ਅਰਥ:- ਲੋਕ ਸਿੱਧ ਪੀਰ ਬਣਨ ਲਈ ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ (ਦੀ ਤਾਕਤ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਇਕ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਭੁੱਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲੇ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਿਰਫ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਆਏ ਸਨ ਜਿਸ ਦੀ ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਪਾਠ ਸਮੇ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ-- **ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ ਦਸ ਅਸਟ ਸਿਧ ਠਾਕੁਰ ਕਰ ਤਲ ਧਰਿਆ ॥** ਸੋ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਅਇਆ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਫ਼ਸਾਏ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਸਿਤਗੁਰੂ ਜੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜੇਹੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਨਿਰੰਜਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਛੋਹ, (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਲਗਨ) ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ਼ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦਾਸ ਤੇ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਟੀਕਾਕਾਰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰ ਪਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਓ ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਾੜਾ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਤੁੱਲਨਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਥਵਾ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਘੱਟ ਵੱਧ ਸੀ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕੀ ਸੰਬਧ ਹੈ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਜੇ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਅਜੇਹੀ ਪੁੱਛ ਕਰਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋ ਹਟ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ-ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਦੋਹਾਂ ਗੁਰਮਖਿ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਰਗਾ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਸੂਝ ਰਖੱਣ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵੀ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਤੋ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਵਿਚਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਆਪਣੇ ਕਰ-ਕੰਵਲਾ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਉਤੇ ਦਸਮ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਰੀਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੋ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁੱਲਣਾ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੱਚਲ ਵਟਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ---**ਬਾਝੋ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਨਾਹੀਂ**- (ਵਾਰ-੧ ਪਉੜੀ ੪੩) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲ ਸਰਬ ਸ੍ਰੈਸ਼ਟ ਕਰਾਮਾਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ-ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ, ਆਪਣੀ (ਫ਼ਾਰਸੀ ਜ਼ਬਾਨ) ਪੁਸਤਕ--**ਤੌਸੀਫ਼ੋ ਸਨਾ**-- ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ--**ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ** ਦੇ ੪੪੦ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ---" ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾ, ਅਰ ਮੇਰਾ ਕੀਰਤਨ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾ, ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰਹਬਰ ਹੋ, ਅਰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਛ ਸੰਸਾਰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਜੌਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਪੰਡਿਤ ਪਖੰਡੀ ਬਣ ਬੈਠੇ ਹਨ। **ਜੇ (ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਉਂਣ ਵਾਲੇ) ਇਹ ਚੇਟਕੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ, ਅਰ ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਣ, ਅਤੇ ਅਣਹੋਈ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕਰ ਵਿਖਾਲਣ, ਤਥਾ ਕੁਦਰਤੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪਲਟ ਦੇਣ, ਤਦ ਵੀ ਆਤਮ ਦਰਸੀ ਅਤੇ ਪਵਿਤੈ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ , ਸਗੋਂ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਕੇਵਲ ਚੇਟਕੀ ਅਰ ਪਖੰਡੀ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।** ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਰ ਧਾਰਣ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਫਰੇਬ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਣ ਅਰ ਮੇਰੇ ਦਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਲ ਨਾ ਜਾਣ "।---ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ (ਸਿੰਘ)] ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਂ ਨਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭੁਲਖਾ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗਿਆਨ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਾ ਦਿਉ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਸਤਕਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਗੁ:ਸਿੰਘ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ?

ਗਿ:ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਵਾਲੀ, ਮਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਦੇ ੭ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਅਥਵਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਟਣੇ ਨਿਵਾਸ ਸਮੇ ਦੀ ਬਾਲ ਉਮਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਸਾਖੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਬੇਆਉਲਦੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸੇਬ ਫੜਾਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਲੜਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਬਿਨਸ ਜਾਏਗਾ, ਆਦਿ।

[ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ:--ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਕਾਰ ਲਗ-ਪਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਗੜੁੱਚ ਇਸ ਗਾਥਾ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਵਲੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਫਲ ਦਾ, ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਰਚੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਵਿਥਿਆ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਲਿਖਣੀ ਪਈ ਹੈ]

ਆਪਿ ਉਪਦੇਸੈ ਸਮਝੈ ਆਪਿ ॥ ਆਪੇ ਰਚਿਆ ਸਭ ਕੈ ਸਾਥਿ ॥
ਆਪਿ ਕੀਨੋ ਆਪਨ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਸਭੁ ਕਛੁ ਉਸ ਕਾ ਓਹੁ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥

ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਫਤਹਿ

ਉਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਕਹਹੁ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ॥ ਥਾਨੁ ਥਨੰਤਰਿ ਏਕੈ ਸੋਇ ॥
ਅਪਨੇ ਚਲਿਤ ਆਪਿ ਕਰਣੈਹਾਰ ॥ ਕਉਤਕ ਕਰੈ ਰੰਗ ਆਪਾਰ ॥
ਮਨ ਮਹਿ ਆਪਿ ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਕਹਨ ਨ ਜਾਇ ॥ ੭ ॥ ੨੭੯]

ਵਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ॥